

19561

T. C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ARZU İLE KAMBER HİKÂYESİ ÜZERİNDE
MUKAYESELİ BİR ARAŞTIRMA

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

ESMA ŞİMŞEK

ELÂZİĞ 1987

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	II
ÖNSÖZ.....	V
KISALTMALAR.....	IX
GİRİŞ.....	1-69
A. HALK HİKÂYESİ NEDİR?.....	1
B. HALK HİKÂYESLERİNİN ÖZELLİKLERİ.....	2
C. HALK HİKÂYESİ ÜZERİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR	6
1. KİTAPLAR.....	6
2. TALEBE TEZLERİ.....	19
3. DİĞERLERİ.....	25
NOTLAR.....	27
Ç. ARZU İLE KAMBER HİKÂYESİ ÜZERİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	32
1. KİTAPLAR.....	32
2. TALEBE TEZLERİ.....	35
3. MAKALELER.....	37
NOTLAR.....	38
D. HALK HİKÂYESLERİNİN KAYNAKLARI VE BÖLÜMLERİ.....	40
I. HALK HİKÂYESLERİNİN KAYNAKLARI.....	40
II. HALK HİKÂYESLERİNİN BÖLÜMLERİ.....	43
1. ANADOLU HALK HİKÂYESLERİNİN BÖLÜMLERİ.....	43
2. AZERBAYCAN HALK HİKÂYESLERİNİN BÖLÜMLERİ.....	46
E. HALK HİKÂYESLERİNİN TASNİFİ VE ARZU İLE KAMBER HİKÂYESİNİN TASNİFDEKİ YERİ.....	51
NOTLAR.....	58

F. ARZU İLE KAMBER HİKÂYESİNİN DİĞER TÜRLERE TESİRİ.....	60
NOTLAR.....	69
VARYANTLAR HAKKINDA BİLGİLER.....	70
NOTLAR.....	74

I. BÖLÜM

HİKÂYENİN VARYANTLARI VE YAPI BAKIMINDAN KARŞILAŞTIRILMASI... 75+100	
1. KAHRAMANIN AİLESİ.....	76
2. KAHRAMANLARIN DOĞUMU VE AD VERİLMESİ.....	78
3. KAHRAMANLARIN YETİŞMESİ VE EĞİTİMİ.....	80
4. KAHRAMANLARIN ÂŞIK OLMASI VE ŞİİR SÖYLEMEYE BAŞLAMALARI' ...	82
5. İLK ENGELLER.....	84
6. KAHRAMANIN İLK GURBETE ÇIKMASI VE MÜCADELELERİ.....	87
7. SEVGİLİNİN BİR BAŞKASIYLA EVLENDİRİLMEK İSTENMESİ.....	88
8. KAMBER'İN DURUMDAN HABERDAR EDİLMESİ.....	90
9. KAMBER'İN İKİNCİ DEFA GURBETE ÇIKMASI.....	93
10. KAMBER'İN TEKRAR SEVGİLİ İLE KARŞILAŞMASI.....	94
11. SONUÇ.....	99
12. ÂHİRETTE KAVUŞMA	

II. BÖLÜM

HİKÂYEDE YER ALAN ŞİİRLERİN EPİZOTLARA GÖRE İNCELENMESİ....	101-134
1. KAHRAMANIN EĞİTİMİ VE YETİŞMESİ İLE İLGİLİ ŞİİRLER.....	102
2. KAHRAMANIN ÂŞIK OLMASI EPİZOTUNA BAĞLI ŞİİRLER.....	103
3. ENGELLEME EPİZOTUNA BAĞLI ŞİİRLER.....	110
4. KAMBER'İN BİRİNCİ DEFA GURBETE ÇIKMASI VE MÜCADELELERİ EPİ- ZOTUNA BAĞLI ŞİİRLER.....	114
5. SEVGİLİNİN BİR BAŞKASIYLA EVLENDİRİLMEK İSTENMESİ EPİZOTU- NA BAĞLI ŞİİRLER.....	

6. KAHRAMANIN İKİNCİ DEFA GURBETE ÇIKMASI.....	126
7. KAHRAMANIN TEKRAR SEVGİLİ İLE KARŞILAŞMASI.....	127

III. BÖLÜM

ARZU İLE KAMBER HİKÂYESİNİN MOTİF YAPISI.....	135 -177
NOTLAR.....	181
NETİCE.....	185

IV. BÖLÜM

ÖRNEK METİNLER.....	186-317
HÂZÂ ARZU KAMBER (Y_1).....	187
HÂZÂ KİTÂB-I ARZU İLE KAMBER (Y_2)	238
ARZU İLE GAMBER (S_4).....	289
ARZI-KAMBER HİKÂYESİ. (S_5).....	303
KAMBER (S_6).....	315
BİBLİYOGRAFYA.....	318
SÖZLÜK.....	327
EKLER.....	339

ÖNSÖZ

Anlatmaya dayanan türleri, bir daire şeklinde düşünecek olursak, bu dairenin birinci kısmını destanlar teşkil eder. Destanlar, millî olma özelliklerinin yanında manzumdurlar; tarihle yakın alakaları vardır, onlarda durgun hayat söz konusu değildir, daimi hareketlilik vardır.

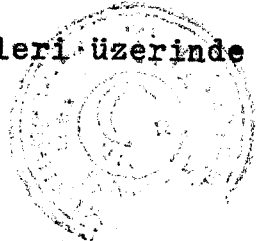
Bu dairenin ikinci kısmını masallar meydana getirir. Bunlar, büyük ölçüde beynelmilel ve nesir şeklinde anlatmalardır. Olağanüstü kahramanlar ve hadiselerle beraber, hayalî konuları da işlerler.

Masallardan sonraki grubu ise, halk hikâyeleri teşkil eder. Bunlar nazım-nesir karışımı olup, gerçek ve hayalî hadiseleri işlerler. Diğer anlatmaya dayanan türlerin yanında, oldukça uzun olan bu metinlerin ilk örneklerini, Kitab-ı Dede Korkut'tan beri görmekteyiz. Anlatıcıları büyük ölçüde; meddah, âşık ve yaşlı (amatör) kişilerdir.

İnanırcılık ve dinî yönüyle bildiğimiz efsaneler ve yine kısa, nesir şeklinde anlatılan, konusunu gerçek hayattan alan fıkralar; anlatmaya dayanan türlerin diğer kısımlarını teşkil eder. Biz, bu daire içerisinde, Türk millî kültürü açısından büyük değeri olan halk hikâyelerinden; Arzu ile Kamber üzerinde durmak istedik.

Çalışmamız, Önsöz ve Girişin dışında, IV Bölüm, Netice, Sözlük ve Bibliyografyadan meydana gelmektedir.

Giriş Bölümünde; halk hikâyelerinin tarifi ve özellikleri bütün teferruatıyla verildikten sonra, halk hikâyeleri üzerinde

Türkiye ve Azerbaycan' da yapılan çalışmalar, başta kitaplar olmak üzere, lisans tezleri, makaleler, sempozyum ve kongrelerde sunulan ilmi tebliğler incelememizde ele alınmıştır. Bilindiği gibi, halk hikâyeleri üzerinde yapılan son çalışmalar, Prof. Dr. Fikret Türkmen'in Tahir ile Zühre'si (Ankara 1983) ve Yard. Doç. Dr. Metin Karadağ' ın Erzurum ve Çevresinden Derlenen Halk Hikâyeleri Üzerinde Araştırmalar (Erzurum 1984/Yayınlanmamış doktora tezi) adlı eserleridir.

Kitaplar bölümünde; bu sahada 1982 yılına kadar yayınlananları bir kaç cümle ile tanıttıktan sonra, geri kalanları, daha teferruatlı bir şekilde ele aldık. Lisans tezlerinde ise, müstakil halk hikâyesi çalışması olanları, üniversitelere göre tasnif ettikten sonra, kronolojik olarak verdik. Makale ve tebliğlerle ilgili bölümde ise, sadece dergilerin ve kongre-seminer kitaplarının isimlerini vermekle iktifa ettik. Burada şu itirazla karşılaşabiliriz:

"Niçin, kitaplar, talebe tezleri en ince teferruatına kadar verildi de, makaleler verilmedi?" Eğer, konuyla ilgili makaleleri tebliğleri alt alta sıralasaydık, çalışmamız bir bibliyografya araştırması gibi olacaktı. Çünkü, makaleler ve tebliğlerin sayısı beşyüzün üzerindedir.

Müteakip kısımda; Arzu ile Kamber Hikâyesi üzerinde yapılan çalışmalar, başta müstakil kitaplar olmak üzere lisans tezleri ve makaleler de kısaca tanıtılmıştır.

Girişin diğer bölümlerinde; halk hikâyelerinin kaynakları bölümleri ve tasnifi verildikten sonra Arzu ile Kamber Hikâyesinin, bu tasnifler arasındaki yeri ele alınmıştır. Daha sonra ise, Arzu ile Kamber'in diğer türlere tesiri üzerinde durulmuştur.

Çalışmamızın I.Bölümü; Hikâyenin Varyantları ve Yapı Bakımından Karşılaştırılması adını taşımakta olup, bu kısım on üç epizot halinde -kahramanların doğumundan ahirette kavuşmalarına kadar- bütün hadiseler mukayeseli bir şekilde ele alınmıştır.

II. Bölümde ise, üzerinde durduğumuz on üç varyantın şiirleri mukayeseli bir şekilde, epizotlara bağlı kalınarak incelenmiştir.

Çalışmamızın III. Bölümünü, Arzu ile Kamber Hikâyesinin motifleri ihtiva etmektedir. Bu bölümde; motif tarifleri ve halk hikâyeleri üzerinde yapılan motif çalışmaları verildikten sonra ünlü masal araştırmacısı, Prof. Dr. Stith Thompson'un motif kataloğuna bağlı kalınarak, metindeki motifler tesbit edilmiştir.

IV. Bölümde, Arzu ile Kamber hikâyesinin örnek metinlerine yer verilmiştir. Bu metinlerden ikisi yazma olup, Afyon Gedik Ahmet Paşa ve Ankara Millî Kütüphane'de; üçüncü metin ise tarafımızdan Kadirli merkezinde, sözlü kaynaklardan tesbit edilmiştir. Diğer iki metin, dış Türklere ait olup, birincisi Kerkük'ten, Cengiz Kettane tarafından derlenmiştir. Diğeri ise, Radloff'un Probenler serisinin IV. cildinde, Tobol metinleri arasında yer almaktadır.

Çalışmamızda; yazma varyantlar verilirken, metnin aslına bağlı kalmaya çalıştık, çok az yerlerde, bazı kelimelere ve ek- lere müdahalelerde bulunduk. Eksik olduğunu tahmin ettiğimiz ses ve kelimeleri parantez ( ) içerisinde; olmaması gereken, fazla olduğunu zannettiğimiz kısımları ise köşeli parantez [ ] içerisinde verdik.

Bu zamana kadar yayınlanan, halk edebiyatı metinlerinde, transkripsiyon üzerinde, hemen hemen hiç durulmamıştır. Ancak meselenin daha iyi anlaşılabilmesi, bazı seslerin farklılığını, daha açık bir şekilde gösterebilmek için

metnin transkripsiyonunu yapmayı uygun bulduk. Fakat yıllar önce , Cengiz Kettane tarafından derlenen ve incelememizde S₅ olarak değerlendirilen Kerkük varyantında, tezdeki transkripsiyonu olduğu gibi verdik. Yazmalarda ise klasik transkripsiyon usulüne bağlı kalmaya çalıştık.

Çalışmamızın Bibliyografya kısmında araştırmada istifade edilen eserlerin künyeleri verilirken talebe tezlerinden çok azı bu kısma dahil edilmiş olup diğerleri ilgili bölümlerde sıralanmıştır.

Sözlük kısmında ise metinlerde anlaşılması zor olan kelimeler üzerinde durulmuştur.

Gerek tezimin planında, gerekse bulamadığım bir çok kaynağın tesbitinde şahsî kütüphanesinden ve daima fikirlerinden istifade ettiğim hocam Doç. Dr. Saim SAKAOĞLU'na teşekkürü vicdanî bir borç bilirim.

Ayrıca, beni devamlı teşvik eden, konunun tesbiti ve kaynaklar hususunda hiç bir yardımını esirgemeyen, karşılaştığım zorluklarda daima yol gösteren, hocam Yard. Doç. Dr. Ali Berat ALPTEKİN'e teşekkür ederim.

ELAZIĞ 19 Aralık 1987

Esmâ ŞİMŞEK

KISALTMALAR

a. g. e.	: Adı geçen eser
a. g. m.	: Adı geçen makale
A. S.	: Aleyh-is-selâm
bkz.	: Bakınız
b.	: Baskı
C.	: Cilt
Hız.	: Hazretı
M.	: Matbu
s.	: Sahıfe
S.	: Sözlü
T. C.	: Türkiye Cumhuriyeti
Y	: Yazma
vb.	: Ve benzerleri
vs.	: Ve saire

GİRİŞ

A. HALK HİKÂYESİ NEDİR?

Millî kültürümüzü meydana getiren; masal, efsane, destan, fıkra, ninni, türkü, vs. gibi sözlü anlatıma dayanan (narrative) türlerin en önemlilerinden biri de halk hikâyeleridir. Edebiyatımızda, ilk örneklerini "kıssa" şeklinde Kur'an-ı Kerim'de gördüğümüz, İslâm Ansiklopedisi'nde; "... Gerçek hayattan alınan ve okuyucuların bildikleri sergüzeştlerdir." şeklinde tarif edilen hikâye kelimesi, bazı araştırmacılarımızın da belirttiği gibi Arapça'dan dilimize geçmiş ve; "daha önceden olan bir hadiseyi anlatmak, nakletmek" mânâsındadır.

Halk Edebiyatı sahasında, önemli çalışmalar yapmış olan, Prof. Dr. Şükrü Elçin; halk hikâyelerinden bahsederken, hikâyenin Arap dilinde önce, "kıssa" ve "rivayet" olarak düşünüldüğünü, daha sonra ise, gerçek ve hayâlî bir takım vak'aların, maceraların, husûsî bir üslupla tekrarı olduğunu belirttikten sonra, halk hikâyelerini, şu şekilde tarif etmiştir:

"Zaman seyri ve coğrafya mekan içinde, efsane, masal, menkıbe, destan, vs.. mahsüllerle beslenerek; dinî, içtimai, tarihî hadiselerin potasında, iç bünyelerindeki bağlarını muhafaza ederek, milletimizin roman ihtiyacını karşılayan eserlerdir."

Yine, bu sahada çalışmalarını sürdüren hocamız, Yard. Doç. Dr. Ali Berat Alptekin de halk hikâyelerinden bahsederken:

"Göçebelikten yerleşik hayata geçişin ilk mahsüllerinden olup, aşk, kahramanlık, vb. gibi konuları işleyen; kaynağı Türk,

Arap-İslâm ve Hint-İran olan, büyük ölçüde meddah veya âşıklar tarafından, nazım-nesir karışımı anlatmalardır," demektedir.

O halde, büyük ölçüde anonim halk edebiyatı mahsülleri arasında yer alan, önceleri "kıssa" ve "rivayet" mânâsında kullanılan ve daha çok meddahlar tarafından anlatılan halk hikâyeleri için; belirli zaman ve mekanda meydana gelen, konuları; aşk, kahramanlık, vs. olan ve asıl konuya bağlı kalmak şartıyla masal, efsane, destan ve menkıbe gibi mahsüllerle beslenen, nazım-nesir karışımı anlatmalardır diyebiliriz.

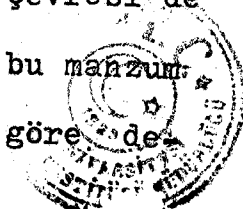
Halk hikâyeleri içerisinde masal, destan, efsane, türkü, mani vs. gibi türlere rastlayabiliriz. Ama, bütün bunlar, konuya bağlı bir şekilde, hadiselerle arasında ilgi kurularak anlatılır.

Edebiyatımızda; ilk örnekleri diyebileceğimiz Dede Korkut Hikâyeleri, destan ile hikâye arasında bir geçiş olarak kabul edilir. Dede Korkut Hikâyeleri de nazım-nesir karışımı olup nesirden şiire geçerken "dedim dedi" yerine "eydür, aydur" kelimeleri kullanılmaktadır.

B. HALK HİKÂYELERİNİN ÖZELLİKLERİ

1. Halk hikâyelerinde nazım-nesir karışıktır. Bu özelliği masal, efsane, fıkra ve menkıbelerde büyük ölçüde göremeyiz. Ancak, aslında tamamen manzum olan destanlar, zamanla değişerek nazım-nesir karışımı bir hal almıştır.

Halk hikâyelerinde, daha çok âşıklar, dertlerini sazlarıyla anlatırlar, sevgililer şiirlerle konuşur. Bazen ikinci derecede yer alan kahramanın annesi, kardeşi veya kızın yakın çevresi de sözlerini şiir şeklinde söyleyebilirler. Hikâyenin bu manzum kısımları değişmez, fakat nesir kısmı her anlatıcıya göre değişebilir.

2. Halk hikâyelerini meydana getiren hadiseler gerçek veya gerçeğe yakındır. (Âşıkların hayatı etrafında teşekkül eden halk hikâyeleri, gerçek hayattan olduğu gibi alınmıştır.)

3. Hikâyeler gerçek hayata uygun olmasına rağmen, bazı olağanüstülüklerle de rastlanır. (Koroğlu'nun su üzerindeki üç köpüğü içmesi üzerine; şairlik, kahramanlık ve ölümsüzlük husûsiyetlerini kazanması, Kerem ile Aslı'nın yanarak kül olması, Arzu'nun -Romanya varyantında- kaz olması gibi.) Ayrıca, olağanüstü varlıklar arasında, perilere ve devlere de rastlarız. Devlerden:

Ağ dev: Hz. Ali öldürür,

Kara dav: Battal Gazi öldürür,

Kasr dev: Kirmanşah öldürür.

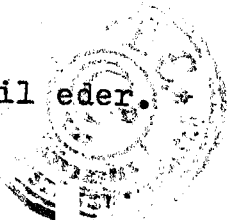
Yiyecekler arasında ise, daha çok sihirli elmayı görmekteyiz. Çocuğu olmayan anne ve baba, bir derviş yardımıyla elma, nar, portakal, vs. yiyerek evlat sahibi olurlar.

4. Kahramanlar umûmiyetle tek olup, olağanüstü bir şekilde dünyaya gelmişlerdir. Bu kahramanları, hem saray çevresinde, hem de halk arasında görmek mümkündür. Daha çok, kızlar zengin ve sarayda; erkekler ise fakir ve halk arasından çıkar.

5. Mekân, bazen çok dardır (Arzu ile Kamber hikâyesinde, iki köy veya kasaba çevresinde geçer), bazen de geniş bir coğrafya alanına dağılır (Âşık Garip hikâyesinde; Garip, Mısır, Tiflis, Halep, Tebriz, Erzurum, Kars gibi şehirleri gezer),

6. Kahramanlar, bazen insan dışındaki varlıklarla da konuşurlar. (Kerem, ceylanlarla konuşarak avcılardan kaçmasını söyler. Mecnun ise, yine çöldeki hayvanlarla Leylâ'ya haber gönderir. Arzu -Romanya varyantında-, öleceği sırada bulutlar ve kuşlarla annesine haber gönderir.)

7. Halk hikâyelerinde, konunun ağırlığını aşk teşkil eder.

Ercişli Emrah, Arzu ile Kamber, Tahir ile Zühre, Kerem ile Aslı, Âşık Garip gibi.

8. Masal, efsane, fıkra ve menkıbe gibi metinlerin çok kısa -bir iki sahife- olmasına rağmen, halk hikâyeleri oldukça uzundur.

9. Halk hikâyesinde, yaşayan bir insanın (âşığın) hayatı, doğrudan doğruya konu olarak ele alınabilir. Diğer türlerde bu hususu göremeyiz.

10. Halk hikâyelerinin kendine mahsus bir anlatma geleneği vardır. Hadise, bazı kurallara bağlı olarak anlatılır. Eskiden meddahların anlattığı hikâyeleri, günümüzde daha çok âşıklar ve amatör kişiler anlatırlar. Bunun dışında, konuyu bilen bazı yaşlı kimseler de bu arada sayılabilir.

11. Halk hikâyelerinde; deyim, atasözü, duâ, beddua ve batıl inançlardan devamlı istifade edilir.

12. Halk hikâyelerinde, yardımcı kahraman olarak, daha çok Hızır ve İlyas (A.S.), derviş, pir gibi şahıslara rastlanır. Bunların dışında, kahramanın en çok dostu ve yardımcısı atadır. Bunlardan bazıları şunlardır:

Kırat : Köroğlu hikâyesinde,

Karakaymaz: Kırmanşah hikâyesinde,

Aşgardevzade: Battal Gazi destanında,

Düldül : Hz. Ali âlgili hikâyelerde görülür.

13. Hikâyelerde, gelenek, görenek, vs. gibi folklorik bilgilere rastlayabiliriz (doğum âdetleri, düğünler vs.)

14. Masallarda olduğu gibi, halk hikâyesi metinlerinde de resme bakarak veya rüyada âşık olma motifi görülür.

15. Kahramanlar, dâha çok, bâde içtikten sonra saz çalmaya ve türkü söylemeye başlarlar.

16. Yine, masallarda devamlı karşılaştığımız, çeşitli formal unsurlarına halk hikâyelerinde de rastlayabiliriz.

17. Aynı halk hikâyesi, ufak tefek değişikliklerle, millî sınırlarımız dışında yaşayan Türkler (Azerbaycan, Kerkük, Romanya, vs.) arasında da anlatılmaktadır.

18. Halk hikâyelerinde, hadiseler umûmiyetle nesir olarak; kahramanın heyecanları, keder ve sevinçleri, sevgili ile olan konuşmaları şiirlerle anlatılmaktadır.

19. İran-Hint, Arap kaynaklı hikâyelerin dışında kalan halk hikâyeleri millîdir.

20. Destan ve efsanelerde olduğu gibi, halk hikâyelerinde de bazı kahramanları, tarih sahnesinde görebiliriz (Köroğlu, Gerede'de Celâlî isyanını çıkarır, koçaklar (kaçak, kahraman), ömürlerinin sonuna kadar zalimlerle savaşır.)

C . HALK HİKÂYELERİ ÜZERİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR

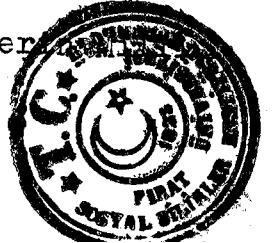
1. KİTAPLAR:

XIII. asırdan beri anlatılmakta olan Türk halk hikâyeleri üzerinde ilk çalışmalar, XIX. asırda ve batılı Türkologlar tarafından yapılmıştır. Daha sonra, Türkiye'de, halk hikâyeleri üzerine bir eğilme görülmüş; evlerde, kütüphanelerde, kitap ve cönkler arasında saklı bulunan halk hikâyeleri, çeşitli araştırmalar neticesinde bütün okuyuculara sunulmuştur. Bunun dışında, bu tür çalışmaların, Azerbaycan sahasında da yapıldığını; bazı Azerbaycan halk hikâyelerinin ise Türkiye'deki araştırmacılar tarafından incelendiğini sevinerek görmekteyiz.

Türkiye'de halk hikâyesi ile ilgili ilk çalışmayı Macar Türkolog, Ignace Kunoş yapmıştır. I. Kunoş, 1892 yılında yayınladığı Anadolu Türk Halk Romanları adlı eserinde, halk ağzından sözlü olarak derlediği on bir hikâyeye yer vermiştir. Bu hikâyeler; Köroğlu, şah İsmail, Elif ile Mahmut, Melikşah, Âşık Garip, Derdiyok ile Zülfisiyah, Razınıhan ile Mahıfiruze, Gül ile Sitemkâr, Tahir ile Zühre, Arzu ile Kamber ve Âşık Kerem'dir. Kunoş, bu hikâyeleri;

- a. Kahramanlık romanı.
- b. Saz şairlerinin romanı.
- c. Saz şairleri- kahramanlık romanı.

olmak üzere üç gruba ayırarak, konu ve şekilleri bakımından incelemiştir. Daha sonra, bunlardan; Kerem ile Aslı, Âşık Garip ve Âşık Ömer adlı hikâyeleri Macarcaya çevirerek "Türkler Romanları" adı altında yayınlamıştır (1).

Daha sonra, Radloff tarafından hazırlanan ve Türk dünyası halk edebiyatı ve metinlerine yer veren on ciltlik Proben ... serisinin şu ciltlerinde halk hikâyelerine yer verilmiştir:

- III. Cilt : Hemra (Kırgız metinleri arasında),
 IV. Cilt : Tahir ile Zühre, Arzu ile Kamber (Tobol metinleri arasında),
 VI. Cilt : Ferhad ile Şirin, Tahir ile Zühre, Hemra (Tarançı metinleri içerisinde),
 VII. Cilt : Âşık Garip, Karacaoğlan, ile İsmikan Sultan, Tahir Zühre (Kırım metinleri içerisinde),
 VIII. Cilt : Şah İsmail hikâyesi ile Âşık Kerem'in yüz yirmi üç, Âşık Garip'in elli bir türküsü (Osmanlı metinleri arasında),

yer almaktadır (2).

1913 yılında, L. Szamatolski, 1302 tarihli Köroğlu'nu Almancaya tercüme eder (3).

Otto Spies, 1872 tarihli, aslı Türkçe, fakat Ermeni harfleriyle yazılmış olan "Asuman ile Zeycan" hikâyesinin aslını 1925 yılında Almancaya tercüme eder (4).

Aynı araştırmacı 1929 yılında, Türkische Volksbücher adlı eserini yayınlar (5). Adı geçen eseri Behçet Gönül, 1941 yılında Türk Halk Kitapları adıyla Türkçeye tercüme eder. Kitapta, Türk halk kitaplarının kaynakları, mevzu ve parçaları, motifler, şekil, stil ve iç yapı yer alır. Eserin ikinci kısmında ise Melikşah ile Güllühan ve Asuman ile Zeycan hikâyelerinin metni verilmiştir (6).

Hans August Fischer de yine 1929 yılında, Şah İsmail ile Gülizar hikâyesini Almancaya tercüme ederek, Leibzig'de yayınlar (7).

1930 yılında, G. Raguette, Orta Asya seyahati sırasında bulduğu Tahir ile Zühre hikâyesinin yazma bir varyantını Almanca olarak yayınlamıştır (8).

Aynı yıl içerisinde Fuad Köprülü tarafından Kayıkçı Kul Mustafa ve Genç Osman Hikâyesi hazırlanarak, ilim âlemine tanıtılır(9)

1931 yılında, Pertev Naili Boratav tarafından yayınlanan, Köroğlu Destanı'nda, altı bölüm halinde Köroğlu rivayetlerinin mevzuları, Köroğlu hikâyelerindeki çeşitli motifler, destan, masal unsurları gibi konular işlendikten sonra, çeşitli varyantlar, şairlerden örnekler, kaynaklar, vs. ile çalışma tamamlanır (10).

Aslında bir masal çalışması olan Çankırı Masalları adlı eser 1933 yılında Ali Dehri tarafından yayınlanır. Eserde, masallaşmış halk hikâyelerine rastlanmaktadır (11).

Mustafa Nihat Özön tarafından hazırlanan; Türkçede Roman adlı eserde, sekiz halk hikâyesinin adı verildikten sonra; Asuman ile Zeycan, Kerem ile Aslı ve Şah İsmail gibi aşk hikâyelerinin kısa özetleri verilir (12).

Faruk Rıza Güloğlu; Halk Kitaplarına Dair adlı eserini 1937 yılında yayınlar (13).

Halk Edebiyatı'na yaptığı araştırmalarıyla, çok değerli eserler kazandıran Pertev Naili Boratav 1946 yılında yayınlamış olduğu; Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği adlı eserinde, halk hikâyelerinin mevzu, mevzuların kaynakları, tasnifi ve anlatmaya dayalı diğer türlerle olan münasebeti gibi konulardan sonra, çalışmanın sonuna bazı örnek metinleri (Gül ile Ali Şir hikâyesi, Köroğlu'nun ilk Kolundan Parçalar, Bolu Bey Kolu, Celâli Bey ve Mehmet Bey hikâyesi) de ilâve etmiştir (14).

İlhan Başgöz tarafından hazırlanan; Biyografik Türk Halk Hikâyeleri adlı doktora tezi 1949 yılında tamamlanır. Bu tezde; Âşık Garip, Tahir ile Zühre, Kerem ile Aslı, Kurbanı, Tufarganlı Abbas gibi halk hikâyeleri üzerinde durulmuştur. Bu doktora tezinin Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi arşivinde olduğu çeşitli kaynaklarda anlatılırsa da, adı geçen esere burada rastlanmamıştır (15).

Aynı yıllarda, Kerem ile Aslı Hikâyesi'ni Şükrü Murat Elçin yayınlar. Çalışmada, Kerem ile Aslı hikâyesinin çeşitli problemlerine temas edilmiş olup, hikâye ile ilgili varyantlarda yer alan şiirlerin tamamı bir araya getirilerek, verilmiştir (16).

Diyalektoloji sahasında yaptığı araştırmaları ile tanıdığımız Ahmet Caferoğlu'nun 1946-1954 yılları arasında hazırlamış olduğu; Anadolu Ağızlarından Toplamalar serisinde bazı halk hikâyelerinin metinlerinin tamamına, bazılarının ise kısmına yer verilmiştir. Bunlar:

1. Anadolu Diyalektolojisi Üzerine Malzeme I-II' de:

- a. Köroğlu (8-10),
- b. Aslı ile Kerem (52-53) -Hikâye eksik olarak verilmiştir.-

2. Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar I, içerisinde:

- a. Latif Şah ve Telli Mihriban hikâyesi (19-47),
- b. Ehmet Vezir (97-99),
- c. Kerem - hikâyenin bir kısmı- (109-110),
- d. Âşık Abbas -hikâyenin bir kısmı- (123 / 143),
- e. Âşık Kerem (191-192 / 205).

3. Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar, içerisinde:

- a. Şah İsmail ve Gülizar (9),
- b. Latif Şah hikâyesi (109-139),

c. Emrah (186-187),

4. Güney Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar içerisinde:

- a. Mehmet şah hikâyesi / Malatya (3-13),
- b. Elboğlu / Maraş (133-150),
- c. Âşık Şahmayıl'dan / Gaziantep (208-218),
- d. Muhayı Hürşüt Bey (229-248),

5. Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler, içerisinde:

- a. Âşık Kerem / Muş (78),
- b. Köroğlu / Bolu (161-162)

adlı hikâyelerdir (17).

1955 yılında, W. Eberhard tarafından yayınlanan Minstrel Tales From Southeastern Turkey adlı eserde, 1951-1952 yılları arasında, Güneydoğu Anadolu bölgesinden derlemiş olduğu beş halk hikâyesi (İlbeylioğlu Hikâyesi, Ali Paşa, Köroğlu, Hürşit ile Mahmihri, Kozanoğlu)'ni değişik şekillerde incelemiştir. Adı geçen esere, sadece İlbeylioğlu Hikâyesi'nin metni dahil edilmiştir (18).

Fahir İz'in yayınlamış olduğu; Türk Edebiyatında Nesir (XIV. Yüzyıldan XIX. Yüzyıl Ortasına Kadar Yazmalardan Seçilmiş Metinler) I adlı eserde; "Halk Hikâyeleri" başlığı altında, Âşık Garip, Tahir ile Zühre ve Âşık Kerem hikâyelerine yer verilmiştir.

Aynı eserin, "Destani Eserler" bölümünde ise Dede Korkut Hikâyelerinden sekiz boy ile Köroğlu hikâyesi yer alır (19).

1969 yılında, Pertev Naili Boratav tarafından hazırlanmış olan; 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı adlı eserde, "Halk Hikâyeleri" başlığı altında, metin verilmeden , bu tür, çeşitli taraflarıyla ele alınarak , değerlendirilmiştir (20).

Bilgi Adalı tarafından hazırlanan ve Türk Dil Kurumu

yılında yayınlamış olduğu, Âşık Garip adlı eserde; hikâyenin metni, derleme özellikleri bozulmuş olarak verilmiştir (21).

1958 yılında, Mehmet Kaplan'ın Erzurum'a gelmesiyle birlikte, Atatürk Üniversitesi'nde Halk Edebiyatı ile ilgili çalışmaların yoğunluk kazandığı görülür. Başlangıçta, Mehmet Kaplan'ın derlemeye başladığı, daha sonra Mehmet Akalın ve Muhan Bali tarafından tamamlanan Köroğlu Destanı 1973 yılında yayınlanır. Yaşayan son meddah, Behçet Mahir'in anlattığı bu hikâyede, Köroğlunun on beş koluna yer verilmiştir (22).

Muhan Bali tarafından hazırlanan; Ercişli Emrah ile Selvihan Hikâyesi Varyantlarının Tesbiti ve Halk Hikâyeciliği Bakımından Önemi adlı doktora tezi, Mehmet Kaplan'ın yönetiminde 1968 yılında tamamlanır. Bu eser, beş bölüm halinde olup, halk hikâyeleri ile ilgili kısa bilgilerden sonra, Ercişli Emrah ile Selvihan hikâyesinin çeşitli varyantları, bu varyantların birbiriyle mukayesesi, motifler, şiirler ve hikâyenin tahlili gibi konular işlenmiştir (23).

Yine, Atatürk Üniversitesi'nde ve Mehmet Kaplan'ın yönetiminde, Fikret Türkmen tarafından, Âşık Garip Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma adlı bir doktora tezi hazırlanır. Eserin giriş kısmında; halk hikâyeleri hakkında kısa bilgi verildikten sonra, Âşık Garip hikâyesi ile ilgili çalışmalar ve problemler, konunun mahiyeti ve teşekkülü, hikâyenin varyantları ve mukayesesi ve varyantlardaki şiirler ele alınmıştır. Kitabın sonunda, ikisi yazma olmak üzere beş hikâye metnine yer verilmiştir. Eser, ilk defa, dış Türklerin hikâyecilik geleneğini işlediği için orijinaldir (24).

Ergun Sav tarafından yayınlanan, halk hikâyeleri ile ilgili bir başka çalışma da yine, 1974 yılında tamamlanmıştır. Halk Hikâyeleri adını taşıyan bu eserde yer alan hikâyeler, modernleştirilmiş radyo konuşması olup, büyük ölçüde halk hikâyesi özelliğini kaybetmiştir (25).

Çıldırılı Âşık Senlik, Hayatı, Şiirleri ve Hikâyeleri adını taşıyan doktora çalışması, Şükrü Elçin'in yönetiminde Ensar Aslan tarafından hazırlanmıştır. Çalışmada, Şenlik'in şiirleri yanında hikâyeleri (Salman Bey ve Turnatel Hanım Hikâyesi, Sevda-kâr ve Şah ile Gülenaz Sultan)'nin de yer alması, konumuz açısından önemlidir (26).

Selahattin Olcay, A. Bican Ercilasun ve Ensar Aslan'ın müşterek hazırladıkları; Arpaçay Köylerinden Derlemeler adlı eser, 1976 yılında yayınlanır. Eserde; Cihan Şah, Letif (Latif) Şah, Şahoğlu Şah Abbas, Salman Bey, Zaloğlu Rüstem, Şahmaran, vs. gibi halk hikâyeleri metinlerine yer verilmiştir.(27).

1977 yılında, Hasan Kartarı tarafından yayınlanan; Doğu Anadolu'da Âşık Edebiyatının Esasları adlı eserde, destan ve hikâye hakkında çeşitli bilgiler verilmiştir (28).

Efrasiyab Gemalmaz tarafından doktora çalışması olarak hazırlanan; Erzurum İl Ağızları (İnceleme - Metinler - Sözlük ve Dizinler) adlı eserin II. cildinde Köroğlu hikâyesi çok kısa bir şekilde verilir (29).

Köroğlu Kol Destanları adlı eseri ise, Ümit Kaftancıoğlu 1979 yılında yayınlar. Eserde; Köroğlu'nun Bolu Bey Kolu, Silistrelili Hasan Paşa Kolu, Köroğlu'nun Oğlu Hüseyin Bey Kolu, Demircioğlu. Kolu, Köroğlu'nun Oğlu Hasan Bey Kolu, Kamber Ko-

lu, Kocabey Kolu ve Oltu Kolu adıyla bilinen bölümleri yer almaktadır (30).

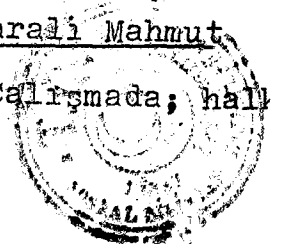
Ali Berat Alptekin'in, Saim Sakaoğlu'nun yönetiminde hazırladığı; Kirman Şah Hikâyesi Üzerinde Bir Çalışma adını taşıyan doktora ön çalışması, 1980 yılında tamamlanır. Bu çalışma, bir girişle başlamaktadır. Ayrıca, Kirman Şah hikâyesinin teşekkülü, epizotların mukayesesi ve şiirlerin tahlili, vs. de incelenmiştir. Eserin sonunda, hikâye ile ilgili üç metne yer verilmiştir (31).

1981 yılında, Şükrü Elçin tarafından yayınlanan; Halk Edebiyatına Giriş adlı eserde, halk hikâyesi hakkında kısa bilgi verildikten sonra, Kerem ile Aslı Hikâyesinin özeti ve Köroğlu Destanı'ndan parçaların olduğu görülmektedir (32).

1982 yılında, Muhan Bali'nin Halk Edebiyatında Nesir adlı eseri yayınlanır. Bu çalışmada; halk edebiyatında yer alan nesir örnekleri ve varyantları verilmiştir. Ayrıca, Köroğlu hikâyesinin de bir parçası esere dahil edilmiştir (33).

Çalışmalarında, daha çok, halk hikâyelerine ağırlık veren Fikret Türkmen; Âşık Garip hikâyesinden sonra, 1983 yılında da Tahir ile Zühre adlı eserini yayınlar. Eserin giriş kısmında; halk hikâyesi üzerinde yapılan çalışmalar ve varyantlar hakkında bilgi verildikten sonra Tahir ile Zühre hikâyesinin yirmi dört varyantının mukayesesi yapılmıştır. Kitabın sonunda, biri yazma, diğeri ise Behçet Mahir'den derlenmiş olan iki hikâye metni bulunmaktadır (34).

Aynı yıl içerisinde, Ensar Aslan tarafından; Yaralı Mahmut hikâyesi ile ilgili bir doçentlik tezi hazırlanır. Çalışmada; halk

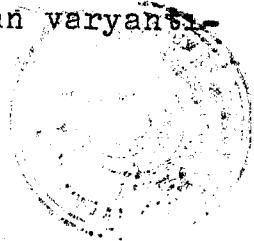

hikâyeleri hakkında bilgi verildikten sonra, Anadolu'nun değişik bölgelerinden derlenen sözlü ve yazılı metinlerin motifleri araştırılmıştır (35).

1984 yılında Metin Karadağ, Bilge Seyidoğlu'nun yönetiminde; Erzurum ve Çevresinden Derlenen Halk Hikâyeleri Üzerinde Bir Araştırma adlı doktora çalışmasını, iki cilt halinde hazırlar. I. ciltte; Erzurum ve çevresinden derlenen kırk yedi hikâyenin epizotları ve Motif İndeks'deki karşılıkları verilmiştir. II. ciltte ise Karadağ, değişik bir tasnif denemesi yapmıştır. Ayrıca bu çalışmada yer alan metinlerden bir kısmı, halk hikâyesi olmayıp, masal ve efsane karakterine sahiptir (36).

Ali Öztürk tarafından 1984 yılında yayınlanan; Türk Anonim Edebiyatı adlı eserin II. bölümü halk hikâyelerine ayrılmıştır. Burada, anonim hikâye olarak kabul edilen, halk hikâyelerinin; mesnevi ve modern hikâye ile mukayesesi yapılmış, sonra da hikâyenin, masal, efsane, destan ve roman ile münasebetinden bahsedilmiştir. Ayrıca, hikâyelerin tasnifi, motif ve tip yapısı hususunda da bilgiler verilmiştir (37).

Yukarıda bahsedilen kaynaklar, Türkiye'de anlatılan halk hikâyesi çalışmaları ile ilgilidir. Bunların dışında, Azerbaycan'da anlatılan halk hikâyeleri ile ilgili olarak, Türkiye'de yapılan bazı çalışmalar vardır. Daha çok, son yıllarda gördüğümüz araştırmaların ilkinin, Fikret Türkmen'in, adından daha önce de bahsettiğimiz; Âşık Garip Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma adlı eseri teşkil eder. Eserde, Âşık Garip hikâyesinin varyantlarının mukayesesi yapılırken, Türkiye sınırları dışında kalan Kazak, Özbek ve Türkmen varyantlarının yanında Azerbaycan varyantına da yer verilmiştir (38).

1978 yılında, Azerbaycan Halk Yazını Örnekleri adlı eseri Semih Tezcan hazırlar. Eser, Ehliman Ahundov'un 1968 yılında hazırlanmış olduğu Azerbaycan Folkloru Antoligiyası'nın günümüz Türk harflerine çevrilmiş şekli olup, üç halk hikâyesine yer verilmiştir (39).

Güney Azerbaycan şairlerinden Bulud Karaçorlu Sehend'in; Sazımın Sözü adlı eserini, Dursun Yıldırım, Latin harfleri ile 1980 yılında yayınlamıştır. Eserde; giriş kısmından başka, Dede Korkut hikâyelerinden altı metin ve sözlük bulunmaktadır (40).

Yine, Azerbaycan sahasında anlatılmakta olan; Tufarganlı Abbas ve Gülgez Peri Hikâyesi 1982 yılında, Saim Sakaoğlu'nun yönetiminde, Zeynelabidin Makas tarafından doktora tezi olarak hazırlanır. Çalışmada; girişten sonra, hikâyenin teşekkülü, yayılma sahası, şiirler ve varyantların mukayesesi gibi konular yer alır. Hikâyede, yazılı ve sözlü (İğdir ve Tebriz) varyantları kullanılmıştır (41).

Adından daha önce bahsettiğimiz, Fikret Türkmen'in Tahir ile Zühre adlı eserinde, hikâyenin Azerbaycan varyantının da mukayesede kullanıldığını görmekteyiz (42).

Altan Araslı, Azerbaycan Halk Hikâyeleri adlı eserini 1986 yılında yayınlar. Ancak, adı geçen eserdeki metinler, halk hikâyeleri olmayıp masal niteliğindedir (43).

Halk hikâyeleri ile ilgili, Türkiye'de yapılan çalışmaların dışında, bir de Azerbaycan'da yapılan ve orada anlatılan halk hikâyelerinin olduğunu görüyoruz. Doğu sınırlarımızın biraz ötesinde ve halk hikâyeciliğinin kaynağı durumunda olan Azerbaycan'daki çalışmalardan, Türk Dil Kurumu ve Atatürk Üniversitesi

Fen-Edebiyat Fakültesi Araştırma Kütüphanesi'nde görebildiklerimizi kısaca tanıtırken, göremediklerimizin de sadece künyesini vermek istiyoruz.

Azerbaycan'da, ilk olarak 1937 yılında Himmet Elizade tarafından Dastanlar ve Nağıllar adlı eser yayınlanır. Bu eserde yer alan yirmi metinden onu halk hikâyesidir (44).

M. H. Tehmasib'in 1949 yılında hazırladığı Koroğlu adlı eser, Bakü'de yayınlanır. Adı geçen kitabın 1956 ve 1981 yıllarında da yeni baskıları yapılmıştır (45).

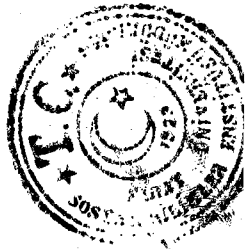
Azerbaycan Nağılları ise, 1950 yılında, Ehliman Ahundov tarafından Bakü'de yayınlanır. Eserde, bazı halk hikâyesi metinlerine yer verilmiştir (46).

Paşa Efendiyev tarafından hazırlanan; Koroğlu Dastanı adlı eser de 1958 yılında yayınlanır (47).

Ehliman Ahundov'un derleme yolu ile tespit ettiği; Gaçag Nebi hikâyesini 1941 ve 1961 yıllarında olmak üzere iki defa yayınlar. Derlemeye dayalı olan bu eser; Kaçak Nebi hikâyesi üzerinde hazırlanan müstakil bir çalışmadır (48).

Ehliman Ahundov'un; Halg Dastanları, 1961 yılında, Bakü'de yayınlanır (49).

1967 yılında, Bakü'de yayınlanan ve çeşitli halk hikâyelerini (Alı Han Peri, Âşık Garip, Kerem ile Aslı, Kurbanî, Tahir ile Zühre, Mehemed Gülendâm, Valeh Zernigar, Vanlı Göyçek, vs. ihtiva eden iki ciltlik Azerbaycan Dastanları adlı eser de yine Ehliman Ahundov'a aittir (50).

Aynı araştırıcının; Azerbaycan Folkloru Antologiyası adlı iki ciltlik eserinde, mani, atasözü, oyunlar, bilmece ve şiirler yanında "Gehremanlıg Neğmeleri" adı ile belirtilen bölümde Kaçak Nebi ve başka hikâyelere ait bazı şiirler verilmiştir. Eser, 1968 yılında Bakü'de yayınlanır. (51)

Manzum bir eser olan, Ferhat ile Şirin Hikâyesi, 1968 yılında Bakü'de yayınlanır (52).

Aynı yıl içerisinde, Koroğlu ile ilgili bir başka eseri, R. Rüstemezade hazırlar (53).

Azerbaycan sahasında, halk hikâyeleri ilgili yapılan ciddi çalışmalarından birisi olan; Azererbaycan Halk Dastanları adlı eseri, M. H. Tehmasib hazırlayarak 1972 yılında ilim âlemine sunar. Eserde, halk hikâyelerinin kaynakları, tasnifi ve çeşitli meseleler ele alınarak incelenmiştir (54).

Derleme metodlarına bağılı kalınarak hazırlanan Azerbaycan Dastanları, 1977 yılında Azad Nebiyev tarafından yayınlanır. Eserde; araştırmacı tarafından derlenen Vanlı Göyçek, Garaoğlu Dastanı, Gaçag Nebi, Koroğlu Dastanının Yeni Golları, Molla Nur, Gündüztac ve Deli Çoban adlı halk hikâyeleri yer almaktadır (55).

Memmed Hüseyin Tehmasib - Tehmasib Ferzeliyev - İsrafil Abbasov - Nureddin Seyidov'un birlikte hazırladıkları; Azerbaycan Mehebbet Dastanları adlı eserde, Azerbaycan halk hikâyeleri hakkında bilgi verildikten sonra çeşitli hikâyelerin (Kurbanî, Âşık Garib, Kerem ile Aslı, Tahir ile Zühre, Abbas Gülgez, Kul Muhmut, Leyla ile Mecnun, Valeh Zernigar, Ali Han Per,

med Gülendâm, Han Çoban, Sultan Genbad) metnine yer verilmiştir (56).

1980 yılında, Ehliman Ahundov tarafından hazırlanan; Azerbaycan Halg Dastanları adlı eserde, önce Azad Nebiyev'in halk hikâyesi derlemelerinden bahseden "Me'nevi Servet Hezinesinden" başlıklı yazı yer alır. Daha sonra, hikâye anlatma geleneğine uygun olarak, klişe sözlerle ve üçer üstad-nâme söylenerek hikâyelere başlanır. Eserde, dokuz hikâye metni (Şehri ve Mehri, Mahmud ve Ağcaguş, Ezetinli Emrah, Memmedhan ve Selbi Hanım, Memmed ve Gürcü Gızı, Yahşı ve âşığ, Vagif'in dastanı, Hüseyin ve Reyhan, Yahya Bey ve Dostu Hanım) bulunmaktadır (57).

Vagif Veliyev ise 1980 yılında yayınlamış olduğu; Azerbaycan Gehramanlığ Dastanları adlı eserinde; halk hikâyeleri arasında sadece konusu kahramanlık olan metinler üzerinde durmuştur. Burada, hikâyelerin metni doğrudan doğruya verilmemiş, bunun yerine inceleme yoluna gidilmiştir. Eserde bahsedilen hikâyeler arasında; Kaçak Nebi, Kaçak Kerem, Mısri Gılincin Aparılması ve Koroğlu'nun Yeni Tesbit Edilen Kolları bulunmaktadır (58).

Azerbaycan Şifahi Halg Edebiyyatı adlı eseri hazırlayan Paşa Efendiyev, kitabın "Halg Dastanları" kısmında halk hikâyeleri ile alakalı teferruatlı bilgi verir (59).

2. TALEBE TEZLERİ

Kitaplardan sonra, halk hikâyesi metinlerinin en zengin olduğu kaynaklar, hiç şüphesiz talebe tezleridir. Türkiye'de bulunan çeşitli üniversitelerde, folklor ve halk edebiyatı ile ilgili bir çok talebe tezi hazırlanmıştır. Bu sahada çalışan hocalarımızın nezaretinde hazırlanan tezlerin çoğu Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Araştırma Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Mehmet Kaplan'ın Erzurum'a gelmesi ile birlikte, halk edebiyatı sahasında yapılan çalışmaların yoğunluk kazandığı görülmür. Bu çalışmalar, normal olarak talebe tezlerine de aksetmiş ve Türkiye'de halk edebiyatı ile ilgili en çok tez yapan veya yaptıran üniversite, Atatürk Üniversitesi olmuştur. Bu artışta, en büyük rolü oynayanlar ise, hiç şüphesiz halk edebiyatı hocalarıdır.

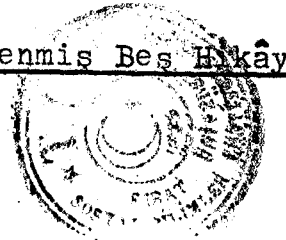
İşte, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi ve Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri başta olmak üzere, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümlerinde hazırlanan, halk edebiyatı ile ilgili talebe tezlerinin fazlalığını göz önüne alarak, bunlardan sadece halk hikâyelerine yer verenlerinin listesini, üniversitelere göre kronolojik olarak vermek istedik.

1. ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜNDE HAZIRLANAN HALK HİKAYESİ İLE İLGİLİ TALEBE TEZLERİ (60)

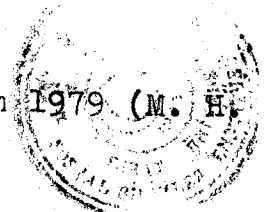
1. Çağlar, Asker : İğdır ve Havalisine Ait Bazı Halk Hikâyeleri, Erzurum 1968.

2. Tan, Tıbet: Senkaya Türkmenlerinin Halk Edebiyatı rnekleri, Erzurum 1968.
3. Boza, Yaşar: Tahir ile Zühre, Erzurum 1969.
4. Akçay, Zeynel: Tufarganlı Abbas, Erzurum 1970.
5. Karabacak, Bülent: Kerem ile Aslı Hikâyesi, Erzurum 1970.
6. Yazıcı, Temel: Kığı'da Derlenmiş ç Halk Hikâyesi zerine Mukayeseli Epizot Çalışması, Erzurum 1971.
7. Kaldırımıcı, stn: Ağırı'dan Derlenmiş ç Hikâyede Epizot Çalışması, Erzurum 1972.
8. Akçay, Hülya: Sivas'ta Halk Hikâyeleri, Erzurum 1973.
9. Ayhan, Erdoğan: Muratbağı Köyü (Horasan) Halk Hikâyeleri ve Masalları, Erzurum 1973.
10. Akyalçın, Hilmi: Köroğlu Kolları zerinde Bir Çalışma, Erzurum 1973.
11. Balbay, Şaban: Konya Ereğlisi Halk Hikâyeleri, Erzurum 1973.
12. Demirtaş, M. Diler: Tortum Halk Hikâyeleri zerinde Bir Çalışma, Erzurum 1973.
13. Tomir, Hamit: Elbistan Masalları ve Halk Hikâyeleri zerinde Bir İnceleme, Erzurum 1973.
14. Kale, Necmi: Ağırı'dan Derlenmiş Beş Hikâyede Epizot Çalışması, Erzurum, 1974.
15. Yıldırak, Zeynel Abidin: Âşık Elesker Hayatı, San'atı, Şiir ve Hikâyeleri, Erzurum 1974.
16. Arpacı, İsmet: Sarıkamış Hikâyesi ve Masalları, Erzurum 1975.
17. Çelik, Abdulali: Kağızmanlı Âşık Yusuf Sezai, Hayatı, Şiirleri ve Hikâyesi, Erzurum 1975.
18. Karadağ, Muzaffer: İğdirli Hasan Turan'dan Derlenmiş Beş Hikâye, Erzurum 1975.

19. Kızılkaya, Selahaddin: Tortum'da Halk Hikâyeleri, Erzurum 1975.
20. Esen, Kemal: Kağızmanlı Âşık Laçın Aladağlı'nın Hayatı ve Hikâyeleri, Erzurum 1975.
21. İlgün, Nurdoğan: Âşık Mevlüt İhsani'nin Hayatı ve Üç Hikâyesi, Erzurum 1975.
22. Özmilli, M. Serdar: İzmir Yöresinden Derlenmiş Beş Halk Hikâyesi, Erzurum 1975.
23. Yılmaz, Ömer Kemal: Âşık Mevlüt İhsani'nin Dört Hikâyesi Üzerinde Epizot Çalışmaları, Erzurum 1975.
24. Güven, İrfan: Ardanuçlu Âşık Efkârî'nin Derlenmiş Üç Hikâyesi, Erzurum 1976.
25. Kaya, Sami: Erciş'ten Derlenmiş Hikâye ve Masallar, Erzurum 1976.
26. Özeren, Mahmut: Senkaya Halk Hikâyelerinden Derlemeler, Erzurum 1976.
27. Yalçın, Ahmet: Hasankale (Pasinler) Halk Hikâyeleri, Erzurum 1976.
28. Gündüz, Osamn: Âşık Reyhanî'nin Hikâyeciliği ve Şiirleri, Erzurum 1977.
29. Ünaldı, Macit: Âşık Nusret Torunî'nin Hayatı, Hikâyeciliği ve Şiirleri, Erzurum 1977.
30. Alandağ, Ali Osman: Çıkrıkçılı Ali Çiftçi'den Derlenen Altı Halk Hikâyesi, Erzurum 1978.
31. Selçuk, Köksal: Hasankale (Pasinler)'den Derlenen Halk Hikâleri, Erzurum 1978.
32. Koşar, Hatice Nilgün: Ferhad ile Şirin Hikâyesinin Erzurum'da Bulunan Sözlü ve Yazılı Varyantlarının Karşılaştırılması, Erzurum 1979.
33. Özbey, Şahin: Köroğlu Destanından 11 Kol, Erzurum 1979 (M. H. Tehmasib'den çeviridir).

34. Saraç, Muammer: Varak ile Gülşah ve Cevri Çelebi Hikâyelerinin Epizot Karşılaştırılması, Erzurum 1979.
35. Yılmaz, Ramazan: Derdi Yok ile Zülfi Siyah ve Raznihan ile Mahfiruze Hikâyeleri Üzerinde Bir Çalışma, Erzurum 1979.
36. Turan, Fikri: Yağcılar Köyü Masal ve Hikâyeleri, Erzurum 1979.
37. Taştekin, Ali: Köroğlu Destanı Hasan Bey Kolu Hakkında Metin-İnceleme, Erzurum 1981.
38. Güven, Meriç: Leylâ ile Mecnun ve Melikşah ile Güllühan Hikâyesi, Erzurum 1981.
39. Budak, Ayla: İki Halk Hikâyesi İncelemesi (Hikâye-i Pirezen) Erzurum 1982.
40. Doğan, Ahmet: Köroğlu, Erzurum 1982 (Ferhad Feradov'un 1975 yılında Bakü'de yayınlanan Kitabının Türkiye Türkçesine Çevirisi).
41. Günay, Nazım: Hürşit ile Maha Mehiri Hikâyesi, Erzurum 1982.
42. Kırımhan, Nazan: Hikâye-i Peri Peyker, Erzurum 1982.
43. Önalın, Emine: Hikâye-i Rehnüma-yı Garâib (Transkripsiyon) Erzurum 1982.
44. Sebit, Muharrem: Şark Hikâyeleri, Erzurum 1982.
45. Akkaş, Saffet- Tomris Çanak- Mehmet Çağlayan - Cemal Polat - Bahri Telli: El-Ferec Bâd'esh-Sidde, Erzurum 1985.
46. Şimşek, Esmâ: Kaçak Nebi Hikâyesi Üzerinde Bir Çalışma, Erzurum 1986.

II. ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ KÂZIM KARABEKİR EĞİTİM FAKÜLTESİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜNDE HAZIRLANAN HALK HİKÂYESİ
İLE İLGİLİ TALEBE TEZLERİ (61)

1. Ökten, Gülsen: Sivas Halk Hikâyeciliği, Erzurum 1974.
2. Talınlı, Hatice: Cıldırılı Âşık Senlik'in Hikâyeleri, Erzurum 1974.

III. EGE ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜNDE HAZIRLANAN HALK HİKÂYESİ İLE İLGİLİ TALEBE TEZLERİ (62)

1. Gül, Erzat: Malatya Akçadağ Yayılımlı Köyünden Derlenmiş Masal ve Halk Hikâyeleri, İzmir 1982.
2. Poyrazoğlu, Yusuf: Arzu ile Kamber Hikâyesi (Epizot Karşılaştırması), İzmir 1982.

IV. FIRAT ÜNİVERSİTESİ FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜNDE HAZIRLANAN HALK HİKÂYESİ İLE İLGİLİ TALEBE TEZLERİ

1. Topçu, Salih - Meral Topuz: Koroğlu Dastanı, Elâzığ 1987. (M. H. Tehmasib'in Koroğlu, adlı eserinin günümüz Türk harflerine çevrilmiş şekli).

V. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜNDE HAZIRLANAN HALK HİKÂYESİ İLE İLGİLİ TALEBE TEZLERİ (63)

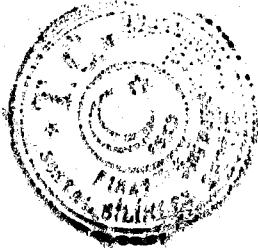
1. [Dadaş] , Sırrı Numan: Koroğlu Erzurum Rivayeti, İstanbul

2. Boratav, Pertev Naili: Köroğlu Destanı, Muhtelif Rivayetlerinin Tahlili, Tesiri, İntisarı, Menşei, Meselesi, Köroğlu Destanına Ait Nesredilmemiş Metinler, İstanbul 1931.
3. Selim, Refik: Azerbaycan ve Anadolu Halk Hikâyelerinin Tahlili ve Mukayesesi, İstanbul 1933 / 1934.
4. Elçin, Şükrü Murat: Kerem ile Aslı Hikâyesi, İstanbul 1938/1939.
5. Ergenekon, Adalet: Köroğlu, İstanbul 1970.
6. Kızar, Raife: Azerbaycan Dastanları, İstanbul 1971.
7. Gültekin, Türkay: M. H. Tehmasib, Azerbaycan Dastanları, İstanbul 1972.
8. İlhan, Esat: M. H. Tehmasib, Azerbaycan Dastanları, İstanbul 1974.
9. Özdemir, Ahmet: Sivas Halk Hikâyeleri ve Geleneği, İstanbul 1975

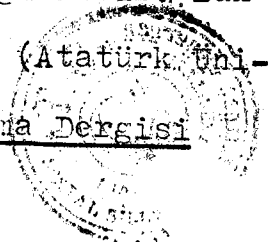
Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi (64), Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi (65) talebe tezlerinde halk hikâyesi metnine yer verilmiş olmasına rağmen, müstakil halk hikâyesi tezi hazırlanmamıştır.

3. DİĞERLERİ

Buraya kadar, halk hikâyeleri üzerinde yapılmış olan araştırmaları vermeye çalıştık. Şimdi de halk hikâyeleri ile ilgili yayınların yer aldığı diğer çalışmalardan bahsetmek istiyoruz. Bu çalışmalardan 1975'e kadar olanlar, büyük ölçüde Türk Folklor ve Etnografya Bibliyografyası (66) adlı üç ciltlik eserde verilmiştir. Bu sebepten biz, bu zamana kadar olan dergiler ve diğer eserler **üzerinde** durmak istemiyoruz. Ancak 1975 yılından itibaren yayınlanan bazı makale ve eserleri zikretmenin faydalı olacağına inanıyoruz. Fakat, değişik dergilerde, yüz elli kadar makalenin künyelerinin verilmesinin büyük bir yekûn tutacağı malûmumuzdur. Geride, halk hikâyeleri üzerinde yapılan lisans tezlerini en ince teferruatına kadar, bibliyografya şeklinde, kronolojik olarak sıralamıştık. Bunları vermemizin sebebi ise, araştırmacılar tarafından, **bulunmasının zor olduğundandır.**

Dergiler ise, hemen hemen her kütüphanede mevcuttur. Bu yüzden biz, adı geçen makaleleri, burada sıralamak yerine, yayınların yer aldığı dergileri zikretmekle iktifa edeceğiz. Bu dergiler arasında; Türk Folklor Araştırmaları (İstanbul) (67), Türk Dili (Ankara), Çağrı (Konya), (68), Türk Kültürü (Ankara) (69), Sivas Folkloru (Sivas), Erciyes (Kayseri), Millî Kültür (Ankara), Türk Folkloru (İstanbul), Burak (Burdur), Mengüceli (Erzincan), Harran (Urfa), Köz (Erzurum), Türk Dünyası Araştırmaları (İstanbul), Kaynaklar (İstanbul), Halk Kültürü (İstanbul) ve Türk Yurdu (Ankara) gibi, folklor-halk edebiyatı ağırlıklı dergilerdir. Bunların yanında, Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi (Atatürk Üniversitesi, Erzurum), Türk Dili ve Edebiyatı Araştırma Dergisi

(Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İzmir), Türkoloji Dergisi (Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Ankara) gibi fakülte veya Türk Dili veya Edebiyatı bölümü dergilerinde de konuyla ilgili makaleler yayınlanmıştır.

Bunların dışında, T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Başkanlığı tarafından çıkarılan Türk Folklorundan Derlemeler (Ankara) ve Türk Folkloru Araştırmaları (Ankara) dergilerinde de halk hikâyeleri ile ilgili derleme ve makalelere yer verilmiştir.

Ayrıca, 1973 yılından bu yana yapılmakta olan, folklor- halk edebiyatı seminer ve kongrelerinde de konuyla ilgili çeşitli tebliğler sunulmuştur (70).

NOTLAR

- (1) Fikret Türkmen, Âşık Garip Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma, Ankara 1974, 14.
- (2) a. g. e., 14-15.
- (3) Muhan Bali, Ercişli Emrah ile Selvi Han Hikâyesi Varyantlarının Tesbiti ve Halk Hikâyeciliği Bakımından Önemi, Ankara 1973, 11.
- (4) a. g. e., 11.
- (5) Fikret Türkmen, Âşık Garip, 15.
- (6) Behçet Gönül, Türk Halk Kitapları (Otto Spies'ten tercüme), İstanbul 1941.
- (7) Fikret Türkmen, Âşık Garip, 21.
- (8) Muhan Bali, Ercişli Emrah..., 11.
- (9) M. Fuad Köprülü, Kayıkçı Kul Mustafa ve Genç Osman Destanı, İstanbul 1930.
- (10) Pertev Naili Boratav, Köroğlu Destanı, İstanbul 1931/1984.
- (11) Muhan Bali, Ercişli Emrah..., 13.
- (12) Mustafa Nihad Özön, Türkçede Roman, İstanbul 1936, 113.
- (13) Faruk Rıza Güloğul, Halk Kitaplarına Dair, İstanbul 1937.
- (14) Pertev Naili Boratav, Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği, Ankara 1946.
- (15) Muhan Bali, Ercişli Emrah..., 15.
- (16) Şükrü Murat Elçin, Kerem ile Aslı Hikâyesi, İstanbul 1949.
- (17) Ahmet Caferoğlu, Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme I-II, İstanbul 1940.
- , Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar I, İstanbul 1942.
- , Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar, İstanbul 1944.

- , Güney Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar, İstanbul 1945.
- , Anadolu İlleri Ağızlarından Toplamalar, İstanbul 1951.
- (18) Fikret Türkmen, Âşık Garip..., 22.
- (19) Fahir İz, Türk Edebiyatında Nesir (XIV. Yüzyıldan XIX. Yüzyıl Ortasına Kadar Yazmalardan Seçilmiş Metinler)I, İstanbul 1964, 403-509.
- (20) Pertev Nâili Boratav, 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, İstanbul 1969.
- (21) Bilgi Adalı, Âşık Garip, Ankara 1972.
- (22) Mehmet Kaplan - Mehmet Akalın - Muhan Bali, Köroğlu Destanı, Ankara 1973.
- (23) Muhan Bali, Ercisli Emrah...
- (24) Fikret Türkmen, Âşık Garip...
- (25) Ergun Sav, Halk Hikâyeleri, Ankara 1974.
- (26) Ensar Aslan, Çıldırılı Âşık Senlik, Hayatı, Siirleri ve Hikâyeleri (İnceleme - Metin - Sözlük), Ankara 1975.
- (27) Selahattin Olcay - A. Bican Ercilasun - Ensar Aslan, Arpaçay Köylerinden Derlemeler, Ankara 1976.
- (28) Hasan Kartarı, Doğu Anadolu'da Âşık Edebiyatının Esasları, Ankara 1977.
- (29) Efrasiyab Gemalmaz, Erzurum İli Ağızları (İnceleme - Metinler - Sözlük ve Dizinler) II. Cilt, Erzurum 1978, 17-21, 168-169.
- (30) Ümit Kaftancıoğlu, Köroğlu Kol Destanları, İstanbul 1979.
- (31) Ali Berat Alptekin, Kirman Şah Hikâyesi Üzerinde Bir Çalışma, Erzurum 1980 (**Yayınlanmamış doktora ön çalışması**).
- (32) Şükrü Elçin, Halk Edebiyatına Giriş, Ankara 1981

- (33) Muhan Bali, Halk Edebiyatında Nesir, Erzurum 1982.
- (34) Fikret Türkmen, Tahir ile Zühre, Ankara 1983.
- (35) Ensar Aslan, Yaralı Muhmut Hikâyesi Üzerinde Bir Araştırma, Erzurum 1983. (Yayınlanmamış doçentlik tezi)
- (36) Metin Karadağ, Erzurum ve Çevresinden Derlenen Halk Hikâyeleri Üzerinde Araştırmalar, Erzurum 1984 (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- (37) Ali Öztürk, Türk Anonim Edebiyatı, İstanbul 1986, 31-91.
- (38) Fikret Türkmen, Âşık Garip....
- (39) Semih Tezcan, Azerbaycan Halk Yazını Örnekleri, Ankara 1978.
- (40) Bulud Karaçorlu Sehend, Sazımın Sözü (Basıma Hazırlayan; Durmuş Yıldırım), Ankara 1980.
- (41) Zeynelâbidin Makas, Tufarganlı Abbas ve Gülgez Peri Hikâyesi Üzerinde Bir Araştırma, Erzurum 1982.
- (42) Fikret Türkmen, Tahir ile Zühre....
- (43) Altan Araslı, Azerbaycan Halk Hikâyeleri, Ankara 1986.
- (44) Himmet Elizade, Dastanlar ve Nağıllar, Bakü 1937.
- (45) M. H. Tehmasib, Koroğlu, Bakü 1949.
- (46) Ehliman Ahundov, Azerbaycan Nağılları, Bakü 1950.
- (47) Paşa Efendiyev, Koroğlu Dastanı, Bakü 1958.
- (48) Ehliman Ahundov, Gaçag Nebi, Bakü 1941 / 1961.
- (49) -----, Halg Dastanları, Bakü 1961.
- (50) -----, Azerbaycan Dastanları, Bakü 1967.
- (51) -----, Azerbaycan Folkloru Antologiyası, I, II, Bakü 1968.
- (52) Ferhat ile Şirin Hikâyesi, Bakü 1968.
- (53) R. Rüstemezade, Koroğlu Neveleri, Bakü 1968.
- (54) M. H. Tehmasib, Azerbaycan Halg Dastanları (Orta Esrler), Bakü 1972.

- (55) Azad Nebiyev, Azerbaycan Dastanları, Bakü 1977.
- (56) M. H. Tehmasib - Tehmasib Ferzeliyev - İsmail Abbasov - Nurreddin Seyidov, Azerbaycan Mehebbet Dastanları, Bakü 1979.
- (57) Ehliman Ahundov, Azerbaycan Halg Dastanları, Bakü 1980.
- (58) Vagıf Veliyev, Azerbaycan Gehramanlıg Dastanları, Bakü 1980.
- (59) Paşa Efendiyev, Azerbaycan Şifahi Halg Edebiyyatı, Bakü 1981.
- (60) Daha geniş bilgi için bkz., Ali Berat Alptekin, "Türk Üniversitelerinde Yapılan Talebe Tezlerindeki Halk Hikâyeleri Bibliyografyası," Türk Dünyası Araştırmaları, (23), Nisan 1983 Bitirme Tezleri Bibliyografyası, Erzurum 1974.
İsrafil Okutan, Lisans Tezleri Kataloğu, Erzurum 1983, 1-26.
- (61) Daha geniş bilgi için bkz., Ali Berat Alptekin, "Erzurum Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesinde Yapılan Folklor-Halk Edebiyatı Ağırlıklı Mezuniyet Tezleri," Türk Folkloru Araştırmaları, Ankara 1987, 115-141.
- (62) Daha geniş bilgi için bkz., Ali Berat Alptekin, "Türk Üniversitelerinde....,"
- (63) Daha geniş bilgi için bkz., Kâzım Yetiş, "Türkiyat Enstitüsü Kütüphanesindeki Tezlerin Bibliyografyası I", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi (XXIII), İstanbul 1981, 260-327.
- (64) **Gülen Çetin**, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde Yapılan Folklorla İlgili Lisans Tezleri Bibliyografyası, (1940-1980), Ankara 1980.
- (65) Cemal Kurnaz, "Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler (Edebiyat) Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde Yapılan Tez Çalışmaları," Türk Kültürü, 21 (243), 487-491.

- (66) Türk Folklor ve Etnografya Bibliyografyası I, Ankara 1971, II, Ankara 1973; III, Ankara 1975.
- (67) Turhan Baraz.- Semra Tetik.-Nazmiye Özsan, Türk Folklor Araştırmaları Dergisi/Konu-yazar Kaynakçası, Eskişehir 1986.
- (68) Kâmil Toygar, "Çağrı" Folklor ve Halk Edebiyatı Bibliyografyası, Ankara 1984.
- (69) Mustafa Can Onaran, Türk Kültürü Dergisi Folklor ve Halk Edebiyatı Bibliyografyası, Erzurum 1986. (Yayınlanmamış Lisans Tezi)
- (70) Saim Sakaoğlu, "Kongrelere, Seminerlere Dair," Millî Eğitim ve Kültür, 1 (12), Ekim 1981, 80-89.

Ç. ARZU İLE KAMBER HİKÂYESİ ÜZERİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR

1. KİTAPLAR

Türkiye'de ve Türkiye sınırları dışında kalan soydaşlarımız arasında sözlü olarak anlatılan, çeşitli kütüphanelerde birçok yazma ve taşbaskısı rivayetleri bulunan Arzu ile Kamber hikâyesi üzerinde ilk çalışma, Türk edebiyatına yaptığı hizmetleri ile tanınan W. Radloff'a aittir. Radloff'un, Türk dünyası halk edebiyatı ve metinlerine yer veren Proben... serisinin IV. cildinde (Tobol metinleri arasında); Arzu ile Kamber ve Tahir ile Zühre hikâyelerinin metni yer almaktadır (1).

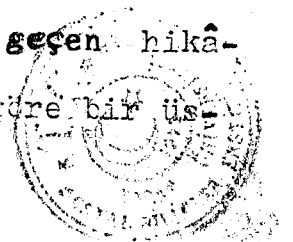
I. Kunoş'un 1892 yılında yayınlamış olduğu Anadolu Türk Halk Romanları adlı eserinde; halk ağzından derlemiş olduğu on bir metinden birisi de Arzu ile Kamber hikâyesidir (2).

Daha sonra, Arzu ile Kamber hikâyesi 1311 (1895) yılında taşbaskısı olarak yayınlanır (3).

M. Zeki Kurgunal ise, hikâyeyi, konunun anlatılarından saptamak kaydıyla, kendisine göre bir üslup takip edip, düzenleyerek, 1931 yılında İstanbul'da yayınlar (4).

1963 yılında, hikâyenin Süleyman Tefvik ÖzSOROĞLU tarafından (5) yayınlanmasından sonra, Selami Münir Yurdatap da aynı yıl içerisinde kendi üslubuna göre yeniden hazırlayarak ilim âlemine sunar (6).

Bekir Sıtkı Kunt ise 1940 yılında adı geçen hikâyeye bir takım ekleme ve çıkarma yaparak kendine göre bir üslupla yayınlar. (7)

Pertev Naili Boratav ise Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği adlı eserinde, hikâyemizi "aşk hikâyeleri" grubuna dahil ederken, zaman zaman da çeşitli türlerle mukayesede ele alarak incelemiştir. (8)

Ayrıca Süleyman Tefvik Özsoeroğlu (9), Daniş Remzi Konak (10), Maarif Kütüphanesi (11) ve Afşar Timuçin (12) tarafından metinler yayınlanmıştır.

Atâ Terzibaşı tarafından, Kerkük'te derlenip hazırlanan; Arzi - Kamber Matalı adlı eserin ilk baskısı, 1964 yılında otuz iki sahife olarak Bağdat'ta yayınlandıktan (13) sonra, 1964'te Tahran'da da basılarak Güney Azerbaycan'ın da, bu hikâyeyi tanımmasına vesile olmuştur. **Son olarak da 1971 yılında** hem Bakü'de (Kiril alfabesi ile), hem de İstanbul'da yayınlanmıştır (14)

Araştırmacı, hikâyeyi, yerli masalları anlatmakta usta olan Kerkük'te bir hanımdan derlemiştir. Bu hanımın, okuma - yazmayı bilmemesi, Kerkük dışına çıkmamış olması ve Türkmen lehçesinden başka bir şive bilmemesi, hikâyeye ayrı bir renk katmıştır. Hikâye yazıya geçirilirken ağız husûsiyetlerine sadık kalınmıştır.

Eserde, Atâ Terzibaşı, Kerkük'ten derlediği bir varyant ile Türkiye'de anlatılan bir varyantın mukayesesini yapmış, hikâyenin mahiyeti, teşekkülü, yayılışı ve tarihi hakkında bilgi vermiştir. İnceleme kısmında, önce varyantların özeti verilmiş, daha sonra da Kerkük varyantı orijinal haliyle sunulmuştur.

Atâ Terzibaşı'nın 1964 yılında Bağdat'ta yayınlamış olduğu bu eseri, Şükrü Elçin Türk Kültürü dergisinde tanıtmıştır. (15)

1977 yılında Zeynep Korkmaz tarafından yayınlanan Nevesehir ve Yöresi Ağızları isimli çalışmanın 209-211. sayfeleri arasında hikâyemizin bir varyantına yer verilmiştir. (16)

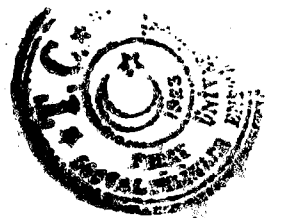
Fundamenta'nın ikinci cildinde Arzu ile Kamber'den bahsedilmektedir (17).

Metin Karadağ, doktora tezi olarak hazırlamış olduğu; Erzurum ve Çevresinden Derlenen Halk Hikâyeleri Üzerinde Araştırmalar adlı çalışmasında, Arzu ile Kamber hikâyesinin iki metnine yer vermiştir (18).

Mehmet Ali Ekrem ve Mehmet Ali Hilmiye tarafından hazırlanan ve 1985 yılında, Bükreş'te yayınlanan Tepegöz / Dobruca Masalları adlı eserde, hikâyemizin iki varyantına yer verilmiş olup, bunlar çalışmamızda S_{7a} ve S_{7b} olarak değerlendirilmiştir (19).

Bunların dışında, Türk Ansiklopedisi (20) ile Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (21) ve Yeni Hayat Ansiklopedisi (22)'nin "Arzu ile Kambér" maddelerinde, konumuz hakkında bilgi verilmektedir.

Üzerinde durduğumuz metnin Topkapı (İstanbul), Millî Kütüphane (Ankara), Gedik Ahmet Paşa (Afyon) ve Seyfettin Özege Bağış Kitapları (Erzurum) arasında da matbu veya **yazma nüshalarına rastlanmaktadır.**

2. TALEBE TEZLERİ

Arzu ile Kamber hikâyesinin bulunduğu talebe tezlerini kronolojik olarak aşağıda sıralıyoruz. Bu tezlerden (1, 3, 4, 11) numaralılar Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde, (17 ve 21) numaralılar, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde, (15, 16 ve 18) numaralılar İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde, (24 ve 25) numaralılar Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde, geriye kalanlar ise; Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde yaptırılmıştır.

Bibliyografik künyenin sonundaki numaralar arasında, Arzu ile Kamber hikâyesinin metinleri yer almaktadır.

1. Güler, Sümer: Bilecik Dere Sakarya Gölü Ağzı, Ankara 1963-1964, 33-36.
2. Tan, Tıbet: Senkaya Türkmenlerinin Halk Edebiyatı Örnekleri, Erzurum 1968, 22-26.
3. Yıldırım, Adil: Karahanlı Ağzı, Ankara 1969-1970, 55-58.
4. Uraz, Asuman Aydın: Florina Türk Ağzı, Ankara 1970, 90-91
5. Çetinkol, Şenol: Dınar Türkmen Ağzı (İnceleme-Metin -Sözlük), Erzurum 1971, 17-35.
6. Temuçin, Edip: Bayburt Folklorundan Örnekler, Erzurum 1971, 78-81.
7. Güver (Akyiğit), Ahmet: Kadirli Ağzı (Derleme-İnceleme-Sözlük) Erzurum 1972, 108-111.
8. Sarıoğlu, Gülsün: Alaca Köyü Folkloru, Erzurum 1972,
9. Ayhan, Erdoğan: Muratbağı Köyü (Horasan) Halk Hikâyeleri ve Mesalleri, Erzurum 1973, 45-53.

10. Kettane, Cengiz: Kerkük Halk Edebiyatından Örnekler, Erzurum 1973, 15-26.
11. Kırıcı, Özgül: Sivrihisar Ağzı, Ankara 1973, 127-130.
12. Nevruz, Hadi: Elâzığ Masal ve Hikâyelerinden Derlemeler, Erzurum 1973, 60-82.
13. Küçük, Ayşe: Silifke Bölgesi Göçmen Ağzı, Erzurum 1976, 94-98.
14. Öktem, Hasan: Drama Köyleri Ağzı, Erzurum 1974, 62-65.
15. Cengiz, Selçuk: Ercis Ağzının Fonetik ve Morfolojik İncelemesi, İstanbul 1975, 61-71.
16. Vidinli, Yasemin: Sandıklı Ağızlarından Derlemeler, İstanbul 1976, 37-43.
17. Tunç, Mevlüt, Sorkun Köyü Folklor ve Etnografyası, Ankara 1977, 10-27.
18. Yağmur, Fahriye: Kayseri Yöresi Ağzı, İstanbul 1977, 28-40.
19. Alandağ, Ali Osman: Çıkrıkçılı Ali Çiftçi'den Derlenen Altı Halk Hikâyesi, Erzurum 1978, 96-112.
20. Güngör, Nadide: Topalçavuş Köyü (Erzurum) Halk Edebiyatı Örnekleri, Erzurum 1978, 182-185.
21. Baran, Mehmet: Başhoroz Köyü Folkloru, Ankara 1979, 68-86.
22. Öcal, Cemal: Gelen Dost Ağzı (Derleme-İnceleme-Sözlük), Erzurum 1980, 83-86.
23. Akkurt, Haşim: Topakkaya Köyü Folklorundan Örnekler, Erzurum 1981, 17-32.
24. Gürgünel, Aysin: Tire Yöresi Halk Edebiyatı ve Folkloru, İzmir 1982, 22-23.
25. Uslu, Sultan Semiha: Afyon Başmakçı Bucağı ve Çağlayan Köyü Halk Edebiyatı, İzmir 1982, 14-35.
26. Özkaya, Mehmet: Aydın Folkloru, Erzurum 1983, 9-10

3. MAKALELER

Aşağıda adlarını verdiğimiz dergilerde Arzu ile Kamber hikâyesi ile ilgili çeşitli makale, derleme vs. yayınlanmıştır. Bunlar arasında , Burak (23) , Dede Korkut (24), Prelli (25), Sivas Folkloru (26.), Türk Dili (27), Türk Folklor Araştırmaları (28), Türk Folkloru (29), Erciyes (30) gibi dergileri sayabiliriz.

NOTLAR

- (1) Radlof, Proben....., IV (Tobol Metinleri) Petersburg 1872, 332-334.
- (2) Fikret Türkmen, Âşık Garip Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma, Ankara 1974, XIV.
- (3) Pertev Naili Boratav, Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği, Ankara 1946, 12.
- (4) M. Zeki Kurgunal, Arzu ile Kamber, İstanbul 1931.
- (5) (Süleyman) Tefvik Özsoroğlu, Arzu ile Kamber, İstanbul 1936.
- (6) Selami Münir Yurdatap, Arzu ile Kamber, İstanbul 1936.
- (7) Bekir Sıtkı Kunt, Arzu ile Kamber, Ankara 1940.
- (8) Halk Hikâyeleri..., 45, 85, 129, 130, 170, 171, 223.
- (9) Süleyman Tefvik Özsoroğlu, Arzu ile Kamber, İstanbul 1940.
- (10) Daniş Remzi Korok, Arzu ile Kamber, İstanbul 1937.
- (11) Arzu ile Kamber, İstanbul 1946.
- (12) Afşar Timuçin, Destanlar: Tahir ile Zühre, Leylâ ile Mecnun Ferhat ile Şirin, Arzu ile Kamber, Güllü Hamza, İstanbul 1969
- (13) Atâ Terzibaşı, Arzu Kamber Matalı, Bağdat 1964.
- (14) -----, Arzu-Kamber Matalı/Kerkük Varyantı, İstanbul 1971.
-----, Arzu-Gember / Kerkük Halg Dastanı, Bakü 1971.
- (15) Şükrü Elçin, "Atâ Terzibaşı: Arzu Kamber Matalı, 32 S. Zaman Basımevi, Bağdat 1964," Türk Kültürü, (24), Ekim 1964, 72-73.
- (16) Zeynep Korkmaz, Nevşehir ve Yöresi Ağızları/I. Cilt, Ankara 1977, 209-211.
- (17) Philologia Fundamenta Turcicae, C. II, İndeks kısmı

- (18) Metin Karadağ, Erzurum ve Çevresinden Derlenen Halk Hikâyeleri Üzerinde Araştırmalar, Erzurum 1984, 353-357; 431-433, (Yayınlanmamış doktora tezi).
- (19) Mehmet Ali Ekrem - Mehmet Ali Hilmiye, Tepegöz / Dobruca Masalları, Bükreş 1985, 128-140.
- (20) Türk Ansiklopedisi, 3. C., Ankara 1949, 430.
- (21) Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, I.C. İstanbul 1976-1977, 168-169.
- (22) Yeni Hayat Ansiklopedisi, I.C. İstanbul 1983, 350.
- (23) Niyazi Ö. Paşazade, "Bir Halk Hikâyesi: Arzu ile Kamber", Burak, 1(1), Kasım 1979, 14-17; II, Aralık 1979, 17-19.
- (24) "Arzu ile Kamber," (Müellifi yok), Dede Korkut (İran'da çıkan aylık dergi), (7), 29 Kasım / 1981, 27-29.
- (25) Arzu ile Kamber," Pirelli, 9(105), Haziran 1973, 34.
- (26) Şükrü Elçin, "Arzu ile Kamber'in Çankırı Şabanözü Büyük Yakalı Köyü Rivayeti," Sivas Folkloru, 5(50), Mart 1977, 3-5.
- (27) Ali Saraçoğlu, "Arzu'nun Kamber," Türk Dili, 8(96) Eylül 1959, 696-700.
- (28) Şenay Yüce, "Bucak İlçesinde Arzu ile Kamber Hikâyesi," Türk Folklor Araştırmaları, 10 (204), Temmuz 1966, 4140-4141.
- (29) Ali Berat Alptekin, "Arzu ile Kamber Hikâyesi," Türk Folkloru, 5 (60), Temmuz 1984, 12-15; II, 6 (61), Ağustos 1984, 28-31. 34
- (30) -----, "Arzu ile Kamber Hikâyesi," Erciyes, 7 (82) Ekim 1984, 23-28.

D. HALK HİKÂYELERİNİN KAYNAKLARI VE BÖLÜMLERİ

I. HALK HİKÂYELERİNİN KAYNAKLARI:

Edebiyatımızda, halk edebiyatı mahsülleri arasında yer alan, bir kısmı tamamen duygu, düşünce ve hayalden doğan, bir kısmı ise, belli bir kişiye veya âşığa bağlı kalarak meydana gelen halk hikâyelerinin çeşitli kaynakları vardır. Her hikâyenin kendine mahsus ayrı bir konusu ve ona bağlı olarak ortaya çıkan bir kaynağı vardır. İşte, halk hikâyelerinin bağlanabileceği bu kaynaklar hakkında araştırmacılar çeşitli fikirler ortaya koymuştur.

Türkiye'de ilk defa bu sahada çalışan İ. Kunoş, halk hikâyelerinin İran ve Azerbaycan'da ortaya çıkan Türkmenlerin kahramanlık masalları olduğunu belirterek daha sonra, Osmanlı ve İran Türkleri arasında yayıldığını ileri sürmüştür(1). Saussey ve Spies de Kunoş'un fikrine katılarak, halk hikâyelerinin kılık değiştirerek bugünkü halini aldığını, bir kısmının divan edebiyatındaki mesnevinin bozulmuş hali olduğunu ifade etmişlerdir (2).

Meszaros ise, halk hikâyelerinin kaynağı olarak Arabistan ve Acemistan'ı gösterir (3).

Nihat Sami Somyarkın (Banarlı) da, halk hikâyelerini iki kısma ayırarak; "millî hikâyeler" grubuna girenlerin (Kerem ile Aslı, Âşık Garip, Şah İsmail) XVII. asırda başladığını ifade ederek, diğer gruba da "Klasik edebiyattan doğma hikâyeler" adını verir (4).

Prof. Dr. Pertev Naili Boratav ise; "Her hikâye için ayrı bir mevzu kaynağı düşünülebilir. Gerçekten de hikâyeler,

larını muhtelif kaynaklardan alıyorlar..... Bu vak'alar, hakikaten olmuş şeylerdir. Bunların içindeki fantatistik unsurlar, bugün için mümkün olmasa bile, eski zamanlarda vakî olması icabeden tabiatüstü hadiselerdir." dedikten sonra, halk hikâyelerinin kaynağı olarak şunları ileriye sürer:

1. Olmuş Vakalar: Bu hikâyeler, gerçekten olmuş hadiselerin etrafında teşekkül etmiştir. Doğu Anadolu'da "kaside", Güneydoğu Anadolu'da "bozlak" adı verilen türkülere bağlı hikâyeler ve eşkiyalarla ilgili hikâyelerin konularına esas olan vakalardır. Büyük bir bölge yerine; Çıldırlı Âşık Şenlik'in "Salman Bey" hikâyesinde olduğu gibi küçük bir köy vakası da olabilir. Güneydoğu Anadolu bölgesine ait türkülü hikâyeler (ünlü şahısların hayatları etrafında teşekkül eden, İlbeylioğlu, Kozanoğlu gibi) de burada yer almaktadır.

2. Yaşamış Veya Yaşadığı Rivayet Olunan Âşıkların Tercüme-i Halleri: Bunlar, âşıkların hayatları etrafında teşekkül eden hikâyelerdir. Âşık Garip, Kurbanî, Âşık Kerem, Ercişli Emrah, Tulfargannı Âşık Abbas gibi âşıkların hayatları etrafında böyle hikâyeler teşekkül etmiştir.

3. Köroğlu Dairesine Bağlı Olarak Teşekkül Eden Halk Hikâyeleri: Bunların konusunu, kahramanlık hikâyeleri teşkil eder. Köroğlu ve Köroğlu'na bağlı kollar etrafında cerayan eden hikâyeler bu türe girer. Bugün, Köroğlu hikâyelerinin tarihi kaynakları hakkında oldukça geniş bilgiye sahibiz. Köroğlu, 1580 yıllarında Çamlıbel'de yaşamış bir kahramandır. Bazı araştırmacılara göre Köroğlu, Osmanlı-İran savaşlarının devam ettiği devirlerde Celâlî isyanını çıkaran kişidir. Kahramanlığı, Türkiye sınırlarının dışında da bilinen Köroğlu, tarihi hadiselerle de katılmış, kendisi ve yanında bulunan arkadaşları (keleşleri, koçakları)

ları, delileri, yiğitleri) hakkında çeşitli hikâyeler teşekkül etmiştir

4. Klasik Manzum Hikâyeler ve Sözlü Gelenekteki Masallar:

Bu tür hikâyeler, asılları Arap veya Hint olan (Tûti-nâme, Binbir Gece, Kırk Vezir) mahsüller ile İran edebiyatının klasik manzum eserlerinin Türkçeye tercüme edilmiş şekilleri (Heft Peyker, Leylâ ile Mecnun, Ferhad ile Şirin) dahil edilir (5).

Bu husustaki bir başka görüş ise, Prof. Dr. Şükrü Elçin'e âittir: O, halk hikâyelerinin kaynağını üç gruba ayırır:

1. Türk Kaynağından Gelenler: Dede Korkut hikâyeleri, Köroğlu ve Kolları, saz şairlerinin hayatları etrafında teşekkül edenler, Doğu Anadolu'da âşıkların anlattığı hikâyeler ve Güney Anadolu'da yaygın olan "bozlak" lar bu gruba dahil edilebilir.

2. Arap-İslâm Kaynağından Gelenler: Leylâ ile Mecnun, Binbir Gece, Eba Müslüm, Veysel Karâni, Battal Gazi, vb. gibi hikâyelerdir.

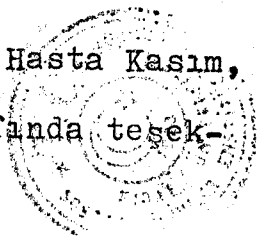
3. İran-Hint Kaynağından Gelenler: Ferhad ile Şirin, Kelile ve Dimne (Pançatantra), vs. dir (6).

Azerbaycan halk hikâyeleri üzerinde çok sayıda araştırma yapan, M. H. Tahmasıb ise;

1. Halk hikâyelerinden bir kısmının kaynağı; rivayet, hikâye ve efsanedir (Leylâ ile Mecnun, Ferhad ile Şirin, Şah İsmail, Kerem ile Aslı gibi).

2. Bazı halk hikâyelerinin kaynağı ise, masallara dayanır (Alı Han Peri, Şehzade Seyf'elmülük, İbrahim, Mehmed ve Hurnise, Mehmed ve Gülendam).

3. Kurbanî, Abbas, Gülgez, Sarı Âşık ve Yahşi, Hasta Kasım, Hüseyin ve Keşiş Kızı gibi âşıkların hayatları etrafında teşekkül eden hikâyeler.

4. Bazı halk hikâyeleri de uzun zamandan beri anlatılmakta olup, bütün dünyada bilinmektedir (Köroğlu'nun Derbend Seferi, Kazan Han'ın Oğlu Uruz'un Tutsak Olması) (7).

Görüldüğü gibi, kaynaklarla ilgili görüşler birbirine yakın olup, birbirlerinin tamamlayıcısı durumundadır. Bütün bu görüşlerden sonra biz de:

1. Gerçekten olmuş bir hadiseyi konu alan hikâyeler,
2. Gerçekte yaşanmamış olan hikâyeler,
3. Âşıkların hayatları etrafında teşekkül etmiş hikâyeler şeklinde bir tasnif yapabiliriz.

II. HALK HİKÂYELEERİNİN BÖLÜMLERİ

1. ANADOLU HALK HİKÂYELEERİNİN BÖLÜMLERİ:

Halk hikâyeleri araştırıldığında, kaynakları, yazılı ve sözlü olmak üzere iki kısma ayrılır. Yazılı olarak tespit edilen halk hikâyeleri, cönklerde ve çeşitli kitaplarda yer alır. Sözlü gelenekteki halk hikâyeleri ise, önceleri meddahların günümüzde ise âşıkların anlattığı ve bazı âdet ve kaidelere bağlı kalınarak anlatılan hikâyelerdir. Bu hikâyeler araştırılınca, değişen ve değişmeyen bazı unsurların olduğu görülür.

Belirli bir anlatım geleneğine sahip olan halk hikâyelerinde şu bölümler görülür:

A. FASIL: Hikâyeci, önce bir fasilla işe başlar. Bu kısımda umûmiyetle bir divanî söylenir. Âşıklar, aruz veznini bilmedikleri için; fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lâ tün şeklinde olması gereken divaniyi hece veznine uydurarak,

veya 8+7=15 duraklı bir şekil ortaya çıkarırlar. Daha sonra "teknis" gelir. Bunu tekerleme adı verilen ikinci türkü, koşma, sermai ve destan takib eder. Destan; mizâhî, uzun bir şiiirdir. (Pire destanı, zügürtlük destanı gibi).

Bu arada, Köroğlu'ndan bir parça söylemenin şart olduğuna inanılır. Rivayete göre, fasıllarda Köroğlu'ndan bir türkü söylenmezse, Köroğlu, o âşığa bedduâ edermiş.

Eğer, hikâyeyi anlatan, bir âşıksa ve mecliste de başka âşıklar varsa, ortaya bir muamma atarak cevabını ister. Diğer âşıklar, muammanın cevabını şiirle vermeye çalışırlar. Anlatıcı, doğru cevabı alamazsa, kendisi bir dörtlükle cevabını söyler. Yine, musannifin veya ustanın bir türküsünü söyleyerek onları yâdetmek de bir âdettir.

B. DÖŞEME: Bazı âşıkların "döşeme" adını verdikleri "mensur tekerleme" kısmı; olmayacak şeyleri komik bir şekilde anlatan küçük bir sergüzeştir. Bu hikâyeler, âşığın başından geçmiş gibi anlatılır. Bu döşemeyi bitiren ve bunun sonunda daima anasından veya ninesinden dayak yiyen âşık, sazı kaptığı gibi meclise geldiğini söyler ve hikâyeyi anlatmaya başlar.

Buraya kadar olan, hikâyenin manzum ve mensur kısmının hepsine birden "döşeme" adı verilir. Bu kısım, kesin çizgilerle sınırlandırılmaz, istenildiği gibi değiştirilebilir, çıkarılabilir veya yeni parçalar ilave edilebilir.

C. HİKÂYENİN ASIL KISMI: Hikâyeye, bir duâ ile başlanır. Bu duâ, muhtelif âşıklar tarafından aynen tekrar edilen klişe sözlerdir. Daha sonra hikâyeye girilir. Nazım ve nesir olmak üzere iki kısımdan meydana gelen halk hikâyelerinin manzum kıs-

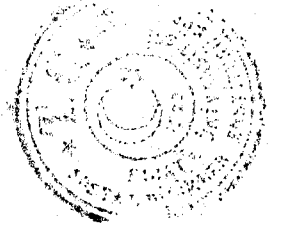
mında, anlatıcı hiç bir değişiklik yapamaz, şiirler olduğu gibi, müdâhele veya çıkartma yapılmadan anlatılır. Mensur kısımlarda ise, konunun ana hatlarından sapmamak kaydıyla anlatıcı, istediği şekli verebilir, araya kendi fikirlerini sokabilir veya beğenmediği yerleri çıkartabilir. Bu kısma, anlatıcılar tarafından da hikâyeler ilâve edilêbilir. Asıl hikâyeye arasına katılan bu hikâyelere "karavelli" adı verilir.

Hikâyenin nazım kısmında değişiklik yapamayan âşık, marifetini başka bir şekilde gösterir. Bilhassa Azerbaycan ve İran'lı Türk âşıkları, türkünün her dörtlüğünden sonra bir mani (bayatı) ilâve ederler. Araya sokulan bu parçalara "türkülerin peşrevisi" denir.

Halk hikâyeleri uzun olduğu için, çok defa bir gecede bitmez. Bir gecelik hikâyelerde dahi, istirahat, kahve, çay için âşık, münasip yerlerde ara verir. Hikâyenin bu kısımlarına, halk hikâyesi geleneğinde; "hikâyenin yatılacak yerleri" adı verilir. Ertesi gün veya istirahattan sonra, hikâyeye başlamanın da yine, bir geleneği vardır; âşık, türkü söyleyerek nerede kaldığını cemâate sorar. Burada usûl, sorunun cevabını yine, âşığa bırakmaktır. Eğer birisi kaideyi unutup;

"Dün şurada kalmıştık," diye cevap verirse, bu âşığa bir hakaret olarak kabul edilir ve âşık, hemen sazını onun önüne atarak;

"Öyleyse al sazı anlat," der. O kimse, âşığın gönlünü almak ve hikâyeyi anlatmaya devam etmesini sağlamak için bahşiş vermek zorundadır. Bazen de âşık, bahşiş alabilmek için türküsünü uzatır ve cemiyetteki zenginlerden birisi, hemen hikâyeye geçmesi için bahşişini verir.

Ç. SONUÇ: Hikâyenin sonunda, sevdalılarını birbirine kavuşturan âşık, bunların düğünlerini de hikâye eder ve en sonunda düğünü anlatırken, kahramanlardan birisine uzun bir güzelleme söyler. Oynak ve neşeli bir türkü olan bu güzellemeye "toy" adı verilir. Nihayet cümle hasretler ve garipler için duâ edilir ve de:

"Ustamızın adı Hıdır, elimizden gelen budur," denilerek hikâyeye son verilir.(8).

2. AZERBAJCAN HALK HİKÂYELERİNİN BÖLÜMLERİ:

Azerbaycan halk hikâyeleri ise üç bölümden meydana gelmektedir:

A. ÜSTADNÂME: Bu kısım, hikâyenin giriş kısmıdır. İlk olarak on bir heceli bir koşma söylenir. Hikâyelerin başlangıcında söylenen bu koşmaların sayısı, umûmiyetle üçtür. Birinci koşmadan ikincisine geçerken:

"Ustadlar, ustadnameni bir yoh, iki deyerler, biz de deyek, iki olsun, düşmenin gözü oyulsun." şeklinde klişe bir cümle söylerler.

Nasihatin ön planda olduğu bu bölümde, sık sık atasözleri ve hikmetli sözlerden istifade edilir. Bu kısma örnek olarak Mehmed -Gülendam Hikâyesinin giriş kısmında yer alan üstadnâmeyi aşağıya alıyoruz.

Bir adam ki, senle ülfet eylese,
Yegin onun esil zati yahşıdı,
Namerd sene guzu, pilov yedirse,
Merdin guru mehebbeti yahşıdı.

Dad, hezar çekerem pergarsız sazdan,
Ver gurtar elinden nezir, niyazdan,
Söyleyen garıdan gezeyen gızdan,
Güleyen gelinden lctu yahşıdı.

Aşığı olan sözün söyleyer başdan,
Salmabaş adamdan, üreyi daşdan,
Bednezer gonşudan, bedcins yoldaşdan,
Gedir bilirlerin iti yahşıdı.

Aşığı Hüseyin söyler kelmeni teyden,
Dersimi almışam, elifden, beyden,
Çöreksiz otagdan, gözelsiz öyden,
Çölün, bi-yabanın otu yahşıdı.

Ustadlar, ustadnameni iki yoh, üç deyer, biz de deyek üç olsun,
namerdler saralıb solsun.

Goç iyidi üç şey çeker gabağa,
Biri sirdaş, biri yoldaş, yahşı ad,
Biri doğru söz, min yalandan yahşıdı,
İnsaf deyil, derdi sen namerde çat,

Bedöy menziline her at yetirmez,
Nanecibe öyüd veren götürmez,
Ölene tek nişanını itirmez,
Yahşı esil, yahşı nesil, yahşı zat.

Hüseyin sözün ne gizleye ne dana,
Ne yaranar, daha doğar, ne de ana,
Göher metahını açma na-dana,
Tök bazara, serrafına yahşı sat.

Ustadlar ustadnameni üç deyer, biz de deyek üç olsun, aç gözün
gözü doysun.

Seyyad olub, ov beresin kesende,
Yahşı yerde, yahşı gözel yahşı yat,
Ovun gelib beresine çatanda,
Yahşı dinle, dürüst ohun, yahşı a

Bekar arvad, cavan eri gocaldar,
 Esil arvad, çoh derdi azaldar,
 Uç şey deyim, insan başın ucaldar,
 Yahşı seha, yahşı süfre, yahşı ad.

Arsız gohum, halgı sene güldürer,
 Pis gardaşın derdi adam öldürer,
 Hüseyñ deyer: yihılsan da galdırar,
 İyid düşmen, ilgarlı dost, yahşı yadı! (9)

B. HİKÂYENİN ASIL KISMI: Bu bölüm de ; "Size kimden, haradan, neden deyim?", "Ustad deyir ki", "bele revayet ederler ki", "negl ederler ki" gibi çeşitli klişe cümlelerle başlar. Daha sonra, kahramanın ailesi , doğumu, ad konulması, sevgililerin bade içmeleri, karşılıklı deyişmeleri, âşıkla, maşukun kavuşması gibi konular anlatılır. Mensur kısımdan manzum kısma geçilirken:

"Aldı görek Emrah ne dedi?"

"Aşığ dedi"

"Aldı Dilgem" gibi klişe cümlelerden istifade edilir.

C. DUVAGGAPMA: Hikâyeci, âşıkla maşuku kavuşturduktan sonra, düğün meclisinde bulunan bir başka âşığa şen, şakrak, eğlen- dirici bir "muhammes" (güzelleme) okutur. Hikâye ile okunan şiirin arasındaki münasebet dikkat edilir. (10)

Bu bölüme örnek olarak; Azerbaycan Halg Dastanları adlı eser- de yer alan "Memmed Han ve Selbi Hanım" hikâyesindeki Duvaggapma- yı görelim:

"Söz tamama yetdi Memmed Han, Soltan, Seyyad Şah, Selbi Hanım ve başkaları gelib çıhdılar. Büyük şadlıg geçindiler. Zer- nişan Hanımı Soltana , Selbi Hanımı , Memmed Han'a toy (elhediler). Toy meclisinde üstad aşığ ohudu, nağıl söyledi, ahırda da toyu

bu duvaggapma ile başladı."

Of, felek yandım felek,
 Görende dildarı felek,
 Of , felek öldüm felek,
 Olanda üz beni felek,
 Of felek, çihart felek,
 Aradan ağlañı felek,
 Of, felek sahla felek,
 Amandı, o yarı felek,
 Of felek, şevget ele,
 Bah bir bize sarı felek.

Öf felek güle güle,
 Nece durur gabahları,
 Bahanda göz gamaşır,
 Şefeg salır yanahları,
 Bal mıdır, gaymah mıdır,
 Behteverin dodahları,
 Açılmış gönçe güle,
 Te'ne eder buhaglari,
 Of, felek , alma kimi,
 Ehmerdi ruhsarı felek.

.....

Of felek, sen ol kömek,
 Muradına çatsın Cuma,
 Bu cavan mahbubunan,
 Sarmaşıban yatsın Cuma,
 Nigaranlı canını,
 Hem canına gatsın Cuma,
 Gurğuşundan bağlanan,
 Gem şö'lesin atsin Cuma,
 Of felek, dileğimi,
 Ele gebul bari felek. (11)

Netice olarak, iki bölgede (Türkiye - Azerbaycan) anlatılan halk hikâyelerinin bölümlerini mukayese ettiğimizde:

1. Bizde, asıl konuya geçmeden önce, fasıl kısmında söylenen divanî, tecnis, tekerleme, türkü, koşma, semaî ve destanın yerine, Azerbaycan'da "Üstadnâme" adı verilen birinci bölümde, sadece, nasihatın ön planda olduğu üç koşma söylenir.

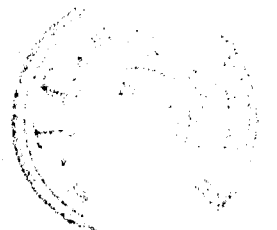
2. Azerbaycan'da, üç koşmadan sonra, hemen asıl konuya girilmesine rağmen, bizde; "döşeme" adını verdiğimiz ikinci bölümde, "mensur tekerleme" denilen kısım vardır.

3. Bizde, hikâyenin asıl kısmı üçüncü bölüm, Azerbaycan'da ise ikinci bölümdür. Fakat, bu bölümler, muhteva olarak aynıdır.

4. Anlatıcılar, her iki sahada da, kahramanları kavuşturduktan sonra, orada bulunan başka birisine uzun bir "güzelleme" söyletirler.

5. Azerbaycan'da, üç bölümden müteşekkîl olan halk hikâyeleri, bizde, dört bölüm halinde anlatılır.

6. Türkiye'de, halk hikâyeleri anlatılırken, âşıklar, bir takım anlatma geleneklerine bağlı kalırlar. Azerbaycan'da, bu geleneklerin fazla olmadığı görülmüştür.

E. HALK HİKÂYELERİNİN TASNİFİ VE ARZU İLE KAMBER HİKÂYESİNİN TASNİFTEKİ YERİ

Halk hikâyeleri, muhteva olarak değişik konuları ele alır. Bazıları kahramanlık, bazıları aşk konularını işlerken bir kısım halk hikâyeleri de tamamen bir âşığın hayat hikâyesini ihtiva eder. Bazı hikâyeler millî, bazıları da dinîdir. İşte halk hikâyelerinin bu hususları üzerinde çeşitli araştırmacılar değişik görüşleri sürmüşler ve hikâyeleri konularına göre tasnif etmişlerdir. Bu hususta ilk defa, İgnace Kunoş fikirlerini ortaya atarak halk hikâyelerini; şu şekilde tasnif etmiştir.

- a) Kahramanlık romanı
- b) Saz şairlerinin romanı
- c) Saz şairlerinin kahramanlık romanı (12)

Otto Spies , Kunoş'un tasnifini beğenmeyerek tenkit eder, fakat ortaya yeni bir görüş atmadığı için hikâye incelemelerinde yine Kunoş'un fikrine bağlı kalır. (13)

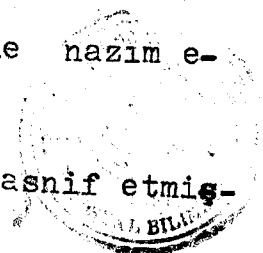
Nihat Sami Somyarkın (Banarlı) ise halk hikâyelerini tasnif ederken destan ve masalları da bu grubun içerisinde mütalaa etmiştir :

- a) Menkabevî kahramanlık hikâyeleri
- b) Aşk hikâyeleri
- c) Klasik edebiyattan doğma hikâyeler (14)

Halk hikâyelerini hacimleri ve şekilleri bakımından tasnif etmeye çalışan İsmail Habîb (Sevük) ise:

- a) Büyük halk hikâyeleri
  - b) Bozlaklar
- olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Büyük halk hikâyelerinde nazım esas, nesir ise ikinci derecededir. (15)

Edmond Soussey ise, halk hikâyelerini şu şekilde tasnif etmiştir.

- a) Menşeleri anlatan menkabeler
- b) İslâmi menkabeler
- c) Gezici şairlere-âşıklara dair hikâyeler (16)

Mesnevi tarzında yazılmış olan halk hikâyeleri üzerinde duran Hikmet İlaydır ise bu mevzuları şu şekilde inceler:

- a) Dini mevzular: Süleyman Çelebi'nin "mevlüd" ü gibi, çekirdeği dini konuların ihtiva ettiği metinler.
- b) Millî mevzular: Destani mahiyette olan eserlerdir. Millî yahut, millileştirilmiş kahramanlarla ilgilidir.
- c) Âşıkâne mevzular: Halk hikâyesi içerisinde en fazla örneğine rastladığımız bölümdür. Konusu aşk olan bu hikâyelerde masal ve destan parçalarına da rastlanabilir. En büyük özelliği ise muayyen bir aşk telakkisini ihtiva etmesidir. (17)

Pertev Naili Boratav ise yukarıdaki tasnifleri gözönünde tutarak daha geniş ve teferruatlı bir tasnif yapmıştır. Halk hikâyelerini konuları bakımından iki grupta ele almıştır:

A. KAHRAMANLIK HİKÂYELERİ

- a) Köroğlu kolları :
  1. İlk kol
  2. Kasab-ı Cömert veya Ayvaz Kolu
  3. Köse'nin Kolu
  4. Koca Bey Kolu
  5. Mamaç Bezirgan veya Tekelti Kolu
  6. Demircioğlu veya Telli Nigar Erzurum Kolu
  7. Kiziroğlu Mustafa Bey Kolu
  8. Bağdat Turna Teli Kolu
  9. Hasan Paşa Silistre Kolu
  10. Bolu Bey Kolu
  11. Halep Kolu
  12. Dağıstan Kolu

14. Deli Kara Kolu
15. Hasan Bey Dağıstan Kolu
16. Kaytaz Kolu
17. Kızıroğlu Mustafa Bey Kırım Kolu
18. Kenan Kolu
19. Kayseri Kolu
20. Köroğlu'nun Oğlu Haydar Bey Kolu
21. Son Kol.

Köroğlu Kolları yirmi dört olarak rivayet edilirse de ancak yirmi bir kolun ismi tesbit edilebilmiştir. Bazı âşıklar ise her keleşin bir kolu olduğunu rivayet ederler.

b) Diğer kahramanlık hikâyeleri :

I. Köroğlu dairesine bağlı olanlar

1. Celâli ve Mehmet Bey
2. Kirmanşah

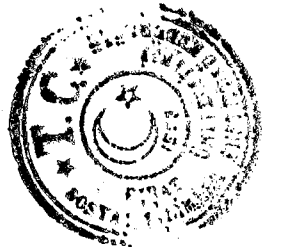
II. Diğer hikâyeler :

1. Eşref Bey
2. Salman Bey
3. Latif Şah
4. Cihan ve Abdullah
5. Aslan Bey
6. Mustafa Bey
7. Ahmet Han
8. Şah İsmail
9. Bey Böyrek
10. Haydar Bey
11. Hurşit Bey
12. Yaralı Mahmut

B. AŞK HİKÂYELERİ

a) Kahramanları muhayyel olanlar :

1. Mirzayı Mahmut

2. Ülfetin
3. Derdi Yok ile Zülfü Siyah
4. Elif ile Mahmut

b) Âşık şairlerin romanlaşmış hayatları

I. Yaşadıkları rivayet olunan âşıklar:

1. Ercişli Emrah ile Selvi Han
2. Âşık Garip
3. Tufarganlı Abbas
4. Âşık Kerem
5. Kurbanî
6. Tahir Mirza

II. Yaşadıkları Muhakkak olanlar :

1. Âşık Ali İzzet
2. Sümmani
3. Gökçeli Ali Asker
4. Hasta Hasan
5. Dikmetaşlı Dede Kasım
6. Karagelin (Posoflu Fakiri'nin maceraları)
7. Karacaoğlan
8. Vüdat-ı Hasta

c. BU KATEGORİLERE GİRMEYEN HİKÂYELER

Bunlar umûmiyetle kısa hikâyeler olup "serküşte" veya "kaside" adını alırlar. Bunlar da iki kısma ayrılırlar.

I. Aşk maceraları:

1. Ali Şir Hikâyesi
2. Gündeşlioğlu
3. Hasan ile Mihrican
4. Erzurumlu Hoca Feymani'nin oğlu Mahsuni
5. Yahudi Kızı
6. Namuslu Kız

8. Âşık Ömer
9. Abdullah Çavuş
10. Furkani

II. Meşhur kaçaklara ve kabadayılara ait hikâyeler :

1. Deli Yusuf
2. Kaçak Nebi
3. Kazar
4. Mihrali Bey
5. Kerem Bey (18)

Azerbaycan'da halk hikâyesi sahasında çalışan M. H. Tehmasıb ise, şu şekilde bir tasnif yoluna gitmiştir:

A. GEHRAMANLIK DASTANLARI (Konusu kahramanlık olan halk hikâyeleri)

1. Gedim bahadırılık nagılları, sehirli nagıllar ve esatiri görüşlerle sesleşen gehramanlık dastanları (İlk kahramanlık masalları, sihirli masallar ve mitolojik görüşlerle söylenecek halk hikâyeleri)

2. Tarihi hadiselerle sesleşen gehramanlık dastanları (Tarihi hadiselere bağlı olarak anlatılan ve konusu kahramanlık olan halk hikâyeleri)

3. Adi gehramanlık dastanları (Alelâde halk hikâyeleri)

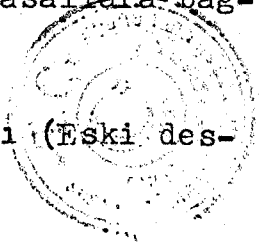
B. MEHEBBET DASTANLARI (Konusu aşk olan halk hikâyeleri)

1. Mehebbetle gehramanlık hududlarında dayanan dastanlar (Aşk ve kahramanlık sınırları içerisinde kalan halk hikâyeleri)

2. Esli mehebbet dastanları (Asıl aşk hikâyeleri)

a. Nagıllara bağlı mehebbet dastanları (Masallara bağlı aşk hikâyeleri)

b. Gedim eposlara bağlı mehebbet dastanları (Eski dastanlara bağlı aşk hikâyeleri)

- c. Yazılı edebiyata bağlı mehebbet dastanları (Kaynağını yazılı edebiyattan alan aşk hikâyeleri)
- d. Orijinal mehebbet dastanları (Orijinal aşk hikâyelerini konu alan halk hikâyeleri)

3. Mecazi mehebbete hesredilmiş dastanlar (Konusu mecazi aşk olan halk hikâyeleri)

- a. Astral dastanlar (Gök cisimleri ile ilgili halk hikâyeleri)
- b. Remzi dastanlar (Sembolik halk hikâyeleri)

C. AİLE - EHLAG DASTANLARI (Aile ve ahlakla ilgili halk hikâyeleri) (19)

Bütün bunlardan sonra, biz de şöyle bir tasnif ileri sürebiliriz:

A. Konularına göre halk hikâyeleri

- 1. Kahramanlık hikâyeleri
- 2. Aşk hikâyeleri

B. Yayılma sahasına göre halk hikâyeleri

- 1. Bütün Türk dünyasında bilinen halk hikâyeleri (Koroğlu, Tahir ile Zühre, Kerem ile Aslı, vs.)
- 2. Sadece bir Türk boyunda bilinen halk hikâyeleri (Sümmani, Şenlik, Kurbanî, Tufarganlı Abbas)
- 3. Dar bir bölgede bilinen halk hikâyeleri (Gündeşlioğlu, Kozanoğlu, Deli Boran)

Bilindiği gibi, halk hikâyeleri, sadece Türkler tarafından bilinmekte ve onlar tarafından anlatılmaktadır. Zamanın ve mekânın değişmesi bu duruma tesir edememiş, millî sınırlarımız dışında yaşayan Kerkük ve Azerbaycan Türklerinin yanında Türk-

menler, Özbekler, Kırgızlar arasında da halk hikâyelerinin anlatıldığını çeşitli kaynaklardan öğrenmekteyiz. Bunların en canlı örneğini ise, Tahir ile Zühre (20) ve Hemra (21) hikâyeleri teşkil etmektedir.

ARZU İLE KAMBER HİKÂYESİNİN TASNİFTEKİ YERİ

"Arzu ile Kamber" hikâyesi, baştan sona sevgi üzerine kurulmuş bir hikâyedir. Kahramanlar doğar, büyür, okula giderken birbirlerine âşık olurlar ve kavuşmak için, hikâyenin sonuna kadar mücadele ederler. Neticede, ikisi de ölür.

Bu tür hikâyeleri; kahramanlık, millî veya dini hikâyeler arasına dahil etmek mümkün değildir. Olsa olsa, Nihat Sami Banarlı ve Hikmet İlaydın'ın tasniflerinde; "Aşk hikâyeleri", İsmail Habib'in "Büyük halk hikâyeleri" grubuna, Pertev Naili Boratav'ın ise "Aşk hikâyeleri" olarak belirttiği kısmın "Kahramanları muhayyel olanlar" bölümüne girer.

Zira "Arzu ile Kamber" hikâyesinde, bir savaş veya karşısındaki insanlara silahla mücadele yoktur. Kahramanın gücünden hiç bahsedilmez. Kamber'de mevcut olan güç manevî güçtür. O, isteklerini duâ veya bedduâ yoluyla yerine getirir. Kamber bedduâ ettiği için Arzu'yu, hiç bir at bindirmez, kocası evlendiği gün ölür. Yine, Allah'a duâ ederek, Arzu'ya kavuştuktan sonra dizlerinde ölür.

Ayrıca, vatan için bir mücadele olmadığı için "Millî hikâyeler", dinî unsurların az olması sebebiyle de "Dinî hikâyeler" grubuna dahil edemiyoruz. Hikâyede, kahramanlar kardeş olmadıklarını öğrendikten sonra birbirlerini sevmeye başlarlar ve hadiseler bu doğrultuda gelişir. Sevme, gurbete çıkma, sevgiliyi başkasının alması ve peşinden gitme gibi hususların temelinde hep sevgi / aşk vardır.

NOTLAR

- (1) Pertev Naili Boratav, Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği, Ankara 1946, 31.
- (2) a. g. e., 31.
- (3) a. g. e., 31.
- (4) a. g. e., 32.
- (5) a. g. e., 32-34.
- (6) Şükrü Elçin, Halk Edebiyatına Giriş, Ankara 1981, 468-469.
- (7) M. H. Tehmasib, Azerbaycan Halg Dastanları (Orta Esrler), Bakü 1972.
- (8) Halk Hikâyeleri..., 49 - 59.
- (9) M. H. Tehmasib - Tehmasib Ferzeliyev - İsrafil Abbasov - Nurreddin Seyidov, Azerbaycan Mehebbet Dastanları, Bakü 1979, 408-409.
- (10) M. H. Tehmasib, Azerbaycan Halg Dastanları....
- (11) Ehliman Ahundov, Azerbaycan Halg Dastanları, Bakü 1980, 109-110.
- (12) Halk Hikâyeleri..., 25.
- (13) Halk Hikâyeleri..., 25.
- (14) Halk Hikâyeleri..., 25.
- (15) İsmail Habib [Sevük], Edebiyat Bilgileri, İstanbul 1942, 297-2
- (16) Edmond Saussey, Türk Halk Edebiyatı (Tercüme: İlhan Başgöz) Ankara 1952, 51-59.
- (17) Hikmet İlaydın, "Behrâm-ı Gür Menkabeleri", Türkiyat Mecmuası, C.5, 1936, 51-59.
- (18) Halk Hikâyeleri..., 27-30.
- (19) M.H. Tehmasib, Azerbaycan Halg Dastanları... , 112

(20) Fikret Türkmen, Tahir ile Zühre, Ankara 1983,

(21) Halk Hikâyeleri..., 11.

F. ARZU İLE KAMBER HİKAYESİNİN DİĞER TÜRLERE TESİRİ

Türk halk hikâyeleri içerisinde önemli bir yeri olan "Arzu ile Kamber" hikâyesi, zaman zaman diğer türler arasında da az veya çok işlenmiştir. Halk hikâyeleri tasnifi içerisinde "aşk hikâyeleri" grubuna giren "Arzu ile Kamber" hikâyesi, bugün Anadolu'da masallaştırılmış bir şekilde anlatılmaktadır. Zaten, sözlü varyantlar, fazla uzun olmayıp, halk hikâyeleri hacminde değildir, daha çok, masal karakterini taşır. Hele hele, manzum kısımların koybolması, metnin; masal formel ve motifleri ile süslenmesi, bu görüşümüzü kuvvetlendiren unsurlar arasındadır.

Biz, bu bölümde, "Arzu ile Kamber" hikâyesinin diğer halk edebiyatı mahsüllerine nasıl malzeme verdiğini örneklerle anlatmaya çalışacağız:

Adı geçen hikâyenin, diğer halk edebiyatı mahsülleri arasında, tesir ettiği türleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- A. DEYİMLER ARASINDA YER ALMIŞTIR,
- B. EFSANELERE TESİR ETMİŞTİR,
- C. HALK TEMAŞA SANATLARINA TESİR ETMİŞTİR,
- Ç. DİĞER HALK HİKÂYELERİNE TESİR ETMİŞTİR,
- D. HALK TÜRKÜLERİ ARASINDA YER ALMIŞTIR,

A. DEYİMLER ARASINDA YER ALMIŞTIR:

Kamber, Arzu'nun düğününün olacağı gün gurbetten döner ve onun atının başını çeker. İşte, halk arasında deyim olarak yerleşen ve her yere giden, her işte parmağı olan kimseler için

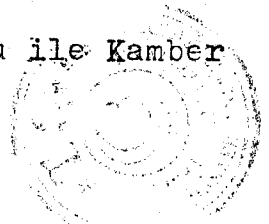
kullanılan; "KAMBER'SİZ DÜĞÜN OLMAZ / OLUR MU?" (1) sözü, belki de bu sebebledir. Kamber'in, aylarca, yıllarca gurbette dolaşarak, tam Arzu'nun gelin olacağı gün geri dönmesi de yine, böyle bir sözün ortaya çıkmasına sebep olabilir.

B. EFSANELERE TESİR ETMİŞTİR:

"Arzu ile Kamber" hikâyesinin sonunda, iki âşık ve bunların evlenmesine engel olan cadı karısı ölür. Daha sonra, her yıl âşıkların mezarı üzerinde çıkan iki gül fidanı, tam birleşeceği sırada, ortada bulunan cadı karısının mezarından bir karaçalı çıkararak, bu kavuşmayı engeller.

İşte, hikâyenin bu son kısmı, efsaneler arasına girerek, efsanevi bir karakter kazanmıştır. Bu konu üzerinde en güzel çalışmayı yapan Doç. Dr. Saim Sakaoğlu, 101 Anadolu Efsanesi adlı eserinde Anadolu'nun çeşitli yörelerinde anlatılan efsanelerin tamamını derleyerek bir araya getirmiştir. Bunlar arasında, Amasya çevresinden derlenmiş olan "Ferhat ile Şirin" efsanesinin sonunda da bir koca karı Şirin'in yanına giderek Ferhat'ın öldüğünü söyler. Onsuz yaşayamayacağını anlayan Şirin de orada canına kıyar. Cadı, bu sefer de Şirin'in aşkıyla dağları delmeye çalışan Ferhat'ın yanına giderek, Şirin'in öldüğünü söyleyince, o da bu habere dayanamayıp kendisini dağlardan aşağıya atar. Daha sonra, Ferhat Dağı'nin tepesine üç mezar yapılır. Bu mezarlardan, her yıl iki gül fidanı çıkar. Bunlar, tam kavuşacakları sırada ortadaki mezardan bir diken çıkararak iki gülü birbirinden ayırır (2).

Görüldüğü gibi, "Ferhat ile Şirin" ve "Arzu ile Kamber" hikâyesi arasında büyük benzerliklerin olduğu apaçık ortadadır. Her ikisinde de sonuç aynıdır. Yalnız hikâyede; Arzu ile Kamber

yanyanadır ve önce Kamber ölmüştür. Efsanede ise, Ferhat dağda, Şirin köşkündedir ve önce Şirin ölür. Ancak, her ikisi de kavuşmaya engel olan bir koca karı motifi üzerine kurulmuştur.

C. HALK TEMAŞA SANATLARINA TESİR ETMİŞTİR:

Eskiden meddahların, günümüzde ise âşıkların anlattığı halk hikâyeleri, halk edebiyatı mahsülleri arasında, anlatma esasına dayanan metinler olarak nitelendirilir. Önceleri, meddahlar ellerinde aksesuar olarak bulundurdukları mendil ve değneklerle, hikâyeyi hem anlatırlar, hem de değişik şekillerle gözler önünde canlandırmaya çalışırlardı.

Bu metinler, zamanla Türk temaşa sanatlarının içine girmiş, doğrudan doğruya olmasa bile, Ferhat ile Şirin, Leylâ ile Mecnun, Tahir ile Zühre hikâyelerinin arasında Arzu ile Kamber hikâyesinin de Karagöz oyunlarına tesir ettiği görülmüştür (3).

Ç. DIĞER HALK HİKÂYELERİNE TESİR ETMİŞTİR:

Halk hikâyelerimiz, çeşitli araştırmacılar tarafından muhtelif şekillerde tasnif edilmiştir. Bunlar, konuları bakımından umûmiyetle iki gruba ayrılırlar:

1. Kahramanlık hikâyeleri,
2. Aşk hikâyeleri.

Hikâyeler, bu şekilde tasnif edilince, haliyle konuları bakımından bir takım benzerlikler gösterecekler, kahramanların birbirlerine söylediği şiirler, başka bir hikâyede de yer alacak, anlatılan hikâye içerisinde diğerk hikâyelerin veya hikâye kahramanlarının adı geçecektir. Bazen de anlatıcı, hikâyelerin konularının aynı olması sebebiyle bazı hadise, isim ve şiirleri birbirine karıştıracaktır.

Konusu aşk olan halk hikâyeleri arasında yer alan Tahir ile Zühre hikâyesinin bir bölümünde; padişah ve veziri, kıyafet değiştirip çarşıda gezerken, bir dervişe rastlarlar. Derviş, dertlerini anlar, bir elmayı ikiye bölerek onlara verir ve birer evlatlarının olacağını, bunlardan birinin kız, diğersinin erkek olduğu takdirde, birbirleriyle evlendirmeleri gerektiğini söyler. Sonra da:

"Eğer, bu söylediklerimi yapmazsanız, başlarına öyle haller gelecek ki; Ferhat ile Şirin, Leylâ ile Mecnun, Arzu ile Kamber, Vamık ile Azra, Varka ile Gülşah gibi destan olup söylenecek," diyerek kaybolur (4).

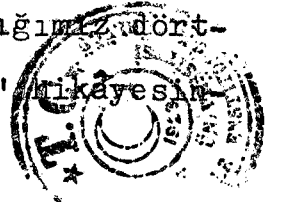
İşte, burada; Tahir ile Zühre de birbirine verilmeyince "Arzu ile Kamber" gibi bir hikâye olarak dillerde dolaşır. Konuları bakımından epeyce benzerlik gösteren bu iki hikâyede de kahramanlar kardeş gibi büyürler, sonra gerçeği öğrendikleri vakit, "Tahir ile Zühre" hikâyesinde önce Tahir, "Arzu ile Kamber" hikâyesinde ise Arzu, sevgisini belirtir. Bunun üzerine, Zühre, Tahir'e:

Sır ile sırdaşımsın,
Yol ile yoldaşımsın,
Elini benden çek Tahir,
Sen benim kardaşımsın.

Tahir:

Sır ile sırdaşımsın,
Yol ile yoldaşımsın,
Vezirin oğlu benim,
Sen neden kardaşımsın?
(5)

Yukarıda, "Tahir ile Zühre" hikâyesinden aldığımız dörtlüklerin benzer şeklini, aşağıda "Arzu ile Kamber" hikâyesinin

de de görmekteyiz. Burada ise Kamber, Arzu'ya:

Sır mısın, sırdaş mısın,
Gözüm üzere kaş mısın,
Ben sana ana dirim,
Arzu benim kardaş mısın?

(M)

Kadirli'den derlediğimiz (S₄) varyantta ise, Arzu:

Çaydaşı, çakmakdaşımısın,
Hocada da yoldaşımısın,
Sen benim gardaşımısın,
Niçin sevgilim dersin?

Kamber:

Çayda olan daş,
Çakmakdaşı mı olur,
Suda bulunan Gamber,
Arzu'ya gardaş m'olur?

Yine, para kazanmak için gurbete çıkan Kamber, bir müddet gezdikten sonra, Arzu'nun düğününün olduğu gün, memleketine döner. Gözü yolda olan Arzu, vaktinde gelmeyen Kamber'e sitem eder. Bu durum, "Kerem ile Aslı" hikâyesinde; "olmadı" redifli şiirde şu şekilde anlatılır:

Mahı da Mihri'nin yoluna gitti,
Arzu da Kamber'e çok sitem etti,
Dünyada murada Şah Senem yetdi,
Âşık Garip gibi gülen olmadı (6).

Ayrıca, Eflatun Cem Güney'in hazırlamış olduğu; Folklor ve Halk Edebiyatı adlı eserde; Ağa Dayı adlı bir hikâyeci anlatmak-

ta olduğu destanın dördüncü hanesinde:

Garip, Şah Senem'den muradın alıp,
Yakup da Yusuf'u arayıp bulup,
Kamber de Arzu'nun yolunda ölüp,
Genç yaşında ölmüş deyü kınaman (7).

şeklinde, Kamber'in Arzu'ya kavuşamadığını, fakat onun yolunda canını verdiğini belirtmektedir. Çünkü, çoğu hikâyelerin sonunda, âşıkların birbirine kavuşarak, hayatlarına devam etmelerine rağmen, Kamber, tam kavuştukları sırada, Arzu'nun dizleri üzerinde ölür (İncelemeye esas tuttuğumuz varyantların çoğunda bu şekildedir).

Türkiye'de anlatılan halk hikâyelerinin bir kısmı Azerbaycan'da da bilinmektedir. "Arzu ile Kamber" hikâyesi ise, Güney Azerbaycan'da bilinmesine rağmen, Kuzey'de bilinmemektedir. Bununla birlikte, Azerbaycan hikâyelerini ihtiva eden; Azerbaycan Mehebet Dastanları adlı eserde, çeşitli hikâyeler bulunmaktadır. Bunlardan; "Kerem ile Aslı" adlı hikâyede, Kerem, Aslı'nın peşinden koşarken, bir grup gence şiir söyleyerek Aslı'yı sorar. Bu şiirin ilk dörtlüğünde; "Arzu ile Kamber" hikâyesine de bir telmih vardır:

Hurşit, öz Mahı'nın dizine yatdı,
Genber, Arzu'sunun tozuna batdı,
Dünyada Şahsenem murada çatdı,
Âşık Gerib kimi gülen olmadı (8).

D. HALK TÜRKÜLERİ ARASINDA YER ALMIŞTIR:

Hikâyede yer alan bazı maniler, türkülerimize de tesir ederek, benzerleri, halk türküleri arasında söylenmeye başlanmıştır.

Kamber, Arzu evlendikten sonra, bir müddet dağda taşta geze-
rek, sonunda Arzu'nun bulunduğu yere gelir. Ona, evlenip evlenme-
diğini öğrenmek gayesi ile şu maniyi söyler:

Ay mısın, yıldız mısın,
Gelin misin, gız mısın,
Ben sana gelin diyom,
Gelin misin, gız mısın?

(S₈)

Gökte uçan kaz mısın,
Yerde gezen naz mısın,
Sormak ayıp olmasın,
Gelin misin, kız mısın?

(S_{7a})

Gelin misen, gız mısan,
Ördek misen, gaz mısan,
Arzu'm sene diyecem,
Olan mısan, gız mısan?

(S₅)

İşte, bu manilerin benzeri olan ve:

Kiremitte buz musun,
Gelin misin, kız mısın,
Yârim size varacam,
Evde yalnız mısın? (9)

şeklinde devam eden dörtlük, halk türkülerimiz arasında da söy-
lenmektedir.

Yine, günümüzde, halk müziği sanatçıları tarafından türkü
olarak söylenen ve:

Ay akşamlar akşamlar,
 Yine oldu akşamlar,
 Evli evine gider,
 Bekâr nerde akşamlar?

şeklinde yer alan dörtlüğün bir benzeri, "arzu ile Kamber" hikâyesinde de görülmektedir:

Gine oldu ahşamlar,
 Döner meclisde camlar,
 Sen safâdasın şahım,
 Garib nerde ahşamlar?

Bu türlerin dışında, az da olsa, bazı edebî metinlere de, yine tesir ettiğini görmekteyiz. Fakat, söz konusu olan tesir; hikâyeden türlere mi, yoksa bu türlerden hikâyeye mi, kesin olarak bilinmemektedir. Yalnız, iki tür arasında bir benzerlik olduğu muhakkaktır. Bunlardan bilmecelerimiz arasında yer alan:

Dağdan gelir dak gibi,
 Kolları var budak gibi,
 Eğilir su içer,

Bağırır oğlak gibi (10), şeklindeki bilmecenin benzerini Kamber, Arzu'nun düğününde (biraz değişik olarak), Arzu'yu süsleyen kadına bedduâ etmek için söyler:

Dağdan endi, dağ kimin,
 Kolları butağ kimin,
 Arzı'mı bezedeni,
 Kara girsin zağ kimin.

(S₅)

Yine, aynı varyantta, Kamber'in Arzu'yu süsleyen kanına bedduâ etmek için söylediği:

Ay ışığı süt kimin,
Hırsız gezer ik kimin,
Arzı'mı bezedenin,
Gözü çıhsın çiğit kimin.

şeklindeki dörtlüğün benzeri, Kars ve çevresinde mani olarak söylenmektedir:

Ay ışığı süt kimin,
Don köyneği çiğit kimin,
Ne bahırsan bacadan,
Babamgilin it kimin. (11)

Ayrıca Meydan Larousse Ansiklopedisinden öğrendiğimize göre, Trakya (Kırklareli) ve Ankara yöresinde Arzu ile Kamber hikâyesinin halk oyunları arasında oynandığı tesbit edilmiştir. (12)

NOTLAR

- (1) Ömer Asım Aksoy, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü / Deyimler Sözlüğü, Ankara 1981, 761.
- (2) Saim Sakaoğlu, 101 Anadolu Efsanesi, İstanbul 1976, 217.
- (3) Pertev Naili Boratav, Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği, Ankara 1946, 129.
- (4) Fikret Türkmen, Tahir ile Zühre, Ankara 1983, 210.
- (5) a. g. e., 212.
- (6) Şükrü [Murat] Elçin, Kerem ile Aslı Hikâyesi, İstanbul 1949, 70.
- (7) Eflatun Cem Güney, Folklor ve Halk Edebiyatı, İstanbul 1971, 52.
- (8) M. H. Tehmasib- Tehmasib Ferzeliyev - İsrail Abbasov - Nuredin Seyidov, Azerbaycan Mehebbet Dastanları, Bakü 1979,94.
- (9) Mehmet Özbek, Folklor ve Türkülerimiz, İstanbul 1975, 175.
Cahit Öztelli, Halk Türküleri/ Evlerinin Önü, İstanbul 1983, 201.
- (10) Şükrü Elçin, Türk Bilmeceleeri, İstanbul 1970, 32.
- (11) Burada bahsedilen mani, hâlen Ardahan (Kars)'da oturmakta olan Gülsen Azeri'den derlenmiştir.
- (12) Meydan Larousse / Büyük Lügat ve Ansiklopedi, c. 1, 707-708

VARYANTLAR HAKKINDA BİLGİLER

Arzu ile Kamber Hikâyesi, hem ülkemizde, hem de millî sınırlarımız dışında yaşayan, fakat bizlerle aynı kanı taşıyan, aynı dili konuşan, kalpleri aynı hislerle çarpan, örf ve âdetlerinin temeli bir olan soydaşlarımız arasında bilinmekte ve sevilerek anlatılmaktadır. Hikâyenin yukarıda bahsettiğimiz sahalarda anlatılması, onun geniş bir coğrafî alana yayılmasına sebep olmuştur.

Bölgelerin mahallî hususiyetlerinin, bir takım örf ve adetlerinin, inanışlarının ve kültürlerinin hikâyeye aksetmesi neticesinde değişik bölgelerde anlatılan metinlere bazı değişik ve yeni unsurlar girmiştir. Bu sebeple biz, bölgelerden hikâyeye akseden unsurları tespit edebilmek için, mukayesede kullandığımız sözlü varyantları, birbirine uzak olan muhitlerden seçtik.

Çalışmamızda on sözlü varyantın yanında, iki yazma ve bir matbu metni incelememize esas aldık. Arzu ile Kamber Hikâyesi sözlü kaynaklarda yaygın şekilde anlatılırken, yazılı nüshaları, çeşitli kütüphanelerde (İstanbul, Topkapı, Ankara Millî Kütüphane, Afyonkarahisar, Gedik Ahmet Paşa, Erzurum Seyfettin Özege Bağış Kitapları vs.) bulunmaktadır.

İncelememize esas aldığımız varyantlardan matbu olanı M., yazmaları, Y., sözlüleri de S., harfleriyle kısaltarak gösterdik. Şimdi kısaca bunları tanıtmak istiyoruz:

M: İncelememizde kullandığımız nüsha, matbu Kerem ile Aslı hikâyesinin kenarına yazılmış olup 1287 tarihini taşımaktadır. Hikâyenin giriş kısmında "Hikâye-i Kerem'in kenarına derc olunmuş, 1287 tarihli taşbaskısıdır." ibaresi bulunmaktadır. Metin, yazmalarda olduğu gibi "Râviyan-ı ahbâr ve nakılan-ı âsâr..." şeklindeki klişe cümle ile başlar ve "Bu kitabı okuyanı, dinleyeni rahmet ile kıl gani, bu kitabı ..." cümlesi ile sona erer.

Ayrıca, T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Folklor araştırmacılarından ve Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü mastır öğrencilerinden, M. Öcal Oğuz, adı geçen hikâyeyi günümüz harflerine çevirmiş ve çeşitli yönlerden incelemiştir.

Y₁: Mukayesede kullandığımız bu nüsha, Afyon Gedik Ahmet Paşa Kütüphanesi'nde 18118 numarada kayıtlıdır. Yazma, otuz beş varak olup, birinci sahifede ondört, diğerlerinde on beşer satır bulunmaktadır. Hikâyenin giriş kısmı; "râviyân-ı ahbâr ve nakılan-ı âsâr ve...", klişe cümlesi ile başlar. Sonucu ise "ruhları için fatiha. Temmet, tamam oldu." ibaresi ile biter.

Y₂: Ankara Millî Kütüphane'de A/2360 numarada kayıtlı bulunan yazma, kırk altı varaktır. Sahifelerin satır sayısı dokuz ile on sekiz arasında değişmektedir. Hikâye diğer yazmada olduğu gibi; "râviyân-ı ahbâr ve nakılan-ı âsâr ve muhaddisân-ı rûzigâr..." klişe cümlesi ile başlar ve; "temam oldu Arzu ile Kamber'in intihası, yazana, okuyana, gerekdir şerbet pahası." şeklinde sona erer. Bu satırlardan hemen sonra ise müellif tarafından ilave edildiğini zannettiğimiz; "sene 810 tarih konulup âşıkların..." şeklindeki cümleden sonra iki beyit bulunmaktadır.

S₁: Bu varyant Şenol Çetinkol tarafından, Afyonkarahisar'a bağlı, Dinar ilçesinin Burankaya Köyü'nden derlenmiştir. 1971 yılında Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat (şimdi Fen-Edebiyat) Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde mezuniyet tezi olarak hazırlanan hikâyeyi Veli Pürdal anlatmıştır. O yıllarda (1970-191) elli altı yaşında olan Pürdal'ın okuma-yazması olmayıp, mesleği çobanlıktır.(1

S₂ : Hadi Nevruz'un 1973 yılında, Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat (şimdi Fen-Edebiyat) Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne bağlı olarak hazırlamış olduğu mezuniyet tezinde bulunmaktadır. O yıllarda (1973) elli dokuz yaşında olan anlatıcı Halide Nevruz, Arzu ile Kamber Hikâyesinin dışında, masal ve hikâye de bilmektedir. Elazığ'dan yapılan bu derlemede, kaynak şahsımızın okuma-yazmasının olmadığını, hikâyeyi babasından dinlediğini, ev kadını olduğunu adı geçen çalışmadan öğreniyoruz. (2)

S₃ : Ali Berat Alptekin tarafından derlenen bu hikâyeyi Nuri Rızvanoğlu anlatmıştır. Erzurum merkezinde oturan Rızvanoğlu, altmış yaşında olup, geçimini kuyumculuk yaparak sağlamaktadır. Kaynak şahsımız hikâyeyi babasından dinlemiştir. Bu varyant muhteva ve sonuç bakımından diğerlerinden biraz farklıdır.

S₄ : Hikâyenin Adana/Kadirli'de anlatılan varyantı 1987 yılının Kasım ayında tarafımızdan derlenmiştir. Hikâyeyi anlatan Ömer Çavuş, ilkokul mezunu olup, geçimini çiftçilik yaparak sağlamaktadır. Hikâyemizin dışında hikâye ve masal da bilen kaynak şahsımız bunları dayısından öğrenmiş olup otuz beş yaşlarında ve okur-yazardır.

S₅ : Kerkük Türkleri arasında çok sevilen Arzu ile Kamber hikâyesinin Kerkük varyantı, 1973 yılında Cengiz Kettane tarafından derlenerek, Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat (şimdi Fen- Edebiyat) Fakültesinde lisans tezu olarak hazırlanmıştır. Hikâye, Kerkük'e bağlı İmam Zeynelâbidin köyünde oturmakta olan (o yıllarda)

1937 doğumlu Samin Bayatlı' dan derlenmiştir. Anlatıcısının okuma-yazması yoktur. Hikâyede, masallarda gördüğümüz formel unsurları yaygındır.(3)

S₆ : Proben... in (IV. (Tobol metinleri içerisinde), 323-324. sahifeleri arasında, Kamber'e ait ondört dörtlük bulunmaktadır. Almanca olan bu dörtlükler, tercüme edilerek , mukayesede kullanılmıştır.(4)

S_{7a-b}: Mehmet Ali Ekrem ve Mehmet Ali Hilmiye tarafından 1981 yılında Bükreş'te yayınlanan Tepegöz/Dobruca Masalları adlı eserde Arzu ile Kamber hikâyesinin iki varyantı bulunmaktadır. Bu hikâyelerden birincisi, Romanya'nın Köstence iline bağlı Körçeşme (Tepes Voda) köyünden, diğeri ise Kara Kuyusu (Valea Dacilar) köyünden derlenmiştir. (5)

S₈ : Haşim Akkurt' un 1981 yılında, Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat (Şimdi Fen-Edebiyat) Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde mezuniyet tezi olarak hazırladığı; Topakkaya Köyü Folkloru adlı çalışmasında hikâyemizin bir varyantı yer almaktadır. Hikâyenin anlatıcısı; İsmail Doğan o yıllarda (1980-1981) altmış beş yaşında olup, geçimini çobanlık yaparak sağlamaktadır. (6)

S₉ : Hikâyemizin bu varyantını, Yozgat' a bağlı Çıkrıkçılı köyünde oturan Âşık Ali Çiftçi anlatmıştır. Bu varyantı, Ali Osman Alandağ, 1978 yılında derleyerek Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat (Şimdi Fen- Edebiyat) Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde mezuniyet tezi olarak hazırlanmıştır (7).

NOTLAR

- (1) Şenol etinkol, Dinar Türkmen Ağzı İnceleme Metin Sözlük, Erzurum 1971, 17- 35. (Yayınlanmamış lisans tezi)
- (2) Hadi Nevruz, Elzığ Masal ve Hikyelerinden Derlemeler, Erzurum 1973, 60-82 (Yayınlanmamış lisans tezi).
- (3). Cengiz Kettane, Kerkük Halk Edebiyatından rnekler, Erzurum 1973, 15-26 (Yayınlanmamış lisans tezi).
- (4) W. Radloff, Proben..... IV (Tobol Metinleri), Petersburg 1872, 332-334.
- (5) Mehmet Ali Ekrem - Mehmet Ali Hilmiye, Tepegöz / Dobruca Masalları, Bükreş 1985, 128-140.
- (6) Haşim Akkurt, Topakkaya Köyü Folklorundan rnekler, Erzurum 1981, 17- 32 (Yayınlanmamış lisans tezi).
- (7) Ali Osman Alandağ, Cıkrıkılı sık Ali Cifti'den Derlenen Altı Halk Hikyesi, Erzurum 1978, 96-112 (Yayınlanmamış lisans tezi).

I. BÖLÜM

HİKÂYENİN VARYANTLARI VE YAPI BAKIMINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Sözlü geleneklere bağlı olarak anlatılan hikâyeler; anlatıcıya, anlatıcının kültür yapısına ve anlatılan yere göre değişik kâliplarda karşımıza çıkarlar. Tabii olarak, bir halk hikâyesi, anlatıcının dili, kültürü ve görüşleriyle birleşince, aynı hikâyenin diğer varyantlarına göre, farklıymış gibi görünür. Fakat, bu teferuatları bir tarafa bıraktığımızda, değişmeyen, asıl unsurlar ortaya çıkar.

İşte, epizot dediğimiz bu unsurlar, hikâyenin aslını teşkil eder. Değişik bölgelerde, değişik şahıslar tarafından anlatılan bir hikâyenin, çeşitli varyantları mukayese edilerek, hikâye hakkında kesin bir sonuca varılabilir.

Biz, Arzu ile Kamber hikâyesinin, tesbit edebildiğimiz varyantlarını on iki epizotta inceleyeceğiz. Daha sonra, değişen ve değişmeyen unsurlarını tesbit edip karşılaştırarak, hikâyenin temel yapısını ortaya koymaya çalışacağız. Mukayeseye esas tuttuğumuz bu epizotları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. KAHRAMANLARIN AİLESİ
2. KAHRAMANLARIN DOĞUMU VE AD VERİLMESİ
3. KAHRAMANLARIN YETİŞMESİ VE EĞİTİMİ
4. KAHRAMANLARIN ÂŞIK OLMASI VE ŞİİR SÖYLEMEYE BAŞLAMALARI
5. İLK ENGELLER
6. KAHRAMANIN İLK GURBETE ÇIKMASI VE MÜCADELELERİ
7. SEVGİLİNİN BİR BAŞKASIYLA EVLENDİRİLMELİK İSTENMESİ

8. KAMBER'İN DURUMDAN HABERDAR EDİLMESİ
9. KAMBER'İN İKİNCİ DEFA GURBETE ÇIKMASI
10. KAMBER'İN TEKRAR ARZU İLE KARŞILAŞMASI
11. SONUÇ
  - a) Kahramanların Âkıbeti
  - b) Mezarda Gül Motifi
12. ÂHİRETTE KAVUŞMA

1. KAHRAMANLARIN AİLESİ

Kahramanların aileleri, her varyantta, değişik bir şekilde karşımıza çıkar. Kamber'in babası, bir varyantta padişah, diğerinde vezir, çoban, attar veya zengin bir beydir. Varyantların hiçbirinde kahramanların ailesi benzerlik göstermez. Bazılarında ise, aile hakkında hiçbir bilgi verilmeden, doğrudan doğruya kahramanlara geçilir, onlardan bahsedilmeye başlanır. bunun yanında, ^{Y1} varyantında ise, Kamber'in ailesi hakkında birbirinden farklı iki rivâyet vardır:

1. Kamber'in ailesi hakkında hiçbir bilgi verilmez. Burgaib Sipahi, onu, sefer dönüşü, Aya Sofya Câmii'nin avlusunda, bir kundak içerisinde bulur.

2. Kamber, Halil Çelebi adında bir attarın oğludur. Halil Çelebi, hamile olan karısı ile, ormandan geçerken, haramiler tarafından baskına uğrarlar. O vakit, anne ve baba canverirken Kamber de dünyaya gelir. Yoldan geçen adamlar, çocuğu bularak, getirip Burgaib Sipahi'ye verirler.

Bu rivayetler arasında ortak olan tek nokta; Kamber'in hayatta kimsesinin olmaması ve Burgaib Sipahi'nin onu, evlatlığa kabul ederek büyütmesidir.

Arzu ise, Burgaib Sipahi'nin Nehenk vilayetine döndüğü sırada, dünyaya gelir. Ancak, annesi hakkında herhangi bir bilgiye rastlanamamıştır.

Bu varyantların dışında, M , Y_2 ve S_9 varyantlarında da Kamber'in ailesi, haramilerin baskınına uğrayarak ölür. Bunlardan, M varyantında, Kamber'in babası; her yerde sevilen, sayılan ve çok zengin olan, Hacı Behram adında bir bezirganbaşısıdır. İki kardeşten küçüğü olan Kamber, babası ile birlikte Hicaz'a giderken haramilerin baskınına uğrarlar ve babası ölür. Bunu, Çavuş adında bir adam, hiç çocuğu olmadığı için kendisine evlat edinir. Fakat, bu hadiseden sonra Çavuş'un da bir kızı olur. "Arzu" adını verdiği bu kızını, daha küçük yaşta, Muş şehrindeki kardeşinin oğluna nişanlar.

Y_2 'de yine, Kamber'in ailesi, çok zengin, malı mülkü olan bir beydir. Hikâyede, babasından "Begefendi", annesinden de "Ehli Hatun" diye söz edilir. Bunlar, Çin Maçın'den Heraye şehrine giderken haramiler tarafından öldürülürler. Heraye şehrinin askerleri, şehitler arasında sağ olarak kalan Kamber'i bularak Paşa'ya getirirler. Çocuğu, hiç evladı olmayan Divan Ağası alır. Belli bir süre sonra onun da bir kızı olur ve buna Arzu adı verilir.

Yine S_9 varyantında da Hacı Ahmet adında bir adam, karısı ile birlikte, yeni doğan çocukları Kamber'i de alarak Hicaz'a giderken, haramilerin baskınına uğrarlar. Anne ve baba öldürülür, ancak Kamber, bu baskından sağ olarak kurtulur. Kamber'in sesini duyan Yavşancı Baba, onu bularak, evlatlığa kabul eder. Arzu da Yavşancı Baba'nın kızıdır.

Bunların dışında S_2 'de, Arzu, bir padişahın kızı, Kamber ise vezirin oğludur. Çocuklar daha küçükken padişah, veziri ve vezirin

hanımı ölünce, bunları, padişahın hanımı büyütür.

S_3 ve S_8 'de de, yine hiç çocuğu olmayan padişahın sonradan bir kızı dünyaya gelir. Bir de oğlum olsun diye hanımı ile birlikte hocaya giderken, yolda Kamber'i bulur.

S_5 'te ise kahramanların ailesi iki kardeştir. S_1 'de, Arzu ile Kamber'in babaları birbirini tanımayan iki kişiyken, çocuk aramak için birlikte yola çıkarlar. Bunlar, dervişin yol göstermesi ile biri Arzu'ya, diğeri Kamber'e sahip olur.

Bütün bunlardan; şu sonuçları çıkartabiliriz:

1. Varyantların tamamında, Arzu ile Kamber, bir arada büyür.
2. Bazı varyantlarda, Kamber'in ailesi çok zengindir. (M, Y_2)
3. Kamber'in ailesi hakkında bilgi verilmiyor, sadece Arzu'nun babasının, onu evlatlık aldığı belirtiliyor. (S_1 , S_4 , S_{7a} , S_{7b} , S_8)
4. Kamber'in ailesi haramiler tarafından öldürülüyor. (M, Y_1 , Y_2 , S_3)
5. Kamber, Arzu'nun babası tarafından bulunuyor veya alınıyor. (Y_1 , Y_2 , S_3 , S_4 , S_{7a} , S_{7b} , S_8 , S_9)
6. Hiç bir varyantta ailenin maddî durumu hikâyeyi etkilemiyor.
7. Varyantların tamamında anne, baş rodedir.
8. Bazı varyantlarda Kamber, ailesi tarafından terkedilir. Onu, bir kundak veya sandık içerisinde kapı ağzına, yol kenarına veya câmi avlusuna bırakırlar. (Y_1 , S_3 , S_4 , S_{7a} , S_{7b} , S_8)

2. KAHRAMANLARIN DOĞUMU VE AD VERİLMESİ

Arzu ile Kamber'in ailesinde olduğu gibi doğum hadisesi de, çeşitli varyantlarda değişik husûsiyetler gösterir.

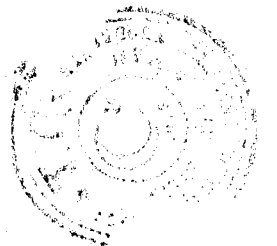
Umûmiyetle, daha kundakta iken terkedilen Kamber'i Arzu'nun babası bulur ve yaşları birbirine yakın olan iki kahraman, kardeş gibi büyürler. (Y₁-1. rivayet- , S₃, S₄, S_{7a}, S_{7b}, S₈)

Bazı varyantlarda ise kahramanların doğumu olağanüstü husûsiyetler taşır. Burada, daha çok dervişin verdiği elma ile çocuk sahibi olma motifi göze çarpar. Bununla ilgili olarak; S₂ varyantında, çocuğu olmayan padişah ve veziri, dertlerine çare aramak için yola çıkarlar. Çeşme başında karşılaştıkları derviş, bunların dertlerini anlayarak birer elma verir ve birinin kızı diğerinin oğlu olacağını, kıza Arzu, oğlana Kamber adının verilmesini ve çocuklar büyüüp, evlenme çağına geldiklerinde birbirleriyle evlendirilmesi gerektiğini söyleyerek kaybolur. Bir müddet sonra çocuklar dünyaya gelir ve dervişin vasiyetine uyularak kıza Arzu, oğlana Kamber adı verilir.

Yine, S_{7a} varyantında da Arzu ile Kambertay (Kamertay), dervişin işaret ettiği elmanın yenilmesiyle dünyaya gelmişlerdir. Kamber ise, bir yorgana sarılı olarak, Arzu'nun babası tarafından kapı ağzında bulunur, doğumu hakkında bilgi verilmez.

Bütün bunlara rağmen Kamber, varyantların çoğunda, bir kundağa sarılı olarak, Arzu'nun babası tarafından bulunur ve evlatlığa kabul edilir. Bu hadisenin hemen sonrasında da Arzu dünyaya gelir. (Y₁, S₃, S₄, S_{7a}, S_{7b}, S₈)

Görülüyor ki, Kamber'in doğumu, sadece dervişin yardımı ile dünyaya geldiği varyantlarda bellidir. Bunun dışındaki varyantlarda, Arzu'nun babası tarafından yolda veya kapı eşiğinde bulunur. Arzu ise, ya Kamber bulunduktan sonra, ya da bulunmadan hemen önce dünyaya gelmiştir. Her varyantta, bunların yaşları, aşağı yukarı aynıdır.

Kahramanlara ad verilmesi hususunda da fazla bilgi verilmiş, sanki bu adlar, tesadüfen konulmuştur. Sadece, Elâzığ'dan derlenen S_2 varyantında, "Arzu-Kamber" adı, dervişin isteği üzerine verilir. Y_1 'de ise bu adlar verildikten sonra, kurbanlar kesilerek büyük bir tören yapılır.

Netice olarak diyebiliriz ki;

1. Kahramanlar, bazı varyantlarda, olağanüstü bir şekilde (dervişin yardımıyla) dünyaya gelirler. (S_1, S_2, S_{7a})

2. Bunlar, dervişin isteği üzerine daha doğmadan , aileleri tarafından sözlendirler. (S_1, S_2, S_{7a})

3. Kamber, umûmiyetle , Arzu'nun babası tarafından bulunarak evlat edilir.

4. Kamber, ailesi tarafından terkedilmiş bir çocuk olduğu için, doğumu hakkında bilgi edinmek mümkün değildir. (Ailesinin olduğu varyantlarda ise, anne ve baba kısa bir zamanda ölürlür.) Sadece, dervişin yardımı ile dünyaya geldiği varyantlarda doğumundan bahsedilir. (S_1, S_2, S_{7a})

5. Kahramanlar, umumiyetle aynı yaştadırlar.

6. Kahramanlara, bu adların verilmesinin herhangi bir sebebi yoktur. Sadece S_2 'de, dervişin isteği üzerine "Arzu-Kamber"adı verilir, Y_1 'de de isimler verildikten sonra, çeşitli törenler yapılır.

3. KAHRAMANLARIN YETİŞMESİ VE EĞİTİMİ

Üzerinde durduğumuz bütün varyantlarda, kahramanlar, birbirlerini kardeş zannederek büyürler. Sadece S_{7a} varyantında, birbirlerini kardeş bildiklerine dair herhangi bir iz yoktur. Ama, orada da, iki kahraman birlikte büyürler, beraber hocaya gidip gelirler.

Bütün varyantlarda kahramanlar, yedi yaşına (veya muayyen bir yaşa) geldiklerinde mektebe / hocaya giderler. Kahramanların hocaya gitmelerinin -ileride de bahsedeceğimiz gibi- hikâyenin akışı içinde mühim bir rolü vardır. Birbirini kardeş zanneden iki genç, okuldayken veya okula giderken gerçeği öğrenirler. Daha sonra, bunların âşık olmalarında ve birbirlerini sevmelerinde, hocanın büyük rolü vardır.

Yine, bütün varyantlarda, Kamber, Arzu'nun ailesi tarafından büyütülür. Beraber büyüyen bu çocuklar, okula giderken de birbirlerinden ayrılmazlar. Bir müddet okula devam eden gençler, bir koca karı vasıtasıyla, kardeş olmadıklarını öğrenerek, birbirlerini sevmeye başlarlar. Hadiseyi öğrenen kızın annesi, bunları okuldan alarak, Kamber'i dağlara koyun otlatmaya veya başka bir yere gönderir, Arzu'yu da eve hapsederek, iş yaptırır.

Ancak, Erzurum'dan derlediğimiz, S₃ varyantında ve S_{7a}'da, kardeş oldukları belirtilmez ve koca karı motifi de yoktur. Kahramanlar, okulun sonuna doğru birbirlerini sevmeye başlarlar.

S₉'da ise eğitimleri hakkında bilgi yok, sadece birbirlerini bacı-kardeş zannederek büyürler.

Bütün bunlardan anlaşılıyor ki;

1. Varyantların tamamında -S₃ istisna- kahramanlar okula gidene kadar, birbirlerini kardeş zannederler.
2. Bütün varyantlarda, kardeş olmadıklarını okula giderken veya okuldayken öğrenirler.
3. Birbirlerini sevmeye başladıklarında ya okulu bırakırlar (M, S₁, S₂, S_{7a},) ya da anneleri tarafından okuldan alınırırlar. (Y₁, Y₂, S₄, S₅, S₉)

4.KAHRAMANLARIN ÂŞIK OLMASI VE ŞİİR SÖYLEMEYE BAŞLAMALARI

Hemen hemen bütün varyantlarda, kahramanların okula başlamaları, kardeş olmadıklarını öğrenmeleri -bazı varyantlarda kardeş olup olmadıkları anlatılmaz ($S_1, S_3, S_5, S_{7a}, S_9$) -, okuldan ayrılmaları, âşık olmaları ve şiir söylemeye başlamaları, düzenli bir sıra halinde birbirini takip eder.

Okula devam eden kahramanlar, bazı varyantlarda, kardeş olmadıklarını öğrenmeden, biri diğerine karşı ilgi duymaya başlar, karşıdaki buna kızsada, zamanla o da bu sevgiye karşılık verir.

Birbirini kardeş zannederek büyüyen kahramanlara, kardeş olmadıklarını bir cadı karısı söyler. Bu durum, varyantların çoğunda ($Y_1, Y_2, M, S_2, S_4, S_{7b}$) aynı şekildedir. Bunun yanında bir varyantta (S_8). ise, kimden öğrendikleri belirtilmemiştir. Bazı varyantlarda da, kardeş olmadıklarına dair zaten bir bahis yoktur ($S_1, S_3, S_5, S_{7a}, S_9$).

Bazen, işe hocalar da karışır (Y_2, S_2), koca karı ile birlikte, Arzu'ya veya Kamber'e durumu izah ederler.

Bunların âşık olmaları da yine varyantlar arasında bir bütünlük göstermez. Bazı varyantlarda (S_1, S_2, S_4) önce Kamber âşık olur ve Arzu'ya üzerinde "Arzu-Kamber" yazılı tılsımlı bir bilezik yaptırır. Arzu, bu bileziği koluna taktıktan sonra, Kamber'i sevmeye başlar. Varyantların bir kısmında (Y_1, Y_2, M, S_8) ise, ilk sevmeye başlayan Arzu'dur. Kamber'in de kendisini sevmesi için hocasına (Y_2, M) veya cadı karısına (Y_1) sihirli bir bilezik yaptırır ve bunu çeşme başında bırakır. Kamber, o bileziği bulduktan sonra Arzu'yu sevmeye başlar.

Bunların dışında bir varyantta (S_9), iki âşık, daha küçüklükten birbirlerine sözlüdürler. Üzerinde durduğumuz diğer varyantlarda (S_3, S_5, S_{7a}, S_{7b}) ise ikisi aynı anda birbirlerini sevmeye başlarlar. S_5 'te Kamber, hak âşığı olur. Diğer varyantlarda bu durum görülmez.

Kahramanların ilk şiirleri ise, umûmiyetle, kaybolan tılsımlı bilezik üzerinedir. Arzu, bu tılsımlı bileziği, Kamber'in alması için çeşme başına bırakır. Arkasından gelen Kamber, bileziği alıp saklar. Tekrar, bileziği aramak için gelen Arzu, Kamber'e bileziğinin kaybolduğunu şiirle söyler. Kamber de yine şiirlerle ona cevap verir.

Sadece Y_2 varyantında, ilk şiirlerini kardeş olmamaları hususunda söylerler. Burada şiire önce Arzu, başlar. Kamber, ise Arzu'yu öptükten sonra şairlik hususiyetini kazanır. Matbu varyantta, başlangıçta Arzu'nun şiir söylemesine rağmen, Kamber hiç şiirden anlamaz. Bunun üzerine birbirlerinin ağzına tükürerek şairlik kabiliyetini kazanırlar. Yine ilk şiirleri kaybolan bilezik üzerinedir.

Bu epizot için, bütün varyantları göz önüne alarak, şöyle bir sıralama yoluna gidebiliriz:

1. Bütün varyantlarda, Arzu ile Kamber, bir arada büyürler.
2. Okula giderken kardeş olmadıklarını öğrenirler. (M, $Y_1, Y_2, S_2, S_4, S_{7a}, S_8$)
3. Kardeş olmadıklarını öğrendikten sonra, birbirlerini sevmeye başlarlar. (S_1, S_3, S_5, S_{7a} ve S_9 'da kardeş olduklarına dair herhangi bir iz yoktur.)
4. İlk şiirlerini, birbirlerini sevmeleri için Arzu veya Kamber tarafından yaptırılın sihirli bileziğin kaybolması

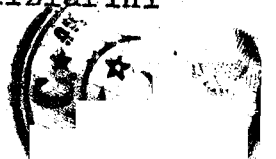
söylerler. (Yalnız Y_2 'de ilk şiirleri, kardeş olmamaları hususundadır.)

5. İLK ENGELLER

Kardeş olmadıklarını öğrenen kahramanlar, yavaş yavaş birbirlerini sevmeye başlarlar. Bu sevgileri, hoca veya koca karı tarafından yaptırılan tılsımlı bilezik ile iyice kuvvetlenir. Fakat, daha ilk adımda araya engeller girer, bu sevgiye mani olunmaya çalışılır. Ancak, bu engellemenin sebebi, hiç bir varyantta açık olarak belirtilmez. Sadece Y_2 varyantında ve S_{7b} 'de bunun sebebi bellidir. Y_2 'de, koca karı Arzu ile Kamber'e kardeş olmadıklarını söyleyince ikisi birlikte karıyı azarlayarak döverler. Koca karı da bunun üzerine; "inşaalâh, birbirinize âşık olursunuz da, ben de sizi ayırmak için elimden geleni yaparım." der. Birbirlerini iyice sevmeleri için de, sihirli bir bilezik yapar. Bunlar birbirini sevmeye başlayınca gidip babaları Burgaib Sipahi'ye haber verir. Babaları, Kamber'i çoban yaparak dağa gönderir, yine konuştuklarını görünce de zehirlemek ister. Kamber, Arzu'nun haber vermesiyle zehirli kuzuyu yemekten kurtulur. Zehirleme işi böylece suya düşen baba, bu sefer de, kızını ilk isteyene vereceğini söyler.

S_{7b} 'de de yine, Kamber'in oynadığı top, koca karının suyunu kirletince; "birbirinize âşık olun da ben sizi ayırayım" der. Daha sonra, iki genç birbirini sevmeye başlayınca da bunları ayırmak için elinden geleni yapar.

S_9 'da ise, oğluna kız arayan Karâ Vezir, çeşme başında Arzu'yu görür ve beğenir. Arzu'nun annesi ile babası kızlarını

buna vermek isterler, fakat bu arada Kamber ile nişanlı olduğu için, annesi yemeğe sütünden katarak, Kamber'le kardeş yapmak ister. Arzu'nun, bu durumu önceden Kamber'e bildirmesi üzerine yemeği yemez.

Diğer varyantlarda ise, birbirini seven iki genci ayırmaya çalışırlar, fakat bunun sebebi belli değildir. Kahramanları bir arada gören koca karı /cariye bazı kimseler, durumu Arzu'nun annesine söylerler. Anne, iki âşığı birbirinden ayırmak için, bunları okuldan alarak, Kamber'i önce çobanlık yapması için dağa gönderir, yine konuştuklarını görünce de zehirli kuzu ve kendi sütünü kattığı yemeği yedirmek ister. Arzu'yu da Kamber'le konuşturmamak için eve hapseder.

Y_1 , Y_2 , S_1 , S_2 , S_4 ve S_{7a} 'da âşıkların birbirini sevdiğini anlayan ve bu konuşmaya mani olan bir koca karıdır. S_3 ve S_5 'te bu sevgiyi önce anne, M'de bazı kimseler (isim verilmiyor) S_8 'de komşular, S_{7b} 'de de önce komşular, daha sonra anne ve babaları hissederler. Bunları birbirinden ayırmak için de Kamber'i zehirleyerek öldürmeyi uygun görürler. Bu zehirleme işini, umûmiyetle koca karının yardımı ile Arzu'nun annesi yapar. (Y_1 , S_1 , S_2 , S_3 , S_5 , S_{7a} , S_{7b} , S_8) Y_1 'de Burgaib Sipahi (Arzu'nun babası), M'de Arzu ile Kamber'in birlikte oturduğunu gören kimseler, S_4 'de kocakarı, S_9 'da da baba, bu kavuşmaya engel olmak için baş rolü oynarlar.

Engelleme şekilleri ise zehirli kuzu veya Arzu'nun annesinin sütünü yemeğe katıp yedirmek sûretiyle bunları, "bacı-kardeş" yapmaktır. Ancak, varyantlar arasında az-çok değişiklikler vardır. Y_1 'de Kamber, önce çoban olur, sonra da zehirli kuzu yedirilerek öldürülmek istenir. Y_2 'de önce zehirlenmesi düşünülür, ancak Arzu-

nun haber vermesi ile Kamber, ölümden kurtulunca, annesi ile ca-
dı karısı, kızı kim isterse ona vereceklerini söylerler.

Matbu varyantta, anne tarafından iki âşığın konuşmasına en-
gel olunur, bunlar yine konuşmaya devam edince, zehirleme yolu-
na gidilir. S₃'te, bunlardan farklı olarak, zehirli kuzu yerine
zehirli helva yedirilmek istenir, bunda başarılı olamayınca, ze-
hirli bir gömlek giydirilmek istenir, bu da olmayınca üstünü sap-
larla kapattıkları bir çukura düşürmek isterler. Fakat, Arzu'nun
önceden haber vermesi sebebiyle Kamber, bütün tehlikeleri atla-
tır. S₄, S₅, S₈ ve S₉'da sadece kahramanları kardeş yapmak için
Kamber'e Arzu'nun annesinin sütünün karıştırıldığı yemek yediril-
mek istenir. S₅ ve S_{7b}'de bunları ayıramayınca Kamber'i askere ve-
ya çok uzakta bulunan bir yatılı okula gönderirler.

Bütün varyantlarda, Kamber'in zehirlenerek öldürüleceğini
Arzu önceden işittir ve Kamber, tam yiyeceği sırada haber verir.
Kamber, elindeki lokmayı o sırada yanında bulunan köpeğe, taziya
veya kediye atar. Bu hayvanlar, zehirli lokmayı yedikten sonra
hemen ölürlür. S₃'te ise zehirli gömlek vardır. Bunu da bir
Arap'a giydirirler, adam hemen ölür.

Yani bütün varyantlarda Kamber, zehirlenmek veya evlenmeye
mâni olmak için Arzu ile kardeş olması istenir. Ama, her defa-
sında Arzu'nun haber vermesi ile Kamber bundan kurtulur. Bu sefer
de Arzu'yu başka birine vermek isterler.

Burada engelleme şekillerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Her ikisi de okuldan alınır veya kendileri bırakırlar.
(S₃'te belli değildir)

2. Kamber'i zehirlemek veya Arzu ile kardeş yapmak için
annesinin sütünü kattığı yemeği yedirmek isterler. (Bütün varyant-
larda)

3. Arzu'yu başka birine verirler. (Bütün varyantlarda)

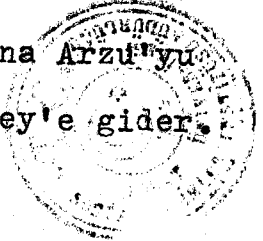
4. Kardeş olmadıklarını bir cadı karısından öğrenirler. (M, Y₁, Y₂, S₂, S₄, S_{7b})

6. KAHRAMANIN İLK GURBETE ÇIKMASI VE MÜCADELELERİ

Kamber, bazı varyantlarda zehirlenmek istenince veya Arzu ile kardeş edilmeye çalışılınca (S₁, S₄, S₅) bir kısım varyantlarda da Arzu başkasına verilince (Y₁, Y₂, M, S₂, S₄, S₈, S₉) yardım için gurbete çıkar. S_{7a}'da bunları birbirinden ayırmak için Kamber'i harbe, S_{7b}'de uzak bir okula gönderirler. Kamber yardım için umumiyetle dayısına gider (Bu dayı bazen Arzu'nun, bazen de Kamber'in dayısıdır). Ama, bu durum yine de her varyantta değişik şekillerde anlatılır. Kamber'in yardım istemeye gitmesinin sebebi Arzu'nun başka birine verilmesidir. İşte, Kamber sevdiği kızın bunların elinden kurtarmak için yardım aramaya koyulur.

Y₁'de Arzu'yu babası ile cadı karısı beraber olup Araz Bey'ine verirler. Bunu duyan Kamber, yola çıkarak önce Araz Bey'ine uğrayıp, birkaç şiir söyledikten sonra Rüstem Şah'ın yanına gider. Ondan yardım ister. Kamber, bundan aldığı kırk yiğit ile tekrar döner. Fakat, şehre yaklaştıklarında cadı karısı yollarını keserek Arzu'nun öldüğünü söyler. Bu sefer, Rüstem Şah Kamber'i kendi kızıyla evlendirmek ister. Düğünün kırkıncı günü Kamber kaçar, yolda derviş kılığına girerek Arzu'nun düğününe varır.

Y₂'de de yine Arzu, Muş Bey'inin oğluna verilince yardım için Zintikam Padişahına gider. M varyantında da Kamber yardım için yine aynı padişaha gider. S₄'de ise evden ayrıldıktan sonra bir ağanın kapısında hizmetçi olur. Bu ağanın oğluna Arzu'yu istemeleri üzerine Kamber, yardım için dayısı Araz Bey'e gider.

Onun verdiği kırk yiğit ile Arzu'yu almak için yola çıkar. S_8 ve S_9 'da da Kamber yine başkasına verilen Arzu'yu kurtarmak gayesiy- dayısına yardım için gider.

S_1, S_2, S_3, S_4 ve S_5 varyantlarında Kamber, Arzu'dan ayar- dıkları ve zehirlemek istedikleri için evi terkeder. Böylece ev- den ayrılan Kamber, yalnız veya büyüklerinden istediği kuvvet- lerle birlikte, Arzu'nun düğününün olduğu gün tekrar memleketi- ne döner.

Netice olarak;

1. Kamber, zehirlenmek istenince veya Arzu ile kardeş ya- pılmak istendiği vakit gurbete çıkar. (S_1, S_2, S_3, S_4, S_5)

2. Bazı varyantlarda ise Arzu, başka birine verilince yar- dım istemek için dayısına veya devrin büyük adamına gider. (M, Y_1, Y_2, S_8)

3. Bütün varyantlarda Kamber düğün günü tekrar döner.

7. SEVGİLİNİN BİR BAŞKASIYLA EVLENDİRİLMEK İSTENMESİ

Arzu ile Kamber, birbirini sevmeye başlayınca cadı karısı ile Arzu'nun annesi bunları ayırmak için çeşitli yollara başvu- rurlar:

a) Her ikisini de, okuldan alıp Arzu'yu evine, Kamber'i ço- banlık için dağa yollarlar.

b) Kamber'e zehirli kuzu (S_3 'te zehirli helva) yedirmek isterler.

c) Bunları kardeş yapmak için Arzu'nun annesi sütünü kat- tığı yemeği Kamber'e yedirmek ister.

ç) Kamber'i uzak yerlere gönderirler.

Fakat, Kamber bütün bu tuzaklardan Arzu'nun önceden haber vermesiyle kurtulur. Çeşitli hileler ile Kamber'i yok edemeyen

Arzu'nun annesi ile cadı karısı çareyi bu sefer de kızı başka birine vermekte bulurlar.

Arzu'nun başka birine verilmesinin tek sebebi, Kamber'den ayırmak içindir. Sadece S_{7a}'da, Kamber harbe gider. Bu arada Arzu, başka biriyle evlendirilir. Arzu'nun evlendiği kişi hakkında sarıh bir bilgiye rastlamıyoruz. Arzu, birisiyle evleniyor, fakat, bunun sadece zengin veya devrin ileri gelenlerinden olduğunu görüyoruz. Burada önemli olan, iki âşığı ayırmak için, kızı Kamber'den daha zengin ve tanınmış birine vermeleridir.

Y₁'de , Arzu, babasının isteği üzerine, Aras Bey'i ile evlendirilir. Düğünün olduğu gün, Kamber, derviş kılığında oraya gelir. Arzu gelin gideceği sırada, Kamber'in bedduâsı ile, hiç bir at, onu üzerine bindirmez. Kamber, atına bindirerek başını da kendisi çeker.

Y₂'de Arzu daha küçükken, Muş'ta oturan amcasının oğlu ile nişanlanır. Fakat, oğlan ölünce amca Muş Bey'ine Arzu'yu över. Bu sefer adam, kızı kendi oğluna ister.

M'de Arzu'nun annesi kızını Kamber'den ayırmak için bir Bey oğluna , S₃ ve S₈'de bir padişah oğluna, S_{7a} ve S_{7b}'de de adı belirtilmeyen kimselere verilir.

S₂ varyantında dört bir yana dağılan Arzu ile Kamber'in aşkını, Arpacı Sıtkı Bey de duyar. Bu kızın, çok temiz ve güzel olacağını düşünerek hemen oğluna ister. Düğünün olacağı gün Arzu pencereye çıkarak: "Eğer Kamber gelmezse kendimi zehirleyeceğim" der. Bir yolcu, duâsının kabul olması ile yerin dibine geçip orada yatan Kamber'e , Arzu'nun düğününün olduğunu söyler. Kamber düğüne gelir.

S₁, S₅, S_{7a} ve S_{7b} varyantlarında Arzu'nun evlendiği kişi hakkında hiç bir bilgi verilmemiş, sadece başka biriyle evlendiği

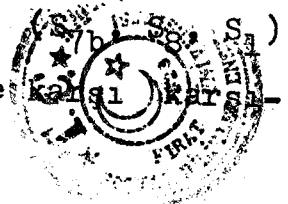
belirtilmemiştir.

Neticede her varyantta; Kamber yokken, Arzu başka biriyle evlendirilmiş, Kamber ancak düğünün olduğu gün bu haberi duymuştur.

8. KAMBER'İN DURUMDAN HABERDAR EDİLMESİ

Kamber, Arzu başka birine verilince yalnız kaldığı için karşı tarafa herhangi bir mücadelede bulunamaz. Bu sebeple kendisine yardım aramak için dayısına veya şehrin büyüğüne gider. Bu durum her varyantta değişik şekildedir- (Y₁, Y₂, M, S₃, S₄, S₈, S₉) Ancak düğünün olduğu gün, yanında atlılarla birlikte Arzu'nun evine doğru ilerlerken düğüne gelen halk, bunları görür, Kamber'in Arzu'yu almak için geldiğini anlarlar. Bunları geri çevirmek için ne yapacaklarını düşünürken bir koca karı ortaya çıkarak: "Eğer karşılığını verirseniz, ben onları çeviririm" der. Yanına bir tepsi helva ve bir acı soğan / kırmızı biber alarak küçük çocuklarla beraber onları mezarlıkta karşılar. Helvayı çocuklara dağıtır, soğanı / kırmızı biberi de gözlerine sürerek yalandan ağlamaya başlar. "Bu ne haldir?" diye soran Kamber'e de Arzu'nun öldüğünü, bu mezarın onun olduğunu söyler ve tekrar ağlamaya başlar. Kamber, bu sözün üzerine kendisinden geçer. (S₂'de Allah'a yalvararak yerin dibine geçer, bir müddet orada uyur.) Kendine geldikten sonra Arzu'nun mezarını ararken bir çobandan (çiftçi, cadı karısı ve yolcu olarak da geçer) Arzu'nun ölmediğini o gün gelin gidileceğini öğrenir. Yanındaki atlıları geri gönderip kendisi tek başına düğüne gider. Bu durum hemen hemen bütün varyantlarda mevcuttur. Sadece S_{7a}'da Kamber, harp dönüşü düğünün üzerine gelir.

Gurbetten dönen Kamber, Arzu'nun düğün haberini ya koca karıdan, (M, Y₂, S₄) ya oralarda gezen bir çobandan öğrenir. Yahut da eve geldiğinde düğün hadisesi ile karşılaşır ya gelir. (S_{7a})

Bütün varyantlarda Kamber düğüne gelir, Arzu ile konuşur. ve : " Arzu'yu benim atımdan başka hiç bir at sırtına bindirme- sin" diye bedduâ ettiği için de bölgede Arzu'nun bindirildiği bütün atlar ölür veya beli kırılır. (S₂'de hikâyeye otomobil de girer; atlar ölür, otomobillerin lastikleri patlar) S₃'te ise bu ata bindirme hadisesinden hiç bahsedilmez. Neticede, Arzu'yu yalnız Kamber'in atı taşır. Kamber, atın başını kendisinin çekmesi şartıyla kabul eder. Yolun yarısına kadar Arzu'yu götürdükten sonra, onlardan ayrılıp dağlara çıkar. M'de ise düğün ânında Arzu ile Kamber birbiriyle tanışıp karşılıklı şiirler söyledikten sonra ayrılırlar. Burada da ata bindirme hadisesi yoktur. Bundan sonra Kamber, Arzu'nun gelin gitmesine dayanamadığı için deli-divane olup dağlara çıkar, bir müddet dağlarda dolaşır.

Düğüne değişik kıyafetlerle gelen Kamber'i, Arzu'dan başka kimse tanımaz. Arzu ise ancak karşılıklı söylenen şiirler neticesinde tanır. Her varyantta, değişik bir kıyafetle düğüne iştirak eden Kamber, Y₁, Y₂ ve S₁'de derviş, S₈'de saç ve sakalı ağarmış, tanınmayacak bir halde, S_{7a}'da kel, S_{7b}'de çoban, S₉'da abdal, kıyafetiyle görülür. M, S₃, S₄ ve S₈'de kahramanın kılık değiştirmesi ile ilgili bir hadise yoktur.

Arzu'nun evlenmesine çok üzülen, fakat, bundandan sonra da bir şey yapamayacağını anlayan Kamber, düğüne vardığında, Arzu'yu süsleyen kadınlara bedduâ eder. S₁'de, koca kariya eder; beş oğ- lu ölür, S₂'de iki kadının evi yıkılır, koca karının kolları tutu- lur, S₄'te kadının kucağındaki bebek ölür, S₅'te kadınlardan bir kısmının parmakları dökülür, biri ölür, diğerinin de gözleri kör olur.

Kamber'in Arzu için de bedduâ ettiği görülür. S₅'te Arzu'nun ayağındaki kumların gözüne dolmasını, S₃'te ayaklarını

sıkmasını ister. S_8 'de de yine Kamber'in bedduâsı ile Arzu'nun duvağı, beli, eli, topuğu vegöbeği sıkılır, tekrar Kamber'in isteği ile bu durumdan kurtulur. Aynı varyantta Arzu:

"Şu derenin büyükleri,

Ötüşür keklikleri,

Senin olmadım Gamber'im,

Döküle kalsın yükleri. " şeklindeki dörtlüğü söyle-

yince, bütün arabalar ters çevrilir. Arzu, bu defa da Kamber'e dönerek; "Kırk gün kırk gece başın tufandan kurtulmasın. " diye bedduâ eder. Kamber de ona; "Sen de benden başkasına nasib olma." şeklinde karşılık verir. Kamber, bunun dışında Y_2 , M , S_1 , S_2 ve S_8 'de Arzu'nun evlendiği adamın ölmesi için bedduâ eder. Y_2 'de derviş kılığında önlerine çıkararak:

"Evlerin uytuk gibi,

Günleri donuk gibi,

Vardığın gece erin ölsün,

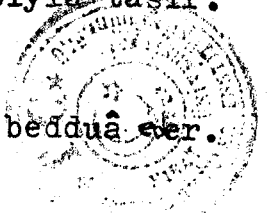
melesinler geyik gibi." şeklindeki dörtlükle bedduâ

eder. S_4 ve S_8 'de Kamber, Arzu'yu bir müddet atıyla götürdükten sonra oradan ayrılırken gizlice gelini öper.

Arzu gelin gittikten sonra, Kamber de bir süre gözden kaybolur. Biraz dağlarda, taşlarda dolaşır ve Arzu'yu aramaya koyulur.

Bu konuyla ilgili olarak da şu neticeye varabiliriz:

1. Kamber, Arzu başka birine verilince yardım için gurbete çıkar. (M , Y_1 , Y_2 , S_2 , S_4 , S_8 , S_9)
2. Kamber'in döndüğü gün düğün başlar veya Kamber, düğünün kırkinci günü gurbetten döner. (bütün varyantlarda)
3. Düğüne Kamber de katılır. (bütün varyantlarda)
4. Kamber, yolun yarısına kadar, Arzu'yu kendi atıyla taşır. (M ve Y_1 'de, Arzu gelin gittikten sonra dağa çıkar.)
5. Kamber, Arzu'nun evlendiği adamın ölmesi için bedduâ eder.

(M, Y₂, S₁, S₂, S₈)

9.KAMBER'İN İKİNCİ DEFA GURBETE ÇIKMASI

Kamber, Arzu gelin olunca, onu atıyla biraz götürdükten sonra ayrılıp, dağlarda ağlaya ağlaya gezerken, bir şehre varır. Orada, atını ve kendini siyaha boyatıp bir bahçede dinlenirken, bahçenin sahibi ile tanışır. Adam, Kamber'i beğenerek, kırk kızından birini ona vermek ister. Kamber, bunların elinden zorla kurtularak, Arzu'nun bulunduğu diyara gelir(M). S₁'de böyle bir durum yoktur. S₂'de Kamber, Arzu'yu yolun yarısına kadar götürdükten sonra bunlardan ayrılarak Oğuz Dağları'na çıkar, kırk gün bu dağlarda dolaşır. S₃'te Kamber, Arzu'yu atıyla götürmez. Bunlar gittikten sonra, Kamber de peşlerine takılarak, Arzu'yu aramaya çıkar. Gide gide, Arzu'nun bulunduğu şehre gelir, onların evinin önündeki bir çeşmede yıkılırken Arzu görür.

S₅'te Kamber'in ne kadar gittiği belli değil, sadece gidip amcasının kızıyla evlendiği belirtiliyor. Fakat, kız çok geçmeden -üç gün içinde- öldüğü için Kamber, tekrar Arzu'nun peşinden gelir. S₄'te sürü belirtilmiyor, fakat daha sonra Arzu'nun peşinden geliyor. S₈'de Arzu'yu takip eden Kamber, sonunda, o şehre varır ve Arzu'nun evlendiği adamın kapısına hizmetçi olarak girer. Damadın ölmesi sebebiyle herkes siyahlar giydiği için, Kamber de siyahlara bürünerek Arzu'nun yanına varır.

S₉'da da, yine Arzu, kocası öldükten sonra kırk gün yas tutar, kırkıncı gün Kamber çıkıp gelir. Fakat, o güne kadar nerelerde olduğu belli değildir.

M, Y₁ ve Y₂ varyantlarında Arzu, gelin gittikten sonra Kamber de tekrar evine dönmez, ağlaya ağlaya dağlarda, köylerde gezer.

Sonra, derviş /arap kıılığında Arzu'nun yanına varır. Arzu, ilk görüşte tanımaz ama, karşılıklı söylenen şiirler neticesinde birbirlerini tanırlar.

Bütün bunlardan şunları çıkarabiliriz:

1. Arzu gelin gittikten sonra, Kamber de bu duruma dayanamayıp dağlara çıkar. (M, Y₁, Y₂, S₂, S₃, S₄, S₈)
2. Kamber, gide gide Arzu'nun bulunduğu şehre varır veya onu takib ederek oraya yetişir, (bütün varyantlarda).

10. KAMBER'İN TEKRAR SEVGİLİ İLE KARŞILAŞMASI

Arzu, düğünü olduktan sonra, evlendiği adamın memleketine, Kamber de dağlara çıkar. Kamber, dağlarda aşkından deli-divane olup gezerken, Arzu'nun da evlendiği adam hemen öldüğü için (S_{7a}, S_{7b} ve S₃'te ölmez) orada oturan bütün halk siyahlara bürünür. Bunlar, evlerini ve eşyalarını da siyah renge boyarlar. Hal böyle iken, Kamber şehre girer (Y₁), oradaki bir adama siyah giymelerinin sebebini sorar, arkasından kendisi de bir boyacıya giderek atını ve kendisini siyaha boyatır. Kamber, bu şekilde Aras nehrinin kıyısına gelir. Aynı gün, Arzu'nun yasınan kırkinci günü olduğu için, o da yanına kırk kız alarak, nehrin kıyısında bulunan bahçeye çıkıp eğlenmeye başlarlar. Kamber, kırk kızın arasına da Arzu'yu tanır, ona şiirler söyler. Arzu, ancak, karşılıklı söylenen şiirler neticesinde onu tanır.

Kamber, Arzu'ya kavuşmak için, kendisini nehre atar. Tam boğulacağı sırada, Arzu'nun duâsı ile Hz. Hızır yetişerek, Kamber'i kurtarır, iki âşık orada birbirlerine kavuşurlar. Bu durum, S₁, S₂, S₄, S₅, S₈ ve S₉ varyantlarında aynıdır. Y₁ de ise Arzu ile Kamber aynı anda suya atlarlar ve suyun ortasında, zühur

eden evde birbirlerine kavuşarak kıyıya çıkarlar. Aynı hadiseyi Y_1 'de de görmekteyiz.

S_3 'te, Arzu gelin gidince, Kamber de arkasından gider, Arzu da onu beklediği için, akşam buluşup, beraberce kaçarlar. Bu durumun biraz benzeri S_{7a} ve S_{7b} 'de de görülmektedir. S_{7a} 'da Arzu, evlendikten sonra, kocasından kırk gün mühlet ister, kırkıncı gün Kamber gelir. Arzu, mendilini suya atınca, su bir orman haline gelir, ikisi birlikte oradan kaçarlar. S_{7b} 'de ise, Arzu'yu atıyla gelin götüreren Kamber, damadın evine yaklaşıncaya, kırdaki saklanıp bekler. Arzu da bir iki saat sonra bir kaz şekline dönüşüp onu bulur.

Görülüyor ki, varyantların tamamında Arzu, evlendikten sonra yine Kamber'le buluşur. Bunların kavuşmaları için, Kamber'in bir sudan geçmesi lazımdır. Kamber, oldukça derin olan bu sudan, Hz. Hızır ve İlyas'ın yardımıyla turtulur. ($Y_1, Y_2, M, S_1, S_2, S_4, S_5, S_8, S_9$).

0 halde:

1. Kamber de, Arzu gittikten sonra arkasından çıkar. ($M, Y_1, Y_2, S_1, S_2, S_4, S_3, S_8, S_9$)
2. Arzu'nun evlendiği adam ölür. (S_3, S_{7a} ve S_{7b} varyantlarında ölmez.)
3. Arzu, Kamber ile su kenarında bulunan bir bahçede karşılaşır. (Yine, S_3, S_{7a} ve S_{7b} 'de bu durum görülmez.)
4. Kamber, Arzu'ya kavuşmak için, suyu geçmek zorundadır. ($M, Y_1, Y_2, S_1, S_2, S_4, S_5, S_8, S_9$)
5. İki aşık suyu geçip kavuşurlar. ($M, Y_1, Y_2, S_1, S_2, S_4, S_5, S_8, S_9$)

11. SONUÇ

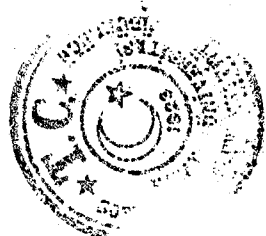
a) Kahramanların Âkıbeti:

Arzu ile Kamber, büyük mücadelelerden sonra, engel olan suyu da geçerek kavuşurlar, fakat, Y_2 ve S_4 'de Kamber, Arzu'ya kavuştuktan sonra canını alması için Allah'a duâ eder, kavuştuktan sonra da, onun dizleri üzerinde yatarken ölür, daha sonra da Arzu ölür. Diğer varyantlarda da bu durum hemen hemen aynıdır. Y_1 , Y_2 , S_1 ve S_5 'te yine Arzu'nun dizinde uyurken ölür. Kamber'in öldüğünü gören Arzu da, onsuz bir hayatı istemediği için kendini öldürür veya Allah'tan canını alması için duâ eder.

S_9 'da, iki âşık kavuştuktan sonra, beraberce kaçarlar, Kara Vezir ve adamları tarafından yakalanacaklarını anlayınca, Allah'a yalvararak canlarını almasını isterler. S_8 'de ise, Arzu'nun dibinde uyuyan Kamber'in güneş doğmadan uyanması lâzımdır. Fakat, güneşin doğmasına rağmen, Arzu uyandırmaya kıyamadığı için ölür. Arkasından Arzu da kendisini öldürür.

S_{7a} 'da, birlikte kaçan âşıklar, yakalanacaklarını anlayınca intihar ederler. S_{7b} 'de de Arzu'nun kocası, bunların peşine düşerek, her ikisini de öldürür.

Fakat, bütün bunların yanında, Erzurum'dan derlemiş olduğumuz, S_3 varyantında durum tamamen bunların tersidir. Bütün varyantlarda âşıkların ölmesine rağmen burada kavuştuktan sonra birlikte kaçarlar. Arzu ile Kamber, o gece kaçtıktan sonra padişah ve oğlu da peşlerinden giderler. Fakat, iki âşığın birbirlerine sarılıp yattıklarını görünce; "kısmet bize değilmiş" diyerek bunlara kırk gün kırk gece düğün yaparlar.

Bütün varyantları gözönüne alarak şöyle bir sonuca varabiliriz:

1. İki âşık sudan geçerek birbirlerine kavuşurlar. (M, Y₁, Y₂, S₁, S₂, S₄, S₅, S₈, S₉)
2. Önce Kamber, arkasından da Arzu ölür. (M, Y₁, Y₂, S₁, S₂, S₄, S₅, S₅, S₈, S₉)
3. Peşlerinden koca karı veya evlendiği adamın yakınları gelir. (bütün varyantlarda)

b) Mezarda Gül Motifi:

Kahramanları öldü olarak kabul eden varyantların tamamında, iki âşık ölünce bunlara mezar yaptırılır. Bu mezarlardan çıkan iki gül fidanı, tam kavuşacağı sırada, ortada bulunan koca karının mezarından çıkan bir karaçalı, bu kavuşmaya mani olur. Burası tamamen efsanelerin etkisi ile meydana gelmiş bir kısımdır. (S₂'de gül motifine rastlanmaz. Sadece, Kamber ölünce, Arzu da canına kıyar.) Bu durum, varyantlara göre değişik husûsiyetler gösterir.

Y₁, Y₂ ve S_{7a} varyantlarında, âşıkların ölümüne koca karının sebep olduğu öğrenilince, onu da öldürürler. Y₁'de, Aras Bey'i koca kariya kızarak onu üç defa suya atar, fakat su kabul etmeyince bu sefer de ateşe atarlar. Bu arada ateşten sıçrayan bir kemik (S_{7a}'da beyin) parçası, iki mezarın arasına düşerek bir karaçalı olur. Y₂'de ise Kamber öldükten sonra, Arzu da koca kariyı öldürüp ruhunu teslim eder. Koca karının mezarı, iki âşığın mezarı arasına düşerek, bunların mezarından çıkan iki gülün kavuşmasına mani olur.

M varyantında, koca karının yerini Arzu'nun annesi alır, iki âşığın cesedini ayıramayan anne, Allah'a canını alması için dua

ederek ölür. Âşıklar birbirinden ayrılamadığından, ikisi ayna mezara konurlar. Daha sonra, bu mezardan bir çift güvercin çıkararak uçup giderler. Rivayete göre; bunun sebebi, şehit ve hasret oldukları içinmiş. Daha sonra bunlar, velî olup kırklara karışmışlardır.

S_1 'de ise, bunlar ölünce mezarlarından sarı ve yeşil gül çıkar(karaçalı motifi yok) . S_4 'de de gül ve karaçalı motifi diğerlerinde olduğu gibidir. S_5 'te gül motifi görülmez, Kamber'in mezarı üzerinde Arzu intihar edince, Koca karı da kendisini bunların üzerine atarak öldürür.

S_{7b} 'de Arzu'nun evlendiği adam, ikisini de öldürünce koca karı bir çobana, kendisini öldürüp, kanlı gömleğini iki âşığın arasına koymasını ister. Çoban, bu sözlere kızıp, karıyı öldürür. Koca karının küçük parmağı, ikisinin arasına düşerek, bir karaçalı olur. Buradaki karaçalı da diğerlerinde olduğu gibi, yine iki gülün kavuşmasına engeller. S_8 ve S_9 varyantlarında da aynı motifleri görmek mümkündür. Buna göre:

1. İki âşık, birbirlerine kavuştuktan sonra ölürler. (S_3 'te ölüm hadisesi yoktur.)

2. Âşıkların ölümünden sonra, koca karıyı da, orada bulunan insanlar öldürür veya Arzu, önce onu öldürür, sonra kendisini öldürür. ($Y_1, Y_2, S_4, S_5, S_{7a}, S_{7b}, S_8, S_9$)

3. Koca karının mezarı, iki âşığın mezarı arasına düşer. ($K_1, Y_2, S_4, S_5, S_{7a}, S_{7b}, S_8, S_9$)

4. Koca karının mezarında biten karaçalı, âşıkların mezarından çıkan güllerin kavuşmasına engel olur. ($M, S_1, S_2, ve S_3$ istisna.)

12. AHİRETTE KAVUŞMA

Görüldüğü gibi, Erzurum'dan derlediğimiz hikâyenin dışında hiç bir varyantta kahramanlar kavuşamazlar. Tam bir araya geldiklerinde ikisi de ölürler. Daha sonra, her yıl bunların mezarından çıkan iki gül, büyüüp de birleşecekleri sırada, ortada bulunan ve koca karının olduğu söylenen mezardan bir karaçalı çıkıp, bu kavuşmaya mani olur.

Bazıları, efsanevî bir karakter taşıyan bu kısımdan hareketle, koca karının âhirette de, iki âşığı kavuşturmayacağını, bazıları, dünyada kavuşamayan âşıkların âhirette kavuşacağını, bazıları da, bunların ermiş kimseler olup pirlere karıştığını söylerler.

Üzerinde durduğumuz varyantlarda da, bu hususta değişik görüşler vardır. Matbu varyantta, iki âşık, defnedildikten sonra mezarlarından bir çift beyaz güvercin çıkıp gider. Buradan hareketle, bunların ermiş olduğuna inanılır ve mezarları ziyaret yeri olarak kabul edilir. Mezarlarından güvercin çıkmasının başka bir sebebi de şehit ve hasret oldukları içindir. Y_1 'de ise bunların düğününün Cennet-i Âlâ'da olacağı ve birbirlerine orada kavuşacakları söylenir. S_1 'de yeşil gül ile sarı gül tam kavuşacakları sırada Allah bunları Hicaz yoluna atar, iki gül orada kalır. S_2 'de iki âşık öldükten sonra kanları birbirinin üzerine damlar. Bundan sonra anlatıcı masallarda gördüğümüz: "... yedi içti, öbür dünyada muratlarına gavuşdular" şeklindeki bitiş formeliyle bunların ahirette kavuşacaklarını bildirir.

S_8 'de ise Arzu ile Kamber'in öbür dünyada kırk gün kırk gece düğünlerinin olacağı ve ameli iyi olan kulların bunu göreceği belirtilir. S_9 'da da yine mahşerde kavuşacakları anlatılır.

Bunların aksine S_{7a} 'da iki gülün arasından çıkan karaçalı

onların öbür dünyada da kavuşmasına engel olacaktır.

Fakat, kaynakların çoğunda iki âşık ahirette kavuştuğu için biz de böyle kabul ediyoruz. Bu motifi hikâyemizin dışında, Kerem ile Aslı, Tahir ile Zühre, Kul Mahmut, Sümmanî ile Gül Peri Varaka ile Gülşah gibi metinlerde de görmekteyiz.

Üzerinde durduğumuz oniki epizottan çıkarılan ortak hususları şu şekilde sıralayabiliriz.

1. Kamber, Arzu'nun babası tarafından bulunarak evlatlığa kabul edilir.

2. Arzu ile Kamber okula gidene kadar birbirlerini kardeş zannederler.

3. İki âşık, kardeş olmadıklarını, koca karı veya hocalarından öğrendikten sonra birbirlerini sevmeye başlarlar.

4. Kamber'i Arzu'dan ayırmak için çeşitli hilelere (anne sütünün yemeğe katılması, zehirli kuzu yedirilmek istenmesi, kuyuya düşürme) başvurulur.

5. Arzu'yu başka birine verirler.

6. Kamber, başkasına verilen Arzu'yu kurtarmak için gurbete çıkar ve büyüklerinden (dayı, devlet büyükleri vs.) yardım ister.

7. Kamber, Arzu'nun düğününe gelerek atın başını çeker.

8. Arzu evlendikten sonra tekrar Kamber'le karşılaşır.

9. İki âşık çeşitli engelleri atlattıktan sonra birbirlerine kavuşurlar ve o anda ölürlür.

10. Ölen âşıkların mezarından çıkan güller kavuşacakları sırada koca karıyı (cadı, vs.) sembolize eden karaçalı buna mani olur.

II. BÖLÜM

HİKÂYEDE YER ALAN ŞİİRLERİN EPİZOTLARA GÖRE İNCELENMESİ

Bilindiği gibi halk hikâyeleri nazım ve nesirden müteşekkil bir anlatım türüdür. Nesir kısmında hadiseler anlatılırken kahramanların çeşitli duygu ve düşünceleri de şiirlere dökülür. Ö şekilde karşımıza çıkar. Hikâyenin değişmeyen unsurları olarak kabul edilen manzum kısımları anlatıcı kesinlikle değiştiremez. Fakat, bunun yanında mensur kısımlar - konuşma ana hatlarından sapılmamak kaydıyla- anlatıcının isteğine göre değiştirilebilir.

Biz, Arzu ile Kamber hikâyesinde yer alan şiirleri, epizotların makayesinde takip ettiğimiz sıra ile inceledik. Yalnız kahramanların eğitimine kadar olan kısımda şiir olmadığı için 3. epizottan itibaren söylenmeye başlanan şiirleri tetkik ettik. Elimizde bulunan varyantlardaki şiirler, umûmiyetle mani şeklinde olup, Arzu ile Kamber tarafından karşılıklı olarak söylenmiştir. Bunun yanında, az da olsa başka şahısların da şiir söylediği görülür. S₁ varyantında, çocuğu olmayan iki adam, dertlerine deva bulmak için gezerken Menderes ırmağına kadar giderler. Karşı tarafa nasıl geçeceklerini düşünürken, bir ermiş kimse gelip bunlara yardımcı olur. Irmağı dönüp söylediği:

"Akar derya akmasın,
Su mendini yıkmasın,
Şindi burdan gidecem,
Topuğuma çıkmasın."

şeklindeki dörtlük neticesinde su, yol haline gelir. Görüldüğü şiir, mani şeklinde kafiyeli olup, 7 heceli ve 4+3 duraklıdır.

Şiirlerin söylendiği diğer epizotları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. KAHRAMANIN EĞİTİMİ VE YETİŞMESİ İLE İLGİLİ ŞİİRLER

Kahramanların eğitimi hakkında, herhangi bir şiir yoktur. Yalnız, bunlar eğitim çağındayken, yani okula gidip gelirlerken, bir koca karı veya hocaları tarafından kardeş olmadıklarını öğrenirler. Bu hadiseden sonra, kahramanlar birbirlerini sevmeye başlarlar. Fakat, bu duygu, iki âşıkta da aynı zamanda ortaya çıkmaz. Bazı varyantlarda önce Arzu (M, Y_1, Y_2, S_3), bazı varyantlarda da önce Kamber (S_1, S_2, S_4) sevmeye başlar.

S_2 'de Kamber, Arzu ile kardeş olmadığını öğrenince sevinir ve kıza bir "çimdik" atar. Arzu, Kamber'in bu hareketine çok üzülerek bir şiir söyler. Bu şiirde, Arzu, üzüntüsünü dile getirerek, bacı kardeş olduklarını, okula beraber gidip geldiklerini ve "çimdik" atmasının çok ayıp olduğunu söyleyerek, bu hareketinin sebebi ni sorar. Kamber de yine bir şiirle bu konuda Arzu'nun hiçbir suçunun olmadığını, canı istediği için yaptığını ve kardeş olmadıklarını söyleyerek birbirleri ile nişanlı olduklarını belirtir. Karşılıklı söylenen her iki şiir de, yapı bakımından bozuktur. Arzu'nun söylediği şiir beş mısra olup, hece sayısı farklı, redif ve kafiye bozuktur. Kamber'in söylediği şiir ise yedi mısradan müteşekkil olup yine hece ölçüsü, kafiye redif ve durak yoktur. İlk iki mısra nakarat halindedir.

S_4 'de Kamber, Arzu'ya sevdiğini söyleyince, Arzu bir mani ile kardeş olduklarını ve niçin kendisine "sevgilim" diye hitap ettiğini sorar. Kamber de buna bir mani ile cevap vererek suda bulunduğunu, o yüzden kardeş olamayacaklarını belirtir. Ancak, maniler büyük ölçüde mani olma hususiyetlerini kaybetmişlerdir.

Y_2 'de de yine, kahramanların ilk şiirleri kardeş olup olmama-

ları üzerinedir. Arzu, kardeş olmadıklarını söyleyince, Kamber de bir mani ile anne ve babalarının ayrı olduğunu, bu şekilde kardeş olamayacaklarını belirtir. Kamber'in bu konuda söylediği her iki mani de aaxa şeklinde kafiyeleli olup, ilki 4+3, diğeri ise 5+2 duraklıdır.

M varyantında ise iki âşık, kardeş olmadıklarını anlayınca birbirlerini sevmeye başlarlar. Arzu'nun annesi, bunları ayırmak için, ikisinin birlikte büyüdüğünü, bu şekilde devam ederse el-âlemin kendilerini ayıplayacağını söyleyince, Kamber, bir mani ile kardeş olup olmadıklarını sorar. Dörtlük her ne kadar mani şeklinde kafiyeleliyse de yapı bakımından bozuktur. Her mısraın hece sayısı birbirinden farklı olarak söylenmiştir.

Görüldüğü gibi, bu hususta her varyantta aynı şiirle karşılaşmıyoruz. Konuyla ilgili S_2 , S_4 , M, ve Y_2 varyantlarında maniler var, bunlar da birbirinden oldukça farklı. Sadece, Y_2 'deki mani ile M'deki mani biraz benzerlik göstermektedir.

2. KAHRAMANLARIN ÂŞIK OLMASI EPİZOTUNA BAĞLI ŞİİRLER

Kahramanların âşık olmaları, kardeş olmadıklarını öğrendikleri zaman başlar. Bu sevginin tek taraflı olduğu varyantlarda araya, hoca veya koca karı tarafından yaptırılan tilsimla bilezik girer. Bileziği Arzu, çeşme başında unuttur veya Kamber'in alması için bilerek bırakır, daha sonra da kaybolan bileziğini bir şiir ile Kamber'e sorar. Fakat, daha çok, Arzu'nun elini yüzünü yıkamak için bileziği çıkardığını ve orada unuttuğunu görürüz. Çeşmenin başında unutulmuş bileziği, Kamber bularak saklar. Arzu, bileziğinin kaybolduğunu bir şiirle Kamber'e haber verir. S_1 , S_2 , S_3 , S_4 , S_{7a} , S_8 , M ve Y_2 varyantlarında, Arzu Kamber'e

bileziğinin kaybolduğunu söyler. Yalnız, S_4 ve S_5 'deki şiirler üçer mısra olup, hece sayıları farklıdır. S_2 'de yer alan şiir ise işlenen konu bakımından diğerleri ile benzerlik göstermesine rağmen altı mısradan meydana gelmiştir. Y_1 ve S_1 'de yer alan ve Arzu'nun bileziğini kaybetmesi üzerine söylediği ilk şiirler, her ne kadar mani şeklinde yazılmış olsa da, yazanın veya anlatıcının muhayyilesinde yeniden bir kalıba sokulduğu için, bazı kelimeler eklenirken bazıları da çıkarılmış, böylece hece sayısı bozulmuştur. S_{7a} ve S_9 (iki mani) varyantlarında, yer alan şiirler ise, bir maninin taşıdığı bütün hususiyetleri göstermektedirler. S_8 'de ise, Arzu okula gelerek, bileziğini kaybettiğini bir mani ile belirtir. aaxa şeklinde kafiye maninin, 1. mısraı dışında (8), diğerleri 7 hecelidir.

Arzu, şiirle bileziklerini çeşme başında kaybettiğini söyleyince, Kamber de yine şiirle bileziklerini görmediğini belirtir. Yalnız S_5 'de, iki âşığı birbirinden ayırmak için, Kamber'i koyunları otlatmak gayesi ile dağa gönderirler. Arzu suya gidince, Kamber de gizlice arkasından varır ve bir dörtlük söyler. Bu dörtlük, mani şeklinde olup, 7 heceli ve 4+3 (3. mısra 5+2) duraklı ve aaxa şeklinde kafiyevidir. Bunun dışında Kamber'in söylediği ilk şiir, Arzu'nun kaybolan bileziğini görmediğini belirtmek içindir (Y_1 , S_2 , S_3 , S_4 , S_5 , S_8 , S_9). Bunlardan, Y_1 , S_4 ve S_5 varyantlarında yer alan şiirler, mani şeklinde olmakla beraber, S_3 ve S_{7a} (S_8 'de ise mısra sonunda tekrar edilen "Arzım" kelimesi kaldırılırsa) 'daki şiirler kafiye şeması bakımından maniyeye benzemektedir. S_4 'de mânâ bakımından diğerlerine benzeyen şiir üç mısra halinde verilmiştir. Şiirin ilk mısraı 8, diğer ikisi 9 heceli olup aaa şeklinde kafiyevidir. S_2 'de Kamber'in Arzu'ya cevap olarak söylediği mısradan müteşekkil olup, hece ve kafiye yapısı bakımından oldukça bozuktur.

Kamber, bileziği almadığını söyleyince Arzu, alan için bedduâ eder (S_2, S_4, S_9), veya onun Kamber'de olduğunu bilir. (Y_1, Y_2, S_5, S_9). Bunlardan, Y_2, S_4 -iki şiirden birisi bozuk-, S_5 ve S_9 'da yer alan maniler 7 heceli olup, 4+3 duraklıdır. S_8 'de ise Arzu, bir dörtlükle, bileziğinin Kamber'de olduğunu söyler. Bu dörtlükte yer alan mısra sonlarındaki "Kamber'im" kelimeleri kaldırılırsa geriye kalan mısralar bir maniye meydana getirmektedir. Sadece 1. mısra, 8 heceden meydana gelmiş, 5+3 duraklıdır. Arzu, bu dörtlükten önce de üç mısradan teşekkül eden bir şiir söyleyerek, yine bileziğinin Kamber'de olduğunu belirtir. Bu şiir, teknik açıdan bozuktur. Arzu, S_4 'te yine, üç mısralık bir şiirle bileziği alana bedduâ eder. Bütünüyle bozuk olan şiir, öyle anlaşılıyor ki, anlatıcının başkasından duyduğu hikâyenin sadece aklında kalan kısmıdır.

Arzu, bileziğini alana bedduâ edince, Kamber S_4 ve S_9 'da karşı çıkar. S_4 'de yer alan mani, aaxa şeklinde kafiyeli 4+3 duraklıdır. S_9 'daki maninin iki mısrası 7, diğer ikisi ise 8 hecelidir. Mani şeklinde kafiyeli olan şiir "... -yıp durma" redifi ile yazılmıştır. Arzu, bileziğin Kamber'de olduğunu öğrenince, bedduâ etmekten vazgeçtiğini yine bir mani ile belirtir. aaxa şeklinde kafiyeli olan maninin ilk iki mısrası 7 (duraksız), son iki mısrası ise 8 heceli ve 4+4 duraklıdır.

Arzu, bileziğin Kamber'de olduğunu anlayınca, Kamber, bilezikte herhangi bir işaretin olup olmadığını sorar. (M, Y_1, S_2, S_5, S_8 ve S_9). S_8 ve S_9 'da, bu konu ile ilgili şiirler, ufak tefek farklılıkları bir yana bırakırsak, mânâ bakımından aynıdır. Mani şeklinde kafiyeli olan şiirlerin son mısraları hece bakımından değişiktir. S_8 'deki 6, diğeri ise 9 hecelidir. Bunun dışında ilk mısralar düzenli sayılır. Yine aaxa şeklinde kafiyelenen manilerin

S₉'daki şeklinde, 1. mısradaki yer alan "azılı" kelimesi, son mısradaki "yazılı" kelimesinin içinde olduğu gibi geçtiği için tunç kafiye meydana gelmiştir.

M, Y₁ ve S₅'te Kamber'in, Arzu'ya bileziğindeki işaretleri sormak için söylediği şiirler hemen hemen aynıdır. Hece sayısı düzensiz olan bu şiirlerden en sağlamı, Y₁'deki aaxa şeklinde kafiye olan manidir. Ancak, bu maninin iki mısraı 7, ikisi de 8 hecelidir. İlk mısraın sonunda yer alan "arışandan" kelimesini "berişandan" kelimesinin içinde geçiyor kabul edersek, yine burada da bir tunç kafiye görmemiz mümkündür. Ancak bu değerlendirme için üç mısraı birlikte değerlendirdiğimiz takdirde "işan" kelimesi ile yapılmış bir zengin kafiye ortaya çıkar. Üç mısradan müteşekkil olan S₅'deki şiirin üçüncü mısraı unutulmuş olabilir. Zira, şiir, aaa şeklinde kafiyeleşmiştir.

Elazığ'dan derlenen varyantın dördüncü şiirinde de Kamber, bilezikte ne yazılı olduğunu sorar. Mısralar 7 heceli olmakla beraber, 3. mısradan sonra gelen "Arzu" kelimesi, o mısraı 9 heceli yapmıştır. Kafiye şeması mani gibi olsa da redif ve kafiye bozulmuştur.

Kamber'in bu sorusuna, Arzu da, yine şiirle cevap verir. (Y₁, S₁, S₃, S₄, S₈, S₉) Bunlardan S₃ ve M varyantalarında Arzu cevap olarak bileziğinde tılsım yazılı olduğunu bir mâni ile belirtir. Diğerlerinde ise, Arzu, bileziğinde "Arzu - Gamber" yazılı olduğunu belirtir. Şiirler mâni şeklinde olup, hece sayıları farklılık göstermektedir.

Kamber, bilezikteki nişanın da ne olduğunu öğrendikten sonra, Arzu'ya bileziği bulana, müjdelik olarak ne vereceğini sorar. (Y₁, S₁, S₂, S₄, S₅, S₈, S₉). Bunlardan S₁ ve S₂ varyantlarının dışındaki, diğer şiirler, kullanılan kelimeler ve mânâları

bakımından birbirleriyle benzerlik göstermektedirler. S_1 'de ilk iki mısra değişmiş, S_2 'de ise mısra sayısı altıya çıkmıştır. Bu şiirin durak ve hece sayısı bozuktur.

Arzu, Kamber'e yine şiirle "müjdelik" olarak canını vereceğini söyleyince, o coşar. ($Y_1, Y_2, S_1, S_2, S_4, S_5, S_8, S_9$). aaxa şeklinde kafiyeli olan bu şiirlerden S_4, S_5 ve S_9 7 heceli, S_1 ve S_8 'de mısraların hece sayısı bozuktur. Y_1 ve Y_2 'de ise ilk iki mısra 8, diğer ikisi ise 7 hecelidir. Bunların hiçbirinde durak düzenli değildir. S_2 'deki şiir de yine, diğerlerinden farklı olarak yedi mısradan meydana gelmiştir. Bu mısraların heceleri değişiklik arzeder.

Kamber, bu şiirlerden sonra, bileziğin kendisinde olduğunu söyleyerek, gelip koynundan almasını ister. Bileziğin kendinde olduğunu, sadece Y_1 varyantında mani halinde açıklar. Mani, 7 heceli olup 4+3 duraklıdır

İki âşık, bu şekilde karşılıklı şiirler söyledikten sonra, Kamber, "Bizi bir arada görürlerse zindana atarlar" der. (S_5 'te bunu şiir halinde söyler). Arzu ise, beraber olduktan sonra, zindanın bile cennet olacağını, yine şiirle belirtir (Y_2 -iki mani-, S_5).

Y_1 'de Kamber, bileziğin kendisinde olduğunu söyleyince, Arzu, yine bir mani ile bileziğin kendisinde kalmasını belirtir. M varyantında ise Kamber, bir mani ile, Arzu'nun yoluna canını koyduğunu belirtir.

Proben IV'de yer alan "Arzu ile Kamber" hikâyesi ile ilgili metinler arasında bu konuyu ihtiva eden şiire tesadüf edilememiştir.

Bu bilezik hadisesinden sonra, iki âşık birbirini iyice sevmeye başlayıp, gizli gizli buluşurlar. Fakat, çok geçmeden araya

giren kötü kişiler, bunları ayırmak için çeşitli yollara başvururlar. Sadece matbu varyantımızda âşıklarımızın gizli konuşmaları biraz uzun sürer. Bunlar, yine bir gün bir araya gelip konuşurlarken Kamber, Arzu'nun elinden tutup çeker, o sırada Arzu'nun yüzüğü kırılınca:

"Kamber'im aceb cansın,
Gönlüm tahtında hansın,
Yüzüğüm niçin kırıldın,
İlahi kolun kırılsın."

şeklinde Kamber'e bedduâ edince, Kamber, Arzu'nun sözlerine kırılıp gider. Arzu, arkasından bir şiir daha söyleyerek yaptığına pişman olduğunu belirtir. Duraksız olan bu mani 7 heceli (1. mısra 6)-dir. Kamber, Arzu'ya kırgın olarak ayrılıp giderken, yolda atından düşüp kolunu kırar. Bir müddet yattıktan sonra, yanındakilere şiir söyleyerek, Arzu'yu çağrılmalarını ister. aaxa şeklinde kafiye olan bu mani, duraksız olup 7 hecelidir. Arzu, söylediğine pişman olup Kamber'in başında ağlarken, o, bir dörütlükle buna cevap verir. Bu dörütlükte; ona olan kırgınlığını belirterek, "böyle mi olur kavil" diye sitem eder. Maninin 3. mısraı dışında (8. heceli) diğer mısralar 7 heceli fakat duraksızdır. Arzu, Kamber'in sözlerine üzülüp, bir mani ile parmaklarını keseceğini belirtir. Kamber de yine arka arkaya söylediği iki şiirle ona inanmadığını ifade eder. Arzu tekrar, "parmaklarımı keseyim mi" diye sorunca, Kamber, yanında bulunan arkadaşına, bir dörütlükle gerçekten parmaklarını kesip kesmeyeceğini sorar. Arzu da başka bir mani ile:

"Parmağım nedir,
Ben canıma kıyarım."

diyerek, parmağını keser. aaxa şeklinde kafiye olan bu manilerde hece düzeni ve durak yapısı umûmiyetle bozulmuştur.

Yine M varyantında, Kamber, bir ağacın altına yatıp uyurken Arzu görür, başına oturup bir dörtlük söyler. aaxa şeklinde kafiye- yeli olan bu maninin hece sayısı 7, duraklar ise düzensizdir.

Arzu, Kamber'in yanında parmaklarını kesince, hadiseyi annesi de duyar ve hışımla yanlarına gelir. Kamber, bir dörtlükle, ni- çin kızdığını, kendisinin hiç mi âşık olmadığını sorar. aaxa şek- linde kafiye- yeli olan maninin sadece ilk mısraı 8 hecelidir.

Daha sonra, Arzu ile annesi karşılıklı beşer mani söylerler. Arzu, bu manilerde; Leylâ gibi, Şirin gibi kendisinin de âşık ola- dığını, gerekirse canını bîle vereceğini belirtir. Şiirler mani şeklinde kafiye- yeli olmakla beraber, bazı mısraların sayısı 7 he- ceden az, bazılarının da daha fazladır.

S₁'de Arzu ile Kamber'in kavuştuklarını gören, yine kızarak, bir mani ile ikisinin de zindana atılmasını belirtir. Arzu da ona bir mani ile cevap vererek; iki gönül bir olunca, zindanlara dahi razı olduklarını belirtir. Hece sayıları, mısralar arasında fark- lılık arz eder. Arzu, annesinin hâlâ başlarında beklediğini gö- rünce, kendilerine niçin kızdığını, bu işin kendi başından da geç- tiğini hatırlatır.

S₈'de , Arzu, Kamber'in ayağına batan dikenini çıkartmaya çalı- şırken, komşuları görür ve annesine giderek, Arzu'yu Kamber'in öptüğünü söylerler. Arzu, annesinin yanlarına doğru geldiğini görünce, bir mani ile Kamber'in ayağının kanadığını, bu sebeble bir melhem alıp gelmesini söyler. Kafiye şeması, tıpkı manilerde olduğu gibi, aaxa şeklinde olan dörtlüğün 3. mısraı (8 heceli) dışında, diğerleri 7 heceli ve 4+3 duraklıdır.

3. ENGELLEME EPİZOTUNA BAĞLI ŞİİRLER

İki âşığın birbirini sevdiğini ve gizli gizli buluştuklarını gören koca karı ile Arzu'nun annesi, bunları birbirinden ayırmak için çeşitli yollara başvururlar. Kamber'i, önce koyunları otlatması için dağa gönderirler, fakat yine konuştuklarını görünce anne, koca karının yardımı ile zehirlemek veya kendi sütünü kattığı yemeği yedirmek suretiyle iki âşığı kardeş yapmak ister.

Bu zehirleme işi, umûmiyetle, zehirli kuzu yedirmek suretiyledir. (M, Y₁, Y₂, S₁, S₂, S₅). Arzu, Kamber'e zehirli kuzu yedireceklerini bildiği için, o, tam yemeğe başlayacağı sırada, suratını asıp karşısına oturur. Y₁'de, bu şekilde otururken, üzüntülü olduğu için Kamber'in selâmını işitmez. Kamber, selâmını almamasının sebebini bir dörtlük ile sorar, Arzu da yine bir dörtlükle işitmediğini belirtir. Bu soru- cevabın arkasından iki âşık karşılıklı yedişer mani söylerler. Arzu, bu manilerle, koca karının veya annesinin yemeğe zehir kattığını söyler. Kamber de ona, üzüntülerini şiirle ifade ederek, artık oralarda işinin kalmadığını belirtir. Manilerin hepsi, aaxa şeklinde kafiyeli, fakat hece sayıları manilere göre farklılık göstermektedir. Bazıları, 7 heceli ve 4+3 duraklı iken bir kısmı da 6 / 8 heceli ve durakları da bozuktur.

Matbu varyantta anne, bunlara sözün kâr etmeyeceğini anlayınca, zehirleyerek yok etmeyi düşünür. Arzu, elâleme rezil olduklarına dair bir dörtlük söyler. Bu dörtlük, klasik bir maninin sahip olabileceği bütün hususiyetleri göstermektedir.

M, Y₂, S₁, S₂, S₅ ve S₈ varyantlarında, Kamber, Arzu'nun kaşını çattığını, Arzu ise, yemeğin zehirli olduğunu, seker kat-

salar yine yememesi gerektiğini birbirlerine manilerle söylerler. Bu söyleşmeden sonra Kamber, yemeği yemez. S₅'de Arzu'nun ninesi gelerek, yemeğin zehirli olduğunu Kamber'e haber verdiği için Arzu'yu döver. Kamber, Arzu'nun ağladığını görünce, bir mani ile, onun niçin ağladığını sorar. Kafiye şeması; aaxa olan bu mani 7 heceli ve 5+2 duraklıdır. (3. mısra, 4+3 duraklı). Ayrıca mısra sonlarında yer alan, "ağlar" kelimesi, müteakip mısradaki "dağlar" kelimesinin içinde de yine geçtiği için burada bir tunç kafiyenin varlığı göze çarpmaktadır.

S₁'de Arzu, Kamber'e hitap ettiği bir dörtlükte, yemeğe zehirli kendisinin katmadığını belirttikten sonra, onun yemeği yemek için hazırlandığını görünce, bir mani ile elindeki lokmasını kediyeye atmasını söyler. Kedi, zehirli lokmayı yedikten sonra hemen ölür. Klasik bir mani hususiyeti taşıyan bu dörtlük de 4+3 duraklıdır. Kamber, kedinin öldüğünü görünce, Arzu'ya bir mani söyleyerek, kendisini katil ettiğini belirtir, sonra da çıkıp gider. Mani hususiyetin gösteren bu şiirin 3. mısraındaki, "Arzım" kelimesi hece düzenini bozmaktadır. Ancak, bu kelimeyi kaldırdığımızda; 7 heceli ve 4+3 duraklı bir mani ortaya çıkar.

Probenler... serisinde de Arzu ile Kamber hikâyesini konu alan dörtlüklerden bir tanesi yine zehirli kuzu ile ilgilidir. Arzu tarafından söylenen bu şiirde, koyunun zehirli olduğu, bu sebeple Kamber'in yememesi gerektiği belirtilir. Şiir, Almancadan tercüme olduğu için, şekil olarak inceleyemiyoruz. Ancak, diğer varyantlarımızda yer alan manilerle, mânâ bakımından uygunluk gösterdiği için, bunu da bir mani olarak kabul edebiliriz. Kamber de yine bir dörtlükle; niçin selâmını almadığını, peygamber soyundan mı geldiğini sorar. Müteakip dörtlükte de, kaşlarını çatmasının sebebini sorar. Bu şiirlerin her ikisi de diğer varyant-

larımızda mani olarak geçmektedir.

Romanya'dan derlenen varyantlarda da Kamber'e zehirli kuzu yedirilmek istenir. Ancak, Arzu'nun Kamber'e söylediği altı mısralık şiirde, hem zehirlenmek istendiği hem de annesinin sütünün yemeğe katıldığı anlatılır. Ancak, 5. ve 6. mısralar şekil ve mânâ bakımından 3. ve 4. mısralara benzediği için, - sadece "südün" kelimesinin yerine "zehir" kelimesi geçer -, nakarat olarak kabul edersek, şiir, mani şeklinde kafiye (aaxa), 4+3 duraklıdır.

Arzu'nun annesi zehirlenme işinde başarılı olamayınca bu sefer de âşıkları kardeş yapmak için, yemeğe kendi sütünü katar. S₉'de, Arzu ile Kamber küçük yaştan beri sözlüdürler. Ancak, Arzu'yu Kara Vezir'in oğlu isteyince, ona vermek için iki âşığı kardeş yapmak isterler. Arzu, annesinin sütünü kattığı yemeği, Kamber yiyeceği sırada onu ikaz ederek, yemeğe şeker katsalar yine yememesini hatırlatır. aaxa şeklinde kafiye olan bu mani, duraksız ve 7 hecelidir. Bu şiirin bir benzeri de Y₁'de bulunmaktadır. Kafiye şeması aaxa olan maninin hece sayısı 7 olup, kafiye ve durakları bozuktur.

S₄ ve S₈'de, Arzu Kamber'e yemeği yememesini, yediği takdirde kardeş olacaklarını belirtir. S₄'deki şiir, aaxa şeklinde kafiye olup son mısraın dışında diğerleri 7 heceli ve 4+3 duraklıdır. Diğer şiir de yine mani şeklinde kafiye olup 5+2 duraklıdır. S₄'de Arzu, bu maniyi söylemeden önce, Kamber yemeğe daha yeni başlamışken, elindeki lokmayı taziya atmasını söyler. Bunun üzerine Kamber, bir mani ile "yemeğe zehir mi kattınız" diye sorar.

Y₁'de Kamber, kendisini Arzu ile kardeş yapacaklarını öğrenince, peşpeşe söylediği iki mani ile zaten kardeş olduklarını be-

lırtır. Birinci şiir, mani şeklinde kafiyeli, fakat hece sayısı düzensizdir. Diğer dörtlüğün ise her mısraının sonunda tekrar edilen, "sen" kelimeleri kaldırıldığında, ortaya düzenli bir mani çıkar. Kamber, S₅'de de yine bir mani ile kardeş olduklarını belirtir. Bu maninin hece sayısı ve kafiye yapısı bozuktur. Y₁'de Arzu, S₁, S₅ ve S₈'de de Kamber, birer mani ile aynı anadan ve babadan doğmayınca kardeş olmayacaklarını belirtirler. S₈'de yer alan şiir düzenli olmakla beraber, 3. mısraı 8' hecelidir. S₁'deki şiirin kafiye yapısı ve hece düzeni bozuktur. Burada, Kamber'in söylediği şiire Arzu da karşılık verir. Gerçekten anne ve babaları aynı kişiler olmadığı için kardeş olamayacaklarını belirtirken, yemeği beraberce yerler. S₅'de de, Arzu, muhteva olarak buna benzeyen bir mani söyler. Ancak, maninin kelimeleri, S₁'dekinden oldukça farklıdır. Bu dörtlük her ne kadar mani şeklinde kafiyelenmiş olsa da hece düzeni büyük ölçüde farklılık göstermektedir. Her mısraın hece sayısı birbirinden farklıdır.

Erzurum'dan derlenen S₃ varyantında, engelleme şekli biraz farklıdır. Kamber'i öldürmek için önce zehirli helva hazırlarlar. Kamber, tam helvayı yiyeceği sırada, Arzu bir mani ile yememesini söyler. Kamber, elindeki helvayı taziya atar, tazi ölür. aaxa şeklinde kafiyeli olan mani, 7 heceli ve 5+2 duraklıdır.

Aynı varyantta , Kamber helvayı yemeyince, zehirli bir gömlek giydirmek isterler. Arzu, yine bir mani ile gömleği orada bulunan bir araba giydirmesini söyler. Arap, gömleği giyince ölür. Şiir, klasik bir maninin taşıyabileceği hususiyetleri göstermektedir.

Arzu'nun annesi, Kamber'i bu şekilde de yok edemeyince, evin önüne bir kuyu kazıp, üstünü samanlarla doldurur. Kamber, oradan geçeceği sırada Arzu, bir mani ile samanın altının su dolu bir kuy-

yu olduğunu söyler. Bu mani de birincide olduğu gibi 5+2 duraklıdır.

4. KAMBER'İN BİRİNCİ DEFA GURBETE ÇIKMASI VE MÜCADELELERİ EPİZOTUNA BAĞLI ŞİİRLER

Arzu'nun annesi Kamber'i kızından ayırmak için, çeşitli yollara başvurur, ancak hiçbirinde de başarılı olamayınca, çareyi başka birine vermekte bulur. Kamber, zehirlenmenin yanında Arzu'yu başka birine vereceklerini duyunca, yardım istemek için gurbete çıkar. Yardımını istediği bu kişi, ya dayısıdır, ya da devrin ileri gelen kimseleridir.

S₁'de Kamber, Arzu'nun annesinin, yemeğine sütünden kattığını öğrenince, yemeği bırakarak başını alıp gider. Bir müddet gezdikten sonra, o bölgedeki Ağa'nın atlarının otlatıldığı yere varır. Orada, atlara hitaben, bir mani okur (maninin hece düzeni bozuktur). Atlar, başlarını kaldırıp bunu dinleyince, orada bulunan adamlar hayret ederek, Kamber'i Ağa'nın yanına götürürler. Kamber, Ağa'nın huzurunda bir mani okuyarak, yarını başkalarının aldığı belirtir. Ağa, Kamber'e acıyıp, bir miktar para uzatınca, tekrar bir mani söyleyerek, dayısına yardım için geldiğini ifade eder. Kamber'in söylediği bu mani, beş mısra gibi görünse de son iki mısra birbirinin tekrarı niteliğindedir. Kamber, bu mani ile Ağa'ya, "dayı" diye hitab edince, dayısı inanmaz ve; "Eğer, üç adımı da bilirsen yeğenim olduğuna inanırım." der. Kamber:

"Bir adın Badembastı,
Bir adın Bademalı,
Sultan dayım değilmin,
Arzu payım değil mi?"

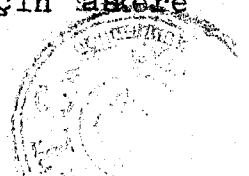

dedikten sonra dayısı tanır, ona bir at vererek gönderir. Görüldüğü gibi kafiye şeması, aaxa olan bu mani, 7 heceli fakat, duraksızdır.

S₈'de yer alan şiirler de mânâ açısından, S₁'deki şiirlere benzemektedir. Kamber, dayısının oturduğu Gülbahçe'ye gitmeden önce, orada otlayan atlara türkü söylemek zorundadır. Kamber, aynı türküyü, hem atlara hem de Gülbahçe'ye söyler. Bu türkü, mânâ olarak S₁'de yer alan türküye benzemektedir. Mani şeklinde kafiye olan bu türküler, 5+2 duraklıdır. Yine burada da, Kamber, dayısının yanına varınca, dayısı üç adını söylemesini ister. Kamber, bir dördükle, dayısının üç adını da bilir. Bu şiirin, ilk üç mısraı 14'er , son mısraı da 7 heceli ve 4+3 duraklır. S₄'de de Kamber, yine dayısına gider. Fakat, dayısına gitmeden önce bir Ağa'nın yanında çalışır. Bu Ağa, oğluna Arzu'yu isteyince, yardım için dayısına gider ve orada bir dördük söyler. Bu dördüğün kafiye şeması maniye benzemekle beraber, bazı kelimelerin unutulduğu veya söylenmediği görülür. İlk mısra, duraksız ve 7 heceli, son iki mısra ise 5'er hecelidir.

Y₂'de Kamber yardım için, Zintikam Bey'ine giderken, yolda at sürüsüne rastlar. Bu atlara, bir mani ile Heraye şehrinden geldiğini, Arzu ile kendisinin arasından engellerin kalkması için gece gündüz duâ ettiğini belirtir. Bu maninin 3. mısraı dışında, diğerleri 7 heceli ve 4+3 duraklıdır.

Kerkük varyantında ise Arzu'nun ninesi, bir dördük ile Kamber'den asker isteyince, Kamber, sazını alıp padişahın kapısına vararak üç mısralık bir şiir söyler. Burada, kendisinin yardıma muhtaç olduğunu belirtir. Padişahın adamları yanına varıp derdini sorunca, para istemediğini, yalnız Arzu'yu kurtarmak için askere

ihtiyacının olduğunu, yine üç mısralık bir şiirle belirtir. Bu şiirler, büyük bir ihtimalle önceden müstakil bir mani iken anlatıcı tarafından, birer mısraları unutulmuş ve verilmiştir. Padişahın adamları bunun âşık olduğunu anlayınca, padişahlarının hasta olduğunu, bunun derdini bilip, çaresini bulmasını isterler.

Kamber:

"Eriğ, alma, haluça,
Kavın, karpız, bu neçe,
Hayva yedi tutuldi,
Nar yesev me'dev açar."

şeklindeki maniyi söyleyerek, padişahın hem hastalığını, hem de bu hastalığın çaresini bilir. Bu mani de diğerleri gibi kafiyeleli olup, 7 heceli ve 4+3 duraklıdır (son mısra, 5+2 duraklıdır).

Matbu varyantta Kamber, yardım aramak için değil de Arzu'dan ayrıldığı için dağlara çıkar ve kendi kendine türkü söylemeye başlar. Burada söylediği, bir dördüklükten meydana gelen türküsü mani şeklindedir. Hece sayısı 7 olan bu mani, 5+2 duraklıdır.

Afyon Gedik Ahmet Paşa Kütüphanesinden aldığımız yazmada, Kamber, önce Araz Bey'inin yanına gider. Ona; aaxa şeklinde kafiyeleli dört mani okuduktan sonra Rüstem Şah'ın yanına varır. Orada da on üç mani söyledikten sonra, Rüstem Şah da ondan, üç ismin geçtiği bir şiir söylemesini ister. Kamber, bunun üzerine üç mani okuyarak; birincisinde derdine derman ister, ikincisinde kendi adını, Arzu'yu ve babasının adını söyler. Üçüncü manide ise, Arzu'nun gözünün yolda olduğunu, bu sebeple yardımını çabuk yapmasını ister. Bu manilerin hepsi aaxa şeklinde kafiyelelidir. Ancak, hece sayılarının, 7'nin dışında, 8'e çıktığı veya 6'ya düştüğü de görülür.

Bazı varyantlarda da, Kamber, gurbete çıkarken, Arzu ile kar-

şıklı maniler söyleyerek vedalaşırlar. Bu konuyla ilgili Y₁ varyantında Kamber Arzu'ya bir mani söyleyerek, hiç kimsesi olmayan bir garip olduğunu ifade eder. (Bu şiir, diğerlerinden farklı olarak aaaa şeklinde kafiyeli bir mani türüdür.) Arzu da başka bir şiirle Kamber'e karşılık verir. Bu manide, kendisinin devamlı dua edeceğini, gidip şahtan yardım istemesini belirtir. Y₂'de de, yine buna benzer birer mani söylerler.

S₄ varyantında, Kamber daha yeni gurbete çıkmaya hazırlanırken, Arzu arkasından bir mani söyleyerek, eğer kendisinden başka yâr severse, iki gözünün kör olmasını diler. Kamber de aynı mani ile tekrar ona cevap verir.

5. SEVGİLİNİN BİR BAŞKASIYLA EVLENDİRİLMEK İSTENMESİ EPİZODUNA BAĞLI ŞİİRLER

Arzu'nun annesi Kamber'i çeşitli yollarla yok edemeyince, çareyi, kızı başka birine vermekte bulur. Bu konuyla ilgili şiirleri üç grupta inceleyebiliriz:

- a) Arzu'nun Bir Başkasına Verilmesi,
- b) Arzu'nun Düğününe Kamber'in de Gelmesi,
- c) İki Âşığın Yolda Söylediği Şiirler.

a) Arzu'nun Bir Başkasına Verilmesi:

Arzu'yu, annesi veya babası başka birine verince, Kamber de kendisine yardım bulmak için gurbete çıkar. Bu konuyla ilgili fazla bir şiir yoktur. Yalnız, Y₁'de, Arzu beş, Kamber iki mani söyler. Bu maniler, muhteva olarak, Arzu'nun başka birine verildiğini, Kamber'in de bu sebeble gurbete çıktığını ifade eder.

Matbu varyantta, Arzu başka birine verildikten sonra, Kamber'le gizlice buluşarak, karşılıklı şiirler okurlar. Bu şiirler de diğerlerinde olduğu gibi yine mâni şeklinde kafiyevidir. Ancak, burada yer alan şiirler, muhteva olarak diğerlerinden farklıdır. Kamber, manzum olarak Arzu'ya çeşitli bilmeceler sorar, Arzu da yine manzum olarak Kamber'in bilmecelerine cevap verir. İşte, bunlar soru cevap şeklinde olduğu için, "manzum bilmeceler" diye adlandırıyoruz. Hece sayıları 6, 7 ve 8 arasında değişen bu bilmecelerde, daha çok yarım kafiyenin bulunmasına rağmen, tam ve zengin kafiyelere de rastlanmaktadır. Bu şekilde yer alan dörtlüklerden, dördü soru, dördü de cevap halindedir. Değişik konuları ihtiva eden bilmecelerden ilki şu şekildedir:

"Aldı Kamber:

Yemişlerde gülüzindir,
Hayvanlarda dilsizindir,
İmdi haber vir bana,
Ay ile gülsüzündür?"

Aldı Arzu:

Yoktur balığın dili,
Olmaz incir güli,
Hârût ile Mârût'dır,
Bilmezler ay ile güli."

b) Arzu'nun Düğününe Kamber'in de GElmesi:

Kamber, bir süre gurbette dolaştıktan sonra, aldığı yardımlarla tekrar yurduna dönerken, bir koca karı karşısına çıkar Arzu'nun öldüğünü söyler. Kamber, yanındaki atlıları geri göndererek oralarda Arzu'nun mezarını ararken, bir çiftçi veya çoban tarafından, onun ölmediğini öğrenir. Böylece, Arzu'nun düğününe tek başı-

na giderken, oradakilerin tanımaması için kıyafetlerini de değiştirir. Matbu varyantta, Arzu, Kamber'in bir köşede kendisini beklediğini görünce, onun gelişini bir mani ile belirtir. Kamber de Arzu'yu görünce, niçin kendisini tanıyıp selâmını almadığını sorar. Arzu ise peşpeşe söylediği iki mani ile, devamlı onun yolunu gözlediğini belirterek selâmını alır.

Y_2 'de Arzu, düğününün olduğu gün Kamber'in tek başına geldiğini görünce, bir mani ile, kendisini sultana gönderdiğini, niçin Sultan'dan haber getirmediğini sorar. Kamber de Arzu'nun sorusuna bir mani ile cevap vererek, Sultan'dan haber getirdiğini, ancak koca karının yüzünden tekrar gönderdiğini belirtir. Her iki dörtlük de birer mani hususiyeti taşımakla birlikte, 5+2 duraklıdır.

S_1 ve S_9 'daki şiirler de yukarıdaki manilere benzer. Burada da Kamber, koca karının verdiği haber üzerine, Arzu'yu öldü zannederek bir müddet dağlarda dolaşır, daha sonra Arzu'nun düğününün kırkinci günü döner. Arzu, bir mani ile kendisini yardım için dayısına gönderdiğini söyleyerek adamlardan haber sorar. S_1 varyantında Kamber, koca karının yalan söylediğini anlayınca, bedduâ ederek çocuklarının ölmesini diler. S_9 'da ise Kamber de bir mani ile Arzu'ya cevap vererek, dayısına gittiğini, ona şiirle üç adını söylediğini, sonra da kırk atlıyı alıp gelirken, koca karının yalanı üzerine bunları tekrar gönderdiğini belirtir. Bu şiirin kafiye şeması maniye benzememekle beraber (aaxa), 7 heceli ve 4+3 duraklıdır.

S_5 'de Arzu, üç mısralık bir şiirle, Kamber'e niçin yalnız geldiğini sorar. Kamber de bir mani ile yalnız gelmesinin sebebini açıklar. Mani şeklinde kafiyeli olan şiir 7 heceli ve 1. mısraın dışında (5+2), diğerleri 4+3 duraklıdır.

S_2 'de, koca karı, Kamber'e Arzu'nun öldüğünü söyleyince, Al-

lah'a yalvararak, yerin dibine geçer ve bir müddet orada, baygın olarak yatar. Arzu ise, düğününün olacağı gün, pencereye çıkarak: "Eğer Kamber gelmezse, elimdeki zehiri içeceğim. " der. Bir yolcu, Kamber'e Arzu'nun düğününün olduğunu söyleyince, Kamber kendisine kara haberi getiren adama, bir dörtlükle beddua ederek, gözlerinin kör olmasına sebep olur. İyice bozularak, anlatıcının muhayyilesinde yeni bir şekle giren şiir, beş mısra olup ilk üç mısraı birbirinin tekrarı gibidir. Şiirde, kafiye, hece ve ölçü yoktur. Bu şiirden sonra, adamın gözlerinin kör olduğunu gören Kamber, pişman olarak yine beş mısradan meydana gelen bir şiir okur. Şiirde, adama çok güzel bir haber verdiğini, Allah'tan gözlerinin açılmasını dilediğini belirtir. Bu da şekil olarak diğer şiir kadar bozuktur. Kamber, adamın verdiği haber üzerine, Arzu'nun evine gider. Ama, daha Arzu'yu görmeden, annesi, koyunları sağıp sütünü getirmesini ister. Kamber, koyunların sütünü sağmaya giderken, Arzu arkadan görünce, kıyafet ve yürüyüşünden, bunun Kamber olduğunu anlar. Kamber'i tanıyınca, arkasından bir şiir ile ona seslenir. 7 mısradan meydana gelen şiir, tahminen bir maninin değişikliğe uğramış veya anlatıcının kattığı kelimelerle zenginleştirilmiş halidir. Çünkü, bu şiirin kafiye şeması aabbbxc şeklindedir. Şiirler arasında, böyle bir kafiye şeması olmadığı için, bunun zamanla değişikliğe uğramış bir dörtlük olduğu düşünülebilir. Kamber de Arzu'ya , buna benzer bir şiirle cevap verir. Bu şiir de yine şekil bakımından bozuktur. Ancak, beş mısradan meydana gelen şiirin ilk mısraı kaldırıldığında, karşımıza aaxa şeklinde kafiyeli, ilk iki mısraı 7 , diğer ikisi 8 olan bir mani çıkar.

Aynı varyantta, daha sonra, kadınlar gelip Arzu'nun eline kına yakınca, Arzu ağlar. Kamber, Arzu'nun ağlamasına dayanamayıp bir şiir söyler. Sekiz mısralı olan şiirin ilk iki mısraı ikiser defa

tekrar edilmiştir. Yine, şekil bakımından bozuk olan şiire anlatıcının müdahale ettiği görülmektedir. Ayrıca, Kamber, buna benzer bir şiirde Arzu'nun annesine söyler.

S₈'de Kamber, "aşçıbaşı" kılığında düğüne gelir. Arzu, bunu görür görmez tanır ve tanıdığını belli etmek için bir dördlük söyler. Bu mani, aaxa şeklinde kafiyele olmakla beraber, 3. mısraın kafiyesi diğerlerine uymamaktadır. 8 heceli olan mani, 5+3 duraklıdır. Kamber de bir mani ile Arzu'ya cevap verir. Fakat, bu mani 7 heceli olup, 5+2 duraklıdır.

S₃'de Arzu, düğünün kırkinci günü, Kamber'in geldiğini görünce, bir mani ile annesine, onun geldiğini haber verir. Annesi de yine bir mani ile kızına cevap verir. Bu manide, evlendiği adamın bir paşa, Kamber'in ise onun kölesi olduğunu ifade eder. Her iki şiir de aaxa şeklinde kafiyele olup, 7 heceli ve 5+2 duraklıdır. Ayrıca:

"Ana Gamber'im galdi,
Misk ü amberim galdi"

mısralarında da görüldüğü gibi, "amber" kelimesi "Gamber" kelimesinin içinde aynen tekrar edildiği için tunç kafiye vardır.

Matbu varyantta, düğüne "abdal" kılığında gelen Kamber. herkes gülüp eğlenirken, bir köşeye çekilip ağlar. Bu arada bir mani ile de herkesin gülüp eğlendiği bu günde, kendisinin yas tuttuğunu belirtir. Daha sonra da Arzu'nun ağladığını görünce, ona bir mani söyler. aaxa şeklindeki kafiye şemasına sahip olan her iki maninin de ilk mısraları 6 hecelidir. Müteakip kısımda, iki âşık, karşılıklı ikişer şiir daha söylerler. Bu manilerin hece sayıları farklılık göstermektedir. Arzu ile Kamber, bu şekilde karşılıklı şiirler söyleyip ağlaşırken, annesi gelip Kamber'e kızar. Arzu,

bu sefer de annesine bir mani okur. Annesi, buna bir mani ile cevap vererek, kendisini utandırmadığını, bu sebeple yüzünün ak olmasını söyler. Bu maniler de aaxa şeklinde kafiyeli, fakat, hece sayıları bazen eksilmiş, bazen de artmıştır.

Y₁'de, Kamber "derviş" kılığında dolaşırken, şehirdeki eğlencenin sebebini bir koca karıya sorar. Arzu'nun düğününün olduğunu öğrenince de aynı kıyafetle oraya varıp, Arzu ile karşılıklı maniler söylerler. (Kamber 11, Arzu 7). İki âşık, bu şekilde konuşurken, orada bulunan kızlar toplanıp, Kamber'i döverler. Duruma üzülen Arzu, son dörtlüğünde, Kamber'in kendisini kaçırmamasını ister. Manilerdeki mısraların hece sayıları, 6,7,8 arasında değişiklikler arz eder.

S₉'da, daha Arzu gelin gitmeden, düğün alayı Arzu'nun başını bağlamak ister. Arzu:"Kamber, bacadan türkü söylemezse, başımı bağlatmam" der. Kamber, iki haneden meydana gelen bir şiir söyler. Şiirin birinci hanesi altı mısra olup, bunlardan ikisi nakarat şeklindedir. Bu hanede Kamber, düğün gecesi kocasının ölmesi için bedduâ eder. İkinci hane de dört mısradır ama, bunun da iki mısırını nakarat olarak tekrar edilmiştir.

S₈'de , Arzu'yu hiçbir at üzerine bindirmeyince, Kamber, orada bulunan adamların, kırk adım gerisinden gelmesini isteyerek, atına bir mani söyleyip, Arzu'nun binebilmesi için binek taşına yaklaşmasını belirtir. Kafiye yapısı ve durakları bozuk olan mani 7 hecelidir. At, binek taşına yaklaşıncaya Arzu biner, Kamber, yine bir mani ile Arzu gelin gittiği için, yüklerinin yüklendiğini belirtir. Arzu da buna bir mani ile cevap vererek, Kamber ile evlenemediği için bütün yüklerin devrilmesini diler. Arzu'nun evine giden bütün yükler ters çevrilir.

S₅'te, Kamber, üç mani ile Arzu'yu süsleyen kadınlara beddua eder. Birinci kadının parmakları dökülür, ikincisi ölür, üçüncüsünün de gözleri kör olur. aaxa şeklinde kafiyeli olan manilerin mısraları 7 heceli olmakla beraber, durakları birbirinden farklıdır.

Matbu varyantta, Arzu'nun bineceği at hazırlanırken, Kamber, yine ata hitaben bir mani söyleyerek Arzu'yu ona emanet ettiğini belirtir. Şiir, şekil ve muhteva bakımından, klasik bir mani hususiyeti göstermektedir(aaxa şeklinde kafiyeli, 7 heceli, 4+3 duraklı). Kamber, yine Y₁'de üç, S₁ ve S₉'da da atına birer mani söyler. Bu manilerde, Arzu'nun rahat binebilmesi için atına yattığını söyler. At, bu manilerden sonra yatar.

c) İki Âşığın Yolda Söylediği Şiirler:

Kahramanlar, en fazla -kaybolan bilezik hadisesinden sonra burada, yani, Kamber, atıyla Arzu'yu gelin götürürken söylerler. Özellikle Y₁ varyantında, bu konuyla ilgili çok sayıda şiir vardır. Kahramanlar, ayrılacakları yere varıncaya kadar, değişik konularda karşılıklı maniler söylerler (Arzu ön, Kamber on iki mani söyler). Ayrılacakları vakit yine, manzum olarak, birbirlerini unutmayacaklarına dair söz vererek, kaderlerine razı olup vedalaşırlar. Şiirlerin hepsi, aaxa şeklinde kafiyeli olmakla beraber, hece sayısı ve durakların yer yer bozulduğu görülür.

S₄'te, yine Kamber, Arzu'yu atıyla götürürken, mani şeklinde üzengilerin gelinin ayağını sıktırmamasını söyler. Arzu da Kamber'in olmayan ayakları üzengilerin sıkmasını belirtir. Buna benzer maniler, diğer varyantlarda da yer alır. S₁'de Kamber, manzum olarak, sırasıyla Arzu'nun yanağı, bacağı, ayağı ve topuğunun sıkılmamasını ister. Arzu da yine manzum olarak Kamber'e cevap

vererek, kendisine faydası olmadığı için sıkılmasını belirtir. Bu konuyla ilgili olarak; S₃'de iki, S₅ ve S₉'da dört, S₈'de de sekiz mani âşıklar tarafından karşılıklı söylenmiştir. Manilerde Kamber tarafından Arzu'nun elinin, ayağının, belinin ve yanığının sıkılması istenir. Arzu da yine manilerle Kamber'e cevap verir.

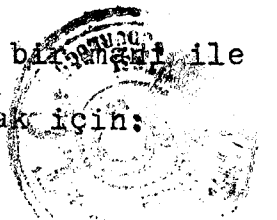
Arzu, ata binerken üzengiye basınca, Kamber'in ayağı sıkışır, bunun üzerine, ayağının sıkıştığını belirtmek için Arzu'ya bir mani söyler (Y₂, S₄, S₅, S₉). Y₂'de, daha Arzu, ata yeni binerken, Kamber bir mani ile onun gideceğini söyleyince, Arzu da yine mani ile gelip üzengiye basmasını söyler. Ardından, Kamber, atı ökçesine bastırıldığını belirtince, Arzu manzum olarak ayağına mendil bağlamasını söyler. Burada yer alan maniler de aaxa şeklinde kafiyele olup, mısralardan bazıları 4+3, bazıları da 5+2 duraklıdır.

Y₂, S₁, S₃, S₄, S₅, S₈, S₉ varyantlarında, Kamber, Arzu'dan ayrılırken onu öper. (S₉'da Arzu'nun başının ağrısı geçsin diye öper.). Daha sonra da:

"Hey erenler erenler,
Gelin alıp gedenler,
Südü'n yüzün ben yedim,
Ayran alıp gedenler."

şeklindeki dörtlüğü veya bunun bir benzerini söyleyerek, onlardan ayrılıp dağlara çıkar. Yalnız, S₃'de söylediği maninin sonunda; "Arzım iki cannıdır." diyerek iftirada bulunur. Bütün bu maniler, aaxa şeklinde kafiyele olmakla beraber, hece sayısı ve durakları farklıdır.

Arzu, Kamber'in böyle demesine kırılarak, o da bir mani ile buna cevap verir. Burada, Kamber'in sözünü yalanlamak için:

"Bin liralık adını,

Geçmez bir pul eyledin."

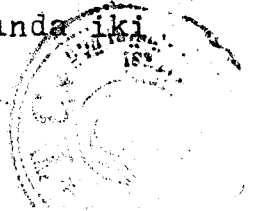
şeklinde sona eren maniyi söyler(S_1, S_4, S_5, S_8, S_9). Görüldüğü gibi, bu manilerin de hece sayıları ve durak yapısı bozuktur.

M, Y_2 ve S_2 varyantlarında, Kamber, ayrılma zamanının geldiğini mani söyleyerek hatırlatır. Kamber, Y_2 'de bu konuda söylediği ikinci manide, Arzu'nun evlendiği adamın ölmesi için bedduâ eder. Manilerde yer alan mısraların hece sayısı 7 ile 8 arasında değişmektedir.

S_1 'de, Kamber ayrılmaları gerektiğini manzum olarak hatırlattınca, Arzu cevap olarak söylediği şiirde, ölene kadar beraber olacaklarını belirtir. Kamber yine bir şiir söyleyerek, vedalaşıp gider. Burada yer alan şiirler, anlatıcının yaptığı müdahaleler sonucu, mani olma hususiyetini kaybetmiştir. Beşer mısradan meydana gelen şiirlerde kafiye şeması, hece sayısı ve durak bozuktur. Aynı zamanda, şiirlerin ilk iki mısraları nakarat halindedir.

S_5 'de Kamber, Arzu'yu atıyla Aras çayına kadar götürdükten sonra, birer mani ile vedalaşırlar. Arzu, Kamber'e söylediği manide hem vedalaşır, hem de evleneceği kızın üç günden fazla yaşaması hususunda bedduâ eder. Her iki maninin de, 3. mısraları 4+3, diğerleri 5+2 duraklıdır.

Proben... serisinde yer alan "Arzu ile Kamber" hikâyesi ile ilgili şiirlerden birisinde de Arzu'nun düğününün olduğu, bu sebeple Kamber'in yediği yemeklerin kan haline geldiği belirtilir. Yine aynı varyantta yer alan bir dörtlüğün tercümesi, S_4 'deki, Kamber'in Arzu'yu öptüğünü söylemesinden sonra Arzu'nun buna kırıldığını ifade eden şiirine benzemektedir. Bunun dışında iki

dörtlükte de Arzu'nun düğününde saz çalıp türkü söylemek istediğini belirtir. Burada yer alan şiirler, Almandan tercüme olduğu için, şekil hakkında bilgi veremiyoruz.

6. KAHRAMANIN İKİNCİ DEFA GURBETE ÇIKMASI

Kamber, Arzu'yu atıyla bir müddet götürdüktan sonra, yukarıda bahsettiğimiz gibi, karşılıklı şiirler söyledikten sonra vedalaşıp ayrılırlar. Bu ayrılıktan sonra, Kamber tekrar evine dönmeyiz (Sadece S₅'te, tekrar memleketine dönüp amcasının kızı ile evlenir), bir süre dağlarda veya başka şehirlerde dolaşır. Bu süre, bazen üç gün, bazen bir hafta, bazen de kırk gündür.

Matbu varyantta, Kamber dağlarda dolaşırken, kendi kendine iki şiir söyler. Bu şiirlerde, yâr elinden çok çektiğini ve üzüntülerini dile getirir. Bu şiirler de yine mani şeklinde kafiyelidir. Ancak, bu manilerde yer alan mısraların hece sayıları ve durakları birbirinden farklıdır.

Y₁ varyantında da Kamber, Arzu'dan ayrıldıktan sonra, ağlayarak başka şehirlere gider. Gittiği şehirde, atını ve kendisini siyaha boyatıp bir bahçede dinlenirken, bahçenin sahibi ile tanışır. Kırk kızı olan bu bahçe sahibi, Kamber'i çok beğenir ve kızlarının yanına varıp, kimi isterse onu vereceğini söyler. Kızlar Kamber'i görünce, önce hep birlikte üç mani söyleyerek, bunu Hızır (A.S.)'ın gönderdiğini belirtip kırk kızın da hazır olduğunu söylerler. Daha sonra, Kamber ile kızlar karşılıklı kırk üç mani söylerler. Bu manilerde, kızlar sırasıyla kendilerini tanıtır, Kamber de yine birer mani ile bunlara cevap verir. Kendisiyle evlenmek isteyen kızlara, Arzu'yu sevdiğini söyleyen Kamber, bunlarla vedalaşarak oradan ayrılır.

Bu varyantta yer alan dörtlüklerin hepsi, aaxa Şeklinde kafiyeleli manilerdir. Ancak, burada, manilerde grdgmz, hecelerin 7, durakların ise 4+3 Şeklini muntazam bir Şekilde göremiyoruz. Hece sayıları 7'nin yanında 6 veya 8 olurken duraklar da farklılıklar göstermektedir. Ayrıca, daha çok yarım kafiye bulunmasına raĝmen, tam ve zengin kafiyelerin de varlıĝı göze çarpmaktadır.

Kamber, diĝer varyantlarda da Arzu'dan ayrıldıktan sonra, gurbete çıkar, fakat M ve S₅ varyantlarının dışında, diĝerlerinde herhangi bir Şiir söylenmez.

7. KAHRAMANIN TEKRAR SEVGİLİ İLE KARŞILAŞMASI

Kamber, bir müddet daĝlarda doladıktan sonra, Arzu 'nun bulunduĝu memlekete varır. Şehirde herkes siyah giydiĝi için, kendisi de bir boyacıya gidip atını da, kendisini de siyaha boyatır. Buradaki insanların siyah giymelerinin sebebi, Arzu'nun evlendiĝi adamın ölümü üzerine kırk gün yas tutulmasındandır.

Matbu varyantta Arzu'nun kocası lmediĝi için, yas tutma hadisesi de yoktur. Kamber'in aşkıyla, gözü kimseyi görmeyen Arzu, evlendiĝi adamı yanına yaklaştırmaz. Bunun zerine, karşılıklı üçer mani söylerler. Arzu, bu manilerde, Kamber'e söz verdiĝini ve bu sözünden asla dnmeyeceĝini belirtir. Bu maniler, ummiyetle aaxa Şeklinde kafiyeleli olup 5+2 duraklıdır.

Diĝer varyantlarda (S₃, S_{7a}, S_{7b} müstesna), Arzu, yasının kırkinci günü, yanına kırk kız alarak su kenarında bulunan bir bahçede (Kırkkızlar Bahçesi, Has Bahçe, v.s. Şeklinde geçer) eĝlenirler. Onlar bu Şekilde eĝlenirlerken, Kamber de siyah renge boyanıp, suyun karŐısından bunlara bakar. Kırk kızın arasında

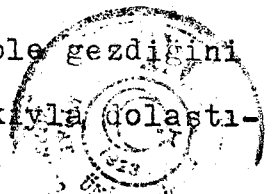

Arzu'yu tanır, fakat hemen tanıdığını belli etmez. Y₂'de, mani şeklinde birbirlerine çeşitli sorular sorarlar. İki âşık, böylece, on dokuz şiir söylerler. Arzu, Kamber'e nereli olduğunu, neden karar giydiğini sorduktan sonra, Kamber'i tanıyıp tanımadığını da sorar. Kamber, kendisini tanıttıktan sonra, Arzu, bir mani ile ırmağı geçmesini söyler. Arzu bir taraftan, Kamber diğer taraftan ırmağa atlayarak, suyun ortasında zuhur eden evde birbirlerine kavuşurlar. Kamber, burada, artık kavuştuklarına dair bir şiir söyler. aaxa şeklindeki kafiye şemasına sahip olan mani, 7 heceli ve 4+3 duraklıdır.

S₂'de de aynı konuyla ilgili dokuz mani vardır. Burada da âşıklar, ilk etapta birbirlerini tanımadıkları için, karşılıklı şiirler söyleyerek, sorulara cevaplar verirler. Burada yer alan şiirler, muhteva yönünden diğerlerine benzemekle beraber, şekil açısından iyice değişmiştir. Dört mısralı şiirler, altı mısra haline gelmiş, hece sayısı da iyice bozulmuştur. Bunun yanında, diğer varyantlarda, "Atın tonun karadır" mısraıyla başlayan dokuz, Kamber'in cevap olarak söylediği mani ise on mısralıdır. müteakip kısımda iki şiir de beşer mısradan meydana gelmiştir. Bu şiirler, değişikliğe uğradığı için yapısı hakkında bilgi veremiyoruz.

S₃'te de kahramanlar karşılaştınca, ikişer mani söylerler. Bu maniler, diğer varyantlarda yer alan ve Kamber'in nereli olduğuna dair söylenen manilere benzemektedir. S₂'de, su kenarında, Arzu ile karşılaşan Kamber, iki mısra ile "gelin misin kız mısın?" diye sorar. Bu şiir, diğer varyantlarda dört mısra olup bir mani şeklindedir. Arzu da yine, iki mısradan meydana gelen bir şiirle Kamber'e cevap verir.

S₅'de, yine, âşıklar ilk anda birbirlerini tanımazlar. Kamber, üç mısralık bir şiirle Arzu'nun orada ne sebeble gezdiğini sorar. Arzu da aynı şekilde bir mani ile, yâr aşkıyla dolastı-

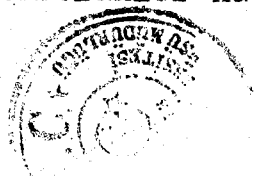

ğını söyler. Kamber, ardından, Arzu'nun yüzündeki yarayı sorar, Arzu, tekrar bir mani ile cevap verir. Her iki mani de aaxa şeklinde kafiyeli, mısralar 7 heceli ve 4+3 duraklıdır. Sadece, Kamber'in söylediği maninin son mısraı dokuz hecelidir. Bu manilerden sonra iki âşık birbirini tanır, Kamber Arzu'ya kavuşmak için kendini suya atar. Tam boğulacağı sırada, Arzu, bir dörtlükle Hz. Hızır ile İlyas'ı çağırır. Bu dörtlüğün birinci mısraı üç, diğerleri yine 7 hecelidir.

S₈'de siyahlar giyen Kamber, "Kırkızlar Bahçesi" nde Arzu'nun yanına varır. Arzu, Kamber'i atından tanıyarak, yine diğer varyantlarda yer alan mani ile memleketinin nere olduğunu sorar. Maniler diğerlerinde olduğu gibi 7'şer heceli ve 4+3 duraklıdır.

S₉'da iki âşık, bir su kenarında karşılaşırlar. Kamber, S₃' e olduğu gibi gelin mi, kız mı olduğunu bir mani ile sorar. Arzu buna cevap verir, fakat bu şiir üç mısradan müteşekkildir.

Kahramanların, tekrar karşılaştıktan sonra, en fazla şiir söyledikleri varyant, Y₁ varyantıdır. Burada , Arzu ile yanında bulunan kırkkız, "Has Bahçe"de eğlenirken, Kamber, Aras'ın karşısında bunları görür ve Arzu'yu tanır. Fakat, kendisi arap kılığına girdiği için Arzu tanımaz. Kamber, 8 heceli ve aaxa şeklinde kafiyeli olan bir mani söyler. Arzu, bu sesi, Kamber'in sesine benzetir, fakat, adam arap kılığında olduğu için, üzerinde fazla durmaz. Belki Kamber'i tanır diye iki mani ile niçin karalar giydiğini sorar. Kamber, peşpeşe altı mani söyleyerek, yârini aramaya çıktığını ve siyah giymesinin ona ne zararının olduğunu söyler. Arzu, özür dileyip üç mani söyleyerek , Kamber'in aşkından ne söylediğini bilmediğini belirtir. Kamber de yine üç mani ile, onun hakikatli yâr olduğunu söyler. Burada söylenen şiirlerin hepsi dörtlükler ha-

linde ve aaxa şeklinde kafiyeleli manilerdir. Bu manilerde yer alan mısraların hece sayıları 7 olmakla beraber, bazen 8'e çıktığı, bazen de 6'ya düştüğü görülür. Umûmiyetle 5+2 duraklı olan bu manilerde arasına 4+3 şeklinde duraklı olan mısralar da vardır. Bazı mısralar ise duraksızdır.

Bu karşılaşmadan sonra, Arzu ile Kamber, tekrar birbirlerine şiirler söylemeye başlarlar. Mani şeklinde olan bu şiirler ile, Arzu, Kamber'e nereli olduğunu, o şehirde bir dostunun olduğunu, Burgaib Sipahi'nin oğlunu tanıyıp tanımadığını sorar. Kamber de, tanıdığını belirtmeden evvel, onun nasıl biri olduğunu, hangi soydan geldiğini, v.s. sorar. Arzu, bu sorulara cevap verdikten sonra Kamber, kendisini tanıtır. Bunun üzerine Arzu, bir mani ile:

"Hakikatli âşıkısan,
Araz'a uğrat kendini,"

diyerek Kamber'i kendi yanına çağırır. Kamber, suyun coşkun olduğunu görünce, atının da yorgun olduğunu belirterek suya girmek istemez. Ama, Arzu ısrar edince, "Karakaytan"ı ile birlikte suya atlar. Fakat, su çok coşkun olduğu için, ne kadar çabalasa da çıkamaz. Burada beş mani söyleyerek Arzu'ya kızar, kendisinin yüzünden boğulmak üzere olduğunu belirtir ve Hz. Hızır ile İlyas'ı çağırmasını belirtir. Arzu, bir mani ile Kamber'in isteğini yerine getirir. Hızır (A.S.), bir "bozat" üzerinde gelir, Kamber'i kurtarır. İki âşık, birbirine kavuştuktan sonra, karşılıklı maniler söyleyerek başlarından geçenleri anlatırlar. Arzu ile Kamber, karşılaşmalarından bu zamana kadar, birbirlerine altmış mani söylerler. Görüldüğü gibi burada söylenen manilerin sayısı, diğerlerinden oldukça fazladır. Daha önceki manilerde olduğu gibi, bunların da kafiye şeması, hece sayısı ve duraklarında bazı farklılıklar vardır. aaxa şeklinde kafiyeleli, 7 heceli ve 4+3 duraklı manilerin yanında

hece sayıları 8 veya 6 olan duraksız maniler de vardır.

Âşıklar, bu şekilde mani söylerken, kızlar eve gidip durumu, oradakilere anlatırlar. Orada bulunan adamların hepsi toplanıp, Arzu ile Kamber'e doğru ilerlerken, Arzu bir mani ile durumu Kamber'e haber verir. Kamber de iki mani söyleyerek, onun dizleri üstünde ölmek istediğini belirtir. Manilerin hece sayısı, 7 ile 8 arasında değişmektedir.

S₁'de de yine Kamber, Arzu ile karşılaşıncı, ilk olarak; "Gel lin misin, gız mısın" şeklinde başlayan maniyi söyler, Arzu da buna cevap verir. Daha sonra, ikisi birlikte suyun karşı tarafına geçerlerken, Arzu, bir mani söyleyerek suyun çekilmesini sağlar. Bu mani, klasik bir mani hususiyeti taşımaktadır. Su çekildikten sonra iki âşık geçerken, bir ara Kamber, gözlerini açmaması gerekirken etrafına bakınır, su tekrar yükselir. Boğulmak üzere olan Kamber, Arzu'ya bir mani söyleyerek, kurtarmasını ister.

S_{7a}'da da iki âşık, su kenarında karşılaşıncı, S₁'de gördüğümüz manilere benzer iki mani söylerler. Müteakip kısımda, ikisi birlikte kaçarken Kamber ölür, Arzu da canına kıymadan önce, bir şiir okuyarak, her ikisinin de can verdiğini, bulutların gidip annesine haber vermesini belirtir. Şiir altı mısradır, fakat son iki mısraı nakarat halinde, ilk dört mısraı da aaxa şeklinde kafiyelidir. 3. mısraın dışında, diğerleri 7 heceli ve 5+2 duraklıdır (3. mısra, 9 heceli).

S₄'de, Arzu ile Kamber karşılaştıktan sonra, Kamber, Arzu'nun dizine yatıp da söylenilen vakitte uyandırılmadığı için ölür. Kamber'in uyanmadığını gören Arzu:

"Bir ay doğdu, ilk akşamdan, don gecedən,
Şafkı vurdu pencereden, pencereden,

Uykusuz mu kaldın dünkü geceden,
Uyan ey sevdiğim, Gamber'im uyan."

Matbu varyantta da, Kamber, Arzu'nun dizleri üzerinde can verince, Arzu feryat edip şiir söylemeye başlar. Birinci dörtlük, müstakil bir mani olup, aaxa şeklinde kafiyeli ve 7 hecelidir. Ancak, duraklar, mısralara göre farklılıklar gösterir. Bu maniden sonra, Arzu, yedi haneden meydana gelmiş, aaab / cccb / dddb ... şeklinde kafiyeli, 7 heceli (bazen 8'e çıktığı da görülür), 5+2 / 4+3 duraklı bir ağıt söyler. Bu ağıtın arkasından tekrar beş mani söyleyerek, sonuncusunda, Allah'a canını alması için duâ eder. Bu manilerin kafiye şeması aaxa olup, hece sayıları 7, 8, 9, 10 arasında değişmektedir. Bu manilerden bazılarında, sadece mısra sonlarındaki ses benzeşmesine bakıldığı için kafiye yoktur:

.....canın		.....yalnız
.....kolun	veya	.....elimüz
.....umarım		.....ma'lum
.....yerin		.....canımız

gibi.

Görüldüğü gibi , varyantlarda yer alan bütün şiirler, birer, dörtlükler halinde ve mani şeklindedir. On üç varyantın mukayesesi neticesinde; bir varyantta yer alan şiirin diğerinde olmadığı görülmüştür. Hemen hemen bütün şiirler mâni şeklindedir, ama, bir varyantta bulunan şiir de diğerinde olduğu gibi geçmemektedir. Ancak birkaç şiir, o da kelimeler değişmiş, -sadece muhteva bakımından aynılık gösteren- bazı varyantlarda birbirine benzemektedir.

Kahramanlar, ilk ve son şiirlerini "tilisimli" bileziğin kaybolması üzerine söylerler. Bundan sonra, şiirin çok olduğu epizot,

Arzu'nun evlenmesi ile ilgili olan kısımdır. Burada kahramanlar düğünde ve sonra gelin giderken yolda, birbirlerine birçok şiir söylerler. Bu epizotlara göre biraz az, fakat diğerlerine göre fazla şiirin söylendiği üçüncü konu ise sevgililerin tekrar karşılaşmaları ile ilgilidir. Şiirlerin konusunda olduğu gibi, sayısı hususunda da varyantlar arasında farklılıklar vardır. İncelememize esas aldığımız varyantlar arasında en fazla şiirin bulunduğu hikâyeye, Y₁'dir. Bu varyantta, toplam ikiyüz on dokuz şiir bulunur. Fakat bu şiirlerin hepsi birer dördlük halindedir.

Y₁'den sonra, şiirin en çok bulunduğu metin, matbu varyanttır. Burada da yine dördlükler halinde, yetmiş bir şiir vardır. Sadece, hikâyenin sonunda Arzu, Kamber'in ölümü üzerine, yedi haneden teşekkül eden bir ağıt söyler. Bunun dışındaki diğer şiirler mani şeklinde dördlüklerdir.

Bu varyantlara göre diğerlerinde yer alan şiirler daha azdır. Y₂'de kırk dört, S₈'de otuz yedi, S₁'de otuz dört, S₉'da yirmi dokuz, S₂ ve S₄' de yirmi altı, S₆'da S₃'de on bir şiir vardır.

Şiirlerin en az bulunduğu varyantlar ise Romanya'dan derlenen metinlerdir.

Şiirlerin büyük çoğunluğu klasik mani yapısına uygun olarak 7 heceli ve 4+3 / 5+2 duraklıdır. Bir kısmında ise hece sayısı yediden fazla veya az olduğu için duraklar da buna göre değişmektedir.

Muhteva olarak diğer varyantlarda yer alan manilere benzeyen bir kısım şiirlerde de hece, kafiye ve redifin iyice bozulduğu görülür. Bunun sebebi her anlatıcının hikâyeyi kendi muhayyilesinde değişik bir kalıba soktukten sonra anlatırken şiirler de az çok değişmiştir. Bu değişme daha çok ekleme veya çıkartmalar halindedir. Anlatıcı; "ah!, of! uy! Gamber'im, Arzım" gibi keli-

meleri eklerken bazı kelimeleri de unutmuş veya söyleme lüzumunu hissetmemişlerdir.

Ayrıca, bütün şiirler mani şeklinde olduğu için -M'de yer alan ağıt müstesna- hep hece vezni ile söylenmiştir. Hiçbir varyantta aruz vezni ile şiire rastlanmaz.

Şiirlerimizdeki kafiyeleler ise daha çok yarım kafiye şeklinde olup zaman zaman tam, zengin ve tunç kafiyelelere de rastlanmaktadır.

Şiirlerde görülen "Aldı Gamber, aldı Arzı", "beyt-i Arzu, beyt-i Kamber" klişe cümleleleri ise halk hikâyeciliğinin bir hususiyeti olup , âşık edebiyatındaki atışma/deyişmelere benzemektedir.

III . BÖLÜM

ARZU İLE KAMBER HİKÂYESİNİN MOTİF YAPISI

Halk hikâyelerini inceleme metodları, henüz tam mânâsıyla Türkiye'deki araştırmalara tatbik edilememiştir. Bunu normal karşılarız. Çünkü halk hikâyeleri büyük ölçüde millî olup batıda bilinmemektedir. Böyle olunca da batılı araştırmacılar bu konuya pek girmemişlerdir. Bu çalışmamızda büyük ölçüde daha evvel masal ve halk hikâyesi sahasında yapılan doktora ve doçentlik tezlerine bağlı kaldık. Bu eserler arasında; Muhan Bali'nin, Ercişli Emrah (1), Fikret Türkmen'in, Âşık Garip (2), Tahir ile Zühre (3) Metin Karadağ'ın, Erzurum ve Çevresinden Derlenen Halk Hikâyeleri (4) Bilge Seyidoğlu'nun, Erzurum Halk Masalları (5), Ali Berat Alptekin'in, Taşeli Platosu Masalları (6) sayılabilir.

İnceleme esnasında masal-halk hikâyesi ilişkisini gözönüne alarak ; masallarda tespit edilen bazı motifleri; Arzu ile Kamber hikâyesinde de küçük farklarla da olsa bulduk. Halk hikâyesinde geçen hemen hemen bütün motiflerin masallarda da yer alması bize iki tür arasındaki yakınlığı göstermektedir. Ancak masallarda olağanüstü motifler çoğunlukta iken hikâyelerde daha çok gerçeğe yakın veya olabilecek motiflerin fazlalığını görmekteyiz. Bu konuya girmeden evvel "motif" kelimesi üzerinde durmak istiyoruz.

MOTİF NEDİR ?

Bu konu ile ilgili olarak daha önce çalışan yerli ve yabancı araştırmacılar çeşitli görüşler ve değişik tarifler ortaya koymuşlardır. Motif kelimesi edebiyat dışında, resim, müzik ve çeşit-

li el sanatları sahasında kullanılmaktadır. Ancak edebiyattaki bir motifle, resim, müzik veya el sanatlarındaki motif birbirinden oldukça farklıdır. Bir hikâyenin göze çarpan en küçük parçası olarak tarif edebileceğimiz motif kelimesiyle ilgili değişik tarifler ileri sürülmüştür. Bu sahada en mühim çalışmayı yapan ve altı ciltlik Motif İndeksiyle tanıdığımız Stith Thompson, motif kelimesini tarif ederken; "motif, masalın gelenekte ısrar edici güce sahip en küçük unsurudur. Bu gücünün yanısıra alışılmamış ve çarpıcı oluşuyla da dikkati çeker. Motiflerin çoğu üç grupta toplanabilir:

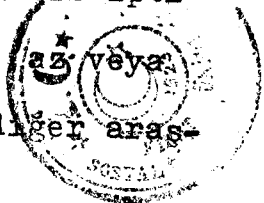
1. Masalların aktörleri, tanrılar, alışılmamış hayvanlar, harikulade yaratıklar, cadılar, devler, periler, insanlar, küçük masum çocuklar, zalim üvey anneler, v.s.

2. Hareketlerin arasındaki bazı konular: sihirli objeler, alışılmamış âdetler, acaip inanışlar gibi...

3. Bir tek olaydan ibaret olan ve motiflerin büyük bir çoğunluğunu içine alan motif grubu." (7)

Görüldüğü gibi Stith Thompson, burada motifi narratif türler arasında yer alan masallara göre incelemiştir. Ancak bütün dünya milletlerinin halk edebiyatında kullanabileceği bir indeks olan bu eserdeki motifleri diğer türlere (halk hikâyesi, destan, efsane) de rahatlıkla tatbik edebiliriz.

Motif kelimesiyle ilgili Villy Krogman; "Tek bir kavramla motif, itki" (8) derken, Max Luthi ise; "hikâye etmenin en küçük unsurudur" (9) demektedir. Bu sahada çalışmış olan Arthur Christensen ise ; "canlılıkları ile kendilerini kabul ettiren tarifi güç bir psikolojik kanuna göre dinleyici avuç içine alabilen bir iptidai fikir silsilelerinden yeni terkiplere girmek için çok parçalara ayrılabilen unsurlardır." (10) diyerek diğer aras-

tırmacılarından farklı bir tarifile ortaya çıkmıştır. Bunun yanısıra Vesselovski ise motifi; "hikâyenin parçalanmayan en küçük parçasıdır" (11) şeklinde tarif ederek daha önceki araştırmacılarla bir paralellik göstermektedir. Umay Günay'ın Elazığ Masallarında, onun metodlarına bağlı kaldığı Rus âlimi Vladimir Propp ise motif kelimesinin yerine "Fonksiyen" terimini kullanmıştır. (12) Vesselovski de bu kavramın yerine "tem" tabirini teklif etmiştir. (13)

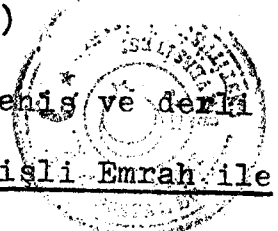
İşte tarifini çeşitli kaynaklara dayanarak vermeye çalıştığımız motifle ilgili olarak son yıllarda Türkiye'de de çeşitli çalışmalar yapılmış, bu konu anlatmaya dayanan çeşitli türlere tatbik edilmiştir. Biz anlatmaya dayanan türlerden sadece halk hikâyeleri üzerinde yapılan çalışmalarını tanıtmaya çalışacağız. Çünkü diğer türlerle ilgili olarak yapılan çalışmalar değişik kaynaklarda ele alınmıştır. (14)

Aslında destan, hatta şair olup olmadığı tartışılan Köroğlu üzerinde Pertev Naili Boratav bir doktora tezi hazırlamıştır. Tezin bir bölümünde motifleri şu başlıklar altında incelemiştir.

1. Destanî unsurlar
2. Köroğlu'nda masal unsurları
3. Köroğlu destanında dinî unsurlar
4. Zamanın, mahallin, destan söyleyenlerin veya yazarların tesirleri
5. Tarihi unsurlar
6. Köroğlu rivayetinin eskiliği ve yeniliği meselesi (15)

Halk hikâyeleriyle ilgili ikinci motif çalışmasını Alman Türkolog Otto Spies yapmıştır (16) Daha sonra Orhan Şaik Gökyay, De-
de Korkut Hikâyelerinin motiflerini incelemiştir. (17)

Bu çalışmalardan sonra diğerlerine göre daha geniş ve derin toplu olan bir çalışmayı Muhan Bali yapmıştır. O, Ercişli Emrah ile

Selvihan Hikâyesini motif yapısı bakımından incelerken önce motif kelimesini ele alarak; "muhtelif halk hikâyelerinde tekrarlanan hususî bir mânâ ifade eden hikâye unsurlarına motif diyoruz." (18) şeklinde tarif etmiştir. Eserde motifler beş başlık altında ele alınmıştır. Bunlar:

1. Aşkla ilgili motifler
2. Saz şairliğiyle ilgili motifler
3. Sosyal hayatla ilgili motifler
4. Dinî motifler
5. Tabiatla ilgili motifler (19)

Fikret Türkmen ise Tahir ile Zühre hikâyesinde motifleri epizotlara bağlı olarak incelemiştir. Çeşitli türlerdeki motifler belirtildikten sonra ilk defa Stith Thopson'un Motif İndeksinden istifade edilmiştir. (20)

Aynı yıllarda Ensar Aslan tarafından hazırlanan Yaralı Mahmut hikâyesinin motifleri Türkmen'de olduğu gibi epizotlara bağlı kalınarak incelenmiştir. (21)

Bu çalışmadan sonra Zeynelâbidin Makas da Tufarganlı Abbas ve Gülgez Peri adlı hikâyeyi incelerken metinde bulunan motifleri ele almış ve epizotlarına göre değerlendirmiştir. Çalışmasında hikâyenin motif yönünde çok zayıf olduğunu belirten Makas, sadece hangi motiflerin bulunduğunu ortaya koymuş, Stith Thompson'da olduğu gibi motif numaralarını ve gruplarını belirtmemiştir. (22)

Metin Karadağ, 1984 yılında doktora tezi olarak hazırladığı Erzurum ve Çevresinden Derlenen Halk Hikâyeleri Üzerinde Araştırmalar adlı eserinin birinci cildinde motif çalışmalarına yer vermiştir. Karadağ'ın üzerinde durduğu elli kadar metnin birçoğu masal, bir kısmı ise masallaşmış halk hikâyesidir. İlk defa Stith Thompson'un masallara uygulanan metodu bu eserde denenmiştir. Metinlerin önce epizot sırası, daha sonra da Stith

Thompson'daki motif numaraları verilmiştir. (23)

Ali Öztürk ise Türk Anonim Edebiyatı adlı eserinde, motif üzerinde durmuş, eserin "Anonim Halk Hikâyelerimizde Motif ve Özellikleri" bölümünde önce motif kelimesinin tarifini vererek; "Anonim hikâyelerin bünyesinde görülen, şekil ve özellikleriyle hikâyenin kuruluşunu tamamlayan motifler, işlenmekte olan anafikir veya duygunun yaşatılıp sonuca götürülmesini sağlarlar." şeklinde ifade eder. Müteakip kısımlarda; motifin diğer san'at eserlerindeki yerini belirterek, motifleri hikâyelerdeki tesirine göre sekiz gruba ayırır:

1. Zürriyet motifleri
2. Aşkı- sevgiyi geliştiren motifler
3. Kişiliği gizleme motifleri
4. Mukavemet motifleri
5. Ölümü temsil eden motifler
6. Kuvvet motifleri
7. Üzüntü ve ızdırab motifi
8. Diğer şekillerdeki motifler. (24)

Şimdi de bu sahada, motif konusu üzerinde hazırlanan makale ve tebliğleri sıralamak istiyoruz:

Tebliğler arasında; Warren Walker (25) ve Ali Berat Alptekin'in isimlerini sayabiliriz. (26)

Makalelerde ise yine Ali Berat Alptekin (27), Nejat Birdoğan (28) Ayhan Doğanç (29) ve Murat Uraz (30) zikredilebilir.

Biz, hikâyelerimizde yer alan motifleri Stith Thompson metodu göre inceledik. Stith Thompson, altı ciltlik Motif İndeksi de, dünya masallarında yer alan motifleri bir takım gruplara ayırarak numaralandırmıştır. Buna göre, her motif grubu birer harfle gösterilmiştir.

Ancak, Stith Thompson, eserini hazırlarken bütün dünya masallarını gözönüne aldığı için, bazı millî motifleri bu katalogda bulamayız. İşte, Stith Thompson'un Motif İndeksi'nde bulunmayan ve millî motifler olarak kabul edeceğimiz, bize ait bazı motifleri uygun yerlere koyarak (T) harfiyle gösterdik.

Stith Thompson'a göre, her harf bir motife karşılıktır. Bunlar:

- A--Mitolojik Motifler
- B- Hayvanlar
- C- Yasak (Tabu)
- D- Sihir
- E- Ölüm
- F- Harikuladelikler
- G- Devler
- H- İmtihanlar
- J- Akıllılar ve Aptallar
- K- Aldatmalar
- L- Kaderin Ters Dönmesi
- M- Geleceğin Tayini
- N- Şans ve Talih
- P- Cemiyet
- Q- Mükafatlar ve Cezalar
- R- Esirler ve Kaçaklar
- S- Anormal Zulümler
- T- Cinsiyet
- U- Hayatın Tabiatı
- V- Din
- W- Karakter Özellikleri
- X- Mizah
- Z- Çeşitli Motif Grupları. (31)

HİKÂYEDE TESBİT EDİLEN MOTİFLERİN MOTİF İNDEKS OF FOLK-LİTE-
RATURE GÖRE TASNİFİ

A. MİTOLOJİK MOTİFLER

(Hikâyemizde örneklerine rastlanamamıştır.)

B. HAYVANLAR

B211.1.3. Konuşan at

Kamber, atlara şiir okuyunca başlarını kaldırıp onu dinlerler. (Y₂)

Kamber, bir mâni ile ata yatmasını söyleyince at konuşulani anlar ve yatar. (S₁)

Kamber, atına Arzu'nun rahat binebilmesi için yatmasını söyleyince at yatar. (S₈)

C. YASAK

C300. Bakma yasağı

C332. Etrafa bakma yasağı

Arzu, Kamber'i sırtına alıp sudan geçirirken etrafına bakmamasını söyler. (S₁)

C400. Konuşma yasağı

Kamber, dayısının yanında şiir söylerken hiç kimsenin konuşmamasını söyler. (S₁)

C420. Sırları açıklama yasağı

C422. Muayyen kişilerin hüviyetlerini açıklama yasağı

Burgaip Sipahi, çocukların kardeş olmadıklarını hiçbir kimsenin söylememesini belirtir. (Y₁)

Divan ağası, Arzu ile Kamber'in kardeş olmadıklarını söylememesi için cariyeye tembih eder. (Y₂)

Arzu ile Kamber, okula gidene kadar kardeş olmadıklarını öğrenemezler. (M)

Arzu ile Kamber, kardeş olmadıklarını koca karı söyleyinceye kadar bilmezler. (S₂)

Arzu ile Kamber, okulu bitirinceye kadar birbirlerini kardeş zannederler. (S₃)

Arzu ile Kamber, koca karı söyleyinceye kadar sözlü olduklarını bilmezler. (S₉)

C423. Harikaladeliklerin ifşa edilmesi

Koca karı, kahramanların kardeş olmadıkları hocalarına söyler. (M)

Koca karı, okula giden kahramanların yolunu keserek kardeş olmadıklarını anlatır. (Y₁)

Koca karı, önce Kamber'e sonra da Arzu'ya kardeş olmadıklarını söyler. (S₂)

Arzu ile Kamber, okula giderken kardeş olmadıklarını öğrenirler. (S₃)

Koca karı, Arzu ile Kamber okula giderken yollarını keserek kardeş olmadıklarını bildirir. (S₄)

Arzu ile Kamber, kardeş olmadıklarını koca karı vasıtasıyla öğrenirler. (S₉)

C751. Belirli zamanlarda bazı şeyleri yapma yasağı

Arzu'nun evlendiği adam, öldüğü vakit kırk gün içerisinde siyah elbisenin dışında bir elbise giyilemeyecektir. (Y₂)

C755. Bir işi muayyen bir zamanda yerine getirme

Arzu, düğünün olabilmesi için oğlan tarafından kırk gün mühlet ister. (Y₁)

Arzu, Kamber'e otuz yıl mühlet vererek dayısından yardım getirmesini ister. (Y₂)

Arzu, başka biriyle evlendirilmek istenince pencereye çıkarak: "Yarına kadar Kamber gelmezse bu ağuyu içeceğim" der. (S₂)

Arzu, düğünden sonra kocasından kırk gün mühlet ister. (S₂)

Arzu, sevmediği kocasından kırk gün müsaade ister. (S_{7a})

Kamber, tan yıldızı doğmadan uyandırılmadığı için ölür. (S₈)

D. SİHİR

D150. İnsanın kuşa dönüşmesi

D154. 2. İnsanın güvercin olması

Arzu ile Kamber, mezara gömüldükten sonra iki güvercin olarak çıkıp giderler. (M)

Arzu, evlendikten sonra bir kaz kılığına girerek Kamber'in beklediği yere varır. (S_{7b})

D950. Sihirli ağaç

Koca karı yakılırken, bir kemiği sıçrayarak iki mezarın arasına düşer ve orada kara çalı olur. (Y₁)

Koca karının mezarından çıkan bir kara çalı, iki gülün birleşmesine engel olur. (Y₂)

Koca karının mezarından "kara diken" çıkar. (S₅)

İki âşığın arasına düşen koca karının beyni, bir kara çalı olarak çıkar ve iki gülün birleşmesine engel olur. (S_{7a})

İhtiyarın gösterdiği ağacın elmasını yiyen ailenin evladı, elmanın kabuğunu yiyen kısrağın da bir tayı olur. (S_{7a})

Koca karının parmağı sıçrayarak iki mezarın arasına düşer, orada kara çalı olur. (S_{7b})

Koca karının mezarından çıkan kara çalı iki gülün kavuşmasına engel olur. (S₈)

Arzu ile kamber'in mezarından çıkan iki gül tam kavu-

şacağı sırada, koca karının mezarından çıkan kara çalı, bu kavuşmaya engel olur. (S₉)

D975. Sihirli çiçekler

İki âşığın mezarından birer beyaz gül biter. (Y₁)

Arzu ile Kamber öldükten sonra, birinin mezarından beyaz, diğèrininkinden kırmızı gül biter. (Y₂)

İki âşık öldükten sonra mezarlarından yeşil ve sarı gül çıkar. (S₁)

Arzu ile Kamber'in mezarından her yıl iki gül çıkar. (S_{7a})

Birlikte kaçan âşıklar yakalanacaklarını anlayınca canlarına kıyarlar. Bundan sonra her yıl mezarlarından iki gül çıkar. (S_{7b})

Ölen âşıkların mezarlarından her yıl iki gül çıkar. (S₈)

Arzu ile Kamber'in mezarından her Cuma iki gül çıkar. (S₉)

D981. 1. Sihirli elma

Çocuğı olmayan aile, dervişin verdiğı elmayı yiyerek çocuk sahibi olur. (S₂)

Dervişin gösterdiği ağaçtaki elmayı, karısı ile birlikte yiyen adamın kızı, kabuğunu yiyen kısrağıın da bir tayı olur. (S_{7a})

D1069.1. Sihirli mendil

Arzu, mendilini suya atınca su, bir orman haline gelir. (S_{7a})

Kamber, dervişin verdiğı mendili atına sürünce, at, eski haline döner. (S₈)

D1074. Sihirli bilezik

Hoca, Arzu'nun bileziğine tılsım yazarak, Kamber'in de onu sevmesini sağlar. (M)

Cadı karısı, Arzu'ya sihirli bir bilezik yaptırarak Kamber'in de onu sevmesine yardım eder. (Y₁)

Arzu, bir şiirle bileziğinin üzerinde "tılsım" yazılı olduğunu belirtir. (S₃)

D1133. Sihirli ev

İki âşık suyun ortasında zuhur eden evde kavuşurlar.

(ev, hikâyede "ada" şeklinde yazılıdır.) (M)

Arzu ile Kamber, aynı anda suya atlayarak, orada zuhur eden evde kavuşurlar. (Y₂)

D1150. Sihirli eşyalar

Kamber'in bedduâsı ile Arzu'yu üzengi, eyer, duvak ve kemeri sıkar. (Y₁)

Yine kamber'in bedduâsı ile Arzu'nun ayağını üzengiler sıkar. (S₄)

Arzu, gelin giderken Kamber bedduâ eder ve duvak, üzengi, onu sıkar. (S₁)

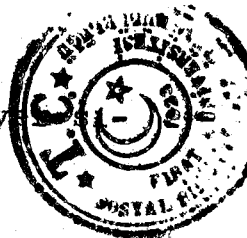
Arzu, Kamber'le evlenemediği için kendi kendine bedduâ eder; duvak, üzengi, eyer taşı ve kemeri sıkar. (S₈)

Kamber'le evlenemeyen Arzu, kendi kendine bedduâ ederek, duvağın ve üzenginin sıkmasını ister. (S₉)

Arzu'nun babasının Kâbe'den aldığı hediyelerde; "Arızla Kamber" yazılıdır. (S_{7a})

D1209.2. Sihirli eyer

Kamber'in bedduâsı ile Arzu'nun ayaklarına eyer sıkar. (M)

Kamber'in bedduâsı ile Arzu'nun ayağını sıkar. (Y₁)
Arzu, şiirle ayağını eyerin sıkmasını isteyince, eyer sıkar. (S₈)

D1242. Sihirli su

Araz Bey'i cadı karısını üç defa suya atar, su kabul etmeyerek, karıyı dışarıya atar. (Y₁)

Arzu, mendilini suya atınca su, ormanlık olur. (S_{7a})

D1244. Sihirli sıvı

(T)D1249. Sihirli tükürük

Arzu, Kamber'in ağzına tükürücü Kamber, şairlik hususiyeti kazanır(M).

D1648. Sihirli nesnelere kahramanı önceden temenna etmesi.

Çocuk aramaya çıkan adamlar, açılmayan kapıya selam verince kapı açılır. (S₁)

D1905.2. Bölünüp aşk tilsimi olarak yenilen elma

Dervişin verdiği elmalar yenince, Arzu ile Kamber dünyaya gelir. (S₂)

İhtiyarın gösterdiği ağaçtan elma yiyen ailenin kızı, elmanın kabuğunu yiyen kısırağın da bir tayı olur. (S_{7a})

E. ÖLÜM

E419.6. Aynı bölgede ölen sevgililer aynı mezara konurlar.

Arzu ile Kamber ölünce, bunları birbirine yakın iki mezara koyarlar. (Y₁)

İki âşık öldükten sonra, birbirinden ayrılan iki kişi aynı mezara konurlar. (S₂)

Arzu ile Kamber, birlikte canlarına kıyınca aynı mezarra defnedilirler. (S_{7a})

E... İntihar

Kamber'siz bir dünyada yaşayamayacağını anlayan Arzu, usturayı alıp boğazını keser. (S₂)

Arzu, Kamber'i defnettikten sonra, onsuz bir hayatı istemediği için kendi canına kıyar. (S₅)

Arzu ile Kamber, yakalanacaklarını anlayınca, ikisi birlikte intihar ederler. (S_{7a})

F.HARİKULADELİKLER

F566. Bekâr insanlar

Kamber'in dinlenmek için bahçesine oturduğu adamın kırk kızından hiç biri evlenmemiştir. (Y₁)

F770. Harikukulade binalar ve eşyalar

Arzu'nun babasının Mekke'den aldığı hediyelerde "Arızla Kamber" yazılıdır. (S_{7a})

F771. Harikulade kale (saray, ev)

Âşıklar, suyun ortasında zuhur eden evde kavuşurlar. (M)
Arzu ile Kamber, iki taraftan suya atlayarak, ortada zuhur eden evde kavuşurlar. (Y₁)

Arzu'nun gelin gittiği ev, bakanın gözlerini kamaştıracak kadar parlak ve kapıları altın yaldızlıdır. (Y₂)

F771.1 Harikulade yapı

Kamber, suyu geçmek için Allah'a yalvarınca kemikten bir köprü meydana gelir. (S₈)

F810. Harikulade ağaçlar, bitkiler, meyveler, v.s.

F811. Harikulade ağaç

Ateşe atılan koca karının bir kemiği sıçrayarak, iki âşığının mezarının ortasına düşer ve bir karaçalı olur. (Y₁)

Koca karının mezarından çıkan bir karaçalı, iki gülün birleşmesine engel olur. (Y₂)

İki âşığının mezarından çıkan güller, tam birleşeceği sırada koca karının mezarından bir karaçalı çıkararak bu kavuşmaya mani olur. (S₄)

Koca karının mezarından "kara diken" çıkar. (S₅)

Koca karının beyni, iki âşığının mezarları arasına düşerek, onların kavuşmasına mani olan bir karaçalı olur. (S_{7a})

Koca karının parmağı sıçrayarak iki mezarın arasına düşer ve bir karaçalı olur. (S_{7b})

Koca karının mezarından çıkan karaçalı, iki gülün kavuşmasına mani olur. (S₈)

Arzu ile Kamber'in mezarından çıkan iki gül, tam kavuşacağı sırada, koca karının mezarından çıkan karaçalı bu kavuşmayı engeller. (S₉)

F813.1. Olağanüstü elma

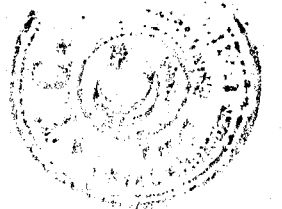
Dervişin verdiği elmayı yiyen padişah ve vezirinin birer çocuğu olur. (S₂)

Rüyasında gördüğü ihtiyarın gösterdiği ağaçtan elma yiyen adamın bir evladı olur. (S_{7a})

İhtiyarın gösterdiği ağaçtaki elmanın kabuğunu yiyen atın, bir yavrusu olur. (S_{7a})

F814. Olağanüstü gül

F814.1 Olağanüstü çiçek

Arzu ile Kamber'in mezarından her yıl, iki beyaz gül çıkar. (Y₁)

Arzu ile Kamber öldükten sonra, birinin mezarından yeşil, diğ erinden sarı gül çıkararak birbirlerine doğru eğilirler. Ortadan çıkan karaçalı kavuşmaya mani olur. (S₁)

İki âşığın mezarından çıkan beyaz ve kırmızı güller birbirlerine doğru eğilerek kavuşmak isterler. (Y₂)

İki âşığın mezarında her yıl iki gül biter. (S_{7a})

Birlikte kaçan âşıklar, yakalanacaklarını anlayınca intihar ederler. Bunların mezarından her yıl iki gül çıkarak, birbirlerine doğru eğilirler. (S_{7b})

Ölen âşıkların mezarından her yıl iki gül çıkar. (S₈)

Arzu ile Kamber'in mezarından her Cuma iki gül çıkararak, birbirlerine kavuşmak isterler. (S₉)

Arzu ile Kamber'in mezarından her yıl iki gül çıkararak birbirlerine doğru eğilirler. (S₄)

F827.6. Olağanüstü bilezik

Arzu'nun hocasına yaptırdığı sihirli bilezik, Kamber'in eline geçince Arzu'yu sevmeye başlar. (M)

Kamber, Arzu'nun "tılsımlı" bileziğini alınca ona âşık olur. (Y₁)

Arzu'nun hocası, Kamber'in de Arzu'yu sevmesi için sihirli bir bilezik yapar. (Y₂)

Kamber, Arzu'ya, üzerinde "Arzu- Kamber" yazılı bir bilezik yaptırır. Bundan sonra iki âşık birbirini sevmeye başlar. (S₃)

F1068. Realist rüya

Arzu, rüyasında Hz. Hızır'ı görüp Kamber'e kavuştuğ una-

sı için duâ eder. (Y₂)

Hızır, Kamber'in rüyasına girerek ona, Arzu'ya kavuşacağını söyler. (Y₂)

Çocuğu olmayan adama rüyasında bir ihtiyar yol gösterir. (S_{7a})

G.DEVLER

G210. Cadının görünüşü

G210.0.1. Cadı karısının görünüşü.

Akrebe benzeyen cadı karısı Arzu ile Kamber'in yollarını keserek kardeş olmadıklarını söyler. (Y₁)

Cadı karısı, elinde kamçısı ile küpe binerek gökyüzünde dolaşır, (Y₁)

Küpüyle uçan koca karı, iki âşığın konuştuğunu görünce ailesine haber verir. (S₄)

G241. Binen cadı

G241.1. Bir şeye binen cadı

(T)G241.4.5. Küpe binen cadı

Koca karı, gökyüzünde küpüyle dolaşırken, iki âşığın cesedinin yanyana olduğunu görerek inip ayırır. (Y₁)

Hikâyede koca karıdan; "küp uçuran cadaloz karı" diye bahsedilir. (S₄)

H. İMTİHANLAR

H10. Genel bilgiye göre tanıma

H11. Hikâye anlatarak tanıma

H11.1. Hayat hikâyesini anlatarak tanıma

Haramilerin baskınından yaralı olarak kurtulan adam, oradan giden bir yolcuya, başından geçenleri anlatarak çocuğu almasına söyler. (M)

Kamber'i kendisine evlat eden Çavuş, kardeşine onu nasıl bulduğunu anlatır. (M)

Burgaib Sipahi, çocuğu bulup getirince, orada bulunan bir adam çocuğun başından geçenleri anlatır. (Y₁)

Kamber, yardım için gittiği Zintikam Paşa'ya derdini ve gelmesinin sebebini anlatır. (Y₂)

Arzu, gelin gittiği yerde ağlayınca, Beyefendi sebebini sorar, kethüdası anlatır. (Y₂)

Arzu'nun babası, Kamber'in durumunu kardeşine anlatır (Y₂)

Kamber, gittiği şehirde niçin siyah giyildiğini sorunca bir kadın olanları anlatır. (Y₂)

Çevreden görenler, Arzu ile Kamber'in nasıl öldüğünü Beyefendiye anlatırlar. (Y₂)

Arzu başka birine verilince, Kamber, dayısına giderek durumu anlatır. (S₄)

Kamber, Arzu'yu ararken bir şehirde herkesin siyah giydiğini görünce sebebini sorar, bir çiftçi anlatır. (S₈)

H80. İşaretle tanıma

Arzu'nun bileziğinde; "Arzu-Kamber" yazılıdır. (M)

Kamber, Arzu'nun kaybolan bileziğindeki işareti sorunca, "Arzu-Kamber" yazılı olduğunu söyler. (Y₁)

Arzu, kaybolan bileziğinde, "Arzu-Kamber" yazılı olduğunu şiirle belirtir. (S₁)

Arzu, Kamber'e bileziğinde tılsım yazılı olduğunu söyler. (S₃)

Arzu'nun bileziğinde "Arzu-Kamber" yazılıdır. (S₄)

Arzu, bileziğinde işaret olarak; "Arzu-Kamber" yazılı olduğunu söyler. (S₅)

Arzu, Kamber'e bir şiir söyleyerek, kaybolan bileziğinde; "Arzu- Kamber" yazılı olduğunu söyler. (S₈)

Kamber'in Arzu'ya hediye ettiği bilezikte "Arzu- Kamber" yazılıdır. (S₉)

H82.3. Sevgililer arasında alınıp verilen hediye.

Kamber, Arzu'ya bir bilezik yaptırır. (S₁)

Kamber, Arzu'ya üzerinde; "Arzu- Kamber" yazılı olan bir bilezik hediye eder. (S₂)

Kamber, Arzu'ya bir bilezik hediye eder. (S₉)

(T)H148. Şiirle tanıma

Kamber, bir dörtlükle, kendisini Rüstem Şah'a tanıtır.(Y₁)
Düğüne, derviş kılığında gelen Kamber'i Arzu, karşılıklı söylenen şiirler neticesinde tanır. (Y₁)

Arzu'nun evlendiği yere "arap" kılığında giden Kamber'i Arzu, birbirlerine söyledikleri şiirlerden sonra tanır.(Y₁)

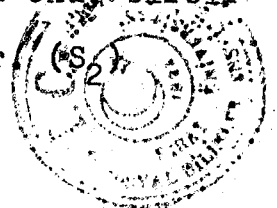
Arzu'nun atını "derviş" kılığında çeken Kamber, yolda şiir söylemeye başlayınca, Arzu tanır. (Y₂)

Arzu, siyahlar giyen Kamber'i ancak, karşılıklı söyledikleri şiirlerden sonra tanır. (Y₂)

Arzu, düğüne "derviş" kılığında gelen Kamber'i, söylediği şiirler neticesinde tanır. (S₁)

Kamber, yardım istemek için gittiği dayısına bir şiir söyleyerek kendisini tanıtır. (S₁)

Arzu evlendikten sonra Kamber'le karşılaşıncaya onu birbirlerine söyledikleri şiirler neticesinde tanır

Kamber, dayısına gidince, kendisini bir şiir söyleyerek tanıtır. (S₈)

H561. Bilmecelerin çözümü

Kamber'in manzum bilmecelerinin cevabını Arzu da yine şiirle verir. (M)

H620. Bilmece

Kamber, manzum olarak Arzu'ya bilmeceler sorar. (M)

Rüstem Şah, Kamber'e üç ismin geçtiği bir şiir söylerse Arzu'yu ona alacağını belirtir. (Y₁)

Kamber'e dayısı, üç isminin geçtiği bir şiir söylemesini ister. (S₁)

Dayısı, Kamber, üç ismini bir şiirde söylerse dayısı olduğuna inanacaktır. (S₄)

Kamber'in yardım için gittiği dayısı, ondan isimlerini bilmesini ister. (S₈)

H1233.6.1. Maceralarda yardımcı at

Arzu'yu gelin götüren at, Kamber'den başkasını yanına yaklaştırmaz. (M)

Kamber'in bedduâsıyla, Arzu'yu kendi atından başka hiçbir at taşımaz. (Y₁)

Kamber'in atına Arzu'yu bindirecekleri vakit, yanına Kamber'den başka kimsayı getirmez. (Y₂)

Arzu'nun bindirildiği at, yanına Kamber'den başka kimsayı yaklaştırmaz. (S₄)

Kamber'in bedduâsıyla Arzu'yu taşıyacak atların hepsinin beli kırılır, Kamber kendi atıyla götürür. (S₉)

J. AKILLILAR VE APTALLAR

J34.3. Gurbete çıkma

Hoca Behram, yanına Kamber'i de alarak Hicaz'a gitmek için yola çıkar. (M)

Arzu gelin gittikten sonra Kamber de tekrar dağlara çıkar. (M)

Kamber, başkasına verilen Arzu'yu kurtarmak için Rüstem Şah'a giderek yardım ister. (Y₁)

Kamber, Arzu başka birine verilince, yardım istemek için Zintikam Paşa'ya gider. (Y₂)

Kamber, Arzu başka birine verilince, dayısının bulunduğu memlekete giderek, yardım ister. (S₁)

Çocuğu olmayan padişah ve veziri, dertlerine çare bulmak için gurbete çıkarlar. (S₂)

Arzu, gelin gittikten sonra Kamber de peşinden gider. (S₃)

Kamber, Arzu'nun başka birine verilmesine mani olmak için, dayısından yardım istemeye gider. (S₄)

Arzu gelin giderken Kamber de onunla birlikte evden çıkar. (S_{7a})

Kamber de Arzu ile birlikte evden ayrılır. (S₉)

J155. Kadında öğrenilen akıl

J155.4. Kadının nasihatı

Arzu, Kamber'e yemeğinin zehirli olduğunu söyler. (M)

Arzu'nun annesi Kamber'e zehirli kuzuyu yediriceği sırada, Arzu'nun haber vermesi ile kurtulur. (Y₁)

Kamber, Arzu'nun haber vermesi ile zehirli kuzuyu yemekten kurtulur. (Y₂)

Kamber, Arzu'nun haber vermesi ile; zehirli helvayı yemekten, zehirli gömleği giymekten ve kuyuya düşmekten kurtulur. (S₃)

Arzu, Kamber'e hazırlanan yemeğin zehirli olduğunu öğrenince, gidip haber verir. (S₄)

Arzu, babasının, Kamber'in yemeğine annesinin sütünden katarak ikisini kardeş yapacağını öğrenince, durumu Kamber'e bildirir. (S₅)

Arzu, bir mani ile, Kamber'e yemeğin zehirli olduğunu söyler. (S_{7a})

Kamber, Arzu'nun haber vermesi üzerine zehirli yemeği yemez. (S_{7b})

Kamber, Arzu'nun yol göstermesi üzerine yardım için dayısına gider. (S₈)

Kamber, Arzu'nun haber vermesi ile, önce zehirli yemekten, sonra da annesinin sütünü kattığı yemeği yemekten kurtulur. (S₈)

K. ALDATMALAR

K2110. İftira etmek.

Arzu gelin giderken, Kamber bir dörtlükle, onun hamile olduğuna dair iftirada bulunur. (S₃)

İki âşığı birlikte gören komşular, Kamber, Arzu'yu öpüyor diye ailesine haber verirler. (S₈)

Koca karı, çobana, Arzu ile Kamber'in cesedini gösterek; "bunlar benim kırk oğlumu öldürdüler" diye iftirada bulunur. (S₈)

K2015. Evlat sahibi olma

Haramilerin baskınından sağ olarak kurtulan Kamber'i Divan Ağası, evlatlığa kabul eder, (Y₂)
 Dervişin verdiği elmaları yiyen padişah ve vezirinin birer çocukları dünyaya gelir. (S₂)
 Çocuk aramaya giden iki adama derviş yardım ederek , birine kız, diğerine erkek çocuk verir. (S₅)
 İhtiyarın gösterdiği ağaçtan elma yiyen ailenin bir kızı dünyaya gelir. (S_{7a})

K2293. Hain yaşlı kadın

Koca karı, Arzu'yu almak için gelen Kamber'in yolunu keserek, Arzu'nun öldüğünü söyler. (Y₁)
 Koca karı, Arzu'ya kardeş olmadıklarını söyleyince, Arzu kızar, o da bunları ayırmaya yemin eder. (Y₂)
 Koca karı Kamber'e Arzu'nun öldüğünü söyleyerek yoldan geri çevirir. (Y₂)
 Arzu'nun annesi ile birlikte, Kamber'i yok etmek için çeşitli yollara başvururlar. (S₁)
 Koca karı , Kamber ile dayısının yolunu keserek Arzu'nun öldüğünü söyler. (S₂)
 Koca karı, dayısından yardım istemeye giden Kamber'in döndüğünü görünce yolunu keserek, Arzu'nun öldüğünü söyler. (S₄)
 Koca karı Arzu'yu almak için gelen Kamber'e yeni bir mezar göstererek, onun öldüğünü söyler. (S₅)
 Arzu ile Kamber'in konuştuğunu gören koca karı, durumu annelerine bildirir. (S_{7a})
 Koca karı, Arzu'yu almak için gelen Kamber ve arkadaşına, onun öldüğünü söyler. (S_{7b})

Koca karı bir çobana, kendisini öldürüp, kanlı gömleğini iki âşığın mezarı arasına atmasını söyler. (S_{7b})

Koca karı, Arzu'nun annesine akıl vererek, kendi sütünü, Kamber'in yemeğine katmasını söyler. (S₈)

Arzu ile Kamber'in birbirine yakın olan cesetlerini koca karı gelerek ayırır, (S₈)

L. KADERİN TERS DÖNMESİ

L.111.1. Gurbete gidiş ve dönüş.

Kamber, bir süre dağlarda dolaştıktan sonra Arzu'nun düğününe gider. (M)

Kamber, Arzu'nun düğününden sonra yine dağlarda dolaştıktan sonra, Arzu'nun gittiği yere varır. (M)

Kamber, Rüstem Şah'tan aldığı askerlerle, Arzu'nun düğününün olduğu gün tekrar döner. (Y₁)

Kamber, Zintikam padişahından aldığı atlılarla Arzu'yu kurtarmaya gelir. (Y₂)

Kamber, Arzu başka birine verilince, gidip dayısından yardım getirir. (S₁)

Kamber, harbe gider ve Arzu'nun düğününün olduğu gün tekrar döner. (S_{7a})

Kamber, yatılı okula gider, fakat Arzu'nun düğününün olduğu gün geri döner. (S_{7b})

Kamber, Arzu'nun bir başkasına verilmesi üzerine, gidip dayısından yardım getirir. (S₉)

M. GELECEĞİN TAYİNİ

M411. Bedduânın yerine getirilmesi

M411.3. İhtiyar karının bedduâsı ile âşık olma.

Koca karı, Arzu'ya kardeş olmadıklarını söyleyince, bunu iyice döverler. Bunun üzerine koca karı; "âşık olursanız sizi ayıracağım" diye ahdede. (Y₂)

Kamber ile Arzu'nun oynadığı top, koca karının suyunu kirletince; "birbirinize âşık olun, ben de sizi ayırayım" diye yemin eder. (S_{7b})

M430. Şahısların bedduâsı

Kamber'in bedduâsı ile hiçbir at, Arzu'yu sırtına bindirmez. (M)

Kamber'in bedduâsı ile Arzu'yu süsleyen kadın ölür. (M)

Kamber, bedduâettiği için hiçbir at Arzu'yu sırtına bindirmez. (Y₁)

Arzu'nun kendi kendine bedduâ etmesi üzerine duvak, üzengi ve eyer kendisini sıkır. (Y₁)

Kamber'in bedduâsı üzerine Arzu'nun kocası evlendikleri gün ölür. (Y₂)

Kamber, koca kariya bedduâ edince beş oğlu da birden ölür. (S₁)

Kamber'in bedduâ etmesi üzerine, Arzu'nun bindiği atların hepsinin beli kırılır. (S₁)

Kamber'in bedduâsı ile yolcunun gözleri kör olur. (S₂)

Kamber, Arzu'yu süsleyen kadına bedduâ edince evi yıkılır. (S₂)

Kamber bedduâ edince, Arzu'nun ayaklarını üzengiler sıkır. (S₃)

Kamber'in bedduâsı ile Arzu'yu süsleyen kadının çocuğu ölür. (S₄)

Yine Kamber'in bedduâsı ile Arzu'yu hiçbir at sırtına bindirmez. (S₄)

Arzu bedduâ ettiği için, Kamber'in evlendiği kız üç gün içinde ölür. (S₅)

Kamber'in bedduâsı ile, Arzu'yu süsleyen kadınlardan birinin parmağı dökülür, diğerinin çocuğu ölür, biri de kör olur. (S₅)

Kamber'in bedduâsı sebebiyle, Arzu'yu hiçbir at sırtına bindirmez. (S_{7a})

Koca karının bedduâsı neticesinde Arzu ile Kamber birbirine âşık olurlar. (S_{7b})

Arzu'nun bedduâsı üzerine duvak, dizgin, üzengi ve eyer kendisini sikar. (S₈)

Kamber, Arzu'ya; "kırk gün başın tufandan kurtulmasın" diye bedduâ eder. (S₈)

Kamber'in bedduâsı üzerine Arzu'yu taşıyacak olan bütün atların beli kırılır. (S₉)

Kamber'in bedduâ etmesi üzerine, Arzu'nun evlendiği adam ölür. (S₉)

N.ŞANS VE TALİH

N122.0.1. Yolların seçimi

Arzu ile Kamber, yolların ikiye ayrıldığı yerde, hangisi uzun diye tartışarak ayrı ayrı yollardan giderler. (S₄)

N825.1. Çocuk sahibi olmayan kahramanlar.

Padişah ve vezirinin çocuğu yoktur. (Y₂)

Çocuğu olmayan iki adam, dertlerine çare aramak için yola koyulurlar. (S₅)

Çocuğu olmayan adama, rüyasında bir ihtiyar yol gösterir. (S_{7a})

N825.2. Yardımcı yaşlı adam.

Arzu'nun hocası, Kamber de onu sevsin diye bileziğine sihir yazar. (Y₂)

Çocuğu olmayan adam, rüyasında gördüğü ihtiyarın işaret ettiği ağaçtan elma yiyerek evlat sahibi olur. (S_{7a})

N844. Yardımcı derviş

Kamber, dervişten aldığı elbiseleri giyerek, Arzu'nun yolunu keser. (Y₂)

Çocuk sahibi olmak için yola çıkan iki adama, bir derviş yardım eder. (S₁)

Çocuğu olmayan padişah ve vezirine derviş (Pîr-i Fânî) yardım eder. (S₂)

(T)N844.4. Yardımcı Hızır

Hızır, suda boğulmak üzere olan Kamber ile atını kurtarır. (Y₁)

Arzu'nun duâsı ile "Hızır-İlyas" gelerek, suda boğulmak üzere olan Kamber'i kurtarır. (Y₂)

Boğulmak üzere olan Kamber'i Hızır kurtarır. (S₈)

Kamber, Hızır (A.S.)'in verdiği mendili atına sürünce ta, eski haline döner. (S₈)

Sudan geçmek isteyen Kamber, tam boğulacağı sırada, Arzu duâ ederek Hızır'ı çağırır. (S₉)

P.CEMİYET

P10. Krallar

Çocuğu olmayan bir padişah ve veziri vardır. (S₂)

Arzu, başka birine verilince Kamber, yardım için devrin padişahına gider. (S₅)

Çocuğu olmayan bir padişah vardır. (S₈)

P12. Kralların karakterleri

Rüstem Şah, yardımsever birisidir, Kamber'e kırk asker verir. (Y₁)

P40. Padişahın kızları

Dervişin verdiği elmayı yiyen padişahın bir kızı dünyaya gelir. (S₂)

Rüstem Şah'ın üç kızı vardır. (Y₁)

Arzu, bir padişahın kızıdır. (S₈)

(T)P43. Hoca

Hoca'nın yazdığı tılsımlı bilezik ile Kamber, Arzu'ya âşık olur. (Y₁)

Oğlu olmayan padişah, derdine deva bulmak için hocaya gider. (S₈)

Arzu evlenince nikah için hoca çağırırlar. (S₈)

P110. Kralın veziri

Padişah veziri ile beraber, derdine çare aramak için gurbete çıkar. (S₂)

Arzu'nun düğününde kırk vezir, atın başını çekmesi için Kamber'i arar. (S₈)

Kara Vezir, Arzu'yu beğenerek oğluna ister. (S₉)

P150. Zengin adam

P152. Zengin adam (bezirgan)

Kamber'in babası çok zengin bir kimsedir. (M)

P233. Baba ve oğlu

Beyefendi'nin altı aylık, "Kamber" adında bir oğlu vardır. (Y₂)

O devrin padişahı Arzu'yu oğlu'na ister. (S₈)

Kara Vezir, Arzu'yu beğenip, oğluna ister. (S₉)

P234. Baba ve kızları

Kamber'in bahçesinde oturduğu adamın kırk kızı vardır. (Y₁)

P251.5. İki erkek kardeş

Kamber, iki kardeştir. (Y₁)

Arzu, iki kardeşten büyüğü ölünce küçüğü ile evlenir. (S₁)

Arzu ile Kamber'in babası iki kardeştir. (S₅)

P251.6.1. Üç erkek kardeş

Arzu'nun evlendiği adam üç kardeştir. (S₂)

Arzu'nun evlendiği üç kardeş de ölür. (S₈)

Arzu, üç kardeşin üçüyle de evlendirilir. (S₉)

P282. Üvey anne

Gizlice konuşan âşıkları anne ayırır. (M)

Arzu'nun annesi, kızını Kamber'e vermemek için çeşitli yollara başvurur. (Y₁)

Kamber'in üvey annesi, iki âşığı kardeş yapmak için sütünü yemeğe katar. (S₂)

Üvey anne, Kamber'e zehirli kuzuyu yedirmek ister. (S₄)

Üvey anne, Kamber'i yoketmek için çeşitli yollara başvurur. (S₃)

Kamber'i yoketmek isteyen üvey anne, ona zehirli kuzu yedirmek ister. (S₅)

Üvey anne, koca karının fikriyle, Kamber'i zehirlemek ister. (S_{7a})

Kamber'in yatılı okula gitmesine üvey anne sebep olur. (S_{7b})

P475. Haramiler.

Kamber ile babası Hicaz'a giderken, yolda haramilerin baskınına uğrarlar, baba ölür. (M)

Kamber'in annesi ile babası, ormanda giderken haramilerin baskınına uğrarlar. (Y₁)

Kamber'in ailesini haramiler basar, bu baskından sadece henüz bebek olan Kamber kurtulur. (Y₂)

Kamber'in annesi ile babası, haramiler tarafından öldürülür. (S₉)

P681. Yasla ilgili âdetler

Arzu'nun babası ölünce, annesi ile birlikte, siyahlar giyip yas tutarlar. (M)

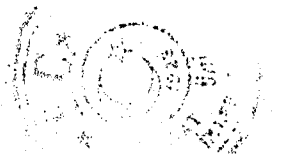
Arzu'nun evlendiği adam ölünce, bütün şehir siyahlar giyerek yas tutar. (Y₁)

Arzu'nun evlendiği adamın ölmesi üzerine kırk gün yas tutulur. (Y₂)

Kocası ölen Arzu'nun başına, uğursuz diye siyah çorap bağlarlar. (S₄)

Arzu'yla evlendirilen padişahın üç oğlu da ölünce, padişah, Arzu'nun elbiselerini alarak cezalı kızların bulunduğu bahçeye gönderir. (S₈)

Kara Vezir'in oğlu ölünce, herkes siyahlar giyer. (S₉)

Q. MÜKAFAT VE CEZALAR

Q10. Mükafatlandırılmış işler

Kamber, padişahın hastalığını bilince, yanına asker verilerek mükafatlandırılır. (S₅)

Koca karı Kamber'i geri çevirince, Beyefendi, mükafat olarak, üç avuç altın verir. (S₈)

Kamber, dayısının üç ismini de bilince, mükafat olarak kırk süvari alır. (S₈)

Q11.7. Mücevher vererek mükafatlandırma

Koca karı, askerlerle birlikte gelen Kamber'i geri çevirince, Beyefendi'den altın alır. (Y₂)

Koca karı, Kamber'in düğüne gelmesine mani olunca, oğlanın babasından üç avuç altın alır. (S₈)

Kamber, dayısının üç ismini de bilince, mükafat olarak iki avuç altın alır. (S₈)

Q211. Öldürerek cezalandırma

Araz Bey'i, iki âşığı ayıran koca karıyı öldürür. (Y₁)

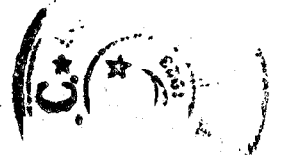
İki âşığı, birbirinden ayırmak için, çeşitli yollara başvuran koca karıya Arzu, öldürür. (Y₂)

Çoban, gençlerin ölümüne sebep olan karıyı çubuğu ile öldürür. (S_{7b})

Q... Ceza

Arzu'nun evlendiği üç kardeş de ölünce, padişah, Arzu'nun elbiselerini soyarak kırk kızlar bahçesindeki cezalı kızların yanına gönderir. (S₈)

Kocası ölen Arzu, uğursuz sayılarak, başına kara çorap bağlanır. (S₄)

R. ESİRLER VE KAÇAKLAR

R41. Kale, hisar ve zindana hapsedme

Arzu, bileziklerini kaybedince, annesi kızarak zindana hapseder. (S₈)

(T)R49.4. Odaya hapsedme

Arzu'nun annesi, kızının Kamber'le konuştuğunu duyunca, önce döver, sonra da odaya hapseder. (S₂)

R169.1. Sevgilisini kurtarmak için kıyafet değiştirerek dolaşan kimse.

Kamber, Arzu'nun düğününe "derviş" kılığında gelir. (Y₁)

Yas sebebiyle, herkesin siyahlar giyindiği şehirde, Kamber de "arap" kılığına girerek Arzu'yu arar. (Y₁)

Kamber, dervişin verdiği elbiseleri giyerek, Arzu'yu gelin götüreren topluluğun yolunu keser. (Y₂)

Herkesin siyahlar giydiği şehirde, Kamber de bir çiftçinin siyah elbiselerini giyerek Arzu'yu arar. (Y₂)

Kamber, derviş kılığında Arzu'nun düğününe gider. (S₁)

Kamber, Arzu'nun gelin gittiği yere giderken, kendisini ve atını siyaha boyar. (S₂)

Kamber, bir dervişin elbiselerini giyerek Arzu'nun düğününe gider. (S₃)

Kamber, harp dönüşü, Arzu'nun düğününün olduğunu görünce, "kel" kılığına girerek topluluğa karışır. (S_{7a})

Kamber, "çoban" kılığında Arzu'nun düğününe varır. (S_{7b})

Kamber, "aşçıbaşı" kılığında Arzu'nun düğününe giderek o gece kaçıracağını söyler. (S₈)

S.ANORMAL ZULÜMLER

S12. Zalim anne

Arzu'nun annesi, iki âşığı birbirinden ayırmak için çeşitli yollara başvurur. (M)

Arzu'nun annesi, kızının Kamber'i sevdiğini duyunca, onu, bir başkasına verir. (Y₂)

Arzu ile Kamber'i birbirinden ayırmak isteyen anne, bunun için çeşitli yollar dener. (S₁)

Arzu'nun Kamber'le buluştuğunu gören annesi, onu döverek, odaya hapseder. (S₂)

Arzu'nun annesi, iki âşığı birbirinden ayırmak için Kamber'e çeşitli tuzaklar hazırlar. (S₃)

Arzu'nun annesi, Kamber'i kızından ayırmak için, ona zehirli kuzu yedirmek ister. (S₄)

Arzu'nun annesi, kızını Kamber'den ayırmak için başka birine verir. (S₅)

Arzu'nun söylediği şiiirden, annesinin Kamber'i zehirlemek istediği anlaşılıyor. (S₆)

Arzu'nun annesi, Kamber'e zehirli kuzu yedirerek onu öldürmek ister. (S_{7a})

Arzu'nun annesi, Kamber'i kızından ayırmak için , onu bir yatıla okula gönderir. (S_{7b})

Arzu'nun annesi, Kamber'i zehirlemek ister. (S₈)

Arzu'nun annesi, koca karının da yardımıyla, sütünü Kamber'in yemeğine katarak, bunları kardeş yapmak ister.(S₉)

S260. Kurbanlar

S260. 1. Beşerî kurbanlar

Burgaib Sipahi'nin çocuğu dünyaya gelince, kurban kesip fakirlere dağıtır. (Y₁)

T.CİNSİYET

T11.3. Beraberce okula giden gençler, birbirlerine âşık olurlar.

Arzu, okula giderken Kamber'i sevmeye başlar. (M)

Arzu ile Kamber, okula giderken, kardeş olmadıklarını öğrendikten sonra, birbirlerini sevmeye başlarlar. (Y₁)

Okulda, Arzu'nun, hocaya yaptırdığı sihirli bilezik ile iki genç birbirini sever. (Y₂)

Kardeş olmadıklarını anlayan kahramanlar, okulun sonlarına doğru, birbirlerini sevmeye başlarlar. (S₃)

Okula giden kahramanlara, koca karı kardeş olmadıklarını söyleyince, birbirlerini severler. (S₄)

Okula giden kahramanlar, koca karının bedduâsı üzerine birbirlerini sevmeye başlarlar. (S_{7a})

Kardeş olarak büyüyen kahramanlara, koca karı sözlü olduklarını söyleyince, birbirlerine âşık olurlar. (S₈)

Arzu ile Kamber, Koca karı aracılığı ile kardeş olmadıklarını öğrenince sevmeye başlarlar. (S₉)

T15. İlk görüşte âşık olma

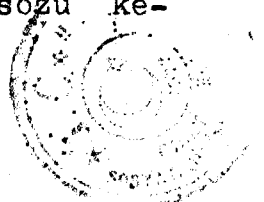
Ağa'nın oğlu, Arzu'yu görür görmez âşık olur ve onunla evlenmek ister. (S₄)

Cadı karısı, Kara Vezir'in oğluna, Arzu'yu gösterince, oğlan düşüp bayılır. (S₉)

T61.5.3. Beşik kertmesi

Çavuş'un kardeşinin oğlu ile Arzu daha küçük yaşta-ken sözlendirler. (M)

Daha küçükken, Arzu ile amcasının oğlunun sözü kesilir. (Y₂)

Derviş'in isteği üzerine, doğacak çocuklar birbirlerine sözlenirler. (S₂)

Daha kahramanlar doğmadan, babaları bunları, birbirine beşik kertmesi yapar (S₅).

T69. Kur yapmakla ilgili çeşitli motifler

Arzu, Kamber'i sevmeye başlayınca, ona sevgi ile ilgili çeşitli şiirler söyler. (Y₂)

T75.3. Karşılık görmeyen sevginin şiirle ifade edilmesi

Kamber, Arzu'nun sevgisine karşılık vermeyince, Arzu, sihirli bileziği Kamber'in almasını sağlayarak, ona sevgi ile ilgili şiirler söyler. (Y₁)

Arzu, Kamber'in sihirli bileziği almasından sonra, sevdiğine dair şiirler söyler. (Y₂)

T86.2. Âşıkların (sevgililerin) aynı anda ölmeleri

İki âşık, birbirine kavuştuktan sonra, aynı anda ölürlər. (M)

Kamber, Arzu'nun evlendiği adam ve yanındakilerin üzerine doğru geldiğini görünce, duâ ederek, Allah'tan canlarını almasını ister. İkisi birlikte ölür. (Y₁)

Birbirlerine kavuşan âşıklar aynı anda ölürlər. (Y₂)

Arzu ile Kamber, suyu geçip birbirlerine kavuştuktan sonra aynı anda ölürlər. (S₁)

Arzu, Kamber'i istenilen vakitte uyandırmadığı için ölür. Ardından da Arzu, Allah'tan canını alması için duâ ederek ölür. (S₄)

Kamber; "Arzu'ya kavuştuktan sonra Allah canımı alsın" diye duâ ettiği için, birbirlerine kavuştuktan sonra, beraber ölürlər. (S₅)

Arzu ile Kamber, yakalanacaklarını anlayınca, birlikte intihar ederler. (S_{7a})

Arzu, Kamber'i istediği zamanda uyandırmadığı için ölür. Bunun üzerine Arzu da canına kıyar. (S_{7b})

Kamber, Arzu'ya kavuştuktan sonra ölür. Onsuz yaşayamayacağını anlayan Arzu da arkasından canına kıyar. (S₈)

Suyu geçen âşıklar, bir araya gelince ölürler. (S₉)

T130. Evlenme âdetleri

Kamber'in babası, görücü usulüyle evlenir. (Y₁)

Kamber, düğünde, Arzu'nun beline kardeş kuşağı bağlamak ister. (S₈)

Arzu gelin olunca, hoca nikah kıyar. (S₈)

T131.13. Kına yakarak evlenme

Düğünde, Arzu'nun eline kına yakılır. (Y₂)

T136.1. Düğün merasimi

T136.3. Düğünde eğlenme

Arzu'nun düğününde, kızlar eğlenirken Kamber de kılık değiştirerek gelir ve Arzu'ya şiirler okur. (Y₁)

Arzu'nun düğününde kırk gün davul çalınır. (S₁)

Kamber, Arzu'nun düğününde, orada bulunanlara şiirler söyler. (Y₂)

Arzu'nun düğününde, kırk atlı cirit oynar. (S₂)

Arzu'nun düğününde çeşitli oyunlar oynanır. (S₈)

Kamber, Arzu'nun düğününde gençlerle birlikte halay çeker. (S₉)

T... Binek taşı

Arzu gelin giderken, binek taşına getirilir.

T268. Sevgililerin birbirine kavuşması

Arap kılığında dolaşan Kamber, sudan geçerek Arzu'ya kavuşur. (M)

Arzu ile Kamber, suyun ortasında zuhur eden evde bir araya gelirler. (Y₁)

Aynı anda suya atlayan iki âşık, orada zuhur eden evde birbirlerine kavuşurlar. (Y₂)

Kamber, sudan geçerek Arzu'ya tekrar kavuşur. (S₂)

Arzu'nun evlendiği günün gecesinde, kamber gelerek Arzu'yu kaçıırır. (S₃)

Suda boğulmak üzere olan Kamber, Hızır'ın yardımıyla kurtularak Arzu'ya kavuşur. (S₉)

T376. Dünür olma

Amcası Arzu'yu oğluna ister, babası kabul ettikten sonra gençlere nişan takılır. (M)

Kamber, yardım için Rüstem Şah'a gidince, Arzu'yu, Aras Bey'i oğluna ister. (Y₁)

Arpacı Sıdkı Bey, kırk atlı ile birlikte gelerek, Arzu'yu oğluna ister. (S₂)

Ağa'nın oğlu, Arzu'yu beğenince gidip isterler. (S₄)

Kara Vezir, koca karı aracılığı ile, Arzu'yu oğluna ister. (S₉)

T511. Yiyecekle hamile kalma

T511.1.1. Elma yiyerek hamile kalma

Dervişin verdiği elmaları yiyen padişah ve vezirinin birer çocukları olur. (S₂)

İhtiyarın gösterdiği ağaçtan elma yiyen karı kocanın bir kızı, kabuğunu yiyen kısrağın da bir tayı olur. (S_{7a})

T589. Çocuğun doğumu ile ilgili çeşitli motifler.

T589. 71. Hayvan ve çocuğun aynı anda doğumu

İhtiyarın gösterdiği ağaçtan elma yiyen anne ile kabuğunu yiyen kısrağın aynı zamanda yavrusu dünyaya gelir. (S_{7a})

T569. Çocuğa isim koyma

Çavuş, haramilerin baskınında yaralanan hizmetçiden aldığı çocuğa Kamber, kendi kızına da Arzu adını verir. (M)
Burgaip Sipahi, câmi avlusunda bulduğu çocuğa isim koymak için halkı toplayarak, Kamber adını verir. (Y₁)
Dervişin verdiği elmaların yenmesi neticesinde doğan çocuklara Arzu ve Kamber adları verilir. (S₂)

Elma ve kabuğunun yenmesi neticesinde dünyaya gelen çocuğa Arız, taya da, Kambertay adları verilir. (S_{7a})

Adam, yeni doğan kızına Arzu, yolda bulduğu erkek çocuğuna da Kamber adını verir. (S_{7b})

Adam, yolda giderken bir erkek çocuğu bulur. Bu çocuğa Kamber, kendi kızına da Arzu adını koyar. (S₄)

Padişah, kızına Arzu, yolda bulduğu çocuğa da Kamber adını verir. (S₈)

Yavşancı Baba, ormanda bulduğu çocuğa, Kamber adını verir. (S₉)

U.HAYATIN TABİATI

(Hikâyemizde örneklerine rastlanmamıştır.)

V.DİN

V36. Namaz

Kamber, Arzu'yu hiçbir atın taşımaması için abdest alıp namaz kılarak duâ eder. (S₁)

(T)V36.4. Sabah namazı

Kamber, Arzu'nun düğününün ertesi günü, sabah namazını kılıp ne yapacağını düşünür. (Y₁)

Kamber, rüyasında Hz. Hızır'ı gördükten sonra, abdest alıp sabah namazını kılar. (Y₂)

(T)V36.5. Öğle namazı

Kamber, sudan kurtulunca öğle namazını kılar. (S₈)

(T)V37. Hicaz'a gitme

Kamber, daha küçük yaşta babası ile Hicaz' giderken yolda haramilerin baskınına uğrarlar. (Y₁)

Âşıkların mezarından çıkan yeşil ve sarı güller kavuşacağı sırada, Allah onları Hicaz yoluna atar. (S₁)

Arzu'nun babasının, Hicaz'da aldığı hediyelerin hepsinde "Arızla Kamber" yazılıdır. (S_{7a})

Kamber'in ailesi Hicaz'a gider. (S₉)

(T)V38. Kader inancı

Arzu, başka birine verilince, Kamber de kaderine razı olup bir köşeye çekilir. (M)

Arzu ile Kamber, mezardan bir çift güvercin şeklinde çıkararak kırklara karışırlar. (M)

Padişah, Arzu ile Kamber birlikte kaçınca; "kısmet onlaraymış" diyerek tekrar kırk gün kırk gece düğün yapar. (S₃)

V50. Duâ

Arzu'nun duâsı ile Kamber'in kolu kırılır. (M)

Kamber, Arzu'ya kavuştuktan sonra, atının da yavrusuna kavuşmasını diler. At, o anda kaybolur. (M)

Kamber duâ edince derviş güvercin olur. (Y₂)

Kamber'in duâsı ile Arzu gelin giderken büyük bir fırtına çıkar. (S₁)

Kamber'in duâsı ile yolcunun kör olan gözleri açılır. (S₂)

Arzu ile Kamber, birbirlerine kavuşunca, Allah'tan canlarını alması için duâ ederler. (S₄)

Kamber'in duâsı ile fırtına çıkar, Arzu ile Kamber bir araya düşer. (S₅)

Kamber, Arzu'nun öldüğünü duyunca, gidip mezarında duâ okumak ister. (S_{7b})

Kamber, Arzu'nun gelin olduğunu duyunca, duâ ederek atı ile beraber, yerin dibine geçer. (S₈)

İki âşık, birbirlerine kavuşunca, Allah'tan canlarını alması için duâ ederler. (S₉)

V58. Merasim olarak ibadet

Burgaib Sipahi, Ayasofya Camiinde namaz kıldıktan sonra, kapıda Kamber'i bulur. (Y₁)

V60. Cenaze merasimleri

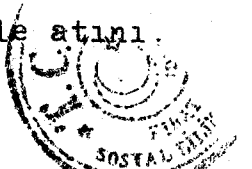
Arzu ile Kamber, birlikte ölünce, ikisini aynı mezara defnederler. (M)

Koca karı, Arzu'nun öldüğünü söyleyince, Kamber, gidip mezarında Yâsin-i Şerif okumak ister. (Y₁)

V200. Mukaddes yardımcıları

(T)V20. Hızır

Hızır, suda boğulmak üzere olan Kamber ile atını kurtarır. (Y₁)

(T)V206.1. Hızır İlyas

Suda boğulmak üzere olan Kamber'i, Arzu'nun duâsı ile Hızır İlyas gelerek kurtarır. (S₅)

V221. Pirin mucizeleri

Pirin verdiği elma ile padişah ve veziri çocuk sahibi olurlar. (S₂)

Derviş, elindeki mendili Kamber'in -sade kemik kalan- atın sırtına sürünce, at eski haline döner (S₈).

V254. Selâmlaşma

Kamber, koyunları otlattıktan sonra, eve dönünce, orada bulunanlara selâm verir. (Y₁)

Yaşlı bir kadın, Arzu'ya selâm vererek, elindeki gülleri Kamber'in gönderdiğini söyler. (Y₂)

Çoban, Kamber'in, atlara türkü söylediğini görünce yanına vararak selâm verir. (S₁)

Kamber, düğüne vardığında, orada bulunanlar selâm verir. (S₁)

Çocuk aramak için yola çıkan adamlar, açılmayan kapının yanına varıp selâm verdiklerinde kapı açılır. (S₁)

Derviş, padişah ve vezirinin yanına vararak, onlara selâm verir. (S₂)

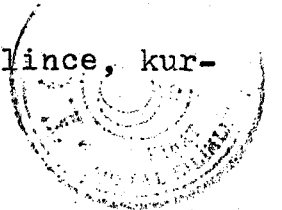
Kamber, çobanla selâmlaşır, ondan süt ister. (S₈)

Kamber, Arzu'nun düğüne giderek, orada bulunanlara selâm verir. (S₈)

Kamber, Arzu'yu ararken, çift süren padişah ile karşılaşır ve ona selâm verir. (S₈)

V300. Dini inanışlar

Bargaib Sipahi'nin kızı (Arzu) dünyaya gelince, kurbanlar keserek, fakirlere dağıtır. (Y₁)

(T)V305. Mezarlığı ziyaret etme

Kamber, tekrar Arzu'nun mezarına giderek, onu ziyaret eder. (Y₁)

Kamber, koca karının gösterdiği mezarlığı, Arzu'nun zan-nederek, başına oturup ağlar. (S₄)

W. KAREKTER ÖZELLİKLERİ

(Hikâyemizde örneklerine rastlanmamıştır.)

X. MİZAH

(Hikâyemizde örneklerine rastlanmamıştır.)

Z. ÇEŞİTLİ MOTİF GRUPLARI

Z71.1. Formülistik sayı: 3

Rüstem Şah'ın üç kızı vardır. (Y₁)

Bezirganbaşı, Beyşefendi'nin hazırlanması için üç gün bekler. (Y₂)

Arzu'nun evlendiği adam üç kardeştir. (S₂)

Anlatıcı, hikâyenin sonunda; "Gökten üçelma düştü..." şeklindeki bitiş formelini söyler. (S₄)

Arzu'nun gelin gittiği aile üç gün içinde ölür. (S₅)

Kamber'in evlendiği kız, üç gün içinde ölür. (S₅)

Padişah, üç oğlu ile de Arzu'yu evlendirir. (S₈)

Z71.12. Formülistik sayı: 40

Arzu ile Kamber, öldükten sonra, mezardan güvercin şeklinde çıkarak, kırklara karışırlar. (M)

Kamber, kırk kapıcı ile Arzu'yu almaya gelir. (Y₁)

Arzu'nun yanına kırk kız gönderirler. (Y₁)

Bahçe sahibinin kırk kızı vardır. (Y₁)

Arzu, kırk kız ile bahçeye çıkar. (Y₂)

Kember, dervişe duâ edince, bir güvercin olup, kırk güvercinin arasına karışır. (Y₂)

Arzu'nun evlendiği adamın yanında kırk yiğit vardır. (S₄)

Vezir, yanına kırk arkadaşını alarak, atın başını çek-tirmek için Kamber'i ararlar. (S₄)

Arzu, kırk kızla bahçede dolaşır. (S_{7a})

Arzu, elindeki zehirle, kırk gün Kamber'in yolunu bek-ler. (S_{7a})

Arzu, evlendikten sonra, kocasından kırk gün mücade iste-ter. (S_{7a})

Kırk vezir, Arzu'yu gelin götürmesi için Kamber'i arar-lar. (S₈)

Kamber, Arzu'ya; "başın kırk gün tufandan kurtulmasın" diye bedduâ eder. (S₈)

Kara Vezir, üç oğlu birden ölünce, orada bulunanlara kırk gün yas tutturur. (S₉)

Arzu, yasının kırkıncı günü, kırk cariye ile bahçeye çı-kar. (S₉)

Z71.12.0.1. Kırk gün kırk gece düğün

Rüstem Şah'ın küçük kızı ile Kamber'in kırk gün, kırk ge-ce düğünü yapılır. (Y₁)

Arzu'nun kırk gün kırk, gece düğünü yapılır. (S₁)

Arzu ile padişahın oğluna kırk gün, kırk gece düğün ya-parlar. (S₃)

Padişah, kendi oğlu ile evlendikten sonra, Kamber ile ka-çan Arzu'ya kırk gün, kırk gece düğün yaptırır. (S₃)

Z71.12.0.2. Kırk gün mühlet isteme

Arzu, evlendikten sonra kocasından kırk gün mühlet iste-ter. (S₂)

Z71... Formülistik sayı :41

Kamber, yardım için gittiği dayısından kırk süvari alır. (S₈)

Z71... Formülistik soyı: 30

Arzu, Kamber'e gidip yardım getirmesi için otuz yıl mühlet verir. (Y₂)

Z... Formülistik sayı: 300

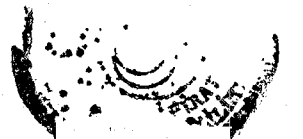
Kamber'in geldiğini haber veren Kahyaya, ceza olarak üçyüz deynek vurulur. (Y₁)

Kamber, dayısından aldığı üçyüz atlı ile Arzu'yu almaya gelir. (S₉)

NOTLAR

- (1) Muhan Bali, Ercişli Emrah ile Selvihan Hikâyesi Varyantlarının Tesbiti ve Halk Hikâyeciliği Bakımından Önemi, Ankara 1973, 206-224.
  - (2) Fikret Türkmen, Âşık Garip Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma, Ankara 1974.
  - (3) -----, Tahir ile Zühre, Ankara 1983.
  - (4) Metin Karadağ, Erzurum ve Çevresinden Derlenen Halk Hikâyesi Üzerinde Araştırmalar, Erzurum 1984 (Yayınlanmamış doktora tezi)
  - (5) Bilge Seyidoğlu, Erzurum Halk Masalları. Üzerinde Araştırmalar / Metinler Açıklamalar, Ankara 1975, 83-148.
  - (6) Ali Berat Alptekin, Taşeli Platosu Masallarında Motif ve Tip Araştırması, Erzurum 1982, 121-209 (Yayınlanmamış doktora tezi).
  - (7) Erzurum Halk Masalları...., 83.
  - (8) Taşeli Platosu....., 121.
  - (9) Max Luthi, Märchen, Stuttgart 1962, 18.
  - (10) Saim Sakaoğlu, Anadolu Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu, Ankara 1980, 24.
  - (11) Umay Günay, "Masallarda Değişen Motifler ve Tesirleri" Türk Kültürü, 18 (211-212-213-214), Mayıs-Haziran-Temmuz-Ağustos 1978,
  - (12) a. g. m., 226.
  - (13) a. g. m., 226.
- Vladimir Propp, Masalın Biçim Bilimi, (Çevirenler: Mehmet Rifat - Sema Rifat), İstanbul 1985.

- (14) Ali Berat Alptekin, "Motif" Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, VI. Cilt, İstanbul 1987, 401-402.
- (15) Pertev Naili Boratav, Köroğlu Destanı, İstanbul 1984, 65-99.
- (16) Otto Spies, Türk Halk Kitapları (Tercüme: Behçet Gönül), İstanbul 1941, 23-37.
- (17) Orhan Şaik Gökyay, Dedem Korkud'un Kitabı, İstanbul 1973, CCCXX-CCCXXXII.
- (18) Ercişli Emrah ile Selvihan..., 206.
- (19) a. g. e., 206.
- (20) Tahir ile Zühre..., 177-198.
- (21) Ensar Aslan, Yaralı Mahmut Hikâyesi Üzerinde Bir Araştırma, Erzurum 1983.
- (22) Zeynelabidin Makas, Tufarganlı Abbas ve Gülgez Peri Hikâyesi Üzerinde Bir Araştırma, Erzurum 1982, 168-170 (Yayınlanmamış doktora tezi)
- (23) Erzurum ve Cevresinden Derlenen...
- (24) Ali Öztürk, Türk Anonim Edebiyatı, İstanbul 1985, 86-91.
- (25) Warren S. Walker, "Bir Halk Destanı Olarak Dede Korkut Kitabı" (Çeviren: Ahmet Edip Uysal), I. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri, Ankara 1974, 165-171.
- (26) Ali Berat Alptekin, "Bir Azerbaycan Halk Hikâyesi ve Düşündürdükleri," Eskişehir 1985 (7-9 Mayıs'da düzenlenen II. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Seminerinde sunulan tebliğlerin programında yer almaktadır).
- , -"Karacaoğlan'ın Hayatı Etrafında Teşekkül eden Halk Hikâyeleri," III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri / II. Cilt Halk Edebiyatı, Ankara 1986, 33-34

- (27) Ali Berat Alptekin, "Kırmanşah Hikâyesinde Masal Husûsiyetleri", II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, II. Cilt, Ankara 1982, 19-24.
- , "Elif ile Yaralı Mahmut Hikâyesi," Türk Folkloru Araştırmaları, Ankara 1982, 21-46.
- , "Köroğlu Hikâyesinin Bolu Beyi Kolundaki Millî ve Beynelmînel Motifler", Türk Dünyası Araştırmaları, Şubat 1983, 105-124.
- , "Köroğlu Hikâyesinin Bolu Beyi Kolundaki Millî ve Beynelmînel Motifler," Köroğlu Semineri Bildirileri, Ankara 1983, 23-36.
- , "Arzu ile Kamber Hikâyesi I," Türk Folkloru 5 (60), Temmuz 1984, 12-15. (Adı geçen makale Erciyes Dergisinin 7. cildinin 82. sayısında da (Ekim 1984 , 23-26) yayınlanmıştır.
- , "Azerbaycan Halk Hikâyesi: Kul Mahmut," Türk Dünyası Araştırmaları, (39) , Şubat 1985, 53-82.
- , "Şah İsmail Hikâyesi," Halk Kültürü , 1984/4, İstanbul 1985, 41-53.
- , "Azerbaycan Halk Hikâyesi 2: Han Çoban," Türk Dünyası Araştırmaları, (46), İstanbul 1987, 215-236.
- (28) Nejat Birdoğan, "Halk Hikâyelerinde Hükümdar Motifi," Türk Folklor Araştırmaları , 8 (160), Mayıs 1963, 3068-3069.
- (29) Ayhan Doğanç, "Prof. Dr. Stith Thompson'a Göre Halk Hikâyelerinin Tasnifi," Türk Folklor Araştırmaları 10 (206), Eylül 1966, 4177-4179.

- (30) Murat Uraz, "Halk Hikâye ve Şiirlerinde Dağlar," Türk Folklor Araştırmaları, 17 (335), Haziran 1977, 8001-8004.
- (31) Stith Thompson, Motif Indeks of Folk-Literature, Indiana University Press, Bloomington-londen, 2. b., 1966.

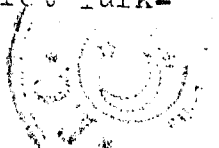
NETİCE

Arzu ile Kamber; Tahir ile Zühre, Kerem ile Aslı, Köroğlu, Ercişli Emrah ile Selvihan ve Âşık Garip hikâyeleri gibi, Türklerin yaşadığı bir çok yerde bilinen, sevilen, zevkle anlatılan ve okunan bir metindir. Ancak, hikâyenin coğrafi sahası, Orta Asya'dan ziyade, Keçkük / Musul'dan başlamakta, Anadolu üzerinden Balkan Türklerine ulaşmaktadır.

Hikâye, Kuzey ve Güney Azerbaycan'da bilinmemesine rağmen, Atâ Terzibaşı'nın hazırlamış olduğu; Arzu - Kamber Matalı, hiç bir değişikliğe uğramadan, adı geçen yerlerde yayınlanmıştır. M. H. Tehmasib'in hazırladığı ve Bakü'de 1972 yılında yayınlanan Azerbaycan Dastanları (Orta Esrlere) adlı eserde, üç yüze yakın halk hikâyesinin isminin verilmesine rağmen, hikâyemizin adı bu listede yer almamaktadır. İran'da çıkan, Dede Korkut Mecmuasındaki makaleden öğrendiğimize göre, hikâye, Güney Azerbaycan Türkleri arasında da bilinmemektedir.

Hikâyenin coğrafi sahasını çizdikten sonra, çalışmamızda, hangi metodlardan istifade edilmiştir, bu çalışma ile Türk Edebiyatına neler kazandırılmıştır, biraz da bunlardan bahsetmenin faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Bilindiği gibi, halk hikâyeleri üzerinde, ciddi bir metod çalışması yapılmamıştır. Bu sebeple, çalışmamızda; bizden önce yapılan doktora ve doçentlik tezlerine büyük ölçüde bağlı kaldık. Prof. Dr. Fikret Türkmen'in, zaman zaman, masal inceleme metodu olan "Tarihi-Coğrafi Metod" u çalışmalarına tatbik etmesi; Yard. Doç. Dr. Metin Karadağ'ın, bunu daha da geliştirmesi, çalışmamızın ufkunu biraz daha aydınlattı. Başta, Prof. Dr. Fikret Türk-

men ve Yard. Doç. Dr. Ali Berat Alptekin'in eserleri olmak üzere diğer araştırmalar da çalışmamıza ışık tutmuştur.

Biz de çalışmamızda, büyük ölçüde, Stith Thompson'un "Tarihi-Coğrafi metodu"na bağlı kalarak, metinlerin motiflerini katalogta araştırdık ve benzerlerini tesbit ettik. Arzu ile Kamber hikâyesinde, motif gruplarından; A. Mitolojik Motifler, U. Hayatın Tabiatı, W. Karakter Özellikleri ve X. Mizah motiflerine rastlanamamıştır. Bunu normal karşılıyoruz. Çünkü, bizim hikâyemizde, mitolojik konular hemen hemen hiç işlenmemiştir. Karakter özellikleri ve diğer hususlar ise, çalışmamızın epizot ve şiir bölümlerinde ele alınmıştır. Bu hikâyede, en çok "dinî" ve "evlilik" motiflerine yer verilmiştir. Bunu da normal karşılıyoruz. Çünkü, hikâye, tasnifte aşk hikâyeleri grubuna girmektedir. Halk hikâyelerinin bir özelliği de dinî yönünün fazla olmasıdır. İslâmî - dinî motifler ise Thompson'un Motif İndeksi'nde bulunmamaktadır. Çünkü, Thompson, İslâmî metinleri büyük ölçüde, incelemesinde kullanmamıştır. Motif bölümünde, Thompson'da bulamadığımız motifleri (T) şeklinde göstererek, katalogdaki uygun yerlerine yerleştirmeye çalıştık.

Bu çalışmanın neticesinde:

a) Yazma iki metin (Afyon Gedik Ahmet Paşa ve Ankara Millî Kütüphane'den) günümüz Türk harflerine çevrilerek, edebiyatımıza kazandırılmıştır.

Yazmaları, günümüz harflerine çevirirken, metnin aslına bağlı kalarak, sadece sık sık tekrar edilen; "di-" fiilini günümüzde kullandığımız şekli ile (de-) aldık. Yine, "söylemek" manasına gelen ve; ayıt-, eyit-, iyit- gibi çeşitli şekillerde okunan kelimeyi de "ayıt-" olarak yazdık. Bunun dışındaki, diğer kelimeler, metinde olduğu gibi verilmiştir.

b) Türk edebiyatına, halk ağzından derlenmiş bir metin kazandırılmıştır. Daha önce, yazıya geçirilmemiş olan bu metin, Arzu ile Kamber hikâyesinin Adana/ Kadirli'de anlatılan varyantıdır. Hikâye ile birlikte; bölgenin dili ve bazı âdetleri de bu şekilde yazıya geçirilmiş bulunmaktadır.

c) Edebiyatımıza, yıllardır tercüme edilmeyen Radloff'un Probenler.... serisinin IV. cildindeki Arzu ile Kamber hikâyesi ile alâkalı şiirlerin tercümesi kazandırılmıştır.

ç) Yıllar evvel, Cengiz Kettane tarafından, Kerkük'te derlenen ve Prof. Dr. Fikret Türkmen'in yönetiminde lisans tezi olarak hazırlanan; Kerkük Halk Edebiyatından Örnekler adlı eserden alınan orijinal bir metin de, daha çok kimsenin istifadesine sunulmak için örnek metinler arasına dahil edilmiştir.

d) Arzu ile Kamber hikâyesi üzerinde yapılan bütün çalışmalar, derli toplu bir şekilde verilmiştir.

e) Daha evvel, masallara uygulanan "Thompson metodu", hikâyemizde tatbik edilmiş ve neticede yüz onbir motif bulunmuştur. Bunlardan on beşi millî olup, ilk defa tarafımızdan tesbit edilmiştir.

f) Farklı bölgelerde anlatılan hikâyenin, değişip değişmeyen hususları tesbit edilerek, varyantlar arasındaki farklılıklar ortaya konulmuştur. Aynı hikâye, anlatıldığı bölgeye göre, yeniden şekillenmiş, bazı epizot ve motifler değişmiş, metne yeni yeni şiirler dahil edilmiştir. Nitekim; S₂'de gelin, at yerine otomobile bindirilmiş, S_{7a}'da Kamber, yatılı okula, S_{7b}'de de savaşa gitmiştir.

g) Hikâyenin, diğer türlerle olan münasebeti, bunların birbirlerine tesiri, teferruatlı bir şekilde anlatılmıştır.

ğ) Arzu ile Kamber hikâyesinin, çeşitli bölgelerde anlatılan on üç varyantı mukayese edilerek, metnin aslı ortaya konulmuştur.

h) Anlatıcının kültürü ve bilgi seviyesi ile, hikâyede meydana gelen değişiklikler arasında bir paralellik olduğu tespit edilmiştir; Hz. İbrahim'in Firavun tarafından, ateşe atılması hadisesini bilen anlatıcı, bunu hikâyeye de aksettirmiş; Arzu'nun, mendilini suya atması neticesinde, su bir orman haline gelmiştir (S_{7a}) Yine, aynı varyantta, Arzu'nun kuşlar ve bulutlarla annesine haber göndermesi, anlatıcının, Leylâ ile Mecnun hikâyesini bildiğini göstermektedir

Bunun yanında, Y₁ varyantında, müellif; diğer metinlerde görmediğimiz:

"Yoluna Allah virsün,
Bozkurt gibi uluyu."

şeklindeki şiirle, Oğuz Kağan Destanı'nda yer alan ve Oğuz Kağan'a yol gösteren "Bozkurt"a telmihte bulunarak, bu destanı bildiğini göstermektedir.

I) Hikâye ve masallar arasında; konu, formel ve motif alışverişlerinin olduğu tespit edilmiştir.

Netice itibâriyle; bu zamana kadar, Arzu ile Kamber hikâyesi üzerinde amatörce yapılan çalışmalara, ilmi bir metodla yaklaşmaya çalıştık. Ayrıca, Türk kültür birliğini; Kerkük'ten Bükreş'e, gerek araştırmamızda, gerekse metinler yardımıyla tespit ettik.

IV. BÖLÜM

ÖRNEK METİNLER

HÂZÂ 'ARZU KAMBER (Y₁)

HÂZÂ KİTÂB-I 'ARZU İLE KAMBER (Y₂)

ARZU İLE GAMBER (S₄)

ARZI KAMBER HİKÂYESİ (S₅)

KAMBER (S₆)

HĀZĀ 'ARZU KĀMBER (Y₁)

Rāviyān-ı ahbar ve nākilān-ı āsār ve muḥaddisān-ı rūzigār hikāyesin şöyle rivāyet ider ki; maḥall diyārında bir kiři var idi. Adına Burgāib Sipāhi derler idi. Bir gūn, ol kiři sefere gidūp gelūrken, nā-gāh Ayaşofiyā'da namaz kılūp, bādehū mūnācat idūp, cūmlenden muḳaddem ṭaşra çıkūp, kapu önünde bir kumdaḳ bulūp İslambol'dan enva'ı dürlü ni'met alūp, çocuĝu konaĝına saĝ getürüp halkı da'vet eyledi:

"Ey kardaşlar, bu kan yanına geldiler. Bu ma'suma bir adı komalı," dediler.

Burgāib Sipāhi, kendüsi "Kamber" deyü ad virdi. Ba'dehu, duā ve senā eyledi, ma'sul gördiler.

Bir gūn, Nehenk vilayetine giderken, yolda meşveret eylediler. Bu (ço)cuĝun babasına(2a) Ḥalil Çelebi derler id(i), aṭṭar idi, gāyet müşteri çok idi. Bir gūn, bir köy kethüdası, ihtiyar adam şehre gelūp, bu Ḥalil Çelebi'niñ sadāsına ḥayrān kalūp, üç günde bunuñ karşusunda durūp baḳdı:

"Ḥalil Çelebi şükr(i) derler, şu ihtiyarı aḥşam benim evime getürüñ." dedükde aḥşam olup getürdiler. İzzet ve ikram iddiler. Ḥalil Çelebi dahi ol zaman, bu adama naşihat idūp, dedi kim:

"Ey oĝul, dünya fānīdir, ölürseñ dünyada bir oĝul evlaṭ gör. Kalur, eşer olur," dedi.

"Dünya bāḳī deĝildür, kemāliñizi bulmuşsunuz," dedükde ma'kul görūp düşündi:

"Peki olur dedi- .ve bu saat bir kız bul," dedi. Nā- gāh bu adam evine gelüp düşünürken, ehli:

"Bire adam, ne düşünürsün?" dedi. (2b) Şöhre(t) olan mācerâyı hikâyet eyledi. Avrat:

"Benim kızım küçüktür, bāri filan adamın kızını alalım," dedi.

Halil Çelebi:

"Anı, ben görmeyince almam," dedi.

Bu köy(e) misâfir gelüp, uşul ile bu kızını gösterdiler. Görünce şabra mecâli kalmadı. Tez düğüne mübâşeret idüp aldınız. Kızı, bir vakitten sonra, ehli hāmile bolup şehre gitmek marād eyledi. Bir tağa geldiler. Ateş yakup ışınırken, harāmi gelenleri öldürdi. Bu ma'sum kan içinde kaldı. Oduncular tağda gezerken çocuğun sesini duydular; baktılar kan içinde ağlayup yatar. Götürürken, Burgāib Sipāhi'ye kavuşup aña ahvāli derler. Ol dāhi:

"Baña virürseñiz besleyeyim," deyüp aña virdiler. Ol dāhi taye dutup emzirtti. Nehenk (3a) vilāyetine götürdiler. Bir rivāyet de böyledir.

Ve bu adam, sefere gitmezden mukaddem, ehl-i cem' olub, ehli hāmile kalmışdı. Nehik vilāyetine varınca, bir kız evlādı dünyaya geldi. Adına "Arzu" kodılar. Kurbanlar kesüp, "Arzu kadını, Kamber'e birbirine bildürdiler ve ikisini bir mektebe virdiler. Şöñra, bunlar şibbe olmasun deyü muşallāya halkı da'vet etdiler. Ba'det- ta'm yiyüp, duā ve senā idüp tenbih iddiler, ki:

"Her kim, bunu seferden getürdi derse, baña andan büyük düşmānım yokdur," dedi.

Asla çocuğa, bir zaman kimse söylemedi. Tā on dört yaşına girince, birbirlerini kardaş şanurlar idi. Her gün, bunlar ho-

caya varup gelürken, bir gün, 'akreb cazu bunların öñüne (3b) ge-
çüp:

"Siz kardeş değilsiniz, birbirinize nikah geçer," dedi. mu-
râdı, birbirine âşık va ma'suk itmek için idi. Dâimâ mel'unluk i-
derdi. 'Arzu'nun Kamber'e muhabbetü olub, Kamber, Burgâib Sipâhi'-
niñ 'indinde maqbul olmayup, Kamber'i red eyle(di). Bir gün mel'un
cazu, bir takrib ile Burgâib Sipâhi'niñ huzuruna varup oturdu:

"Bunlar, birbirine âşıktır," dedi.

'Arzu ile Kamber, bir hânede yaturken, 'Arzu Kamber'in göğsün
elin kodı. Koyunca, Kamber, "kaç" deyü bir sille urdu. 'Arzu, mu-
habbetinden vurduğun bildi. Şabah oldu, 'Arzu cazu karınıñ evine
vardı. Cazu, 'Arzu'ya 'izzet ve ikram eyledi (4a):

"Ey karı, ikram vakti değil, baña bir 'ilaç bul," deyü 'Ar-
zu kadın rica ve niyaz eyledi:

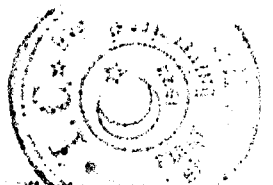
"İmdi kızım var, baña biraz altun getir -dedi-, saña bir bi-
lezik yapdurayım. Cumâ irtesi gün gelüp, koluna takup, mektebe
gidersin. Ol dañi, saña âşık olur," dedi. Şoñra cazu mel'un, 'Ar-
zu kadını alup kuyumcu başına vardı:

"Ale'el-'acele " deyüp, bileziği yapdırdı ve talsımları ya-
zup, 'Arzu kadınıñ koluna takdı. Birbirine muhabbetleri arttı bi-
le. Hocaya varup gelürken, bunlar birbirlerini öbmeye başladılar.
Cazu mel'un, bunları böyle görüp gâyet şefâlandı. Burgâib Sipâhi
vardı. Varınca:

"Nedir ey kadın?" dedi.

"Şimdi, 'Arzu ile Kamber gelüp geçerken nazar eyle," dedi.
'Arzu ile Kamber, birbirini öberken gördi. Burgâib Sipâhi ayıt-
dı:

"Söz seniñdir, bu(n)ları ne 'ilaç idelüm?" dedi.

"Çoban hasta oldu deyü bahane idelüm, bir zaman çobanlık etsün," dedi. Çobanıñ esbabını alup, gidüp koyona gönderdiler. Kamber, kızınıñ hanesine karşı, bir debeğe çıkup, elinde çomağa dayanup durdu. Burğâib Sipâhi:

"Var kızım, baña çeşmeden bir şu getür," dedi. Arzu kadın şuya geldi. Kabını tıoldurup, ellerini, yüzünü yudu. Ol maħalde çeşmeniñ lülesine bileziği dakup, koyup gitdi. Kamber daħi karşudan gözedürdi. Hemân varup, bileziği alup gitdi. Arzu kadınıñ aklına gelüp, bileziği bulmadı. Bunu görünce Kamber beyt başla-
dı:

Kamber:

Gül buñar eşme buñar, (5a)

Derdimi deşme buñar,

Arzum şuya gelirse,

Anı koķu .... buñar.

Arzu:

Sen piñara vardıñ mı,

Konca gülüm derdinmi,

Ah dīnim, İmanım Kamber,

Bileziğim gördüñ mü?

Kamber:

Ben buñara varmadım,

Konca gülüñ dermedim,

Ah dīnim, İymanım Arzu,

Bileziğiñ görmedim.

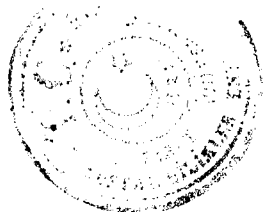
Arzu:

Mā-şifemi tıoldurdum,

Tıolda deyü kaldırdım,

Ah dīnim, İymanım Kamber,

Ben bileziğim aldırdım.

Arzu:

Ey Kamber'im nolaydı,
Gözüme kan dolaydı,
Bileziğim yitmeden,
Tañrı canım alaydı.

Kamber:

Ay doğar Arısan'dan,
Gün doğar berisandan,
Ah dînim İymanım Arzu,
Bileziğin ne nişandan.

Arzu:

Arab atlar kazılı,
Ağ koyunlar kara kızulu,
Bileziğim üstünde,
Arzu Kamber yazılı.

Kamber:

Evleriniñ öñü oluk,
Şular akar donuk donuk,
Bileziğin bulana,
Arzu'm neyiñ var muştuluk?

Arzu:

Evleriniñ öñü oluk,
Şular akar donuk donuk,
Bileziğim bulana,
Arzu kendi muştuluk.

Kamber:

Nitekim can tendedir,
Muhabbetin candadır,
Elem çekme can Arzum,
Bileziğin bendedir.

Ol maħalde, Burgāib Sipāhi, murdar cazu ay- vayla meşveret idüp:

"Bunu helak idelüm. Amma, ne idelüm," deyü düşünürken:

"Yok, helak itmek olmaz. Bir kuzuya ağu katup yedirelüm." deyince, ol maħalde bir takrib ile 'Arzu kadın, bir baħçıvan ile tavarı tutdı (6a) ruq, zarāfet ile çobanıñ odasına, Kamber'e ilettdi. Bunlar müşavere idü, 'Arzu düşünmeĝe vardı. Kamber selām virdi, selāmın işitmedi. Belki Kamber helak ola deyü ol zaman, Kamber beyt başladı:

Kamber:

'Āşık gelür toĝrudan,
Özüñ baĝrım eriden,
Niçün almañ selāmı,
Büyük mü oldun Tañrı'dan?

'Arzu:

Evvel yerler ta'amı,
Soñra söyler kelāmı,
'Elem çekme can Kamber,
İşitmedim selāmı.

Kamber:

'Arzum yaşa batmışsın,
Kasavete batmışsın,
Öñündeki kuzuya,
Yohsa aĝu mı katmışsın?

Uĝrun uĝrun aĝlama,
Derdli sinem taĝlama,
Ah dinim İymanım 'Arzu,
Karaları baĝlama.

‘Arzı:

Gel bilece yatalum,
Ni‘mete şükr idelüm, (6b)
Seniñ ile ikimiz,
Bir murāda irelüm.

Ƙamber:

Yel gibi esmek olmaz,
Şofraya küsmek olmaz,
Gel eliñ şun can ‘Arzım,
Ni‘mete küsmek olmaz.

‘Arzı:

Umma Ƙamber'im umma,
Neteniñ yetdi gelme,
Öñüfideki Ƙuzuda
Şeker var ise yime.

Ƙamber:

Nölaübizeñn'blsñnsdediç,
Yād eller gülsün dedi,
Anañ südünü Ƙatdı,
Süt bir Ƙardeş olsun dedi.

‘Arzım hem Ƙardeşimsen sen,
Göz üstünde Ƙaşımsan sen,
Anan oğlum dediyse,
Bañın kız Ƙardeşimsin sen.

‘Arzı:

Yorul Ƙamber'im yorul,
Añan şü gibi durul,

Bir anadan doğmayınca,
Hele olur mu oğul.

Bir anadan doğmayınca,
Bir bubadan gelmeyince,
Ya nice kardeş olur,
Bir memeden emmeyince?

Ꞑamber:

Gün doğar, edil olur,
Ay doğar bedir olur,
Ah dīnim İymānım 'Arzu'm,
Tuz ekmeğe kādır olur.

'Arzı:

N'ola bize n'olsun dedi,
Düşmanlar gülsün dedi,
Cazı kadın ağı katdı,
Ꞑamber'siz olsun dedi.

'Arzı:

Eski yârelerim batdı,
Anlara okun atdı,
Ġâfil olma can Ꞑamber,
Tek ğuzuya ağı katdı.

Ꞑamber:

Aramızda engeller olur,
Herkes ettiğini bulur,
Ah dīnim İymānım 'Arzu,
Başıma yazılan gelür.

Yārān-ı şafā, ol maħalde kuzuyu önüne kodılar. Derħal,
Ꞑamber ğazaba gelüb, kuzunuñ budunu koparup kelb(e) atdı. Var-
dı, kelb yivince helak oldu. Ol zaman Ꞑamber'i tutup bir eve

çekdiler. Ol zaman Kamber, gine beyt başladı:

Kamber:

Mâilim gözün kaşına,
Ağular katdın aşım , (7b)
Ah dînim İymânım Arzı,
Bu gelen nedir başıma?

Arzu:

Şeherdekkuşlar ötdüler,
Beni ağlara atdılar,
Ya senin suçun ne idi,
Bunda mahbus e(t)diler.

Kamber:

Şu karşı ki gelseler,
Budlarımı kırsalar,
Cazu suçum bileydim,
Çam yimem öldü(r)seler.

Cazu söyledi yalan,
Bizi sevdâya şalan,
Ah dînim İymânım Arzı,
İşimiz oldu tamam.

Soñra bir hal ile hâlâs olup Burğâib Sipâhi gelüp;

"Bire Allah'dan kor(k)maz, ne bu seniñ etdiğiniñ?" deyüp he-
man ahıra girüp, kaytanı çıkarup, üstüne binüp, Rüs(t)em şâh'ına
gitdi. Gidince, Burğâib Sipâhi:

"Nice olup hal." deyü 'ale'l-acele cazuyu getirüp müşâ-
vereye başladılar:

"Mel'un, bizim hâlimiz nasıl olur? Bu oğlan Rüstem şâh'ına
gitdi" dedi. Mel'un cazu (8a):

"Gitsin. Biz de burda, o gelince 'Araz Begi'ne nişan idüp virelüm -dedi-, zira ol dañi bu kıza müşteridir.- dedi-, hemān ol geldiği vakit, ahir ~~kız~~ alsun," deyü söyledi. Bu sözü mel'un gördiler. Kız bunları işidine, Kamber fiğāna başladı:

Bir öksüzce yetimim,
Bir merdce ğaribim,
Ħalim kime diyeyim,
Kimsesi yok ğaribim.

'Arzu:

Ak üstünde kara gör,
Var başına çāre gör,
Ben duā edeyim saña,
Sen Şāh'a yalvara gör.

Ṭañ namazı kılmadan,
Aduvlarñ gülmeden,
Rüstem Şāhı'na yetiş,
'Araz Begi gelmeden.

Has baķçeye girelüm,
Könca güller derelüm,
Mevla fırsat virirse,
Dosta armağan virelüm.

Kamber:

Gül çevresi hār (8b) olur,
Dermesi müşkül hāl olur,
Yād ellere düşen,
Varması güç hāl olur.

'Arzu:

Su karşıki baķçeler,
Könca güller dererler

Var(ır)sen beglere var,
 'Arzı'yı saña vireler.

Böyle olsun kavlimiz,
 Ya nice olur hâlimüz,
 Selâm eyle beglere,
 Onlar bilür hâlimüz.

Var garibin işiñe,
 Sağliğ ile gelesün,
 Gözüm yaşı döndi sele,
 Sağliğ ile gelesün.

Ḳamber:

Giderim tozlu yola,
 Düşerim ğurbet ile,
 'Aşıkđın ayrılan,
 Deli divâne ola.

Yārān-ı safā ol zaman, yol(a) revāne olup giderken, Ḳamber'-
 in yolu 'Arağ Begi'ne uğradı. Bir kaç kelām beyt başladı:

Ḳamber:

Ḳaldı vardı bir 'arzım,
 'Arzu'm bunda sezerin,
 'Arağ Begi ben saña,
 Bedduālar idüp gezerin. (9a)

Bir Begsiñ hükümüñ yürür,
 Ḳulların divâne durur,
 Can candan ayıranlar,
 Hāk ḳatına nice varır.

Bugün 'ummāna şaldıñ,
 Can 'Arzı'mı sen aldıñ,
 Dünya bākī degül,
 Seni mevlāya şaldım.

Ben geldim ivadıña,
 El şundum şumāline,
 Dilerim bir mevlādan,
 İrmeyesin murādıña.

Hemān öyle deyüp, gerü döndi. Otur deyü gördiler , oturmadı.
 Gide gide, Rüstem Şahı'nıñ şarayı kapısından içeri girüp:

"Şah'a çıkayum," dedi, koymadılar;

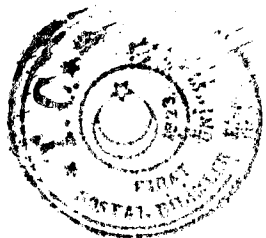
"Oğlan, niçün edepsizlük, ayub, hezâran arzuhalcılar vardır.
 Sen girin deyince onlar da girmek diler," deyü koymadılar. Kamber,
 divanhâneye bakarken Şah'ın sazcıları çalup çağırıp. Onları görüp
 yanlarına şokuldi. Anlar durdukdan sonra, Kamber dahî (9b) hakkın-
 da bir faşıl iderken, şah'ın kulağına bir hoşca şada girdi. Şah:

"Şu oğlanı getirün" deyince hizmetçilere emir olundu, bunu
 getürdiler. Ol zaman Şah ., huzurunda şiire başladı:

Gine oldı aşşamlar,
 Döner meclisde canlar,
 Sen şafâdasın Şah'ım,
 Ğarib nerde aşşamlar?

Basımda devlet olmaz,
 Gözüm yaşı diñmez,
 Hâlimi 'arz etmeğe,
 Kulların izin virmez.

Serimde devlet olsa,
 Gözümün yaşı diñse,

Garibe zulm olmazdı,
Sizde'adâlet olsa.

Cazu kararı canıma,
Giriyor benim kanıma,
İmdâd eyle efendim,
Sen bu kemter kuluña.

Meclisiñ pür-nür ola,
Düşmanlarıñ uhûr ola,
Garibe merhamet kıl,
Âhiriñ ma'mûr ola.

(10b) Münâfıklar çatdılar,
Beni hem iniletdiler,
Yesûn katl olsun deyü,
Kuzuya ağu katdılar.

Yedi yıldız yerişdi,
Birbirine karışdı,
Yesem katl olurum,
'Arzı'm imdâda ulasdı.

Ben dönerdim hayâle,
Kendim döndüm hilâle,
Va'dim temâm eyledim,
Girelüm hasbiḥâle.

Bir adıñ gül, gülistân,
Bir adıñ bağla bostân
'Arzı'm elden gidiyor,
İmdâda geldim hemân.

Tavlada turur taylar,
 Nehenk yaylasın yaylar,
 Benim olduğum çün,
 'Arzı' alalım derler.

Bu tağlar tağımdır benem,
 Gam ortağımdır benim,
 Söylesem kan ağlarım,
 Yaman çağımdır benim,

Ben yetim dādā geldim,
 Ah u feryāda geldim,
 'Arzı'm elden gidiyor,
 Ben şaňa imdāda geldim.

Aradım seni buldum, (10b)
 Feryādı zārı kıldım,
 Senden bitmesē işim,
 Ulu dergāha kaldım.

Yārān-ı şafā Kamber bu faşlı tamam idince, hünkār eline yağ-
 lığın alup ağladı. Cümleniñ katında, şah huzūrunda, yedi kat
 yerleri kaldırup dedi:

"Lākin yiğit, huzūrunda bir beyit söyleyince üç ad söyle.
 Āhirinde ne söylersen söyle -dedi-, üç ismi bir beyt diğebilür-
 sün. 'Arzı kadını şaňa alıvereyim," dedi. Deyince Kamber şiirē
 başladı:

Lütf-u ihsān eyle,
 Derdime dermān eyle,
 Ya cellad boynum vursun.
 Ya buña fermān eyle.

Hakk, settārü'l-aybdur,
Sırrı söylemek ayıbdır,
Yārim Arzı, ben Kamber,
Babası Burğāib'dir.

Melekler uşuldadır,
Kimi sağda, kimi soldadır,
Eğletme gönder şahım, (11a)
Arzı'mıñ gözi yoldadır.

"Ey Nehenk begleri! Bu yiğit, her ne vakit varırsa bile cemiyet ve bilezikān idüp, akdem nikah idüp viresüz. Her kim muhalefet iderse kendüni yok bilür." deyü kendi haţţ-ı hümayunı yazup "Bu maşlahata giden var mıdır?" deyince kapucular izin alup, Kamber ber'e biraz altın ve bir kat eyü libās virüp:

"Bizi hayır-duādan unutma." deyü birden kapucular ile Nehenk vilāyetine revāne oldılar. Gele gele iki saat bir köye geldiler, kögün (b)ekçisini bulup suāl etdiler:

"Burğāib Sipāhi'niñ şarayı, buraya ne kadardır? Dügün gecesidir? Var imdi bir uşul ile haber al da gel." dedi. Kahyā, şehriñ kenārına gelince meş'aleler ile (11b) şehriñ içi rüşen olmuş, cümle halk isretde. İki selām virüp, Burğāib Sipāhi'niñ huşuruna vardılar:

"Nedir kahyā, böyle gelmeniñ sebebi nedir?" dedi:

"Sultānım, kırk kapucular ile Kamber gelmek üzerindedir." deyince:

"Bire yalancı kahyā" deyü üç yüz deynek urdılar. Bunlar bişmān oldılar, Şah'dan kor(k)dılar:

"Eğer gelürse, in'ām ve ihsān idelüm, suçumuzdan geçsün deyü özür dileyelüm."

Kahyānıñ ayakları şişüp, zahmet ile hānesine gelüp şaklandı. Böyle görünmedi, ayaklarına 'ilaç derdine düşdi.

"Niçün bu kahyā gelmedi?" derken, kapucular ile şehre yakın geleler. Lākin, Kamber evvel geldi. Meğer, Burgāib Sipāhi bu işi duyup cazu kararı çağırıldı:

"Sultānım, 'elem çekme, baña izin vir.(12a) Anları def'irmek bir iş midir. Eğer dilerseñ, kimin yere geçirem ve kimini göge uçuram -deyince-, in'am ve ihsān edermiñ?" deyince, Burgāib Sipāhi dedi kim:

"Her ne dilerseñ saña vireyim." D

Dañı cazu hıncır, Burgāib Sipāhi, meş'aleleri ve fanusları söndürüñ. Kazanları döküñ ve cemiyeti dağıdıp, cümlesini def'idüp, cazu meğer sihr için halâyıkları çağırıp:

"Tiz , kızlar, baña bir miqdār yuğa idüñ, bir miqdār helva idüñ ve bir miqdār soğan döğüñ. Bir kaba koyun da hazırлайıñ." dedi. Hemān yuğa ile helvayı alup, Kamber'in yolu üstüne oturdı. Soğanı gözüne sürdi, murdar gözlerinden yaşı akub тұrurken, Kamber bunt görüp, yanına gelüp:

"İhtiyār (12b) ne ağlarsıñ?" dedi.

"Niçün ağlamayayın, 'Arzı kadın öldi. Anıñ cānı için bu yuğaları ve helvayı üç gündür tağıdırın ve ol kıza ağların," dedi,

Kamber dañı, 'Arzı'yı işidince 'aklı başından gitdi. Cazu dañı, tekrar sihir idüp bir zamāndan soñra "hāy- vāh" deyüp:

"Emr-i Hüda böyledir." dedi. Kamber dañı:

"'Arzu'nuñ kabrini baña göster, bir yāsin-i şerif okuyayın" dedi. Ol la'in gelüp, yeni mezar gösterdi, 'Arzu'yu teşbih eyledi. Ol cazunuñ sebebiyle 'aklı başundan gidüp mezar üstünde kaldı. Kabu(cı)ları dañı gelüp Kamber(i) mezardan kaldırap, 'aklını başına getirüp, bu ahvāli Kamber anlara ifāde etdi. Kapucubaşı dedi:

maz. Kimine küçük ve kimine büyük gelür," dedi. Şah dañi, hep ol şehir kızını cem' etdi:

"Şu bileziğ. kızın koluna olursa, anı bu yiğide verem." deyü kızlar üşdüler. Hiç bir kıza olmaz. Şah, taaccüb idüp:

"Olmazsa olmasuñ, hele küçük kızımı bari vireyin," deyüp düğüne mübâşeret itdiler. Kamber dañi, "olmaz" diyemedi. Kırk gün kırk gece düğün idüp, küçük kızını nikah idüp, Kamber'e virdiler. Aşşam oldı, gerdege kodılar, gitdiler. Ortalık, halı olunca bekledi. (14b) Ortalık olup, ahırdan Kara Kaytan'a binüp kaçdı. Kız ile hiç aşnâlık eylemedi:

"Şimden gerü, evlenmek baña muhaldır. Hele Arzu'nun kabrini bir dañi ziyâret ideyün," deyüp, çıkup revân oldı. Gine Nehenk vilâyetine, şehrin yanına yakın gelince; şehrin taşrasında bir derviş varmış, yanına gelüp selâm virdi:

"Murādım dervişlikdir, şu kumaşları saña vireyin, sen dañi derviş esbâbın baña vir. ," dedi. Derviş râzi olup değışdiler. Derviş alub ve ol esrarı boruyu beline sokub, bir derviş oldı. Şehrin içine girüp, gördi ki, bir şâzmânlık var, herkes gülüp oynar. Şakda (şukda) (15a) gezerken bir karıya kavuşdı. Suâl eyledi. Ol dañi dedi kim:

"Burgâib Sipâhi'nin kızını, Arzu kadın gelin oluyor. Bu gün toy gicesidir." deyince cazunun etdiği aqlına geldi. Karıya dedi kim:

"Bu gün beni misâfir eyle," dedi. Ol dañi:

"Benim atına ve kendüme yerüm yokdır." dedi.

Kamber dañi:

"Ben şairim. beni bugün misâfir eyle, aşşam senin ile toy gicesine gidelüm, çalup çağıralım. Ve biriken akçeleri saña vireyüm. -dedi- Zira ben dervişim, akçe kabul itmezem." dedi. Avrat râzi

olup, misâfir eyledi. Bunlar, aḡşam olunca, kına gicesine varup.
Derviş, kızlar içinde 'Arzu'yu görüp beyt başladı:

Ḳamber:

Eḡerlenmiş hoş atlar,
Ulu yollarda bekler, (15b)
'Arzı'm elden gider olmuşsun,
Şeridee çekilmiş yükler.

'Arzu:

Cemim cemberim geldi,
Misk-i 'amberim geldi,
Gözün aydın deyif kızlar,
Baña Ḳamber'im geldi.

Şu 'abdalin fentine,
Kız yine eyledi kendine,
Söyleme gelin sen,
Ellerin adamına.

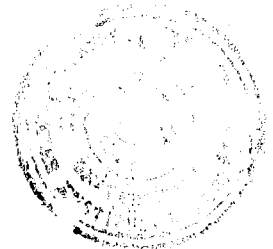
Öksüz Ḳamber'im n'olmasun,
Güller gibi şolmasun,
Siz söylemeñ a kızlar,
Elin adamı olmasun.

Ḳamber:

Güllü, baqçeli bağın,
Ḳuḡsuz, kademsiz düğün,
'Arzı'm gider olmasun,
Ayrılak günü bugün.

'Arzu:

Ḳarşudan gelen adam,
Lebleri şeker adam,

Seni ben, Şâh'a yolladım,
Hani, Şah'dan bir adam?

Kamber:

Rüstem Şâhı'na vardım,
Haṭṭaı hümāyun aldım,
Böyle olmuşdır deyü,
İrişdim, selâma geldim.

Kamber:

Ben Şâh'a vardım idi, (16a)
Fermanlar aldım idi,
Cazu karıdan oldu,
Ben seni buldum idi.

Cazu yoluma geçdi,
Çevirdi öfümü aldı,
Ah dînim İymānım Arzu,
Gelen imdadcı döndi.

-Biz aldanduk eline,
Zükkâr gibi diline,
Beddu'âlar iderüm,
Tañrı virsün yoluna,

Ey karı, cazi karı,
Kesilsün ömrün vâri,
Yoluña Allah virsün,
Bozkurt gibi uluyu.

Divâne karı, cazu karı,
Kıldım âh u zâru,
Ahretde İyman bulma,
Cehennemde yan yüri.

Ol zaman, 'Ara Begi'nden gelen alaylar ilerü yürüdi. Kamber, gine beyt başladı:

Geldi 'Ara uađıñ,
 utlu olsun deđiñ,
 Bir mevladan dilerim,
 Ben kuadım kuađıñ.

Serāserden değin,
 Has altından kuşağın,
 Dilerim bāri Hūdā'dan,
 Çok olsun ođluñ uçağın.

'Arzu:

Serāserden değim,
 Has altından kuağım,
 Sevgili yārdan ayrılan,
 Neynesin oğlu uağı.

Yārān-ı safā, ol zaman kızlar devrii düzüp, diini çıkardılar. Ol zaman 'Arzu beyt başladı:

Sevdālardan çala gr,
 Sen üstüne çıka gr,
 Ben verem saña beni,
 Al da aça gr.

Ol zaman Kamber, ayrı ayrı talar getürüp divariñ dibine yığdı, üzerine çıkdı. 'Arzu adın dağı, aralık bulup, gçle divariñ üstüne geldi. Kamber dağı elini tutdı. Ol mağalde talar yıkılup, Kamber elini sağınup geri turdı. 'Arzu, gene beyt başladı:

Kırmızı gül eser mi,
 Aık yārin basar mı,
 Bir barmakdan ötürü,
 Dost dostundan küser mi?

Arab atım eser mi,
 Kara bağrım keser mi,
 Bıçak virin a kızlar,
 "Arzu barmağın keser mi?"

Ol zaman dañi şabah oldu, bir çāre göremedi. Heman varup oğ
 şabah namazın kıldı. Ol esrarı yüzine, eline aldı, bir kaç kere
 üfürdi. İçinde beytleri söyledi. Eşidānler mest oldılar. Burğāib
 Sipāhi'nin dañi, hoşca kulağına şadā gitdi:

"Tiz, şu 'abdali baña getürün," dedi. Deyünce 'abdali getür-
 diler:

"'Abdal, dile benden ne dilerseñ,"-dedi. abdal, bire abdal
 ne güldün?"

"Ne gülmiyeyin. Sene ve beni yokdan var iden Hūdā'dan di-
 lerem," dedi."Senden dileğim boşdur (17b) sözüm geçmez," dedi.

"Hele söyle"dedi.

"Bugün aña binen kadınıñ atını ben yedeyin." dedi, deyince
 tarılıp eñsene bir sille vurdu. 'Abdal hemān:

"Dilerem, bir atlar bindürmesiñ," dedikde, müşāhiblerdir:

"Ger şimdi bir at bindirmese, hal nice olur?" dedi.

Burğāib Sipāhi:

"Niçün bindirmez? Torlağın sözü hatt-ı hümāyun mu?" deyince
 müşāhibler dediler ki:

"Devletlü, her giceyi kādırlı bil, her kişiyi Hızır bil," de-
 diler. Burğāib Sipāhi:

"Bu kız olacağına, n'olaydı taş olaydı. Birinden kurtaramaz-
 ken, birine dañi gelüp, atını ben yedeyin der,"

Gine müşāhiblerine gelüp. Aña yetmeden derken tavullar çal-
 lınup, mehterler döğüldi, alaylar meydāna çıktılar. Minnetdarlık
 lıkda gezerken (18a):

"Bire iste, ahsam gelen 'abdali," dediler. Havla 'abdali de-

ğil imiş, Kamber imiş," deyü bunu añladılar. Aralıkda şaşdı, Burğâib Sipâhi de añladı:

"Ey, çavuşlar çağırın, mehterler çalsun, at gelsün," dedi. Ol zaman düğün atını getürdiler, binışdiremediler:

"Bu at, 'acemidir deyüb, ahıra girüp, kendi atlarından bir kaç at getirdiler. Ol zaman atlar, öñüne geleni koyup ve ardına geleni depüp birisini yanaşdırmadı. Düğün halkı ve ol sehirde ne kadar at var ise getürdiler, cümlesi böyle itdi. Burğâib, cazu ve düğün halkı 'âciz kaldılar. Ol zaman müşâhibler gine dediler ki:

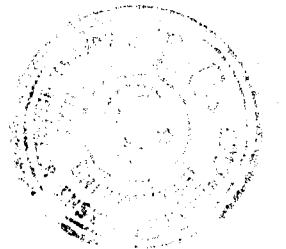
"Şu Kamber'i bulun. Saatine geldi, gayrı olmaz, çare yokdur. (18b) Bir adamın bu kadar içinden Kamber'i yokdur. Alup kaç ve hem karındaşı gibidir, atını yedsin," dediler. Cümle bunu ma'kul görüp, Kamber'i aradılar. Meğer, ol gice misâfir olduğu evde imiş. Tekrar be tekrar adamlar gönderüp, bunu getürdiler. Kamber dahî atını alup, düğün halkı içine vardı:

"Çare yokdur," dediler. Yeniden mehterler çalınup, yeniden gine düğün halkı biriküb düğün atını getürdiler:

"Dahî, bu ata bindirmez, şu benim atımı getürün, ana bindirelüm," deyince Kara Kaytan'ı getürdiler. Ol zaman Kamber beyt başladı:

Ağardı beñzim benim,
Kalmadı gitdi tākātım,
'Arzı'm gelin oluyor,
Bel vir, ey düldül atım.

'Arzı'mın gitdiği eldir,
İki lebleri baldır,
'Arzı'm üstüne biniyor,
Ağlayarak götür düldül.

Şu feleğin işine,
Ağu katdı aşım,
Atım gözlerin öpeyin,
Yanaş binit taşına.

Ol zaman ata bindürüp, bile giderken birbirlerine söyler.
Kamber, at yedüp giderken, 'Arzu Kamber'e beyt başladı:

Yiğit Kamber, has Kamber,
Bir sim ellere yaz Kamber,
Hakk'ın emri böyledir,
Gel üzengiye bas Kamber.

Kamber:

Elimde kum başam,
Bağrıma taşlar başam,
Hakk'ın emri böyledir,
'Arzu'm üzengiye başayım.

Ey divâne bezginler,
Çevre yanı düzgünler,
'Arzı'mın kınalı elin,
İncitmeyiñ dizginler.

Ey çeñgiler çeñgiler,
Esrar itmiş begler,
'Arzu'muñ ak topuğun,
Sıkdırmañ üzengiler.

'Arzu:

Evide uyuk Kamber'im,
Tağda viğit Kamber'im,
'Arzu'sunuñ öñünce,
Kalan viğit Kamber'im. (19b)

Ƙamber:

‘Arzı'm atın estirme,
Ƙara bağrım kestirme,
Çek Döldöl'ün başını,
Ökçeciğim başdırma.

‘Arzu:

Ƙamber, atım esdirmem,
Ƙara bağrım kestirmem,
Elem çekme Ƙamber'im,
Ökçeciğin başdırmam.

Ƙamber:

Dizgini çek eliñden,
Ciğerim yandı dünden,
Sen kaçanda can ‘Arzu'm,
Babucum tıoldı kandan.

‘Arzu:

Açılan güllerin dereyin,
Hasret bağrımı deleyin,
‘Elem çekme can Ƙamber,
Al valama şarayın.

Ƙamber:

Yil eser, kum şavrulur,
Cihan başıma çevrilir,
Gel biricik kık(l)ayın,
Şimdi yolun ayrılır.

‘Arzu:

yil esüb, kum şavrulmaz,
Cihan başıma çevrilmez,
Yarım ne tiz uşandıñ,
Dahı yolun ayrılmaz.

Bindiğim atlar toru,
 Gitdiğim Araz'ın Beg'i, (20à)
 Beni nice kôk(1)arsın,
 Yanımdakılar görür.

Kamber:

Bindiğin atlar toru olsun,
 Gitdiğin Araz Beg'i olsun,
 Dilerim bir Mevlâ'dan,
 Beglerin gözi kör olsun.

Beyt başladı, 'Arzu:

İtme Kamber'im itme,
 Halk içinde tañ itme,
 Öline seni unutmam,
 Sen de beni unutma.

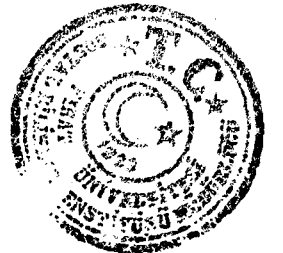
Olsun 'âşık n'olsun,
 Beni arayup bulasın,
 Gitdiğin uzak yollar,
 Kamber hoşca gelesin.

Kamber:

Ğarib ğarib kalayın,
 Yaş tonların giyeyin,
 'Arzu'm var sağlığıla,
 Bir gün mühlet vireyin.

'Arzu:

Ah idüp, belin bükme,
 Tükürdiğini yutma,
 İtikatli Kamber isen,
 Tuz- etmeği unutma.

Kamber:

Uzakdır varışılmaz,
 'Āşıklık varışılmaz,
 Nikah gayriya düşdi,
 Hikmete karışılmaz. (20b)

Düldül atın toru olsun,
 Uzak yakın bir olsun,
 Ah dînim İymânım 'Arzu,
 Var mekân(iñ) kutlu olsun.

'Arzu:

Hakikatde bil beni,
 Medh eylesiñ dil seni,
 Hakikatli yâr iseñ,
 Nur ilinde bul beni.

Kamber:

Felek ile yarışam,
 'Āşık taşına düşem,
 Mevlâm fırsat virirse,
 'Arzı'm saña kavışam.

Benim serim saña fedâ,
 Bu imiş, emr-i Hüda,
 Hak senden hoşnüd olsun,
 Var kadın 'Arzı'm elveda.

Yârân-ı safâ ol zaman, Kamber 'Arzu'yu atdan indirüp:

"Ey vârenler, bu kadar getürdim, hele izin virün," deyüp

'Arzu ile vedalaşüp, Kara Kaytan'a binüp, ağlayuluğ yol(a) reva-
 ne olup gitdi. 'Arzu kadını elçiler alup, Nur eline gittiler. 'A-
 rañ suyun geçüb, Harem Şarayı'na kondırdılar. Aksam olup girmek

murād olunca, (21a) "Arzu kadın kendini bir yiri saraklayup. Beg anı güçle çıkardı." Arzu kadın:

"Ben seni istemem," dedi. Deyince, Beg gazāba gelüp, "hançeri göğsüne çalayum" derken, hele Beg'i güçle ayırdılar, taşra çıkardılar. Kırk dāne kızlar gönderdiler:

"Varuñ şu 'Arzu'ya teselli viruñ," deyü dedikten sonra kızlar dañi vardılar, söyleyi gördiler, olmadı:

"Her ne vakit girüp murād iderse, kendimi helāk iderin -dede-, söylen kızlar, benim kırk gün yaşım vardır," -dedi, Kırk gün yaşımı tamam ideyün, andan sonra girsuñ, murād olsun," dedi.

Beg dañi dellallara atdır dañi herkes, kırk gün kırk gece karalar giysuñ, karalar bağlasuñlar. "Arzu kadınıñ yaşı temāmi (21b) vardır. "Arzu kadın kara giyüp, karalar bağlayup, kırk kızla her gün yaş tamāmında. Nā-gāh, derdmend Kamber, tağlarda ağlayu gezerken, gide gide bir şehre varup, bir tanbura dahi dükyanına varup, bir makle aldı. Kara Kaytan ile çarşu içinde giderken bir boyacı dükyanına uğradı:

"Bunları sen mi boyadıñ?" dedi. Deyince:

"Gel beni de boya," dedi.

Bir altına bazar. Boyacı dañi, başından aşağı atını ve kendisini boyadup, boyanıñ ıslağı ile şehriñ uşağı başına birikdi. Mezlletelik bir mezariñ kenarında geze geze kurutdı. Giderken, yolda bir bakçeye uğradı. Kara Kaytan'a hücum idüp, divarı yıkup bakçeye girdi. Bir ağaç dibine oturdı. Kendi hakkında (22a) beyt söyleyüp ağlarken, bunu bir çocuk görüb bakçe sahibine haber vir-di. Bu adam gelüp:

"Nişlersiñ burda ve divarı niçün yıkdıñ," deyü Kamber'e vurdı. Kamber, hiç tarılmadı. Ol zaman kırk batman gelir, elinde bir beli var idi, ürkültüb Kamber'e havāle eyledi. Hemān Kamber elinden alup bu yāne atdı. Bunu böyle erlikde gördi. Görünce, baña

ancak güvegidir deyüp, tiz eve geldi. Bu adamın kırk tane kızı var idi ve hem gâyet pehlivân idi. Kızlarını ol kadar isterlerdi, virmezdi. Gelüp dedi kim:

"Kızlarım, bizim bakçeye bir viâit geldi. Eğer herhanğinizi begenirse, biriñizi oña vireyin," dedi. Hemân kızları ardına (22b) alup bakçeye geldiler. Kızlar yigidi görüp, beyt söylemege başladı:

Sen hünkârsın, sen vezir,
Seni gönderdi Hızır,
Kadir gicesi toğmasın,
Kırk kız saña muntezir.

Aya bak, yıldıza bak,
Karsudañı kıza bak.
Cümlemüz saña geldük,
Başın kaldır bize bak.

.....

"Älemde akrânimiz yok,
Humâr uykuda mısın,
Daşdan katı, bağrıñ pek.

Kamber:

Altunuz yüzüğü ak,
A kızlar hemân gülmeñiz çok,
Edepsiz söylemeñ a kızlar,
Benden size fâide yok.

Bu vesilli allar,
Öñümden havallılar,
Hasta cana sifâdır,
Bu lebleri ballılar.

Kamber:

Karşuda allu dursuñ,
Alsañuz, allı dursuñ.
Göñül bir alluda a kızlar,
İsterse biñ allı dursuñ. (23a)

Be kadınlar, a kızlar,
Benim neme geldiñiz,
Gafletimdeñ uyandım,
Beni bende bulduñuz.

Fâtma:

Fâtma'dır adım benim,
Çokdur îcadım benim,
Bil deseñiz de yokdur,
Lezzetim, dadım benim.

Kamber:

Fâtma'dır adıñ seniñ,
Çokdur îcadiñ seniñ,
Kime naşib olursañ,
O bilsinñ dadiñ seniñ.

'Aise:

'Aise'dir adım benim,
Cümlesinden ben kadın,
İçlerinden al beni,
Bellidir dadım benim.

Kamber:

'Aise'dir adıñ seniñ,
Bellidir dadiñ seniñ,
Yalvar güzel Allah'a,
Kısmetiñ virsiñ seniñ.

Ḥavvā:

Benim adım Ḥavvā'dır,
Münācātım revādır,
Gel yiğidim al beni,
Hem dertlere devādır.

Ḳamber:

Ḥavvā'dır adın seniñ,
Duāñ devādır seniñ,
İsim adım ne bilür,
'Aşk bünyadın ne bilür, (23b)
Şu kılıkda ola yiğit,
Güzel dadın ne bilür.

Ḳamber:

Arkañı virdiğün kaya,
Secde idersiñ aya,
Besbellü bu edepsüzlük,
yürekde yokdur hayā.

Hākime:

Ḳamber dinle Hākime'den,
Gör ne söyler hikmetden,
Sözünüzi Hakk söyleñ,
Ne var hazır yıkmaktan.

Ḳamber:

Nām gele 'ālem tola,
Düsmanlarıñ hor ola,
Ev Hākime atlu kız,
Hakk senden hoşnüd ola.

Güllü:

Güllü derler adıma,
Bindim hayāl atına,
Deli divāne oldum,
Ben varayım kaṭıña.

Kamber:

Güllü derler adıña,
Bindiñ hayāl atıña,
Allah emreylemedi,
Gelme benim kaṭıma.

Urkiye:

Benim adım Urkiye,
Serim kodum terkiye,
Beni bile götür,
Dayanırım korkuya.

Ol zaman Urkiye, elinden, Kamber hâli gâyet tamam olup, (24a) her sözüne beyt söyledi. Kamber, eski yâreleri sökölüp, gözlerinden yaş çıktı. Çıkınca ayıtdı:

"Ben seni götürüm amma, 'Arzu'nun hâṭırı kalır," dedi. Kamber, tekrar tekrar beyt başladı:

Bu mülkün ıssı Hakk'dır,
Gözüm dolu kırkıdır,
At bir adım, iki'artı,
Gitme menzilâm irakdır.

Urkiye:

Bir ikrardır iderim,
Tâ olunca giderim
Sen atıñdan ayrılma,
Ben yayanca giderim.

Kamber:

Deli olmuş beng(i)ler,
Şuvarlar atın olur,
Ben seni götürüm amma,
‘Arzu’muñ göñlü kalur.

(Urkiye):

Bengi degilem ayık,
Nem var sizlere lāyık,
‘Arzu seniñ sen aniñ,
Ben sizlere halāyık.

Kamber:

Çamile sevdalandım,
Karaları bağladım,
Göñül‘ummaya taldı,
Ben ‘Arzu’ya dolandım.

(Urkiye):

Bildim ki, ğamiñ vardır, (24b)
Çamı eleminñ vardır,
İçimizdevse deyiver,
Ya seniñ kimiñ vardır?

Kamber:

Siyahî ‘Arzı’ m vardır,
Dükenmez sözüm vardır,
Duñ edin kavuşam,
Benim ‘Arzu’ m vardır.

(Urkiye):

Bekle göñül ğamdadır,
İki gözüm nemededir,
İçimizdeyse söyle viğidim,
Ya seniñ ‘Arzu’ n nerededir?

Ḳamber:

Nur iline varayın,
İkrarına turayın,
Deyin varıñ a kızlar,
Can 'Arzı'mı bulayın.

'Aşkla gönül hastadır,
Şükr dileğim bestedir,
Ḳadın 'Arzı'm benim için
Nur elinde yaşdadır.

(Urkiye):

Dinledim feryadıñı,
Bileydim icadıñı,
Belki yoldaş olurum,
Nedir deyiver adıñı.

Ḳamber:

Mihrāb minberim benim,
Misk (ü) 'anberim benim,
'Arzu'sın yavi kılmış,
Ah iden Ḳamber'im benim.

(Urkiye):

Ḳamber de(vi)r adıña,
Aferin üstadıña, (25a)
Beni bilece götür,
Viğidim eresin muradıña.

Ağır vükler götürevin,
Hatır gönül bellideyin,
Sizler zevk-ı safāda,
Ben işler bitireyin.

Ꞥamber:

Ağır y¼kler g¼t¼resin,
 Hatır g¼n¼l yitirirsin,
 Sen ilinden ayrılma,
 Hakk hatırıñı yabsın.

Ꞥamber:

‘Aşkıla hālim yaman,
 Seri b¼r¼di t¼mān,
 Yaralarım s¼k¼ldi,
 Aman elinden aman.

(Urķiye):

Suālinden seğ beni,
 Al da bundan kaç beni,
 Nerde vādem yeterse,
 Anda defn it geç beni.

Ꞥamber:

Dilerem hān olasın,
 Dehre sultān olasın,
 Kırıtıñ hāli m¼şk¼l,
 Belki pişmān olasıñ.

(Urķiye):

Atıñ donuñ karadır,
 Mevlām neler yaradır,
 Ꞥamber sen bir haber vir,
 Evin mekanıñ niredir. (25b)

Ꞥamber:

Atım donum karadır,
 Allah ne(ler) yaradır,
 Evim mekanım şorarsañ,
 İlim adım şavar'dır.

Bülbülün arzusu güldür,
Kānī dünya eldedir,
Benim için Arzu'mun,
Ala gözleri yoldadır.

Ulu bakçe uruşan,
Deli gönül perişan,
Siz duâ iden baña, a kızlar,
Ben Arzu'ma kavuşam.

Yārān-ı şafā Kamber dedi. Kara Kaytan'a süvār olup, bir takrib ile Urkiye elinden güçle kurtuldu. Kamber, ağılyoluk yola revāne oldu. Urkiye dahī, biraz ardından gidüp, iremeyüp, ağılyoluk girü döndü. Kamber'in dertlerini yenileyüp; Kamber ağlayu ağlayu yola düşdi.

Gide gide, günlerde bir gün, Arz şuyuna yetişdi:

"Acabā, benim Arzı'm bu diyarlarda (26a) amma nerededir?" deyü şuyun kenarında tolanup gezerken:

"Acabā bir adam bulup suāl ideyin," deyü gördi ki şuyun öte yakasında gezen erkek ve dişi ve çocuklar cümle siyāh giymişler. "ne hikmetdir" deyü fikir idüp, şuyun kenarında tolanırdı. Ol zaman şabah oldu, Kamber dahī aşağı tarafına gidüp bir bakçe gördi. Bakçenin karşusuna geçüb bakarken; Arzu kadın, kırk kızların yanından yalnız kalkup, haş bakçeye varup, seher vaktinde mühlet tamam ve yaşları tamam idi:

"Acabā, Kamber'im gelmedi," efgān idüp gezerken, karşıdan Kamber Arzu'yu görüp bildi. Lākin, Kamber'in atı ve kendi siyah olduğundan Arzu (26b) bilmeyüp, birbirlerine çok beytler söylediler. Kamber, tekrar ayān idüp, lākin siyah olduğundan, Arzu'nun gönlü yatmazdı. Birbirlerine karşı karşı çok beytler söyledi(ler). Faşıl:

Şabahiñ seher vaktinde,
 Bir gelin gördüm yalnızca,
 Bir tutamca gülü vardır,
 Gönlünden kendi konca.

Yalnız seyrâna çıkan,
 Fikr idüp ardına bakasın,
 Bildiñ hâlimden 'âşığı,
 Otlar yakan gelin.

Hüdâ mı gelin,
 Sökdüñ yaramı gelin,
 Yaşını şora yiğit,
 Sen sormamañ a gelin.

Ol zaman Kamber, üç beyt söyledi, 'Arzu söylemedi. Düşünmeğe vardı:

"Acabâ, bu 'arab baña söz atar, hemân Kamber'e beñzer amma, karadır. -deyüp- Hele ben de aña söyleyeyin, belki Kamber'dir, bilnese (27a) böyle söz atmaz. Kamber'e benzer bu." Beyt başladı:

'Arzu:

Haş bakçeniñ içinde,
 Girdim güller dermege,
 Ulu yollar gezlerin,
 Dosta armağan virmege.

Karadır atıñ başıñ,
 Dağı gençtir yaşıñ,
 Yeni ayrıldıñ yarıñden,
 Yoksa öldü mü yoldaşıñ?

Kamber:

Qaradır aqım başım,
 Daħi genq̄tir yaşım,
 Yenile ben ayrıldım yārden,
 Yok öldüğü kardeşim.

Kaldı kervan sarayı,
 Geldim yāri arayı,
 Aqara diliñden ballar,
 Niçün giydin qarayı?

İşitdim hem kendinden,
 Yār olmuşsun irkenden,
 Gelin saña ne gelür,
 Qaralar giyinmeden?

Ah, dīnim iymānım ħanı,
 Gözümdeñ aqan qanı,
 İnsandan vefā gelmez,
 Unuttun mu sen beni?

Mecnun gibi olana,
 İlinden ayrılana,
 Sen hoş itme a gelin,
 Qaraları giyene.

Münafıqlar gülmesin (27b),
 Derde dermān bu lmasın,
 Ne söylerem bilmezem,
 Ĥatırcığıñ qalmasın.

Ol zaman, 'özür dileyüp der ki:

"Ey yiğit, Kamber'in sevdāsiyle ne sövlediğim bilmem, se-

nin hatırcıgıñ kamasın. Sen dañi eski yāreleri açdıñ. Beni bir çok sād eylediñ." devüp, 'Arzu üç defā beyt başladı:

Hatib çıkar minbere,
Düter misk-i anbere,
Nur elinde kavusam,
'Ahdim ile Kamber'e.

Qaldım 'Arāz arasında,
İki cihan belāsında,
Yitirdim yāri ararım,
Cihānemun neresinde.

Olaydı encileyin,
Bulaydım sencileyin,
Fermān olsun Kamber'e,
Ellisi bencileyin.

Ol zaman Kamber, 'Arzu'ya beyt başladı:

Kendini mest itmissiñ,
(28a) Görmeğe kast itmissiñ,
Hāqikatli yār imişsiñ,
Kamber'i dost itmissiñ.

Aman Allah'im aman,
Gönlüm(e) düsdi gümān.
Ġarib ilde vārim var,
Aman elinden aman.

Kendi(mi) mest itmistem,
Görmeğe kast itmistem.
İkrar itdim Kamber'(e).
Nur elinde kavusam.

Ol zaman Kamber, biraz feh̄m idüp, gine beyt başladı:

Arzu:

Atıñ tonuñ karalı,
Öksüz sineñ yaralı,
Söylevendi yiğidim,
İliñ adıñ nereli?

Kamber:

Atım tonum karalı,
Öksüz sinem yaralı,
İlim, adım sorarısañ,
Mekanımız Şaru'lu.

Arzu:

Ben de girdim postuma,
İrebilsem kasdıma,
Sen kavırsırsın a yiğit,
Selām eyle dostuma.

Kamber:

Kimi öle, kimi kala,
Yāriñi eller de ala,
Ballar akar diliñden,
Seniñ dostuñ kim ola.

Öyle deyince (28b), Arzu Kamber'e beyt başladı:

Sarayıñ öñi avlı,
Dertli ciğerim tağlı,
Benim nazlıca vārim,
Hoca Burğāib oğlı.

Gİtdi kıs, geldi vazı,
Uçar burultı kazı,
Beni divāne evleyen,
Hosca Burğāib kıızı.

Ol zaman daḥî, kız bunları böyle söyledi ve dinledi. Gene süphede kalup der ki:

"Bu 'arab, bizim illidir. Lâkin başa 'âşıktır." deyü korkardı. Gine 'arab beyt başladı:

Bakçeniñ 'ayvası narı,
Kalmadı ömrümüñ vâarı,
Biribirinden ayıran,
Bizi cazı karı.

Ey mescidler minberi,
Kokar misk-i amberi
Sen canımdan haber vir,
Şaru'da öksüz Kamber'i

Meğer, bunlarıñ illerinden olan ordular Şaru'lu imiş. Ve hem 'işret itmiş. O zaman (29a) gelin bir beyt başladı:

Tom bunca bu erinden,
Tütün (ç)ıkar serimden
Söyle yiğit dinleyin,
Can benim Kamber'inden.

Ol zaman Kamber, der ki, 'Arzu'ya beyt başladı:

Kamber:

Yetim Kamber'in hakkını,
Görün 'itikâdını,
Nevleñ viğid Kamber'i
Kövünde yiğit yok mu?
İkrârım bütün hakdır,
'Arzu önüm 'itikâddır,
Düşmanlar sekizan can,
Gönlümde viğit çokdır.

Öksüz Kamber sen misin,
Hos geldiñ, şafâ geldiñ.

Ol zaman, Kamber der ki:

"Bu 'Araz coşkun ve hem suyu ğāyet çokdır, -dedi- ve hem atım yorgundur," deyüp beyt başladı:

Kamber:

'Araz'a kırk kız kırkın,
Deli gönül saña vurgun,
Uzakdan örendim geldim,
'Arzu atım pekce vurgun.

'Arzu:

Elime aldım bir hıta,
Gelmez dilimden hiç haṭā,
Çağır yiğit sen hakk'a, (30a)
Kuvvet vire toru ata.

N'ola ben n'olmadım mı,
Ağlayuben ben gülmedim mi,
Ah dīnim İymānım Kamber,
At kadar olmadım mı?

Nur eline varalı,
Düvel düvel atdan aralı,
Gözüme uykular gelmez,
Kamber senden ayrılalı.

'Aşkıñ atına binerin,
Ataşlara hem yanarın,
Kamber senin ucuñdan,
Pervāne olup dönerin.

N'olduñ Kamber, n'olmuşsun,
 Güller gibi solmuşsun,
 Yoluma cān virirken,
 Bir ata mı kalmışsın.

Kamber:

Mübārek mātem ayı,
 Ağlar yohsulu bayı,
 Nice geçen ben bunı,
 Coşkundur 'Araz şuyu.

'Arzu:

Şu dünyanıñ fendini,
 Unutmadım andımı,
 Hakikatli yār iseñ,
 'Araz'a uğrat kendiñi.

Yārān-ı safā, ol zamān yār sevdāsıyla Kara Kaytan'a (30b)
 binüp, 'Araz şuyuna hücum etdi. Hele bir hāl ile orta yerine gelüp
 kaldı. At çok çabalayıp kaldı. Kendi dañı bunalıp, telesüyüp can
 havliyle atdan ayrılıp, elini bir şaza yapışıp, biraz aklı başı-
 na gelüp tırdı. 'Arzu dañı çok çalışıp, ip dañı atdı. Çāre idemedi.
 Ol zaman şuyun içinde Kamber beyt başladı:

Sökülmüş 'Araz'ın buzi,
 Atdan ayırdıñ bizi,
 Hālim müşkil hādedir,
 Elime girdi şazi.

Kaldı dizgin elimde,
 Var kuşurluk yolumda,
 Hālim müşkül hādedir,
 Yalñız Nur elinde.

Behey gidiniñ kıızı,
 Toğrı nice sözi,
 Kamber sefil haldedir,
 'Araz'a aldırdın bizi.

Tekrar gine Kamber, 'Arzu'ya iki kerre beyt başladı:

Ey Sipahi'niñ kıızı,
 Soldurduñ beñzimizi, (31a)
 Çağır Hızır İlyas'a,
 'Araz'a aldırdıñ bizi,

Uçdu ördeği kazı,
 Kaldı bozuldı yazı,
 Garib hālim zāifdir,
 Çağır Hızır İlyas'ı.

Ol zamān iki beyt 'Arzu söyledi, münacāt eyledi, Hızır 'Aleyhi's-selāmi çağırdı, beyt başladı:

'Aşkıñ kitābı eldedir,
 Hakk kelāmi dildedir,
 Ve atlı Hızır yetiş,
 Kamber'im sefil haldedir.

Ey karı yası, 'Araz bayırı,
 Eline girdi şazı,
 Yārim sefil haldedir,
 Aman yetiş Hızır İlyas.

Ol zaman, bu boz atlı çıka gelüp, suyun ortasından elinden tutup, mesire (taşra) çıkardı. Der'aķab, Hızır 'Aleyhi's-selām gāib oldı. Amma, Kamber gāib ü zāif oldı. 'Arzu, bunu tutup sürüdüğünden gine iki kerre beyt başladı:

Ġarib elde mi aldıñ,
 Yād elleri mi aldıñ, (31b)
 Hakikatli aşıkıñ,
 amber sen afā geldin;

ular gibi aqladım,
 anlı yaqlar aqladım,
 Senden ayrı dūqli,
 araları baqladım.

(amber):

oygun yaram oyulmaz,
 Yūrekdedir sızlamaz,
 Ah dīnim īymānım 'Arzı'm,
 Derde dermān bulunmaz.

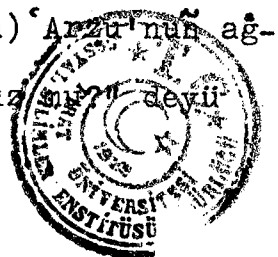
Derdiñe dert atayın,
 Māh yūzūñe baayın,
 Hālim zāif can 'Arzı'm,
 Bir dizine yatayın.

Ol zaman, amber zāif olmuş idi:

"Dizim hāzır amber'im, sakin olup yatandı," dedi. Ol zamān amber, 'Arzu'nun dizine yatdı. Yūzūne baup tırurken, 'Arzu gine beyt baqladı:

Ben de yūzmedim atdım,
 ırk gūne mūhlet aldım,
 Geldim 'Araz'ın ūstūne,
 amber'im seni buldum.

Ol zamān amber bu halde iken, zarāfet ile (32a) 'Arzu'nun ağızını arayıp suāl eyledi; "Araz Begi ile murād olduñuz beyt baqladı:

'Arzu kervan geçdi mi,
Yurt yerinden göçdü mî,
Doğrı söyle can 'Arzı'm,
Seni yādılar koşdu mı?

(Arzu):

N'oldun Kamber'em n'olursun,
Eliyle ağzım ararsın,
'Arzu seniñ olunca,
Beni kime şorarsın?

(Kamber):

Andumuz kara taşda,
Gözümüz kanlı yaşda,
Ah dīnim İymānım 'Arzu'm,
Ağ memen narkı kaçda?

(Arzu):

Gidem şuya ireyin,
Zülfümü koyuvireyin,
Ağ memeler Kamber'in,
Narkın kime vireyin.

(Kamber):

'Araz akar meyl ilen,
'Arzı'm uyanır gün ilen,
Ellere meyl virmesün,
Beni aldırdın dil ilen.

(Arzu):

Hele gördiñ günümi,
Cefāya uğratdım cānımı,
Kamber senden ayrılalı, (32b)
Giymedim gelin tonumu.

Ol zamān Kamber, 'Arzu'nun di(z)inde haste yatup, birbirine bakışup beyt söylerken, karşıdan asker belürdi. Meğer Araz Begi ile köylüler, cem olmuş gelürler. 'Arzu, bunları bilüp, Kamber'e ifāde eyledi. Ammā, Kamber'in kalkmağa mecāli yok idi. Meğer, ol kırk kızlar, 'Arzu şabahta kalkup gitdi, dağı ge(1)medü deyü arayup bakarken, Has Bağçede bunları görüp, 'Araz Begi'ne haber virdiler:

"Arzu kadın, bir Arab ile Has Bağçe'de yatıyor," dediler. 'Araz Begi'nin aklı başından gidüp, tiz silah kuşanup, adamlar ve köylüleri alup geldi ve gelen bunlar idi. 'Arzu bilüp, beyt söyleyüp, Kamber(e) haber virdi, beyt başladı:

(33a) N'oldu bize n'oluyor,
Düşmānlar hep geliyor,
Ah dīnim İymānım Kamber,
Beg ile köylüler geliyor.

Ol zamān 'Arzu, Kamber'in gözünün önüne elini örtünce:

"Örtme gözümü. Yüzüne toyunca bakayın," deyüp gine tekrar tekrar beyt başladı:

Yumma benim gözümi,
Mah göreyin yüzünü,
Seniñ dizin üstünde,
Kılsıñlar namāzımı.

Elime aldım elini,
İşideyin tatlı dilini,
Seniñ diziñ üstünde,
Bulsunlar benim ölümü.

Ol zamān böyle deyüp, Haqq Ta'ālāya münacāt eyleyüp der ki:
"Yā Rāb, sen settārü'l uyübsun. Beni düşmānlar elinde(n)

zebûn eyle," deyüp, hemân cān-ı şerifin Hakk'a teslim eyledi.
Ol zamān Kamber, 'Arzu'nun dizi üstünde öldüğünü görüp āh (u)
fiğāna (33b) başladı:

Sevdā ilen gelirsin,
Ecel cāmından içersin,
Niçün baña yār olmañ,
'Araz'ı niçün geçersin?

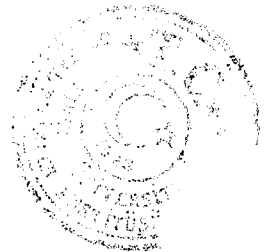
Kamber'im gördüm düşümde,
Güller açılmış başında,
Baykuşlar hece taşında,
Ötünce bekleyim mi?

Geçdin 'Araz özüni,
Arayıb bulduñ 'Arzu'nı,
Gelüp halk namazını,
Kılınca bekleyim mi?

Ben severdim hakkını,
Sen uşandıñ yabanı,
Yakın de(r)ler kıyameti,
Kopunca bekleyeyim mi?

Ervāhın tenden uçdı,
Ahret eline göçdi,
İdris hulle biçdi,
Giyince (bekle)yim mi?

Süzüldi gözüm yaşın,
Ezildi bağrım başın,
Ahrete giden eşim,
Seni ben bekleyim mi?

'Araż Begi gelince,
Nāzik teniñ yuyunca,
Bir kefende şarınca,
Şarınca bekleyim mi?

Ḳamber'iñ ḳalbini arı,
Gögsü sünbüllü ḳorı,
Bir mevlādan dilerim,
Cennet-i Ā'lāda vire hūri.(34a)

Cazu ḳarı var arada,
Meni buldı burada,
Yā nice olur benim ḥālim,
Sen ahretde, ben burda?

Ulu melek aldı canın,
Ḳırdı ḳanadım ḳolum,
Bir mevlādan umarın,
Cennet bağları olsun yerin.

Bunda ḳaldım yalnız,
Düşman elinde elimüz,
Ḳadir mevlām saña ma'lum,
Al emānet cānımız.

Yā ilāhi ḳış eyleme,
Bağırcığım taş eyleme,
Yādlara yoldaş eyleme,
Al emānet cānımız.

'Arzu daḥī, bu münacātı temām eyleyüp, ol daḥī cān-ı serī-
fin Ḥaḳḳ'a teslīm eyledi. Bir rivāyetinde daḥī, bunlar ölmeden
evvel Ḳamer, 'Arzu'nun dizinde yatarken ol akrebi cazu, mel'un

havā yolunda, kûp içinde, kamçı elinde, eğer havāda ve eğer şuda bir sihir için (34b) on göğü arayup gezerken bunları görüp;

"Hay sizler, gine birbiriñi bulduñuz mı?" deyüb 'Araž Begi'ne haber virdi. Hemān bunlar cem' olup gelince gördiler ki; Kamber, 'Arzu'nun dizinde yatup ikisi dañi rûñı teslīm etmişler. Ol zaman, 'Araž Begi:

"Hay- vah, ne bu yiğide yaradı, ne baña yaradı. Bunları böyle hasret ve beni böyle hasret koyan hep cazudur," deyüp, bunların başları paķ yuyup, arıdup; cümle erkek ve dişi ağlayu ağlayu iki ma'şuķı birbirlerine yakın mezara defn eylediler. Ruhları içündü ve senā eylediler.

Cazu, bunlar ile berāber ağlar idi. Ol zamān ğāfilin, bu cazuyı tutup muhkem kayd-ı mend idüp (35a) sihre mecāli kalmayup, üç defā buni şuya atdılar. Şu buni kabul etmedi, taşra çıkardı, Der'aķab, odun cem' idüp, çok ateş yakdırup bu cazuyı getirüp 'Arzu ile Kamber'in mezarının yanında ateşe atdılar. Ol zamān gördiler ki; bu ma'şuķın kabri birbirine yaklaşmış iken, hemān cazunin kemiği, ateş içinden çatlayup, bir pāresi 'Arzu ile Kamber'in mezarının arasında düşdi. İki mezarın arasında, bir karaçalı olup kaldı. Birinin mezārında aķ gül, ve birinin mezārında kırmızı gül bitüp, ortasında karaçalı olup, ilā yevmü'l kıyāme kaldılar Birbirine kavuşdurmayup, hasret kaldılar. (35b) Anların düğünleri Cennet-i ā'lāda olup, birbirlerine Cennet-i ā'lāda kavuşalar gerekdür, inşālahu ta'ālā.

Ruhları için fātiħā. Temmet tamam oldu.

Şahibi ve mālīk imām

Şeyh Abdullah Efendi Hāzretleri.

HĀZĀ KĪTĀB-I ARZU İLE KĀMBER (Y₂)

(1b) Rāviyān-ı aḥbār ve nākılān-ı āṣār ve muḥaddiṣān-ı rū-ziġār şöyle rivāyet ve nakleder ki; bu vilāyetlerde bir Beg var imiş. Ammā, Beg'in dār-ı dünyada bir erkek evlādı var imiş, Adına Kamber derler imiş. Ve ol vakitte, tamām altı aylık idi. Günlerde bir gün Beg, dīvan kurup, bir 'azīm-i asker gelüp ve (ş)ehrin karşusunda bir sahraya kondı. Amma, Begefendi'ye haber verdiler ki:

"Sultānım, karşumuzda sahraya bir 'azīm-i asker gelüp kondı, velākin dos(t) mudur (2a) ve düşman mıdır, malumumuz değildir." dediklerinde, Begefendi, divanhāneden ol hāneye nazar idüp haṭṭ-ı zātında çadır çadıra tenk tenk kurulup, bir 'azīm-i asker ki, vaşfı mümkün degil! Ve her ne hāl ise divānı tamām idüp, dīvan ağalarından birini 'acele ile gönderdiler. Ol daḥī varup, ol orduya vāsıl oldı. Ayıtdı:

"Bu 'askerin ser'askeri var mıdır?" deyü suāl eyledi.

Ayıtdı:

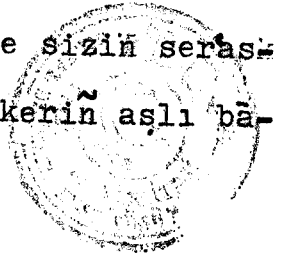
"Bu 'askeriñ ser'askeri siz olur mu?" dediler.

"Buluşmak istersin mi?" dediklerinde Dīvan Ağası:

"Buluşmam gerek" dedi. Onlar daḥī ayıtdılar:

"Kimden buluşmak istersin?" dediklerinde ol Dīvan Ağası buyurur kim:

"Hālā bu vilāyet(e) (2b) Begefendi'den gelüp ve sizin ser'askeriñize buluşmak isterim." dedikde, meġer ol ser'askeriñ aslı bā-

zergānbaşı imiş. Bunları varup Bāzergānbaşı'ya haber verdiler.

Ayıtdılar:

"Sultānım, bu vilāyetin imesi, bir ağa gelüp, cenābıñıza buluşmak ister" dediklerinde Bāzergānbaşı ayıtdı:

"Pek güzel, gelsün" deyü taleb eyledü. Anlar dañi varup, Dīvan Ağası'nı alup ve Bāzer(gān)başı'nın yanına götürdiler ve ol mezbūr gelüp, edeb-erkanla buluşduk da Bāzergānbaşı yer gösterdi. Ol dañi, varup karar eyledi. Bundan soñra misk tütünler ve lañif-i 'anber koñulu dürlü dürlü şerbetler içildikden soñra, ol mezbūr Ağa tekrar temennā idüp ve yine suāl eyledi. Zīra Dīvan Ağası, gāyet öyle 'arif idi ve kāmil idi. Şöyle ki, ol yirde anın gibi adam az bulunurdu. El hāsıl-ı kelām, Bāzergānbaşı, döndi ayıtdı:

"Hālā, Çin Maçın'den gelüp, Herāye şehrine gideceğiz" deyü haber verdi. Mundan soñra bir miqdār dañi eylenüp, edeb erkān ile kalkup gitmeğe hareket eyledi, döndi. Bāzergānbaşı ayıtdı:

"Begefendi'ye çok selām duālar eyle, benden" deyü bir miqdār teferruk şeylerden Dīvan Ağası'na varup 'izzet ü ikrām ile gönderdi. Çünkü, Dīvan Ağası gelüp, selām ifāde idüp ayıtdı:

"Sultānım gelen asker, bāzergānbaşı imiş, hālā Çin Maçın'den gelüp Herāyi şehrine gidecekdir" deyü haber virdi. Andan soñra mālum oldu ki, düşman değil imiş. Begefendi şād olup döndi, ol mezbūr Dīvan Ağası'na ayıtdı:

"Var bizden selām duālar eyle ve hem yārına gün, ikinci ta'mına bize teşrif buyurup, ihmāl itmeyesin, muntazır oluruz" deyü muhkem sipāriş eyledi. Ol mezbūr Dīvan Ağası, tekrar Bāzergānbaşı ile 'azimet eyledi. Varup, buluşup Begefendi'nin selāmını ifāde eyledikde (4a), dönüp, tekrar temannālar idüp ve ādat üzere davet eyledi. Bāzergānbaşı şāz (u) handān olup ayıtdı:

"Baş üzere, yine inşaallah varmamuz mukarrerdir" deyüp yine

kahve ve tütünler ve dürlü şerbetler içdikden sonra, tekrar vedâlaşup iyi hizmet idüp, gelüp begefendi'ye selâmı ifâde eyledi ve:

"yarın gelecektir" deyü haber virdi. Andan sonra, Begefendi, dünyada şâz-handân olup buyurdu ki:

"Ta'âm için tedarik idin." Evvelkinden on beş - yirmi koyun ziyâde sipâriş idüp. Çünkü, ertesi gün oldu. Begefendi yine kadim üzre dîvan iderken haber virdi ki (4b); Bâzergânbaşı geliyor, deyü. Begefendi ayıtdı:

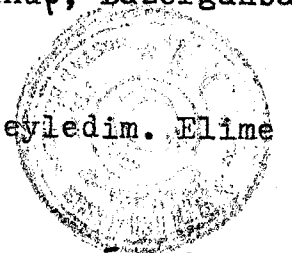
"Tiz." Kırk elli kadar dîvan ağalarından müstakbel için gönderdi. Ol ağalar dañi varup, karşılayup, getürüp saraya kondırdılar. Çünkü, dîvan tamâm olup bozulduktan sonra, Begefendi dañi varup, Bâzergânbaşı ile görüşüp merhabâlaşdıktan sonra ba'dahu ta'âm buyurdu. Ta'âmı yiyüp ve şeker şerbetlere ve misk-i anber ve koşulu ve kahveler içdikden sonra, Begefendi, Bâzergânbaşı'ya suâl eyledi. Bâzergânbaşı, çünkü mukaddem 'ayân u beyân eylediği gibi beyân eyledi. Begefendi, ziyâdesiyle şâz olup (5a) , kalkup hareme gitti ve hareme ehl-i hâton suâl idüp ve anların dahi mâlumları olup ayıtdı:

Mhâlâ, bu Bâzergânbaşı Çin Maçun vilâyetinden gelüp ve Herâye / Herat şehrine girecektir." deyü cevâb virdü. Döndi, ehl-i hâton, Begefendi'niñ eline ayağına düşüp:

"Sultânım, işte şimdi inşaallah vakt-i mübârekdir. Bu bâzergânbaşı ile bile giderüz. Biz de Herâyi şehrinin idelâm ." diyüp, hâşır-ı hâmuş olup, çünkü bundan mukaddem Begefendi'niñ Herâyi gitmeye murâd-ı şerîfi var idi. Velâkin, kendüye münâsib bir bâzergân düşünmedi. Zîra yol uzak (5b) ve hem harâmiler çok imiş. Ol ecilden korkar idi. Hâsıl-ı kelâm, Begefendi taşra çıkup, Bâzergânbaşı'ya nakleyledi. Ayıtdı:

"Sultânım, içerüde uşakda, cenâbıñızı tarîf eyledim. Elime , ayağıma düşüp ayıtdılar:

"Elbette kizi de götür. Biz de Herâyi şehrene seyrân idelüm."

dediler." dedikde (dedikde), Bāzergānbaşı döndü, aña dedi kim:

"Pek güzel, çünkü, seyrinde murādı, murād-ı şerīfiñizi var imiş. Eğer benim ile 'azīmet iderseniz, güzel hatırlıñız için bir kaç gün eylenirüm." dedikde, Begefendi ziyāde şāz handān olup, varup (6a) .....(5b'nin tekrarı), bu haberi söyledi. Ehl-i hātun ve cümlesi şāz olup, gayrı bunlar yol buldılar. Yol tedārikini görmeğe başladılar. Bāzergānbaşı (6b), bunlar için üç gün oturup. Çünkü bunlar, hāzır müheyyā olup vardığı gün bir selām sāt içinde yola revāne oldılar. Kona göçe, az mı uz mı gitdiler, altı ay bir gün mi gitdiler. İllā ki, tā bir konak ~~kal~~ kaldık da gayri ertesi gün şehriye-yi Herāye vāsıl olacaklar. Ammā, bunlar her gece bekçileri var idi. Çünkü, şehre bakan var deyü, ol gece bekçiler, durmadılar, huzūra vardılar. Meger ol yerde haramiler var imiş. Ol gece bunları, cümlesini şehit ettiği e-cilden bir kaç adem halās olup Herā'ye vardılar. Ol şehrin vālisine (7a) bir 'arz-ı hāl sunup ve bunlar[ın], feryād idüp ve her ne vākī olduysa, 'ayān ve beyān eylediklerinde, ol vilāyetiñ vālisi olan, bir mākdar asker tāyīn idüp, ol 'asker muğāde (=muğāvere) olan yere varup baksalar kim, dört biñ mīqdārı adem şehīd etmişler. Ammā, bu şehīdleriñ içinde bir māsūm (ā)vāzı geldi. Bunlar, çünkü, bu 'āvazı işidüp arayı arayı şehidlerin arasında bulup zābitleriñ götürüp, ol dahī halās olan ademlerinden suāl idüp, bunlar ayıtdılar:

"Sultānım, filan vilāyetiñ beyiniñ oğlu var." dediler

Međer kim, ol der(d)mende, biçare (7b) olsun Kamber imiş. Çünkü, babası ve anası ve cümle tāyeleri şehīd olmuşlar. Ammā, Kamber olmamış. Hattā ki, vālidesiniñ memesinde ağzı emiyormuş. Çünkü, vālidesi şehīd olduk da memesinde süt kalmadı, anuñ için çağırırılmış. Hele, ol muğādeniñ etraflarıñ cümle doluşup, ašlā haramilerden, nām nişān bulmadılar. Ayıtdı:

"Hoş imdi olan oldu, giden gitdi. Siz hemân Allâh-u Zülce-
lâl Hazretlerine hamd idün ki, selâmet ile halâş olduñuz." (8a)
deyü, Kamber'i alup, Herâyi şehrine götürüp ve Paşa'ya ve buluş-
durup ayıtdı:

"Sultânım, cümle askerimiz ile varup, etrafları cümle gezüp
aşlâ harâmilerden nâm ü nişân bulmadık. Ancak, şehidler arasında
bir maşûm bulduk. Filân vilâyetiñ beğiniñ oğlu imiş." dedikde, Pa-
şa, ol halâş iden adamlardan tekrar suâl idüp, anlar dahî evvelki
minvâl üzre cevâb virdiler.

Meğer kim, harâmiler, bunları çokdan kollayup gezer imiş.
Ammâ ol maħalde, Paşa maşûmı görüp ayıtdı:

"Bunuñ adı nedür?" deyü suâl eyledi. Ol firâr iden oğul a-
yıtdı:

"Devletlü (8b)....(silinmiş) beğ babasınıñ bundan ğayrı [yav-
rusu] yok idi. Bunuñ adına Kamber dirler." Ol Paşa dahî, bir hoş-
ca nazar idüp ayıtdı:

"Bu maşûm, keşf-i zâde olduğundan mâ'ada bunda olan hüsn-i
dil ile ta'bir olunmaz. Ancak, evlâd yerine beslemek idi." Ammâ,
ol maħalde, mezbûr Dîvan Ağası olan, Paşa'nıñ eline ayacağına dü-
şüp ayıtdı:

"Sultânım, lütf (u) kerem kııl. Bu maşûmu ben kuluna bağış-
la. Zîra, benim dâr-ı dünyâda bir evlâdim yokdur." deyü azîm zad-
lıklar etdikde, Paşa, gördi kim, evlâdı yok imiş. Bu derdmende
(9a), biçâre Kamber(i) mezbûr ağaya virdi ve anı da halâş idüp
bu maşûm(u) hor tutma, soñra sen bilürsiñ deyü muhkem sipâriş
eyledi. Ol mezbûr Ağa, kendi evine gelüp, Kamber'i hareme gönder-
di. Çünki, ehli hâatun, bu maşûmu görüp şâz oldu ve buğdan geçir-
di, kendüye evlâd eyledi. Ammâ ol gice, Rahmet-i Rabbâni, ehliye
cimâ'vâki olup, gör hikmet-i ilâhi dokuz ay on gün tamâmında, bir
kız evlâdı dünyâyâ geldi. Bunlar ayıtdılar:

"İmdi, evlâdımız bir iken, iki oldu." deyüp şükr eylediler. Bu kızın adını "Arzu" kodılar. Bunlar, çünkü üç dört yaşlarına/yaşlarına/ (9b) bunları hocaya virdiler. Ve bunlar okumağa meşgul oldılar. Ve bunlar kendülerini kardeş bilürler idi. Ve bir baba sırrı, cariyelerine tembih etmiş ki:

"Eğer, aslını söyleyecek olursa, sonra uşaklar zâbd olunmaz, başdan çıkardılar."

Ammâ, 'Arzu'nun babasının bir karındaşı var idi. Bir aher diyârda idi. Bir gün kalkup, Herâye şehrine, karındaşıyla görüşmek için geldi. Bu, 'Arzu ile Kamber'i mektebden gelüp, 'amûcalarının ilini bûs idüp yanına oturdu. 'Amûcası suâl eyledi; dedi kim:

"Birâder, çocuklar senin midir?" dedikde, ol dağî ayıtdı:

"Belî, kız benim kendi evlâdımdır. Ancak (10a), oğlan/a/, filân yerden begin oğlu ve filân yerden Herâyi'ye gelürken harâmiler şehîd etmişler ve oğlancık sağ kalıp, şehîdler arasında bulduk da, bu da benim oğlum gibidir." dedi. Min evvelihi ve ilâ âhiri (başından sonuna kadar) karındaşına nakleyledi. Döndi, karındaşı ayıtdı:

"Birâder, benim bir oğlum vardır. Aña, kızını 'ağd idelüm."

"İnşâallah" deyüp ve çıkarup yüz altın kadar kızın boynuna aşdı. Ve bunlar(1) nâ-murâd eyledi. Kızın babası, gayrı ne desün, hemân bu kadar dedi kim:

"Dağî vakti vardır" dedi. Ammâ kız(ı) babası murâdı bu idi ki, 'Arzu'yu Kamber'e verecek idi. Hele karındaşı bir gün kalkup 'azm-i vilâyet eyledi. Bu taraftan (10b) 'Arzu'nun babası 'ömrü yetdi, ecel geldi, vefât eyledi. Bunu 'aded üzre defn eyleyüp fâni dünyâdan beka dünyâyâ intikâl eyledi. Ammâ uşaklar yine kadîm üzre hocaya varur gelürler, lâkin günlerde(n) bir gün ol mahebûblar sevdâyı 'Arzu Kamber'e aşık oldu ve Kamber'i kendi hâline koyup tenhâda sözler ve şifirler söyle-

meğe başladı. Zira 'Arzu kendi t̄ay(e)lerinden eşidir idi ki ana bir baba bir karındaşı (de) gildir. Ancak Kanber'e 'aşık olup bî-karār olmuş idi. Hele ne hāl ise ol gün dahī çıkup hocadan azād olup eve gelür iken yine 'Arzu Kanber'e söz söylerken 'Arzu'yu azarlayup (lla) dedi kim:

"Ey 'Arzu, kerem kıl, sen benim karındaşımsın, niçün böyle söz söylersin. Şakin kimse işitmesin -deyü- yohsa seni beni 'āleme 'ibret iderler" döndi 'Arzu aña dedi kim:

"Ey benim Kanber'im señle 'anberim, ben seni severim, sen de beni sev, eğer sen beni sevmezsen anı öyle bil ki ben kendimi helāk iderem" dedi.. Her ne ise bir kaç günden geçdi, sonra bir gün 'Arzu hocasının elini būs idüp zārı zārı ağladı. Ayıtdı:

"Ey benim üstādım, kerem kıl efendim hazretleri benim hālīm giderek günden güne āh ile zārım nebāsından zahmet şevkat eğer olmazsa ben kendimi helāk iderüm" deyü gözlerinden nohut dānesi gibi yaşlar dökülüyor. Döndi ol üstād ü (kāmīl hoca efendi ana dedi ki:

"Ey benim ciğer köşem kızım şakinup bir firāre ü ahdet itmeyesin, altun eviñizi bakıra tebdil itmeyesin" deyüp ve 'Arzu'yu bir تنها yere çeküp suāl eyledi. Zira her fende māhir ve her 'amelde kāmīl idi. Bu kızın nāmuzuna bakup kızın nāmuzu tolı 'aşkla, boynundan aşmış. Hoca bildi ve ayıtdı:

"Ey benim ciğer köşem 'Arzu 'elem çekme ben sizifñ sirrifñıza kādīr olurum. Ancak yarın ikindiden sonra benim Kanber'e bir kaç kelām söyle bakayım. Kanber'e de ne söyler" dedi. 'Arzu varup tekrar (l2a) hocasının elin öpüp ayıtdı:

"Ey benim efendim , benim aşkımdan hiç kār itmiyor, benim hālīm nice olur, ben ise helāk oldum" dedikde ol üstād-ı kāmīl olan hoca ayıtdı:

"Ey benim 'Arzu'm, çünkü ahvāl böyledir yarın sabah geldikde bileziğin baña getür, saña baht için bir tılsım yazayım avār, bağ-

çe içinde kuyunun taşını üzerine koy ve Kanber'i şuya gönder. Şu çekerken bileziği görüp eline aldığı gibi ol saat senden ziyade 'aşık olup bi-firâr ola" dedikde tekrar hocanın elini būs eyledi ve ayıtdı:

"Ey üstād-ı kāmīl, benim ateşimden Kanber hiç kār itmiyor, beni her yerde (12b) azarlıyor, çekişiyor" azarlıklar kıldı, hocası ayıtdı:

"Ey benim ciger köşem sen elem çekme hemān sabah ile geldikde bileziği getir". 'Arzu yine elini būs idüp kendü evlerine gelürken 'Arzu yine sözler söylemeye başladı; Kanber ayıtdı:

"Ey 'Arzum, amānı bilür misin, gel kerem eyle bizi kendi hāli-mize koy, zira sen benim karındaşımsın, senden bu denlü söz şādir olmaz.

Hāli hāldaş olur mı,
Sırrı fāş olur mı,
Anan ayrı, baban ayrı,
Böyle karındaş olur mı?

Kanber-i der(d) mende fikre vardı ve kendü kendüne ayıtdı:

"Hey cānım, ben kendimi bildim bileli biri birimize karındaş bilürüm. Bu ne aḥvāldi, evvel tenhā söyledin şimdi şokakda söylemeye başladı. Bu bizi sevmek değil murādı ancak Allah u 'ālem başımızı bir belāya uğratmağa kaşd ediyor" deyü bu beyti söyledi.

Hāli hāldaşım mısın,
Sırrı sırdaşım mısın,
Anan, baban uğurlar,
'Arzu kız kardeş mısın?

Kanber böyle dedikde 'Arzu ayıtdı:

"Ey Kanber sen benim muḥakkak kardeşim değilsin. Eğer sen benim karındaşım olaydın benden bu denlü söz şādir olmazdı" dedi.

Her ne ise evlerine geldiler. Ammā 'Arzu'nun şabra kararı kal-
mayup ol gice 'ömrü düşman'ömrü gibi geçdi. (13b) Ertesi gün bun-
lar erken hocaya varup okumağa meşgul oldılar. Ammā ol maħalde
mektebe bir 'acūze koca karı geldi. (Bu) 'Arzu ile Kamber okuyor-
lar bu ikisine göz dikup ayıtdı:

"Cānim efendi, çocuklar kimin evlatlarıdır" dedi.

Hoca ayıtdı:

"Neylersin, filān ağaniñ evlālarıdır" dedi.

'Acūze ayıtdı:

"Bildim"-dedi. Velākin ağaniñ erkek evlādı yokdur" dedi.

Ol maħalde 'Arzu ayıtdı:

"Yine Kamber, gördü ki, birisi söylendi. Kamber ise aślā, bu
işden haberi yokdur." Der(d)mend 'Arzu'nun kulağı kirişte idi. (14a)
Velākin, bu vechile Kamber'e inandırmayup, Kamber ise, kendü der-
sine mukayyed olup dahī bir ğayrı şeye kulak virmezdi. Her ne ise
ikinci vaktine degin, okuyup azād olduqdan sonra, ol 'acūze 'avrat
'Arzu'yu tenhaya çekup ayıtdı:

"Gel kızım, saña bir şey söylerem" dedi.

'Arzu ayıtdı:

"Nedir, behey uğursuz?" dedi.

Koca karı:

"Ey kızım, benim sözüm, senden yañadır"-dedi. Siz Kamber ile
karındaşsınız, lakin size nikāh düşer. Kaldı ki, sen bu Beğ'in kı-
zısın, Kamber ise bir deveci oğludur"-dedi. aslı iyü bilürüm" dedik-
de, 'Arzu karıya darıldı. (14b) Bacağından yapışup, bir mikdar öte-
ye beriye çekdi. Koca karı ba(r)bar bağırdı, feryād idüp"

"Aman kızım, ben saña şaka itdim. Koyuver saçım" deyü feryād
ider. 'Arzu ayıtdı"

"Bire kurbe cadı, ister bizi ayırmağa, hālimizi ğayırmağa sa-
ña mı kaldı?"

Hele koca karı, halās olunca, hayli zahmet çekdi. Ammā 'Arzu'-

nun Kamber'e muhabbeti çokdur. Şer-neşer, ammā āşikāre itmez idi. Karındaşım der idi. Koca karı ayıtdı:

"Gördüñ mi başımıza gelen serencāmı, felāketi. Şu yere girecek kızın elinden hoca ilen kurtulam, hoş itmedi. Ahtım olsun, seni Kanber'den ğayrı da ayırdım." deyü and iddi. Ol maħalde, hocası 'Arzu'yu kaşdile çağırda, ayıtdı:

"Arzu, baña bir su vir, içeyim" dedi. 'Arzu kalkıp, billur bardağı şuya daldurup, hocaya virüp ve karşısında el bağlayup divāna durdı. Hocası ayıtdı:

Şimdi, ortalık tenhādır. Bileziğin baha vir, tılsımı yazayım" dedi. 'Arzu, koynundan çıkarup, bileziğin hocaya virdi ve elini būs idüp durdı. Bu aralıkda koca karı Kanber'i tenhā yere çağırup ayıtdı:

"Bağ oğlum, sen 'Arzu'ya kız karındaşım dersin. 'Ammā, ben anı bilirim ki, sen (15b), sen onuñ karındaşı değelsin. Size nikāh düşer. Velākin oğlum, sen bir bey oğlusun, 'Arzu ise bir çingen kızıdır." dedikde hemān yerinden kalkup, rahle tahtasını kapup, koca karıya vurup, koca karı yıkıldı. Bir dahī urmasın, kıçın kıçın kapuya değin sürüne sürüne gitdi. Bir dahī urmadan, hele koca karı çıhdı, gitdi. Ammā, hocası bu gürültüyü işidüp ayıtdı:

"Oğul Kanber nedir o gürültü?" dedi. Kanber cevāb virüp:

"Aziz sultānım, bir şey yokdur, rahle düşdi" dedi, Zira hocası, odasında halvet oturur idi. Anıñ için suāl eyledi. Zira hocası 'Arzu ile(16a), tılsım yazar idi. Tamām olup 'Arzu'ya ayıtdı:

"Ta bağçaye gidersin, kuyunuñ taşı üzerine koyup, Kanber'i şuya gönder. Bileziğini görüp, ele aldığı gibi, senden ziyāde āşık düşüp bi-karar ola." dedikde, tekrar dest būs idüp ve bileziği koynuna şakladı. Ammā, biz koca karıya gelelim. Bir kere 'Arzu'nun elinden kurtuldi, ikincide Kanber'den rahle tahtasıyle bacağına kır-

dı. Beddūā ederek, güç ile topallaya topallaya evine vardı, yat-
dı. El'hāşıl, bir ay taşra çıkmadı. Ve yine bizim hikâyemize ge-
lelim. 'Arzu'ya geldi. Āh u zārı bulutlara çıktı ve sabra takāti
kalmayıp (16b) günden güne 'ibret-i gönüle varup, gül beñzi sarā-
rup harāba döndü. Hocası gördü kim, kızın işi bitdi, çağırup a-
yıtdı:

"Ey kızım, bu seniñ ahvālin ne ahvāldir?" dedi. Hele aynanı
eline al, gül cemāline nazar eyle." dedikde, 'Arzu dilāram ayıtdı:

"Ey benim üstādım, kāmil velīnimetim, efendim, sultānım ben
cāriyeniñ ahvāli, seni efendim, beyān etdim efendim, ahvālim sa-
ña mālūmdur." dedikde hocası ayıtdı:

"Kamber'i çağır gelsün ve benim yanımda bir kaç kelām söy-
le bakayım. Benim yanımda saña ne söyler." dedikde, 'Arzu Kamber'i
hocası 'Arzu'ya işāret eyledi. 'Arzu dahī hocaya (17a), icāzetle
Kamber'e bir kaç kelām söyledi. Kamber, başını aşağı tutup ve yi-
ne 'Arzu'nun yüzüne bakdı, ayıtdı:

"Ey edebsiz, evvel tenhāda söylerdin, şimdi hoca efendiniñ
yanında söylemeğe başladın." dedikde, ol 'ārif , üstād-ı kāmil ho-
cası, bunlara bir miktar gülüp ve ayıtdı:

"Ey oğul Kamber, niçün, sen bu deñlü söz söylersin? Şakın
kızın hātırına değme, eğer bir dahī işidirsem, sonra seniñ hātırına
değerim."

Kamber, söylediği söze nādım olur, pişmān olur, varup hoca-
nıñ elini būs idüp:

"Tövbeler olsun sultānım. Bir dahī söylemeyem, suçum 'afveyle"
dedi. Tekrar elini būs idüp ve hoca da (17b) Kamber'in yüzünden
öpdi ve ahşam yakındır deyü, bunlar(ı) evlerine gönderdi. Bunlar,
hocanıñ elini būs idüp evlerine gitdiler. Ammā, evlerine gelürken
ol mahublar serdāri 'Arzu derdmende, Kamber'(i), kendi hālince ko-

mayup, yine beytler, şiirler söylemeğe başladı. (K̇anber:)

"Ey 'Arzu, gel kerem eyle, baña bu deñlü söz söyleme." dedi.

'Arzu dilāram ayıtdı:

"Ey K̇anber, gel seniñle kavlı idelüm. Eğer, sen benim anamdan süt emdin ise, benim karındaşımsın. Velākin emmedin ise, sözüme gelür misin?" dedi. K̇anber yine bir şey söylemedi. 'Arzu ayıtdı:

"Ey K̇anber, şimdi biz, eve varalım. Sen anama söyle ki, bizim karnımız aç, bize ta'ām vir dedikde, varup anamıñ memesini al, bu meme, benimdir de bakalım, anamız ne söyler" dedi.

K̇anber, izlam (ilzam) olmak için, anası yanına varup, elini koynuna sokup ve memesin alup(18a):

"Bu meme, benimdir -dedi-, bunu ben şimdi emerim." dedikde 'Arzu ayıtdı:

"Baka K̇anber, benim mememi alma. Bu memeden sen süt emmedin, benimdir." dedikde, K̇anber darıldı ve memeyi koyup, ol maħalle anası ta'āmı koçarmağa başladı. 'Arzu ayıtdı:

"Ben, varayım, bağçeden şavuk şü getüreyim," büküşki maşrapayı alup gitdi ve kuyunuñ yanında varınca eğlendi, gelmedi. Anası, K̇anber'e ayıtdı:

"Ey oğul, 'Arzu gelsün, bağçe soğuk oldu." dedikde, K̇anber, bir bakraç alup, boş gitmeyeyim (18b) deyü gitdi. 'Arzu ise kuyunuñ yanında durur. Lākin akillar ve fikirler bir yerdedir. Çünkü, K̇anber'i gördi, uzakdan gēliyor. Hemān, bileziği koynundan çıkarp ve kuyunuñ taşı üzerine koyup ve maşrapayı doldurup K̇anber'e karşı geldi. K̇anber ayıtdı:

"Dur 'Arzu, ben de bakraç doldurayım da bile gidelim." dedikde 'Arzu'nun cānına minnet:

"Tiz gel." dedi.

Çün, K̇anber kuyunuñ yanına varınca, gördi kim bir altın bilezik durur. K̇anber ayıtdı:

"Bu eyü şikârdır." deyü alup koynuna sokdu. Ol sâfat 'Arzu'nun aşkından bi-ķarar olup, 'Arzu'ya yakın varınca, 'Arzu ayıtdı:

"Ya, ben bakracı doldurmayı unuttum." dedi (19a). Meķer derd-mend Kānber, 'aşkından bakracı unutmuş doldurmayı:

"Ya ben, unuttum." dedi. Buna kıyas ammā, 'Arzu gördi, bilezi-ğın aldı, koynuna kodı. 'Arzu ayıtdı:

"Ey Kānber, şimdi sen kimiñ oğlusun?" dedi.

Kānber ayıtdı:

"Ey 'Arzu, çünki ahvāl böyledir. Gel kendi türkülerinden baña öğret" dedi.

'Arzu ayıtdı:

"Yok Kānber, böyle olmaz. Aç mübārek ağzını bir saña bir kendi şeker lebimden lezzet vereyim. Allāh-ı 'Azimişan baña verdiği 'aşkı saña naşib eyleyüp sen (de) benim gibi olasın" dedi. Kānber hemān ağzını açdı. 'Arzu da buna kendi şeker lebinden verdiği kimi Kānber de hemān (19b) ol sâfat 'aşkı ilāhi kâlbine düşüp şâirlik naşib oldu. Anası taāmı hazır eyledüp bekliyor. Bunlar ise taāmı çokdan unutmuşlar. 'Arzu'nun gözüne taām değil, dünyā-yı görünmez Kānber'den ğayrısı.

Beyt-i 'Arzu:

Maşrapamı doldurdum,
Doldu deyü kaldırdum,
Dīnim, imānım Kānber,
Ben bileziğim aldırdım.

Beyt-i Kānber:

Ben puñara varmadım,
Abdest daħi almadım,
Dīnim, imānım 'Arzu,
Ben bileziğin görmedim.

Beyt-i 'Arzu:

Benim gönlüm sende (dir),
Nitekim can tendedir,
Sakla cânım Kanber'im,
Bileziğim sendedir.

Beyt-i Kanber:

Tiz söyler, nice sözi,
Mafv iderler bizi,
Eğer duyarlar ise,
Zindāna koyarlar bizi.

(20a) Beyt-i 'Arzu:

Soñ ağazın senetdir,
Hem cânıma minnetdir,
İkimiz bile olunca,
Zindān bize cennetdir.

Beyt-i Kanber:

Evlerin öñü oluk,
Sular akar tonuk tonuk,
Bileziği bulana,
'Arzu nen var muştuluk.

Beyt-i 'Arzu:

Evlerimin öñü oluk,
Sular akar tonuk tonuk,
Bileziği bulana,
'Arzu kendü muştuluk.

Çünkü 'Arzu, şuya gitdi gelmedi. Anası Kanber'i gönderdi.
"Arzu'yu çağır gelsün" deyü. O da gelmedi. Cāriyesine a-
yıtıdı:

"Tiz var bak. Bunlar kãdadır?" deyü cariyei gönderdi.

Cāriye bağçeye varup buñara doğru giderken meğer Arzu'nun kulağı kirişte, gözleri yolda imiş. Uzakdan cāriyeyi görünce ayıtdı:

"Sükūt Kanber, cariyeni bizim için gelüpdür." deyü yapça yapça gelmeğe başladı. (20b), Cariye gördi kim, geliyor, hemān döniverdi. Ammā, şüpheye vardı, yine yoklar. Bir şey söylemedi. Bunlardan evvel geldi. Kadını darılır, ayıtdı:

"Bire kahbe, kanı anlar nice oldu?" dedikde, cariyeye ayıtdı:

"Sultānım kadın, bana ne darılırsın. Bakdın gelmedi, gelüpler zāhir, bütün gün hocada okurlar. Bağçe eğlencene hasrettiler." dedi. Her ne hāl ise bu cāriye böylece yaptı. Ammā, vālide-ler şüpheye vardı ve hem bildi. Hemān iki elini dizine urup āh itdi:

"Uşaklar başdan çıkdı," deyüp ne edeceğini bilmedi ve ayıtdı:

"Hoş itmedi, ahdim olsun, bir kuzu içinē ağı koyup, Kanber'e vireyüm." deyü and içdi. Bu sözde iken 'Arzu ile Kanber geldiler. Ammā, içeriye girmeden, çünkü, 'Arzu'nun kulağı kirişte idi. (21a) Hoş itmedi, her kaçan, kuzu pişürseler, Kanber'e ısmar ısmarlayım yemesün dedi.

Kanber'in, bundan hiç haberi yok idi. Her ne hāl ise, ta'am öñlerine koyup, bunlar yediler. Ertesi gün yine hocaya varup, dest būs idüp, postlarına oturdılar, okumağa meşğül oldular. Ammā, evvelki lezzeti bulmayup, günden güne muhabbete düşdiler. Ve bir kaç gün geçdikden sonra anası ayıtdı:

"Oğul Kanber, yaylaya varup, çobana söyle ki, bir kuzu alup eve getüresi. Anda eğlen, koyunların yanında eğlen, çoban varınca," dedi.

Haberi yokdur ki, ağılu kuzu, Kanber için pişe gerekdir. Her ne ise tan olup, kendi varup çobana dedi kim:

"Evde, bir kuzu isterler" dedikde çoban ayıtdı:

"Ya bunda kim kalurdu?"

Ƙanber ayıtdı:

"Seni gelince ben eğlenirim." dedi. Çoban varup, bir kuzu tutar, eve götürür. Ve boğazladı, şoydı. (21b), tamām idüp ayıtdı:

"Bize dahī bunda hizmet var mı?" dedi.

"Bundan saña hizmet yokdur. Var söyle Ƙanber gelsün." dediler. Çoban, azığı omuzlayup gitdi. Varup Ƙanber'e söyledi. Yayladan gelince, kuzu da pişmiş hāzır oldu. 'Arzu da ol maħalde, mektebden henüz geldi. Birbirlerini görünce yine:

"Ƙarnımız açdır" dediler.

Anası ayıtdı:

"Şimdi hāzır olur." diyor ve ta'āmı önüne koyup, ağulu kuzuyu getirüp, Ƙanber'in önüne kodı ve Ƙanber'e teklif eyledi:

"Ye oğul", tiztiz kodı. Ƙanber, sofranıñ (başına) geçdi, oturdı. 'Arzu gelüp oturmadı. Ƙanber ayıtdı:

"Ey 'Arzu, gel imdi yiye(l)im." dedi. 'Arzu ise Ƙanber'in karşısında dīvan dururken hayrān kaldı. 'Aşkından unuttı, öyle ayıtdı (22a)

"Benim karnım tokdur," dedi. Öyle deyince Ƙanber ayıtdı:

"Meğer, benim karnım açdır dediğimiz, 'aşkıımızdan imiş," ve ayıtdı:

"Çünkü, 'Arzu gelüp yemiyor, ben de yemem," dedi. Anası ayıtdı:

"Oğul Ƙanber, sen ye -dedi-, 'Arzu yemezse yemesin," dedi.

Ƙanber ayıtdı:

Çünkü, kimse gelüp yemiyor, ben de yemem," dedi. 'Arzu ayıtdı:

"Ah, az kaldı ki, Ƙanber'in kanına gireler, ya

fikre vardı. Ve Kanber gördi, 'Arzu istemiyor, hemān bu beyti söyledi:

'Arzu kaşın çatmışsın,
Kaygulara yatmışsın,
Önümde kuzuya,
Ağular mı katmışsın?

Beyt-i 'Arzu:

Umma Kanber'im umma,
Anamın kaşdı kimse,
Önündeki kuzuya,
Şeker gatsa yeme.

Anası ayıtdı:

"Gördün mü, bunlar, duymuşlar imiş, ya nice olur -dedi-, Eger, şimdi kız ister olaydı, hemān verirdim." deyince, etrāf-ı egnāfa duyulup yayıldı ve Şam'a şarka haber gitdi. Ammā, mukēdemā, 'Arzu'nun 'amūcası, şehrinde(n) gelüp (22b) ve 'Arzu'yu görüp ve kendi oğluna nā-murād etmiş idi. Ammā, 'Arzu [nuñ] oğluna nasib değilmiş. "Ömrü vefāt etdi. Ammā, Muş şehrinin Bey'ine bildirmişler. Ol Bey'in, dār-ı dünyāda evlādı nāmında bir oğlu var imiş. Ol 'Arzu'nun 'amūcası, ol kadar meth etmişdir ki, dil ile kābil olunmaz. Elhāsıl-ı kelām, Befefendi'nin gönlü olup ne kadar meth etse götürür. Lākin, bunları nā-murād etmesine sebep olmuşlar ve 'amūcası Herāye şehrine, mektub gönderüp, ahvāli ma'lūm etdikde, şon mefhum ma'lūm olunca anası kāil ü rāzı olup ve Muş şehrine mektub gönderüp, mektub gelüp, vuşul bulup, mefhumu ma'lūm olduğda, kethūdāsını çağırup:

"Tedārik gör, Herāye gideceksin. İşte saña yüz kise akçe virdim ve senünle dört yüz adam bile gitsün. Az dersēn, ne mikdar kifāyet ederse götür." dedikde deyüp kethūdāsı ayıtdı:

(23a)"Sultānım, bu tedāriğe göre, dört yüz adam götürüm." dedikde Begefendi ayıtdı:

"İstersen, biñ adam götür. Eğer akçe dahī kifāyet itmez dersen, seksen kise dahī al." dedi. Her ne hāl ise, kethüdāsı varup, askere nizām virüp ve bir mübārek sâat içinde; "Azm-i Herāya" deyüp, yola revāne oldılar. Kona göçe, dört ay deyince Herāye şehrine vāsıl olup geldiler ve bir kaç gün geçdikden soñra, Arzu'yu anasından, taleb eyledüp, her ne istediye, Beğ'in kethüdāsı hemān virdi. Aslā yok dimedi.

Ve yine, bizim söz Kamber'e geldi. Der(d)mend, biçāre ne ideceğini bilmeyüp, kendü kendüye ayıtdı:

"Yā Rābbi! Benim hālim nice olur? Zintikam Paşa'ya giderim, iki derdime dermān olurdı. Ammā, gitdikden soñra, Arzu'mu alup giderlerse ya nice olur?"

Kapuların karşısına gelüp, Arzu'yu gördi. Bu beyti söyledi:

Gelüp beni görmezler,
Hāl hatırım sormazlar,
Neyleyim cānım Arzu,
Seni baña virmezler.

(23b) Neyleyüp ne derler,
Bizi hāif iderler,
Kızımız sultāna,
Beni saña vireler.

Gör, hikmet-i ilāhi, Kamber'in fikre vardı. Fikr-i hayāl imiş. Bu der(d)mend, biçāre Kamber, Arzu'ya yakın gelüp ayıtdı:

"Ey Arzu, çünki ahvāl böyledir. Gel baña gün mühlet vir, şakınup kendini ele virme." dedikde, Arzu ayıtdı:

"Ey cānım Kamber, saña otuz yıl mühlet, -dahi- Andım olsun

sen gelince, ben kendimi teslim eyleyim. Hemân varasın Zintikâm Pâdişâhına." dedikde, der(d)mend, öksüz Kanber, üç aylık yolu revâne oldu, yayanca gitdi.

İşte, Kanber gitdikden sonra, Muş şehrinin beyinin kethüdası, 'Arzu'yu talebeyledi. Anası virecek oldu, ammâ vilâyet âyanları râ(2)ı olmadılır, ayıtdılar:

"Bu ikisi de birbirlerine 'âşık ve mâ'suklardır. Bakalım elbette, kanda ise, bugün yarın Kanber de gelür." Dediğin kimin kethüdası râzi oldu. Ammâ bizim hikâyemiz Kanber'e geldi(24a). Öksüz Kanber, Zintikâm diyârlarının kırlarında geze geze, baksa ki, pâdişahların atları, çayıra çıkmış idi. Kanber ayıtdı:

"Bugün, bunda oturayım, yorgunluğum çıksın." deyüp arabların yanına varup oturdu. Arablar suâl eyledi, Kanber de bir beyt söyledi:

Yayan geldim Herâ'dan,
Virsin murâdım yaradan,
Gece gündüz niyâzım,
Engel çıksın aradan.

'Arablar ayıtdılar:

"Ya ahi bu ne söyler Allah belâ virir ağırsız bilmez ne söylediler. Ammâ çayırdan elan atlar işidüp başlarını yukarı kaldırup Kanber'in yüzüne hayrân olup yimekten ve içmekten berî oldılar. Çünkü, Arablar bu ahvâli görüp ayıtdılar:

"Yeğenim bu atlara urdılar, çayır yemezler bu herif bilmem ne söyler. Atlar hep buna bakarlar" deyüp bunu tutup pâdişaha getirüp ahvâli bildürdiler. Pâdişaha arab da suâl eyledi; ..... belâ ayıtdı:

"Suâl sultânım bu adem dünki gün gelüp çayırdan bize misafir oldu. Biz buna suâl (24b) eyledik. Bilmem ne söyler biz bilmedik. Atlar hep buna bakdılar, çayır yemediler" dedikde Pâdişah-ı 'âlem

dahî ayıtdı:

"O(n)u getirün benim huzûruma"deyü taleb eyledi. Bu Kanber'i alup Padişah'ın karşusuna getürdiler. Kanber yedi yerde temännâ idüp .....ayıtdı:

"Şabahın hayrola, ey Şâh-ı Âlem ve şahibini der(d)mend..... Âlem devletini şaklasın, Haq Taâla, sevdiğini bağışlasın, yavuz askere gülşenlerin eyi gün doğmaya, düşmenlerin, sene kaşt eyleyen ellerin kurusuñ, bahsiñ söyleyen dilleriñ kurusun, düşsün. Dostun dost, düşmâniñ hor hakîr olsun." deyüp ol kadar zârlıklar kıldı kim, vaşfa gelmez. Padişâh-ı Âlem ayıtdı:

"Dediğiniz adam bu mudır?"

Anlar ayıtdılar:

"Belî budur" dediler.

Padişâh-ı Âlem, Kanber'e suâl eyledi. İsmi ve diyârını ve ne için bu kadar zârlıklar kıldığını hep suâl eyledi. Kanber dahî cevâb virdi. Padişâh'ın mâlûmu oldı, ayıtdı(25a):

"Baña Bostan'ı getirün." dedi, taleb eyledi. Bostancı Begi dahî Padişâh'ın karşusuna gelüp, yedi yere yer öpüp, divân dur(d)ı. Padişâh-ı Âlem ayıtdı:

"Şu duran Âşık Kanber'i gördüñ mi?"

Ol ayıtdı:

"Belî efendim, gördüm, fermân efendimiñ"dedikde Padişâh-ı Âlem ayıtdı:

"Herây'da bir mâşuk var imiş. Bu dahî anıñ Âşıkımdır. Muş şehrinden asker gelüp, bu tek mâşukunun elinden haber almak isterler imiş. Çünki, bize dahî düşdi. Şimdi sen gidesin, saña ne mişdar asker lâzım ise götür ve mâşukasını bu Âşık Kanber'e alıvir. Eğer, alup giderler ise, ardlarına düşüp, eğer cenk dahî iderler ise idesin añlar ile. Her ne yüzden o(1)ursa öyle eyle. Destur, meğer sen de, ancak bu benim etdiğim eğer itmezsen, sonra senin ba-

şın keserüm." dedi. Bostan Begi, yedi yerde yir öpüp, sekizinde divân yerini öpdi. Dura vardı ayıtdı:

"Sultānım, 'ālīşān-ı fermān efendimindir." dedikde, ertesi gün 'askeri tedarik ve müheyya idüp, üçüncü günü yolarevāne oldılar. Cümle 'askeri atlınsun, ol der(d)mend-i bīçāre Kanber (25b), āta binüp, 'askerin öñüne düşüp, yayan yürür. Her ne hāl ise kona göçe Herāye yakın gelince, Herāy'da olan, Muş şehrinin 'askeri(n) tozunu dumanını gördiler, ayıtdılar:

"Acabā ne ola, görünen toz duman ne ola?" deyü fikre vardı.

Kimisi der ki:

"Yegā cengidi" der.

Ve kimisi der ki:

"Hargere"

Kimisi der ki:

"Åskerdir"

İçläränden birisi ayıtdı:

"Bu kim, iyü 'alāmet değıldür. Korkarım bu gelen 'askerlerdir. Zira, bu kadar toz duman, dağ ... olmaz. Allāh-u 'Ālem, Kanber, Sultān'a gitmiştir. Eğer 'asker ise, korkarım bir 'asker olur. Gelin, ademler gidelim. Yohsa iki başdan katl oluruz. Belki, yüzümüz dahī kara olur. Bizim, Beg oğluna kız mı bulunmaz. Hususa ki, bu diyārda üç dört ayları eylendik, kaldık."

Kimisi der kim:

"Şimdi biz gitsek kaçtı diğler, bed-nām oluruz."

Ve kimisi der ki:

"Konulsun, ne kaçarız ve ne ceng ideriz (26a). Bir kız için bu kadar kan mı olur? "

Bunlar, böyle fikre vardı, nāgāh, gördi ki, ol 'acuze koca karı geldi ayıtdı:

"Ey ağalar, ne söyleşirsiniz?" dedi.

Añlar ayıtdı:

"Şu toz dumana bakub fikir idertüz. 'Acabā ne ola ?" dediler.

'Acūze koca karı ayıtdı:

"Ey kişi, bu gelin Kanber, Sultāndan 'asker alub, feth(e) geliyor ve sizinle cenk idecekdir." dedikde bunlar ayıtdı:

"Ya nice olur" dedi. Her birinin 'aklu başından gitdi.

'Acūze ayıtdı:

"Baña, ne viresiz -dedi- bu 'askeri gerüye çevireyim." dedi.

Ve bunlar ayıtdılar:

"Ey ana kadın, eğer böyle iş seniñ elinden gelür ise, ne istersen viRELÜM." dedikde 'acūze rāzı oldu. Hemān kız evine geldi. Bir helva pişirüb, bir tebsi üzerine koyub ve Kanber'in 'askerine karşı çıkıdı, gitdi. Ammā, çünki Kanber can (26b) atub, bir saāt evvel varayum deyü akli başında yok idi. Cümle 'asker ise, iki saāt miqdarı Kanber'in ardındadır. Bu 'acūze koca karı, şehirden çıkub, bir saāt gidüb, ve yol üzere yine çıkub, bir miqdār oturdu. Gördi ki, Kanber geliyor, hemān ayak üzre dura vardı. Kanber, gelüb 'acūzeyeye selām virüb ayıtdı:

"Oğul, gel şu helvadan al. Bir miqdār al, zira can helvasıdır." dedikde Kanber ayıtdı:

"Bu helva, köyün mi yohsa şehrin mi?"

'Acūze ayıtdı:

"Behey oğul, aklım başımdı yokdur ki, saña söyleyim." dedi. Ah idüb, aslı yokdan ağlamağa başladı. Kāfir cadı, bu kere Kanber'e ayıtdı:

"'Acabā, merħum olan erkek midir, yohsa hātun mudur?" dedi.

'Acūze ayıtdı: (27a)

"Behey oğul, Kanber oğlan, kızdır. " dedi.

Ƙanber ayıtdı:

"Seniñ kızın mı, yohsa akıraban mı?" dedi.

‘Acūze ayıtdı:

"Ne akırabam, ne kızım. Velākin öz kızım olsa bu kadar yanmazdım."

Ƙanber'i biçāreniñ hātırına geldi ya birden ‘Arzu’yu söylemedi:

"Hele, ‘aceb filāniñ kızı, filāniñ karısı mıdır?" deyü suāl eyledi.

‘Acūze ayıtdı:

"Anlar değıldür. Bu kız anasınıñ bir dānesidir. ‘Aqlım başımda yokdur ki, saña söyleyim." deyü edālıklar kıldıǵım yaşfında gelmez kāfir cadı. Der(d)mende biçāre Ƙanber ayıtdı:

"‘Acāba, merħum olan ‘Arzu mu ola?" deyünce; āh idüp:

"İşte odur." dedikte Ƙanber hemān kaldırdı. Ƙanber, yire urdı. Ağzından ve burnundan kan, su gibi revāne oldu. ‘Acūze çünki bunu gördi:

"Murādıma irdim." deyü çıkdı gitdi, bir tarafa. Ammā, biçāre Ƙanber, kanla toz içinde mülemmā olup, baygın yatarken nāgāh, iki saāt sofra, ‘asker gelüp gördiler ki, yol üzerinde bir adam yatır. (27b) Kanla, toz duman içinde mülemmā olmuş. Bostan Beg'ine haber virdiler:

"Yol üzerinde bir adam yatır, kanla tozla içinde."

Bostan Beg'i ayıtdı:

"Ƙanda?" deyü taleb eyledi. Kaçan yanına gelüp gördi kim, kanla toz içinde yatır. Bostan Beg'i ayıtdı:

"Çevir şunu bakalım, neresinde urmuşlar?" deyü suāl eyledi. Çevirdiler, arkası üzerine, yarası bellü değıl. Ayıtdı:

"Tiz su getirün." dedi. Su getirdiler kim, meğer, ol der(d)-

mend biçāre Kanber. Bostan Beg'i ayıtdı:

"Aşık Kanber, saña ne oldu?" dedikde Kanber, bir kere derdinden öyle "āh" itdi kim, "ālem-i fenāya vardı ve ayıtdı:

"Ey sultānım, benim işim tamām oldu. Hemān siz varun, sağlık ile gidin. Ben şehre yalnız giderim." dedikde Bostan Beg'i ayıtdı:

"Ey Aşık Kanber, bunun aslı ne idi? Bize böyle söz söyler-sin. Hele şehre varlım, bakalım ahvāl nice oldu."

Kanber ayıtdı:

"Benim sultānım, ben can atıp giderken (28a) bir koca karı-cık rast geldi. Dedi kim:

"Arzu merhum, deyü haber virdi. Anuñçün bendec bir iş kal-madı."

Bostan Beg'i ayıtdı:

"Ben şehre varmadıkca olmaz." deyüp yürüdi. Kanber, dahī as-kerin önüne düşüp, şehre doğru hareket itdiler. Kanber'in sözüne kulak tutmayup gitdiler. Kanber dahī rāzı oldu.

Yine Kanber, askerden yarım saat mikdarı ilerü giderken, şeh-re bir saat kaldı. Acüze gördü kim, bu helva sihri askere kār it-medi, yine Kanber'in önünü aldı. Yine, Kanber geldi selām virdi, Acüze, aleyke aldı, durdı. Kanber ayıtdı:

"Ey ana kadın, kandan gelir, kanda gidersin?"

Acüze ayıtdı:

"Ey oğul, şehirden gelürüm."

Kanber [Acüze] ayıtdı:

"Şehirde ne var?"

Acüze ayıtdı:

"Gözüm, ya sen kanda gelürsün?" dedi.

Kanber ayıtdı:

"Ben, uzaklardan gelürüm." dedi.

'Acūze ayıtdı: (28b)

"Sen bu yer(1)i değilsün," dedi.

"Āh neyleyim oğul, düğün oldu pilav yedim, karnım doyurdum, köve giderim." dedi.

Ķanber ayıtdı:

"Kimin düğünü oldu?"

'Acūze ayıtdı:

"Ey oęul, 'Arzu dirler bir kız var idi. Muş şehrinde gelmişler, üç dört aydır bunda idiler. Hele dünki gün kızını götürdiler." dedikde, Ķanber yine "āh" idüp, kendini kaldırdı, yere urdı. Ağzından ve burnundan, kan sel gibi akdı ve 'aklı başından gidüp, beyhūde ayıtdı. Koca karı, yoldan sapup, gayrı taraf çıktı, gitdi. Bu kez Bostan Beg'i, 'askeriyle gelüp baksa kim, yine evvelki gibi:

"Yolun üzerinden, taşra çıkarın"-deyü fermān eyledi- kaldırın, tiz şu getirün, üzerine dökün! Kaçan suyu döküp, görmüşler kim, Ķanber imiş. Bostan Beg'i ayıtdı:

"Ey 'Āşık Ķanber, yine saña noldı kim, böyle oldun?"

Ķanber ayıtdı:

"Ah benim efendim, Herāye şimdi öldi. Evvelkilerden bu beterdir." dedi.

Bostan Beg'i ayıtdı:

"Sultānım, şimdi şehirden bir (29a) koca karı cevāb eyledi kim, Muş şehrinin 'askeri düğün itmişler ve bütün şehārliye ziyāfet itmişler. Daĥī pilav yedim, benim doydum, köve giderim deyü cevāb eyledi," dedikde Bostan Beg'i ayıtdı:

"Behey 'Āşık Ķanber, bu haberin aslı yokdur, 'aklına başına cem' eyle, hātırın hoş tut, bu ne hükümdür; bu gün iki defa böyle olursun. Ya kanı, bu cevāb söyleyen koca karı? Ķanber kan-

da, kendi nice oldu?" deyü taleb eyle(r). Bu kez asker, sağa sola şraf, birem birem olup aramağa meşgul oldılar. Koca karı ise başına gelecek şüret dañi bildim:

"Ey meded, bunlar beni 'akıbet bulurlar. Nice ideyim. Eđer küb yanımda olaydı uçardım. Şimdi beni ağlara çıñnetirler." deyüp, ot içinde yattığı yerde böyle fikir iderken, Bostan Beg'i, gāyet gāzāba gelüp, "elbetde ol 'acūzeniñ ölüsü yaħud dirisi bulsun" deyü (29b) çağırınca, koca karı, nidāyı işidüp, emir Hūda'nıñ, bāri şuradan çıkayım gideyim, nice olur deyü meydāna çıkdı. Bunu gördiler, alup Bostan Beg'ine götürdiler. Begefendi ayıtdı:

"Ey 'Aşık Kanber, dediğin karı bu mudır?"

Kanber, bir kere nazar eyledi ve ayıtdı:

"Beli sultānım budur."

Bostan Beg'i ayıtdı:

"Ey 'Aşık Kanber, bunuñ gibi 'acūzeniñ sözüne itimad idüp, kendinü helāk eyledi(n)." dedi ve ayıtdı:

"Bir(e) me'fun cadı, bu (y)ıgıde, sen ne söylersin?"

Cazu ayıtdı:

"Devletlü efendüm, ben gelürken baña karşı geldi, suāl eyledi. Ben dahi ahvāl şöyledir deyince, bu yiğit düşdi, ağızından ve burnundan kan geldi. Ben korkdum, yoldan taşra şapdım, otlar arasına şaklındım. Fermān efendimindir." dedikde Begefendi ayıtdı:

"Ağ kuyruğuna bağlayın." dedikde Kanber ayıtdı:

"Benim sultānım, luşf-ü kerem (30a) kıl, bu nādimi 'afvedin, bir gayrı haķāret idün." deyü niyāz eyledü.

Bostan Beg'i ayıtdı:

"Değnek, -dedi-'āleme destān ideyim," -dedi, gayrı, kimseyi (i) tmesin."

Tiz, koca karı(yı) yüzikoyun yatırıp yüzelli değnek daba-

(nı)na urdular ve ayıtdı:

"Var, eyi gördüğünü söyle," dedi. Yol üzerinde sürünüp bir ağı virdiler. Karının akşam değin 'aklı başına gelmedi ve ayıtdı:

"Eyvāh, her an dünyālık için, kendimi helāk ideyazdım, nice olur hālim," deyü orada kaldı.

Ammā, bizim sözüümüz, Kanber'e geldi. Ayıtdı:

"Benim sultānım, bu yalan değildir. Tahkik, bunun aslı vardır. 'Arzu'yu alup gitmişlerdir. Çünkü, böyledir. İş işden geçti. Şimden sonra, siz varın sağlık ile, size göre, bunda iş kalmadı. Muş şehrinin askeri gitdi, 'Arzu da gitdi. İş tamām oldu." deyüp, zār (30b)zādlikdan kaldı kim, vaşfa gelmez.

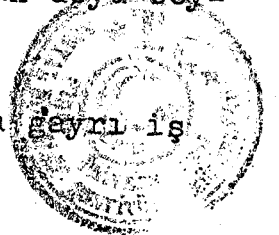
Bostan Beg'i ayıtdı:

"Ey 'Aşık Kanber, hele menzilimiz tamām olsun, şehre varalım, görelim ahvāl nice oldu. Bunun aslı yokdur. Eğer fi'el vāki asıl bile olsa, alup gitdiler ise, ardına düşüp cenk ideriz. Yahud 'Arzu'yu ellerinden alup, seni ber -murād iderim." dedikde Kanber ayıtdı:

Benim sultānım, benim için bu kadar cenk ve cidāl olduğunu istemem. İş nasi(b) olursa sağlık ile olsun. Siz varun girin. Zira, ben şehre asker ile varmam. Dost vardır, düşmān var. Gördün mi Kanber ile geldi ammā, neden sonra bir iş kalmadı, derler." dedikde Bostan Beg'i ayıtdı:

"Ey 'Aşık Kanber, sen ne söylersin? Efendimiz böyle mi sipāriş etdi? Yohsa, şu 'Aşık Kanber ile gider Muş şehrinin askerine mukābil olasin ve 'Arzu'yı alup şunu ber-murād idesün. Eğer cenk (31a) iderlerse, sen dahī idesin ve eğer alup gitdilerse ardlarına düşüp, māşukasını Kanber'e alup ber-murād idesün deyü böyle sipāriş eyledi." dedikde, Kanber ayıtdı:

"Belī sultānım, gerçek böyledir. Velākin, bunda gayri iş

kalmadı. Siz varın gidiñ, eğer gitmezseniz, şimdi size bedduâ iderim" dedikde Bostan Beyi ayıtdı:

"Aşık Kanber, kerem eyle, bedduâ etme. Ancağ korkarım efendimize vardıkda cevâba kâdir olamayız. Hataya müstahak oluruz. Beyim ara yerde güle oynar" deyüp Kanber'in bedduâsından korkup dö(n)ivirdi gitdiler. Kanber dahî tefekkür iderek:

"Acabâ şehre varsam, yohsa bu gece şu köyde mi kalsam. Ey Hudâ'nin şehre varayım, bakayım" deyüp ya(n)ça ya(n)ça şehre vardı. Evin kapusu karşusunda durdı. Meğer Arzu da yukardan Kanber'i gördi ve bildi âh eyledi göz yaşın döküb bunu söyledi:

Beyt-i Arzu:

Karşıda duran adam,
Virsun lebinden dadam,
Seni sultâna saldim,
Kanı sultân(dan) adam.

Beyt-i Kanber:

N'oldu ey Arzu n'oldu,
Gözüm kanla tıldu,
Sultândan asker aldım,
Koca karıdan oldu.

dedikde ol mahebublar serdârı olan Arzu yine (âh) idüp ayıtdı:

"(Ya) zık sultândan asker almışdır, ancağ acüzeyle rast gelüp anuñ için bir aks oldu. Çünkü Kanber gördi kim Muş şehrinin (31b) askeri dahî şehre ve Arzu'yı nice bıraktı ise öylece buldı. Kanber'e bakarlar imiş, Kanber kendü kendüye ayıtdı:

"Âh! meded keşke çevirmemiş olaydım. İşte asker de bunda, Arzu da bunda, şimdi nice ideyim" deyü zarlıklar kılıp asla bir yere karar kılmadı, ayıtdı:

"Acabâ yine varup askeri yetişüp çevirsem olur mi" deyü hemân karar idemeyüp Bostan Beg'i ile ardınca gitti. Ammâ yo-

lunuñ izini bulamayub dağlarda kaldı. Dolaşa dolaşa nāçār kaldı. Dört gün yemeden içmeden kaldı ve ayıtdı:

"Yā Rāb bu ne ahvāldir bāri şehri bulaydım. Emir Hūdā'nın ammā şehir kandedir? Korkarım bunda beni canavar yer. 'Acaba 'Arzu-yu bir dahī varub görebilür miyim?" deyü geze geze tākāti tāk olup her ne hāl ise beşinci gün şehre vardı:

"Muş şehrinin askeri gitdi mi, yohsa bunda mı?" deyü suāl eyledi. Ol kimse dahī:

"Bundadır, velākin kavğaları vardır" dedikde Kanber bir mikdar tefekküre oldı:

"Acabā ne ola ?" dedi. Meğer koca karı sürüne sürüne şehre gelüb Muş şehrinin Beg'ini kethüdāsı buluşub:

"İşte ben ne yapdım ise yapdım ise yapdım Kanber'in getirdiği askeri girü (32a) çevürdim, ammā (be) ni tutub yüz elli degenek urdılar. İşte canım çıkıyor. Güç ile geldim. Tiz benim hakkım virün ve hem neler diseniz kıızı taleb idün yohsa pişmān olursunuz" dedikde bunnardır bir yere cem oldılar, müşāvere idüb varub 'Arzu'yı taleb etdiler:

"Tiz kız isteriz, yohsa tehi azim kavğa iderüz. Zira gelelü şu kadar zamān oldı". Az kaldı kim kavğa olayazdı. 'Arzu'nun vāli-desinin cānına minnet çıkardı kim:

"Kızı aluñ, emanetinizi" deyü bunlar teslim eyledi. Ammā bī-çāre Kanber haber itmeyüb gelüb kapuların öñüne dikildi, durırdı, bunlar. Çünkü hāzır müheyyā olup binek taşına at yanaşub ve 'Arzu'yı yukarudan aşāğa indürürken der(d)mende bī-çāre Kanber görüb şöyle"āh" itdi kim ciğer bir pāre pāre olup yığıla yazdı.ve beyti söyledi:

Evlerin öñi yükler,
Yolda uyku uyuklar,
'Arzu gelin oluyor,
Gene yükleri yükler.

Beyt-i 'Arzu:

Ƙanber Ƙanber has Ƙanber,
Ne durursun has Ƙanber,
'Arzu hanım evlendi,
Gel üzengiye bas Ƙanber.

dedikde 'Arzu ile Ƙanber için cümle şehrin halkı şöyle ağladılar kim, hemān güyā ki, ol gün rüz-ı kıyāmet oldu. Her ne ise 'Arzu-yı bindirdiler (32b) ve yine cümle asker atlanıp:

"Ƙandasın Muş şehri " deyüp yola revāne oldılar. Ƙanber ayıtdı:

"Ey yāranlar Hüdā menzile irgüre" ..... bakakaldı. Bunlar ise Muş şehrine doğru gitmekte ammā , Ƙanber eve gelüp bir yerde karar kıldı:

"Varayım, at pazarına bakayım, kendime münāsib bir at alayım, terk-i diyār ideyim, çıkar giderim Dağıstān'a doğru, yoksa bu diyāra şimden sonra baña harām oldu"-deyü- āh ey felek Ƙaddin bükül-sün, tār u mār ideyiñ seni. Ben murāda irmiş iken nā-murād ider-sin beni" diyerek "āh āh" deyü bir siyah tonlu at alup üzerine bindi, dağlara revāne oldu gitdi. Ammā bu tarafda Muş şehrinin 'askeri içinde olanlar derler ki:

"Hele şükürler olsun güç ile murādımız hāsıl oldu" dediler ve bazıları derler ki:

"Bu iş olmadı zīrā māşuku 'āşıkdan ayırmak iyi değildir. Korkarım bunlar āh-ı zārı bizim yolumuza gelürken görmezken Herāy'da iken cümle halk bunlar için ağlaşdılar. .... (x)(33a) Muş şehrine varaydı dahī ne görek, bakalım ahvāl nice olur" dediler indi bunlar Muş şehrine gitmekdedir. Ammā biz yine Ƙanber'e gelelim. Der(d)mende bī-çāre Ƙanber dağlarda gezerken kendü kendüye ayıtdı:

(x) Sahifenin son iki satırı silik olduğu için okunamamıştır.

"Ah hiçün ben 'Arzu'nun gittiği yola gitmedim. Bâri hiç olmazsa Beg'im bir yol görürdüm" deyü at başı çevirüp kible tarafına revâne oldu. Ammâ , gitdüğü yerde ne yol var ne iz var. Hemân dağdan dağa mütevekkil gider. Bir kaç gün böyle giderken bir yüksek dağa çıkup gider. Ammâ, aşağı inerken görse kim, Muş şehrinin askeri, o dağ içinde gider. Kanber ayıtdı:

"Acaba onlar mıdır, yoksa değilmi dir?" Bir hoşca nazar itdi. Meğer onlar imiş. Ayıtdı:

"Gör hikmet-i Rabbâni, şimdi nece ideyim. Eğer, bu kıyâfetle varsam ben(i) bilürler. Eğer tebdil-i sûret olsam, esbâbı kanda bulam. Hele varayım, askeriñ önünü alayım." dirken bir tâne derviş sağında hemân zuhûra gelüp, Kanber dahî yanuna varup dervişe selâm virdi. Ol dahî aleyk alup ayıtdı:

"Begim efendim, kânden gelür, kânde gidersün?" deyü suâl etdükte Kanber ayıtdı:

"Şundan gelüp filân yara giderim-dedi-, ey dede sultan, saña bir büyük ricâm var, kabul idermisin" dedikde derviş:

"Söyle bakayım rican nedir?" dedikde Kanber ayıtdı:

"Şu aşağıdan (33b) giden askeri gördün mi?"

Derviş dedi:

"Gördüm."

Kanber ayıtdı:

"Ben de anlardan idim ammâ, anlar ile beraber idim. Velâkin anlar ile bir kavlim var idi. Ben ayıtdım:

"Eğer, ben gayrı kıyafet giyersen, beni bilür misiniz?" dedim, anlar ayıtdılar:

"Nasıl kıyâfet giysen, biz seni bilürüz." dediler. İmdi ricâm saña budur ki, senin esbâbıñ baña vir, ben esbâbımı saña vireyim ve bunlar ile bir kaç kelâm söyleşeyim ve yine esbâbını saña getüreyim." dedikde, hemân derviş üryan olup, her esbâbı Kanber'in

eline virüp:

"Var imdi, seniñ de hâtırın hoş olsun," dedi. Kanber, çıktı gitdi. Varup, askerin öfün aldı, ayıtdı:

"Esselâmü 'aleyküm", bunlar dañi 'aleyke atup, Kanber ayıtdı:

"Kişiler, uğur olsun."

Bunlar dañi ayıtdı:

"Uğurumuz hayırdır. Zîrâ, seniñ gibi dervişe rast geldik." dedikde Kanber ayıtdı:

"Şormak 'ayıp ammâ, kandan gelürsüz, kandan gidersiz." dedikde bunlar ayıtdılar:

"Herâyi şehrinden geliriz. Gelin alup, Muş şehrine gideriz." dedikde, Kanber, bunlara 'azîm bedduâ idüp ayıtdı:

"Kişiler, benim de size bir ricâm var, kabul ider misiniz?" dedikde (34a) dedikde, bunlar ayıtdılar:

"Söyle görelim." dediler.

Kanber ayıtdı:

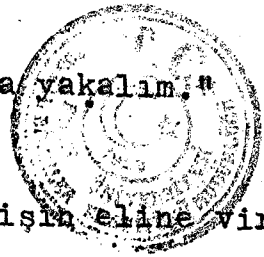
"Benim, size ricâm budur ki, bizim vilâyetimizde kaçan gelin olsa, o geliniñ bir erkek karındaşı var ise, ol geliniñ binediği atıñ yularını ele virür. Ammâ, bir kız karındaşım var idi, böyle gelin itmişler -der ve- gençlikte gezerken, yanında bulunmadım, bu kere her kimseye indürmişler. O gün bugündür, yüreğimden acısı çıkmadı. Sizden ricâm budur ki, bu geliniñ atınıñ yularını baña virün, bir miqdâr yedeyim ve yine size vireyim." dedikde bunlar ayıtdılar:

"İşte, bu güç teklif olan şeydir. Zîrâ yol ortasında kim bilür, ne olur ne olmaz zîrâ, yok." dediler. Her birisi bir türlü bahâne itdiler. Ammâ, içinde birisi ayıtdı:

"Hey adamlar, Herây'da Kanber'in hâtırına yakalım."

Adamlar:

"Ya , ne olur?" deyü atıñ yuların, dervişin eline virdi.

Aldı derviş, kıza:

"Hâtırın hoş olsun." dedikde kız, alup ve bir mikdâr ayıtdı; ammâ, 'Arzu'nun yüzüne çok çok bakardı, ayıtdı:

"Bu beni bilmez. Eğer beni bilseydi, elbetde baña aşnâlık iderdi. Bâri, ben kendimi bildireyim." dedi. Eğer, beni horlarsa emir Hüdâ'nın " dedi. Bâri hiç olmazsa, bir kaç söylemiş olayım," dedi.

Beyt-i Kanber:

Al giyüp işidirsin,
Ciğerim kesdirirsin,
Çek atın(ın) başı(nı),
Ökçemi basdırırsın.

Beyt-i 'Arzu:

Al giyüp işidürüm,
Ciğerin kesdirmeyim,
Gözlerin sevdiğim derviş,
Ökçeni bastırmayım.

Beyt-i Kanber:

Gelin gelişin kandan,
Muhabbetin var cāndan,
Çek atının başını,
Papucum doldu kandan.

Beyt-i 'Arzu:

Ağla dervişim ağla,
Dertli ciğerin dağla,
Gözlerin sevdiğim derviş
Destemalı bağla.

Beyt-i Kanber:

Yel eser, kum sürünür,
Cihān başıma çevrilir,

Eğil bir yol öpeyim,
Cihân başıma çevrilir.

Beyt-i 'Arzu:

Yel esüp (yeli) geldi,
Yârimiñ (b)üyı geldi,
Gel şarılalım Kâber'im,
Ayrılık demi geldi.

Beyt-i Kâber:

Evlerinin uytuk gibi,
Günleri donuk gibi,
Vardığın gece eriñ ölsün,
Melesünler geyik gibi.

Kâber, bunu böyle dedikde, tonlar indirilir, meğer 'Aşık Kâber imiş: (35a)

"Ey 'aşık Kâber, böyle beyzâdeye niçün bedduâ idersin? Zîrâ, anasının babasınıñ bir tânesidir." dedikde Kâber ayıtdı:

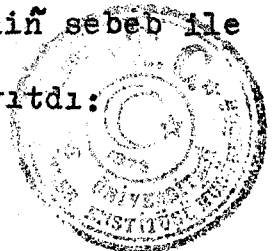
"Bağ a ademler, ya baña yazık değil maddir? Ben de anamıñ bir dânesiyken şöyle dersüz, lâyıkmıdır? Kişinin elinden cehren mâşukasını almak, şimden sonra hayır duâ edecek değilim, bedduâ ederim. Dilerim Allah'dan eli eline değmeden, Cenâb-ı Allah ruhunu kabz ide ve yine 'Arzu'yu baña nasib ide." dedikde, bunlar da "âmin" dediler. Ayıtdı:

"Yârın yâranlar, Hüdâ menzillere irdürä." deyüp "âmin" dediler. Añ yula(r)ına teslim adüp ve gözün yaşlar nohut dânesi gibi dökülüp ve Allah'a ısmarlayup "ısmarladım yâranlar deyüp, ... atına binüp, derviş yanına gelüp ayıtdı:

"Ey dede sultân, Hüdâ senden râzı olsun. Seniñ sebep ile varup, bir kaç kelâm söyledim." dedikde derviş ayıtdı:

"Yiğidim, bunun ahvâli nedir?" dedi.

Kâber ayıtdı:

"Yâ dede sultân, şu giden askeri gördün mi?"

Derviş dedi:

"Gördüm."

Kanber ayıtdı:

"Onlar, Muş şehrinden Herāye şehrine gelüp ve kız alup gidiyorlar. Ammā, bunlar küçükden beri benim kavlim idi. Bunlar gelüp ve cebren elimden alup götürüyorlar." dedikde ol derviş ayıtdı:

"Ey yiğidim, çünkü, ahvâl böyledir ve ister misin ki, bu askeri tār u mār idüp ve yavuklunu saña alivire." dedi.....(X) (35b) uçmaz" dedikde Kanber ayıtdı:

"Ey dede sultân, Allah baña verirse āsānlık ile versün, yohsa benim için, benim için bu kadar cenk - cidāl olduğunu istemem." dedikde derviş ayıtdı:

"Hele azıcık atına bineyim ve biraz dizgin göstereyim." dedi. Kanber'in atına binüp bir mikdār aşağı yukarı gezüp ve bir kere dizgin dermiyān ide derken, hemān at (s)ıçrar gibi olup dervişi kaldırdı, yare urdı. Başı Kanber'in yanına geldi. Derviş bir mikdar sarhōş gibi oldu. Andan gözün açdı, yukarı bakarken ayıtdı:

"Yâ Rāb, baña ne oldu?" deyü bir zaman düşündi. Şonra aklı başına gelüp, kalkub Kanber'in yanına geldi, ayıtdı:

"Yiğit, ismini baña bağışla." dedi.

Kanber ayıtdı:

"Benim ismin, 'Āşık Kanber derler." dedikde derviş ayıtdı:

"Ey oğlum, 'Āşık Kanber, senden dilerim ki, baña duā idesin." dedikde Kanber ayıtdı:

"Hoş, imdi Hüdā, seniñ dürlü murādın vire." Duā idüp, elini yüzüne sürüp. Meğer, bu dervişiñ murādı evliyālık imiş. Hemān kırk tane gügercin gelüp, derviş de bir gügercin olup onlara (36a) karışup uçdı, gitdi. Ammā, der(d)mende biçare Kanber, yine dağlara çıkdı gitdi

Ammā, bizim hikāyemiz, 'Arzu'ya geldi, işte 'Arzu'ya geldi. İşte, az mı gitdi, uz mı gitdi, altı ay bir güz gitdi, dere tepe demedi, şafca dümdüz gitdi. Al atınan, uç deyince Muş şehrine gelüp ve şehirden bunları karşılayup, 'Arzu'yu alay ile doğru sara-ya götürdiler. Binek taşına gelince, Begefendi, yukardan aşağıya teşrif eyledi ve dīvan ağaları ve Begefendi, atıñ gözyaşını görüp ayıtdı:

"Bu ata n'oldı?"

Anlar dañi ayıtdı:

"Sultānım, bunun 'aşığı var idi. Küçükden beri bir yerde büyürler imiş ve hañtā ki, babası kızını virecek imiş. Ammā, ömrü vefā itmeyüp merhūm olmuş. Meğer bunu, zor ile getürürdi." deyü cevāp idüp ve 'aşığı olan Kanber, āher-i diyara gitmiş, 'asker için gönderüp ol dañi vakt-i zamānı geçti, ne 'asker geldi ve ne kendi geldi. Yine tekrar kızını talep etdükde, cümle şehriñ halkı rızā virmeyüp, zirā bunlar, 'aşık māşukdır. Hele Kanber de gelsün dedikde biz yine kâil olduk. Ammā, bir kaç gün geçdikden sonra, bir 'azim 'asker ile (36b) varup hemān cenk itmek murād eylediler ve bize dañi haber geldi ki, ahvāl şöyledir. Anca olur dedikde cümlemüz dañi havf idüp, fikir iderken, bir tane koça karı gelüp ayıtdı:

"İşte, Kanber 'asker ile geliyor. Büyük (kavga) olacaktır." deyü cevāp verdükde, bizim her birimizden 'aklı başından gitdi. Ammā, koça karı ayıtdı:

"Baña ne virirseniz, Kanber'in getürdiği 'askeri gerüye çevüreyim?" dedi. Biz dañi:

"Ne istersen virelüm." deyü rāzi olup. Meğer kim, gāyet üstād-ı kāmil imiş. Ol 'asker şehre yakın gelince, ol mezbur koça karı çevirdi ve yanımıza gelüp ayıtdı:

"Ne durursunuz, kızını talep eyledin. Yoksa, şimdi Kanber gelüp yine bir iş olur, uçarum. Zîrâ, hem benim hakkım virün." dedi:

"Verdiğim değnek vaşfa gelmez." dedi. Biz yine kızını talep eyleyüp aldıkda bunlar; 'âşık ve mâşuk feryâd idüp ağlaşırken.cümle şehriñ halkı, göz yaşını döküp, bunlar için ağlaşdılar. Ammâ, biz bunları(ñ), gözyaşlarına bakmayüp cebren kızını aldık, fermân sizindir." dedikde Begefendi ayıtdı:

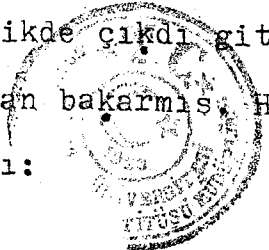
"Bire kâfir, ne yaptın? Çünkü gördün uşûl şöyledir, saña verdiğim malı (37a) ol tarafda, onlarıñ uğruna sarf idüp, niçün bermurâd etmedün, dahî saña ziyâde mal verdim." deyü kethüdâsı cellad ayıtdı. Hele Dîvan Ağası, Begefendi'nin eline ayağana düşüp ayıtdı:

"El'amân sultânım, -dediler- oldu olacak şimden sonra, gerü dönmek olmaz, takdîr-i ilâhi böyle imiş." deyü güç ile kurtardılar. Ammâ, Begefendi ayıtdı:

"Behey adamlar, bunlarıñ gözyaşları böyle iken, benim oğluma hayr ider mi?" dedikde, ol şehirde olan cümle halk bildi kim, 'âşık ve mâşuktur, cebren almışlar. Her ne hâl ise, ol gece Begefendi, oğlun câmiye götürüp ve nikâh namâzı kıldıktan sonra, ilâhi ile saraya götürüp ve yenge kadın elele virmek murâd eyledi. 'Arzu elini öyle bir kez silkdik de yenge kadın bile korkdı. Hele ellerin virmedi:

"Andan sonra etek eteğe vireyim." dedikde yine mümkün olmadı. Varup, döşek biraşur. Begefendi oğluna ayıtdı:

"Ey oğlum, bu güçle olmaz. Meğer yalvarmak ile olur -dedi-. Zîrâ, cebren alınmışdır, tiz elden gönülmü olmaz, meğer yalvarmak ile olur. Ben taşra gideyim, benden utanır." dedikde çıktı gitdi. Ammâ, Begefendi oğlunuñ vâlidesi kapu aralığında bakarmış. Hele Begoglu yalvardı gördi, yine çâre olmadı. Ayıtdı:

"Ey 'Arzu, eğer Kanber'i seversen andan bilme ki, baña kendini teslim eyle, idesin." dedikde (37b) 'Arzu ayıtdı:

"Yâ Râb, şimdi nice ideyim? Sevmem disem valancı olurum, severüm disem kendimi teslim itmek lâzım gelür. " dedi, bir saat fikre vardı. Ammâ, Begoğlu ayıtdı:

"Acabâ, benden hicâb mı ider, ol döşeğe girmeğe -deyü- hele ben varayım ol döşeğe girmeyim, sonra belki gönlü olur." deyü varup döşeğe yatdı. Ammâ, 'Arzu ayıtdı:

"Yâ Râb, bu saat, ya benim canımı al veya Beyoğlu'nun canını al. İki rahmetiñ biri olsun, Yâ Râb." deyüp aşkla Hakk'a yüz tutup yalvardık da , duâsı kabul oldu. Bir saat miqdârı duvağıyla oturdı, sonra göz ucuyla nazar eyledi, Begoğlu yatır, döşekde. Ammâ, hiç hareket yokdur."

'Arzu ayıtdı:

"İnsaallah, duâm müstecâbdır." deyü kalkdı, balmumunu eline alup, yanına varup baksa kim, Begoğlu kırk günlük ölüye beñzer.

"İşte murâdımâ nâil oldum." deyü yerine oturdı. Ammâ, anası kapu aralığından bakar imis. Hemân içerüye girüp:

"Bu ahvâl nedür" deyü oğlunun üzerine düşüp bir de bir avâz kopdı kim, Begefendâ dahî duydu. Feryâdı işidüp geldi ve 'Arzu'nun eline ayağına düşüp:

"Aman kızım, baña da beddûâ itme. Kerem eyle, ahdim olsun Kanber ile seni müşerref ideyim". Ayıtdı:

"Gördüñüz mü, dâr-ı dünyâda bir evlâda mâlik idiñiz. O da elinizden gitdi. Âh ve figân ile 'âlem karanlık oldu."

Ertesi gün, defn eylediler gitdi. Ammâ, yas tutup siyahlar giydiler. Ve ol diyârda olan cümle halk beyâz esbâb giymeğe yasağ itdiler. Bütün siyahlar giydiler ammâ, 'Arzu, gece gündüz

göz yaşını döküp, ağlardı. Bir gün, Begefendi ayıtdı:

"Bu oğuldan çıktık, bāri kızın göz yaşını kesen adam olaydı, biñ altun verirdim." dedikde, ammā bir hātun ayıtdı:

"Baña bir altun maşrapa virün, ben anıñ göz yaşını keserim." dedikde maşrapayı alıp bağçeye gitdi. Bir deske kırmızı gül kopardı ve maşrapa içine koyup saraya geldi ve doğru 'Arzu'nun olduğu odanın yanına gelüp, güya bilmez gibi suāl etdi: Gösterdiler ammā, 'Arzu işitdi, hātun 'Arzu'nun yanına gelüp, selām virdi. 'Arzu da işāret ile selām aldukdā ol hātun ayıtdı:

"'Arzu dirler bir gelin var imiş, kızım sen misin?" dedi.

'Arzu da yine işāret ile:

"Benim" dedikde hātun ayıtdı:

"Kızım, bugün bağçelerde idim. Eve gelürken ardundan bir adam çağırdı; ben gerüye bakdım, baña ayıtdı:

"Ey vālide, bu şehrinin gidersin?"

Ben ayıtdım:

"Giderim, beli şehre giderim." dedikde (38b)

"Bunda bir gelin vardır, Herāye şehriden getürmüşler idi.

'Arzu derler, bu gülleri ile bu maşrapayı aña virsün deyü Allah emaneti olsun deyü." ve ben ayıtdım:

"Ey oğul, saña kim derler?"

Ol yiğit ayıtdı:

"Baña 'Aşık Kānber derler" dedi. Ben de aldım getürdüm. Al emanetini." deyü 'Arzu'nun eline verdi. 'Arzu alıp koqladı ve yüzüne gözüne sürdi ve gerçek kıyaş eyledi.

Bi'innillahi Taālā ol sāt göz yaş kesildi. Ol gün aħşam(a) değin feraħ oldı. Ammā, ol gice düşinde Hāzreti Hızır'ı gördi ayıtdı:

"Yā Rāb, Kānber'e kavuşdur beni." dedi. 'Arzu dahi ziyāde fe-

rah olup sevindi. Ammā, irtesi gün 'Arzu ayıtdı:

"Bu şehirde, bir eğlence seyre yer yok mudur? Varsak, gezsek, biraz gönlümüz açılsun." dedikde cümle insanlar şaz olur. Sözü 'Arzu söyledi deyü, Begefendi'ye müjdeciler gitdi. Begefendi, ziyade şaz olup, haber duyan gelince, 'Arzu'nun kelâmını kimse işitmemiş idi ve bunlar ol saat kebablar ile kırklar ile kırk tâne 'avrat 'Arzu tarafına gönderdi.

Ammā, bizim hikâyemiz, der(d)mende, biçâre Kanber'e geldi; Kanber dağlarda gezerken bir köye geldi. (39a) Gördi kim köyün kenarından bir kaç adam cem' olmuşlar. Yanlarına gelüp, selâm virüp. Bunlar dahi 'aleyk alup ve cümlesi ayak üzerine kalkup:

"Buyurun" dediler.

Kanber ayıtdı:

"Yok yâranlar, ahsam karıbdır. Eğer oda sâhibiniz var ise, bu gice misâfir olurum. Eğer yok ise, bakar giderüm." dedikde içlerinden birisi ayıtdı:

"Buyurun" deyü önüne düşüp hânesine getürdi, kondurdi. Taâm çıkarup önüne kodı. Kanber hiç yemedi. Oda sâhibi, bu kadar teklif idegördi:

"Bir lökma olsun buyurun," dedi.

Kanber ayıtdı:

"Çok zamân oldu, boğazımdan yemek geçmedi."

Oda sâhibi, taâmı içerüye götürdi ve ayıtdı:

"Bâri, atına arpa asayım." dedi.

Aç dahî yemedi. Konak sâhibi tâaccüb idüp ayıtdı:

"Bu ne ahvâldir ki, yüreğim päre päre oldu?"

Meğer, Kanber de 'Arzu'nun düş gördüğü gicesi bir düş gördi kim, Hazret-i Hızır ayıtdı:

"Yârin 'Arzu'ya kavuşursun," deyü düş gördi. Kanber uyanup

şāz oldu. Ve abdest alup, şabah namāzını edā idüp ve atına binüp, hāne şāhibi ile vedālaşup ayıtdı: (39b)

"Muş şehrine 'acabā kaḡı yol gider, bilmem." dedikde hāne şāhibi ayıtdı:

"İşte, ulu yol çıkınca, ben seni götürüyüm," dedi.

Ḳanber ayıtdı:

"Beg, iyü idersün." dedikde, hemān hāne şāhibi, kendi atına binüp ve Ḳanber ile beraber gitdiler. Ammā, ol hāne şāhibi, Ḳanber'in aḡvāline tāaccüb idüp ve:

"Niçün benim tāāmı yemedi, bundan suāl ideyim. Bunun aşlı nedir?" dedi, ayıtdı:

"Yiğit, şormak 'ayıb olmasun, ben seniñ aḡvāline tāaccüb kıldım, baña bildür.-dedi- Zīrā, gāyet keder itdim. Benim tāāmı yemediñ ve atıñ daḡı yemedi." dedikde Ḳanber ayıtdı:

"Ey birāder, eğer saña aslın naḡleyleşem, Ḳorḡarım sen de benden beter olursun. Zīrā altı aydır kim, ben bu daḡlarda gezerim. Yemek ve içmek Ḳanda, Ḳanda Ḳaldı? Ve atım dahi baña birdem, benim aḡvālim ana mālūmdur. Hemān şanki, yemiş ve içmiş Ḳadar memnūn oldım." dedikde, ol hāne şāhibi ayıtdı:

"Bu işler saña Ḳaḡ' dandır -dedi-, elem çekme. Ḳaldı kim, benim de saña büyük bir ricām vardır. Ḳabul ider misin?"

"Ḳabul itdim, söyle baḡayım ricān nedir?" dedi.

Ol hāne şāhibi ayıtdı:

"Senden duā rica iderim." dedikde Ḳanber ayıtdı:

"Hele yola çıkalım," dedi.

Ol hāne şāhibi ayıtdı:

"İşte ulu yol, doḡrı şehre gider.-dedi- Şol yüksek tepeye varınca Muş şehrine gider," dedi.

Ḳanber de ziyade şāz oldu ayıtdı:

"Bugün, şehre varabileyim." deyüp, fikir iderken, yüksek tepeniñ yanına vardılar. Hâne şâhibi ayıtdı:

"İşte, Muş şehri görüldi," dedi.

Kanber ayıtdı:

"Kanı, ben görmüyorum," dedi. Zîrâ, Kanber'in gözleri ağlamakdan çokluk görmezdi.

Hâne şâhibi ayıtdı:

"Ateş gibi parlayan, Beg'in sarayıdır -dedi-. Kapulariñ karşıları bütün altun yaldızlıdır." Kanber de gördi ve az kaldı kim, 'aklı başından gideyazdı ve ayıtdı:

"Allah, Allah senden râzı ola." dedi ve el kaldırıup duâ idüp. Duâ temâm olduk da Haq Sübhânehü ve Taâla seniñ demuradın vire. Elini yüzüne sürünce, ol saat hâne şâhibi, bir gügercin olup uçdı. Kanber gördi, hamd (ü) senâ idüp ve şehre doğru can atup, ... (X). (40b)

"Kanda gidersin?" dedikde, Kanber ayıtdı:

"Şehre giderim," dedi.

Çifçi ayıtdı:

"Yâ , sen dahi nevcivânsın, cânından geçdiñ mi? -dedi- Şimdi seni tutarlar, öldürürler." dedikde Kanber ayıtdı:

"Yâ, niçün beni tutarlar? Ben harâmi degülüm, ben öldüreler. Bunuñ aslı nedendir?" dedi.

Çifçi ayıtdı:

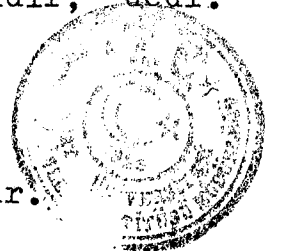
"Yâ, sen bilmez misin ki, yaşağ vardır? Böyle esbâb ile şehre gidersin." dedi.

Kanber ayıtdı:

"Yok, bilmem, lütf (u) kerem kııl, baña bildir," dedi.

Çifçi ayıtdı:

(X) Sahife 40a'nın son satırları silinmiştir.

"Ey oğlum, bu bizim Begoğlu'na Herāye şehrinden, bir gül gibi gelün getürdiler. Ammā, ol kızın meğer 'āşığı var imiş. Adına Kanber derlermiş ve kızın adına 'Arzu derler. Bunlar, ikisi de birbirlerine 'āşık ve māşuk imişler. Ammā, bizim Begefendi'ye ol kızı meth iderler. Dünyāda misli bulunmaz dediler. Begefendi'ye dahi kethüdāsı gönderüp. Kethüdāsı ol tarafa varup, bunlarıñ 'āşık ve māşuk olduklarına bakmayup, cebren alup ve bun(lar)ı nāmūrād eylemedi. Ve ol 'āşığı olan Kanber (41a), bunlara 'azim bedduā idüp, kız bu tarafa geldik de, Begefendi ecline erdi ve az kaldı kim, kethüdāsını cellād ideyazdı. Ammā, Kanber'in bedduāsı Begoğlu'na geçdi. Begoğlu'nun, eli eline değmeden merhūm olmuşdur. Şakin, saña da bedduā eder. Zīrā, biz cümlemiz korkarız -dedi-. Anuñ için yaşak olup ve siyahlar giydiler ve kapulara varınca boyadılar. Kimse kādır değildir ki, beyaz esbāb giye." dedikde Kanber ayıtdı:

"Yā, ben buralı değilüm, benim siyah esbābım yokdur. Bir misāfirim, uzakdan geldim, başımdan nice olur?" dedikde Çifçi ayıtdı:

"Oğul, ne yaparsan yap, velākin kerem eyle, bu kıyāfet ile şehre varma," dedi.

Kanber ayıtdı:

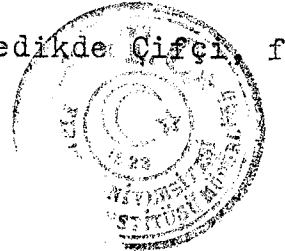
"Ey baba, ol dediğin 'Aşık Kanber'in aşkına olsun, bedduāsından emin olup, hayır duāsına nāil olasın. Saña da bir ricām vardır. -dedi- Kabül ider misin?" dedi.

Çifçi ayıtdı:

"Söyle bakayım," dedi.

Kanber ayıtdı:

"Ricām saña budur ki; lütf (ü) kerem idüp, senin siyah esbābın baña virüp, benim esbābım sen giyesin." dedikde Çifçi fikre vardı, ayıtdı:

Yiğidim genç yaşında,
Niçün giydüm ben karayı?

Beyt-i Kanber:

Karadır gönlüm başım,
Henüz civandır başım,
Yarimden ayrılalı,
Efgandır benim işim.

‘Arzu ayıtdı:

"Ah, ben şanurum ki, dünyada hemân benim dertli. Meğer benden gayri dahî var imiş. ‘Aceb bu da benim gibi yarsız mi kaldı? Ne olaydı bu yiğit, benim gibi Kanber'im olaydı. Ammâ, kim bilür benim Kanber'im kâdadır. Gel şu yiğide suâl ideyüm, kağı diyârîdir."

Beyt-i ‘Arzu:

Atın tonun karadır,
Mevlâm neler yaradır,
Şormak ayıb olmasın,
Vilâyetin neredir?

‘Arzu böyle dedikde, Kanber fikir eyledi ve ayıtdı:

"‘Aceb, bu benim vilâyetim suâl ettiğinden taḥkik ‘Arzu mı ola? Bakalım, kendi vilâyetimi söyleyim. Eğer ‘Arzu ise, baña bir şey söyler, (42b), eğer ‘Arzu değil ise, bu derd-i gamumuz yanımıza kalur."

Beyt-i Kanber:

Atım tonum karadır,
Yaşak var ne çâredir,
Ne sorarsın ey gelin,
Vilâyetim Herâ'dır.

Kanber böyle dedikde ‘Arzu ayıtdı:

Beyt-i ‘Arzu:

Çonca destim var,
Haber almak kaşdım var,
Bir ğâib bilür misin,
Herâ'da bir dostum var.

Arzu böyle dedikde Kanber ayıtdı:

"Taḥkik bu Arzudur. Göreyim nice olur, Allah-u'Âlem bu beni bilmez." deyüp bu beyti söyledi.

Beyt-i Kanber:

Çonca(dır) gülün destin,
Şaka mı seniñ kaşdın,
Gel elin baña haber vir,
Herâ'da kimdir dostun?

Beyt-i Arzu:

Başımdağı çemberi,
Kokar misk-i anberi,
Ey yiğit bilür misin,
Ol Herâyi Kanber'i?

Arzu böyle dedikde Kanber ayıtdı:

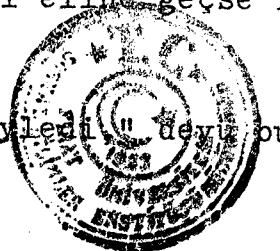
"Taḥkik bu Arzu'dur. (Bu) ne işdir ammâ, korkarım gönlü ben-
de değildir, ğayrı yerededir, baña hemân muâmele şorup iderdi." Bu-
nı söyledi:

Beyt-i Kanber:

Çurban olayım ellerine,
Kırk kulaç kollarına,
Dişleri kazmaya benzer,
..... kollarına.

Kanber böyle dedi, Arzu öyle darıldı kim, yâni eline geçse idi
diri diri:

"Bir ay niçün, Kanber'in ğaḥkına böyle söz söyledi." deyüp bu-
nı söyledi. Deyü bu beyti söyledi:

Beyt-i 'Arzu: :

Ey muķini muķini,
Yıkđın gönlüm şehrini,
Kurban olsun Kanber'e,
Seniñ gibi sekseni.

'Arzu böyle dedikde, Kanber öyle şāz oldu kim, vaşfa gelmez.
Ve gönlü dañi bendedir, gayrıda değıldir." deyü bunu söyledi.

Kanber:

O cana, o cana,
Neler gelür bu cana,
Bire gelin nice kıyarsın,
Benim gibi bir cana.

Beyt-i 'Arzu:

Kanber'im ehl-i sāzdır,
İşi beş vakit namāzdır,
İki yüz kurban olsun,
Seksen disem azdır.

'Arzu böyle dedikde, Kanber ayıtdı:

"Gel, imdi efendimin yüreğini üzmeym, kendimi bildüreyim."

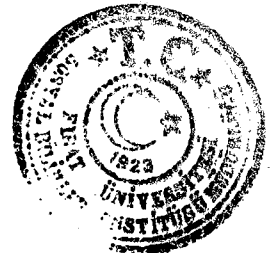
deyü bu beyti söyledi:

Gül ile gülüñ geldi,
Gülüñ bülbülü geldi,
Çok şükür olsun Hüdā'ya,
Öksüz Kanber'in geldi.

Kanber böyle dedikde, bir kez 'aşkla nazār idüp bunu söyledi:

Beyt-i 'Arzu: (43b)

Gonca gülüñ şanma,
Düşmüşüm hevāsına,

Ḳanber'e beñzersin,
 'Aceb, sen bahāsına.

'Arzu böyle dedikde, Ḳanber ayıtdı:

"Şimdi, bu darıldı, korkarım kendimi inandırmayıp." bu bey-
 ti söyledi.

Beyt-i Ḳanber:

Gün doğardı 'āleme,
 Ḳaşların beñzer kaleme,
 Yakalar başın nur ile,
 Bak Ḳanber durdı selāma.

Beyt-i 'Arzu:

Bizim yaylanıñ yazı,
 Meleşür koyun kuzı,
 Eğer şādık Ḳanber isen,
 Gel beri geç 'Arağ'ı.

Beyt-i Ḳanber:

'Anḳāyım, bir gāibdir,
 Baña ölüm hālıkdır,
 Ben şādık Ḳanber'im,
 (A)mmā, atım şādıkdır.

Beyt-i 'Arzu:

Ḳapusuh geçmişsin,
 Pervāne olup uçmuşsun,
 Öldün, candan geçdiñ,
 Şimdi andan geçmezsın.

'Arzu böyle dedikde, Ḳanber hemān:

"Halās getüre" deyüp kendini şuya atdı. At bağılu iken, diz-
 gini koparup Ḳanber'in ardından şuya. 'Arzu dahī, sabra kazandı kal-

mayup, hemān ol tarafından kendini şuya atdı. Gör, hikmet-i ilāhi, şuyun ortasında bir ev zuhūra geldi. Ve Kanber şu içinde bu beyti söyledi.

Beyt-i Kanber:

‘Arzu burca tuta gör,
Göñül cāna kana gör,
Añla, şimdi yaşur,
Elin elimde tuta gör.

Gördüñ işte, ol iki maḥbūblar, şādıklar karaya çıktılar, koşdılar. ‘Arzu, Kanber’iñ gerdanından uzadup, Kanber de öpdü ve gerdanında kokladı ve ayıtdı:

"Elḥamdülillah kavuştuk." deyince, Kanber ayıtdı:

"Ey ‘Arzu, azıcık başımı dizin üzerine koyam, uyuyam." dedikde ‘Arzu, iki dizini uzadup, Kanber’iñ başını ‘Arzu’nuñ dizine kodı. Ve can teslim eyledi. Bu hāl, bu baba iken kanda var, kanda yok ol‘a-cūze karı geldi:

"Hey meded, bunlar niye kavuştılar?" deyüp, hemān Kanber’i yapuşup, ‘Arzu’nuñ dizi üzerinden aşağı çekmeğe başladı. ‘Arzu da hemān bir dal ḥançer alup, ‘acūzeniñ karnına bir ḥançer, öyle urdı kim, ol saat girdi, cānı cehenneme, gitdi. Ammā, ‘Arzu da Kanber’iñ üzerine düşüp:

"Ah Kanber’im," deyüp figān iderken, o daḥī rūhunu Ḥakk’a teslim eyledi.

Ey dostlar, gördüñüz mi, bu iki ‘āşık (44b) şādıklar nice murād oldılar. Hemān Ḥakk Şübḥānehu ve Taāla, Cennet-i Ālā da bermurād eyleye. Āmin.

Ammā, bu tarafda olan kadınlar, bu aḥvāli görüp ayıtdı:

"Biz, bunuñda ne duralum. Varalum, Begefendi’ye haber virelüm.

deyü, şehre varup, Begefendi'yi haber virdiler. Ayıtdılar:

"Sultānım, biz şovuk çeşmede eğlenürken, 'Araz karşısında, bir nevcivān yiğit gelüp ve 'Arzu hanım ile bir kaç kelām söyleşdiler. Kendini şuya atdı ve 'Arzu da kendini beriden atdı. Ol yiğit öte taraftan, 'Arzu beri taraftan üzüp geçerken, şuyun ortasında bir ev zuhūr oldı. Ol berüce çıkdılar ve hālā anda, dedi-ler. Fermān sizindür." dediklerinde, Begefendi dedi kim:

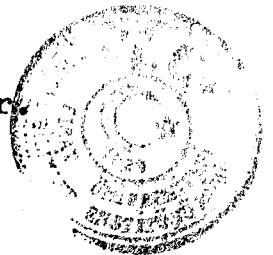
"Allāh u 'Ālem yalansızdır." dedi ve . saat, kırk tane adam ale ..... (X) deyüp ve ol cānibe varup görürler kim; ol maḥbūblar, sādıklar, ikisi de merḥum olmuşlar. Bunlarıñ ruḥlarına birer Fātiḥā okuyup ve oracıkda defn idüp ve koca karıyı şuya atdılar ve saraya yine geldi ve cümle 'ālem ta'accüb eylediler. Ve yarınki gün taşçıları çağırup ayıtdı:

"Filān yerde iki mezar vardır. Ol iki mezārı balkamī mermerden ister yapınız. Her ne kadar mal giderse, gelin benden bit'tamām aluñ." deyü gönderdi.

Ol taşçılar, varup baqsalar kim, 'Arzı ile Kanber'in mezarlarında birer gül bitmiş. Biri kırmızı ve biri beyaz ve orta yerlerinde karaçalı bitmiş. Çünkü, mezarçılar, bu ahvāli görüp, ta'accüb idüp ve yine Begefendi'ye arz etdiler ki:

"Sultānım, fermān senindir ki; buyuruñuz. İki mezārıñ üzerlerinde şöyle ahvāl oldı. Fermān seniñdir." deyince, Begefendi, yine teşrif buyurup, kaçan varup görse kim, haṭṭ-ı zatında iki tane gül bitmiş. Biri kırmızı, biri beyaz. Ortasında bir karaçalı bitmiş. Begefendi, ta'accüb idüp ve buyurdı kim:

(X) Sahif 44b'nin son satırları silinmiştir.

"Yapılsun." deyü emr olundı.

Meğer, ol iki gül, biri K̄anber, biri 'Arzu imiş. Ve ortasındaki çalı, koca karı imiş, düşmānları böyle imiş.

Temmet. Tamām oldı. 'Arzu ile K̄anber'in intihāsı, yazana okyana gerekdir şerbet pahāsı.

ARZU İLE ĞAMBER (S₄)

Ahmed adında bir adamın hep ğız çocuğu olur, heç erkek çocuğu olmazmış. Bir gün ğoyunlarını güderken suyuñ snde bir sandığın geldiğini görmüş. Sandığı alıp ağmış içinden bir ürkek çocuğu çıkmış. ocuđu evine getirmiş. Ğarısına:

"Hanım, saña bi ürkek çocuğu getirdim, ismini Ğamber vrdim." dmiş.

Ğamber, Ahmed'in aynı yaşdaki ğızı, Arzu'nan barabar büyümüş. Ahmed:

"Hanım, Ğamber'le Arzu'yu hocaya götür okusunlar" dmiş.

Çocuklar, okullarına güderken anaları yi okusunlar dye ellerine birer yağlı dürüm vrirmiş. Bunlar okula güderken yolları ikiye ayrılırmış. Bir gün bu yoluñ ikiye ayrıldığı yre vardıkları rında :

"Bu yol mu yağın, diğer yol mu yağın?" diye aralarında tartışmaya başlamışlar. Arzu bir yola yağın, Ğamber diğer yola yağın dr ve ellerindeki yağlı drme bahse girerler. İkisi de ayrı yollara ğoyulurlar. Ğamber güderken yolda bir ihdiyar ğarıya raslar. Ğarı:

"Nereye gidiyoñ Ğamber?" diye sorar.

Ğamber:

"Arzu bacımla, bu yol uzun dye elimdeki drme bahsettim" dr.

Ğarı:

"Kes lan, Arzu seniñ baciñ dl, niřanlıñ" dr.

Ğamber; yoluñ ğavşağına vardığında Arzu'yu bekler görür.

Arzu:

"Ġamber, ġardaş ben seni üttüm, dürümü vër" dër.

Ġamber dürümü vërir ve :

"Arzu, sen benim ġetdiġim yoldañ ġet, ben de seniñ" dër.

Gene ayrılıp yollarına devam ederler. Bu sefer Ġamber'e ras-
gelen ġarı, Arzu'ya rasġelir:

"Ĥey Arzu! Neriye gidiyoñ?" dër.

Arzu:

"Ġamber ġardaşım la başse ġetdik" deye Arzu cevap vërince

Ġarı:

"Kës sesini, Ġamber ġardaşın dël, nişanlıñ" dër. Arzu yol
ġavşana ġeldiġinde Ġamber'i bekler görür. Ġamber, Arzu'ya:

"Dürümü vër Arzu bacı" dër.

Arzu:

"Seniñ dürümüñü sen yë, benim dürümüñü ben. yëycem. Önce ben
sonra sen ġazandıñ" dër. Ġamber'iñ ġalbine bir düşünce girer, bir
gün, Arzu'ya:

"Arzu seni çok seviyom" dër. Bunun üzerine Arzu şöyle dër:

Çaydaşı çakmak daşımıñ,
Ĥocada da yoldaşımıñ,
Sen benim ġardaşımıñ,
Niçin sevgilim dersin?

Ġamber:

Çayda olan daşlar,
Çakmak daşı mı olur?
Suda bulunan Ġamber,
Arzu'ya ġardaş m'olur?

Bir müddet sonra babaları:

"Ĥanım, çocuklar Müslümanlıklarını bëllediler. Arzu'yu evi-
ñe al, Ġamber'i de ġuzuya salalım."

Ġamber, ġuzuya ġeder. Arzu da ev işlerini yapmaya başlar.
Arzu bir gün hamur yuñurur, bi de su ġetireyim ekmek yapayım dër.

Çeşmeye varır, ellerini yuduğtan sonra suyu alıp eve getirir. Bilenziklerini de çeşmenin başında unudur. Gamber, güzularını sulamak için çeşmeye geldiğinde bilenzikleri bulur ve gidip gül ağacının dibine yatar.

Arzu eve varır ki, bilenziklerini pınarda unutmuş hemen geri dönüp pınara gelir, ama bilenziklerinin oradan gaybolduğunu görünce türkü söylemeye başlar:

Pınar başına gelenler,
Elini yüzünü yuyanlar,
Bilenziğimi bulanlar.

Gamber:

Pınar başına gelmedim,
Elimi yüzümü yumadım,
Bilenziği görmedim, Arzum.

Arzu:

Pınar başına geleniñ,
Bilenziğimi alanıñ,
İki gözü kör olsun.

Gamber:

Arzu böyle söyleme,
Dermanı dert eyleme,
Bilenziği bulana,
Öyle acı söyleme.

Arzu:

Gönlüm böyle neyleyim,
Derde derman eyleyim,
Bilenziği bulana,
Ben ne sözler söyleyim.

Gamber Arzu'ya:

"Bilenziğiñi tarif et bakalım ne şekildi, görseñ bilin mi? Her hangi bir işareti var mı?" dedi.

Arzu:

Sürüsü goyun gúzulu,
 Ğamber yanın tazılı,
 Bileñziğimiñ üsdünde,
 Arzu Ğamber yazılı.

Ğamber:

Çeşme başı gıytuluk,
 Su dolar tuluk tuluk,
 Bileñziği bulaña,
 Arzu, ne var muştuluk?

Arzu:

Çeşme başı gıytuluk,
 Su aldım tuluk tuluk,
 Bileñziğimi bulaña,
 Tatlı canım muştuluk.

Ğamber:

Arzu'm Arzu'm gül Arzu'm,
 Gül dibiñe gél Arzu'm,
 Bileñziğiniñ goynumda,
 Sok élini al Arzu'm.

Arzu, bileñziğiniñ Ğamber'de olduğunu öğrenince yanına yaklaşır ve almak için élini Ğamber'in goynuna sokar. Bu arada Ğamber, Arzu'yu gucaqlayıp öper.

Küp uçuran cadaloz Ğarı bu gız nérde Ğaldı dèye piñara gélir bir de bakar ki ne görsün! Arzu-Ğamber gucağ gucağa hemen yèrden aldığı taşı atarak Arzu ve Ğamber'iñ üzerine yörür. Arzu éve, Ğamber gúzuları gütmeye Ğaçıp gèder. Ğoca Ğarı Arzu'nun arkasından éve gélir. Hemen bir gúzu kèsip gonu gomsuyu davet eder. Yemek yaptırıp yèdirip içirir. Toplanan halk dağılıp da içlerinden beş altı yaşlı adam Ğalınca biri dèdi ki:

"Bire ğarı, sen ömründe heç eyilik yapmazdın."

Ğarı:

"Evet, heç yapmazdım. Amma, Arzu ile Ğamber'in bacı ğardaş olması için yaptım." dedi.

Adam:

"Bire ğarı, her şeytanlığa aklıñ yéter de, buña mı aklıñ yêtemez. Arzu'nun anasının südünden, bir yémek yapıp Ğamber'e yedir. O zaman, bacı ğardaş olurlar."

Ğarı, Arzu'nun anasından süt sağdı, Ğamber'e yémek yaptı. Bunu gören Arzu'nun güccük bacısı, Arzu'nun yanına geldi. Arzu, ceviz düzüyordu. Ğız, Arzu'nun cihazlerini ğarışdırmaya başlar. Arzu, dursun diye güçüğe bir tokat atar. Güccük ağlamaya başlar. Ablasına:

"Ben, saña bi şey diyecektim, demiyecém"der. Arzu, bacısının gönlünü almak için, çıbıkdañ bir geliñ yapar:

"Söyle, ne deyecekdin" der. Bacısı:

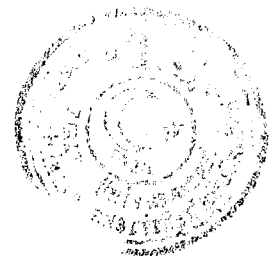
"Ebem, topladığı adamlarla ğonuşdu. Seni Ğamber'le bacı-ğardaş yapmak için anamdañ süt sağıp yémek yaptı. İnanmazsañ git bak. O yemeği Ğamber'e yédirecekler." der.

Arzu, yemeği bişmiş vaziyetde bulur. Ğamber, ğuzudañ gelir. Arzu su döker, Ğamber de elini yüzünü yur. Sofrayı serip, yemeği önüne getirir. Ğamber, lokmayı yemeğe vurur, bu arada Arzu'nun içi sızlar, Ğamber'e:

Ğamber gider ğuzuya,
Boynu döñmüş maziya,
Eliñdeki lokmayı,
At, Ğamber'im tazıya.

Ğamber:

Hey nêddiñiz, nêddiñiz,
Başı başa çatdıñız,
Yoksa aşın içiñe,
Ağılar mı ğaddiñiz?

Arzu:

Hey nêddiler, nêddiler,
Malı mala ğaddılar,
O yemeyiñ içine,
Anamıñ südünü ğaddılar.

Ġamber, elindeki loķmayı, taziya atar. Ġarıĝını ĝeyip, ĝal-
ķar ĝeder. Arzu, hemen yemeyi doker. Yemek yapmaķ iķiñ yêñiden ĝa-
zani ataķa ĝoyar. Soñra, dıķarı ķıķıp baķaķ ki; Ġamber ĝediyor, ar-
dından:

Ġediyon uĝur olsun,
Düz ova yoluñ olsun,
Benden baķĝa yâr severseñ
İki gözüñ kör olsun.

Ġamber:

Gidiyom uĝur olsun,
Düz ova yolum olsun,
Benden baķĝa seversem Arzu,
İki gözüm kör olsun.

dêr ve yoluna devam eder. Ġede ĝede bir Şehere varır, orada bir
aĝanıñ dutması olur. Bu aĝanıñ bir oĝlu vardır. Oĝlan, ĝırķ arķa-
daşınan her gün ava ĝeder. Gene bir gün ava ĝediklerinde, arķa-
daşları av maħalinde toplanıp, oĝlana evlenmesiñi teklif êderler.
Oĝlan:

"Ben babama diyemiyom, siz dêyiñ" der. Bunnar, toplanıp aĝa-
nıñ ĝapısına varırlar. İçlerinden biri aĝaya:

"Oĝlanı êverek, êvlenme yaķına geldi" dêr.

Aĝa:

"Benim oĝlumsa, siziñ de arķadaşıñız. Ġediñ bir ĝız buluñ.
Ġız bulmaķ sizden, diĝer bütun masraflar benden" dêr.

Adamlar, hazırlanıp yola çıkarlar. Gede gede Arzu'nun su aldığı pınarın başına varırlar. Bu galabalığı gören cadaloz ğarı:

"Bu galabalık da neyin nesi?" diyerek adamların yanına gelir. İçlerinden birine:

"Nerden gelip, nereye gediyorsunuz?" diye sorar.

Adam:

"Ağamızın oğluna ğız arıyoruz" der.

Ğarı:

"Benim güzel bir ğızım var. Göndereyim de bir görün" der.

Ğarı eve gelir. Ğıza:

"Ğızım, ben susadım, bana pınardaki soğuk bir su getir de içeyim" der.

Ğız, ğarının bu sözünü ğırmaz, suya gider. Pınarın başındaki galabalığı görün, yağlığını yüzüne dutarak, hêlkelerini doldurup hemen geri döner. Orada Arzu'yu gören Ağanın oğlu, düşüp bayılır. Arkadaşları ayıltarak:

"Ne oldu saña?" diye sorarlar.

Oğlan:

"Bu ğızın aşğı yakdı beni" der.

Bunhar, toplanıp ğızın evine giderler. Arzu'yu babasından isterler. Babası, Allah'ın emriyle ğızı verir. Düğün için ğırk gün geriye gün kêsip, memleketlerine dönerler. Ağanın odasına varıp konuşurlar. Ağa:

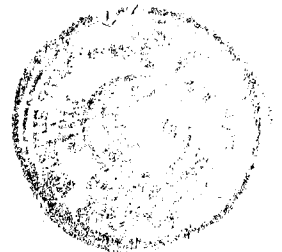
"Ne yaptınız" diye sorar. Onlar da:

"Öyle bir ğız bulduk ki, eşi menendi yok" derler. Bu sözleri dinleyen Ğamber, ağanın adamlarında birine sorar:

"Ğardaş, bu ğızın adı ne?"

Adam:

"Arzu ğız."

Buñu duyañ Ğamber, beynindeñ vuruñmuşa döner ve Araz Bey'in yanına gèder. Ğamber'i tanımayan dayısı Araz Bey:

"Nèredeñ gèlip, nèreye gèdersiñ?" diye sorar.

Ğamber:

Araz Bey, dayım olsa,

Nişanlımı el alsa,

İmdada gèldim,

Béyler imdada.

Araz Bey:

"Ben seniñ şiriñdeñ heç bi şey annamadım. Bi de şirsiz an-nat" der. Ğamber:

"Ben, seniñ bacıyıñ oğluyum. Benim bi nişanlım vardı, el alı-yor. Sen de benim dayımsıñ, yardım istemeye gèldim" der.

Araz Bey:

"Baña, Ğapıcıyı çağırıñ" der.

Ğapıcı gèlir:

"Buyuruñ beyim" der.

Araz Bey:

"Baña veziri çağırıñ" der.

Vezir gèlir, Araz Bey, oña:

"Ğırk arkadaşına yanaña al. Ğamber benim yeğenim, bundan soñra bunuñ emrindesiñiz, o ne dèrse yapacañsıñız. Nişannısını alıp gèle-cekseñiz. Benim Döldül'ü de Ğamber'e vériñ" der.

Bunnar yola çıkarlar. Gède gède, Arzu'nun bulunduğu şehere va-rırlar. Ğarı, bunñarıñ gèldiğini görünce;

"Gèlinçiler geliyor" diye gèndi gèndiñe hesap yapar. Gèlinçi-leriñ daha on gün soñra gèleceğini anlayınca, hemen bi torba leple-pi alıp, içine de bi pança biber atarak, peşine dakdığı bir sürü ço-cuklarla mezarlığa gèder. Biberi gözüne atarak, yeñi bi mezarlığın

başına oturup ağlamaya başlar. Bunu gören Gamber, arkadaşlarına:

"Biraz bekleñ, ben şu galabalığın yanına varıp, ne olduğunu öğreneyim" der.

Garınıñ yanına varıp:

"Ebe, ne ağlıyorsun?" der.

Gamber'i gören garı:

"Arzu öldü, onun için ağlıyorum" der.

Bu sözleri duyan Gamber, düşüp bayılır. Gamber'in arkadaşları hemen yanına gelip, garıyı öldürmek isterler.

Garı:

"Siz, insanları söyletmeden mi öldürürsünüz?" der.

Adamlardan biri:

"Söyle" der.

Garı:

"Bu mezar, Gamber'in nişanlısınıñ. Ona, Arzu öldü dedim, düşüp bayıldı" der.

Bu sözlerden sonra, adamlar geri dönerler. Gamber, orada galır. Ayıldığında yanında arkadaşlarını göremeyince, atına binip ıssız bir dağa çıkar. Uzun bir zaman dağda galır. Günler ayları, aylar yılları govalar, günlerden bi gün "ölenle ölünmez ya" deyip ata biner ve Arzu ile vedalaşmak için mezarlığa varır. Fakat bir türlü mezarlığı bulamaz. Mezarlığın yakınında çift süren bir çifçiye varıp Arzu'nun mezarlığını sorayım der ve çifçiniñ yanına varır:

"Selāmünaleyküm çifçi gardaş"

"Aleykümselām. Nerden gelip nereye gidiyon?"

Gamber:

"Gardaş, buraya Arzu'nun mezarına gelmişdim, amma bulamadım. Biliyorsañ baña göster."

Çifçi:

"Ġardaşım, sen delirdiñ mi? Arzu'nun düġüñü çalınıyor. Bu gün ġınası yanacak" der. Ġamber, hemen atına binip, şehere varır. Atı hana çeker ve hancıyı çağırır:

"Hancı, atıma ey bak. Yemini, suyunu bol ver. Atım, yanına kimseyi yaklaştırmaz. Ona kimseyi yaklaştırma" deyip tembih eder.

Sonra, düġün evine gelir:

"Selâmünaleyküm" deyip oturur. Amma, hiç kimse, onun yüzüne bakmaz. O sırada, ġadınlardan biri Ġamber'i tanır ve yanındakılara:

"Bacım, ġızın eşgi nişannısı gelmiş, ondan da bir müsade alıñ" der.

Yeñgelerden birisi:

"Eşgi nişannısı da ne oluyormuş" der. Bu ġadının ġucağında bir de bebeği varmış. Ġamber:

"Ġucağında ki bebeği yeyip, boz geyik gibi bozulayasın" der. Bir de bakarlar ki, ġadının ġucağında ki bebek ölmüş! Sağdan soldan gelip Ġamber'den özür dilerler ve müsadelerini alırlar. Ġamber:

"Ġınañız hayırlı olsun, ġınayı yakıñ" der ve hana, yatmaya gider. Sabah olunca, gelin binek odasına gelir. Götürmek için bir at getirirler. Gelin binince at ölür. Bir çocuk:

"Ben, handa bir at gördüm. Bu gelini götürürse , o at götürür" der. Düġün sahibi:

"Ġadiñ o atı getiriñ, sahibi de ne isterse verin" der. Hana varırlar, hancıyı çağırırlar. Hancı:

"Ne istiyonuz?" diye sorar. Adamlar:

"Burada bir at varmış, onu almaya geldik" derler. Hancı:

"Atıñ sahibi yok."

"Nereye gèddi?"

"Atı, baña amanat eddi, gèddi. Bilmiyom."

Bunun üzerine adamlar, atı alıp gétmek isterler. Hancı:

"Ona yaklaşmayın, çok tehlikelidir" der. Gelenlerden biri, atı ben alırım diyerek yularını çözmek ister. At, onu ısırıp yere çalar. Başga biri:

"O, at çözmelerini bilmez, ben çözeyim" der ve atın arkasından yaklaşır. At, onu da deper, yere serer. Umutları kesilince, atın sahibini bulmak için tellal çağırırlar. Gamber, çıkıp gelir:

"Derdiñiz ne?" diye sorar.

Adamlar:

"Şu handaki at seniñ mi?"

"Benim"

"Ona, geliñ bindireceğiz. Atı bize ver, saña ne istersen verelim."

Gamber:

"Ben, parayla at vermem!" der. Fakat, çok yalvarırlar. Gamber dayanamaz:

"Atı bi şartnañ veririm" der.

"Şartıñ ne söyle."

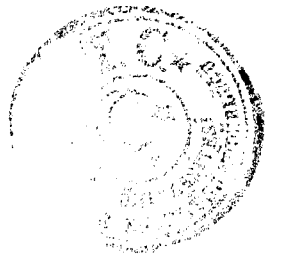
"Atıñ başını ben çekeceğim. Ağzım rahat durmaz, türkü söyleyim. Buña razı olursanız atı veririm" der. Adamlar kabul ederler. Atı alıp, binek daşına çekerler.

Gamber:

Hey çengiler çengiler,
Çifte çalsıñ çengiler,
Arzu'muñ topuğunu,
İncitmesiñ üzeñgiler.

Arzu:

Hey çengiler çengiler,
Çifte çalsıñ çengiler,
Saña hayırsız Arzu'yu,
İncitsiñ üzeñgiler.

Gamber:

Hey huyañlar huyañlar,
Arzu'muñ élleriñi,
İncitmiñ huyañlar.

Arzu:

Hey huyañlar huyañlar,
Saña hayırsuz Arzu'yu,
İncitsiñ o huyañlar.

Bunlar, yollarına devam éderler. Birez daha gédince, Gamber susar gonusmaz. Arzu, atı mahmuzlar. At hızlanır, Gamber'in ayağına basmaya başlar. Gamber:

"Çeke dut çeriñ başıñı. Cizmem ganınan doldu." Arzu, bakdı ki cizme ganınan dolu, hemen bir bir yalık vèrir. O dévirde yalık çok gıymetli imiş. Sağmenlerden biri:

"Yalığa yazık éddi. O, yalığın gıymetini ne bilir" dèr.

Gamber, Yalığı ortasından yırtıp, bir parçasını bir topuğuna, bir parçasını da diğèr topuğuna bağlar. Yollarına böylece devam éderler. Bir müddet gèdikdeñ soñra, önlerinden bir davşan geçèr. Bunu gören sağmen, davşanı yakalamak için govalamaya başlar. Bu fırsatı ganimet sayan Gamber:

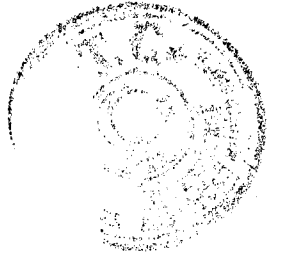
"Arzu, gèdiyorsuñ gètmeye, bir busecik vèr de son gèdilik öpeyim" der. Arzu eğilir, fakat Gamber'in boyuna yetişemez. Biraz daha eğileyim dèrken atdan düşèr. Bunu gören yèngeler bağırma-
maya başlarlar:

"Nereye gèddiñiz, gèliñiñ haline bağıñ." Olayı gören sağmen, hızla goşmaya başlar. Gamber, hemen ata binip Arzu'ya da:

"Allahaismarladık" dèdikdeñ soñra oradañ uzaklaşır. Sağmen, arkasından bakagılır:

"Gèlini alıp gètseydi, ne yapardık?" dèrler.

Gamber gèderken, gèride galañlara:

Hey érenler érenler,
Gélin alıp gédeñler,
Südüñ yüzüñ ben yédim,
Ayran alıp gédeñler..

Arzu:

Hey néddiñ sen néylediñ,
Söz mü bulup söylediñ,
Biñ liralık adımı,
Geçmez bir pul éylediñ.

Sağmen:

"Burdañ öte, yol yakın. Géliñ yürüyüp gétsiñ" dér.

Gamber:

"Yarabbi, ya Resulallah, beni buradan gurtar. Arzu'nuñ dizi üzerinde biraz yatayım da canımı sonra al!" dér.

Bi söğüt daliñdan dutup suyu géçer, Arzu'nuñ yanına gélip biraz sohbet éder, sonra:

"Arzu ben seniñ diziñde biraz uyuyum ay doğup da gıpleye gé-
lirse doñ yıldızı doğarsa beni o zaman uyandır da gédelim" dér
ve Arzu'nuñ dizine yatar. Ay doğunca Arzu, Gamber'i uyandırmaya
gıyamaz, sabaha gadar bekler. Sabah olunca bi de bakar ki; Gamber
ölmüş.

Arzu:

Bir ay doğdu ilk akşamdañ, doñ geceden,
Şavkı vurdu pencereden pencereden,
Uykusuz mu galdıñ düñkü geceden,
Uyan ey sevdiğim, Gamber'im uyan.

dér ve Allah'a gündiniñ de canını alması için duâ éder ve orada
Gamber'iñ yanında ölür.

Goca garı, oğlanıñ babasıyla barabar Arzu'yu aramaya çıkar.
Garı bunları ararken bir gül ağacınıñ dibinde Arzu ile Gamber'iñ
birbirine sarılı vaziyette ölülerini bulur. Oğlanıñ babasına:

"Buldum, g el." d er.

Ođlanıñ babası gelir ki g eliniñ yanında bi erkek ve sarılarak ölmüşler. Adam ğarıya sorar:

"Bunhar niçin bu şekildedirler?"

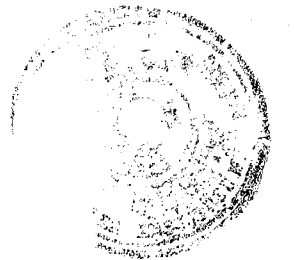
Garı da:

"Bunhar nişanlıydı, onları ben ayırdım!" d er.

Bu sözleri duyan adam hiddetle ğılıcını çekip ğarıyı ikiye böler. Ğılıcın ucuñdan damlayan ğan Gamber'le, Arzu'nun üzerine düşer. Adam bi mezer yaptırıp, onları mezere g md r r.

Her yıl ikisiniñ g brinde de birer g l biter. G l açıp da birbirine ğavuşacağı zaman goca ğarınıñ bi damla ğanı ğara çalı olup onlarıñ arasıñda biter. İkisini de parçalayıp soldurur.

Ğoca ğarıya kömür, bizlere ömür, gökten    elma düştü, biri a latana, biri dinletene biri de sizlerle barabar bütün insanları sevenlere...

ARZI KAMBER HİKAYESİ (S₅)

Bir var idî bir yoh idî, darın dünyasında ki kardaş var idî. Arvadları ki cannıydı. Bular kişi kahtılar, bir gün şert ettiler. Dediler:

"Haşsımızın kıızı olursa, o birisinin oğlın olı, kıızını onun oğlına veri". Dediler:

"Eyyidi."

Ay aydan, gün günnen, birisinin bir oğlın olı, o birisinin de bir kıızı olı. Arzı Kamber yavaş yavaş böyüg olıllar. Kamber'in babası öldü. Buları Arzı'nın babası mollaya gönderdi. Uşahtılar, gideller mollaya, döneller barabar gezeller. Kıız böyüg oldı. Kıızın nenesi anladı ki, kıızı Kamber'i çoğ seviri. Dedi:

"Besti, daha Arzı'yı koyma mollaya getsin, böyüg olıptı. Kamber de getsin bizimçi koyın yaymağa."

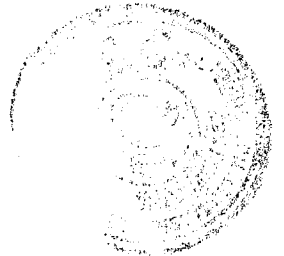
Kıızın babası diyer:

"Eyyidi" . Kamber gider koyın yayar. Arzı, evde hiç iş yapmırı, he dolannı. Nene bunu kabul etmez. Kıız da Kamber'i seviri, kıızın nenesi biraħmırı. Kamber, koyın yaymağa gider. Evde de su kalmıyptı. Kıızın nenesi diyer:

"Arzı, ka get, su geti, bes geç kalmıyasan" dedi.

"Eyyidi nene." Arzı getti su başınna. Kamber, Arzı'yı gördi bulağa eniri. Dedi:

Arzı endi bulağa,
Sezi galdi kulağa,
Arzı kurbanın ossın,
Tebriz, meşhed, Marağa.

Arzı:

Matarayı (Ağa Kamber) doldurdun,
Doldur iken kaldırdın,
Bileziğim (neçin) çaldırdın?

Kamber:

Bağıya girmemişem,
Gülünü dermemişem,
Kitap getir, and için,
Bileziğin görmemişem.

Arzı:

Ağa Kamber andadır,
Mühibbetu candadır,
Gel mene doğru söyle,
Bileziğim sendedir.

Kamber:

Ay çıhtı alışannan,
Gün çıhtı berişannan,
Bileziğin ne nişannan?

Arzı Han:

Ereb geldi atlı tazılı,
Koyun geldi körpe kızılı,
Bileziğim üstünde,
Arzı Kamber yazılı.

Kamber:

O sular uluğ sular,
Kızlar doldırı tuluğ,
Bilezigi tapana,
Ne cerisen muştuluğ?

Arzı Han:

O sular uluğ sular,
Kızlar doldıdı tuluğ,
Bileziğim tapana,
Şirin canım muştuluğ.

Ağa Kamber:

Bele deme duyallar,
Bizim cana kıyallar,
İkimiz kolu bağı,
Bir zindana koyallar.

Arzı Han:

Ağa Kamber innettir,
Sözin onna minnettir,
İkimiz kolu bağı,
Zindan bize cennettir.

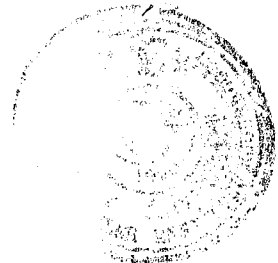
Ağa Kamber:

Damıvuz üstünde bir taş,
Gel bir yastuğa koyağ baş,
Bir anadan, bir babadan degilig,
Anan eyliyecağ bizi bacı kardaş.

Arzı Han:

Damıvuz üstünde bir daş,
Nasıl bir yastuğa koyağ baş,
Bir anadan, bir babadan degilig,
Anay nasıl eyler bizi bacı kardaş

Heme Kamber'im heme,
Anamın aklı keme,
Ögüde kuzı bir yan,
Şeker katıpsa yeme.

Ağa Kamber:

Kaşu kara çataldır,
De"vey mene yeterdir,
Ögünde kuzı bir yan,
Ağıdan beş beterdir.

Orda başladı, Arzı'nın nenesi vurmağa özünü. Hatta dedi:

"Men bu şeyi ettim". sütünnen sağırdı ki versin özüne, yesin-
ler, bacı kardaş etsin özlerini. Başladı vurmağa üzünü. Vurdu özü-
nü. Vurdu özünü. Kamber, geldi bahtı Arzı yığlırı. Dedi:

"Ha nenesi vurup özünü".

Dedi:

Dağlar üstünde dağlar,
Bülbül gül için ağlar,
(Ey karı sen) Arzı'ma ne deyipsen,
Yüke dayanıp ağlar.

Bu bahtı, bir şey çıhmırı özüyden. Dedi:

"Gönderim munu nenesi getsin, bir taım asker, leşker diyim
özüne ki getirsin".

Dedi:

Ay çıhdı, bedir ossın,
(Ağa Kamber) Can dostu nadir ossın
Get, asker getir Arzı'nı apar,
Duz ekmek gadir ossın.

Bu da sazını eline aldı, gelli asker getirsin. Geldi bir pat-
şahın kapısında başladı saz çalmağa. Dedi:

Kamber'in elinde sazı,
Çağırın haznedarı,
Etsin Kamber'i razı.

Ordan patşah dedi:

"Gedin, bahın. Bu ne istirse, bir şey verin bu fakire getsin".

Geldiler:

"Baba ne istisen, verah sene?" Dedi:

Ey paşam !

Mal senin emlak senin,

Asker ver, men gidelim

Arzı benim payımdı.

Diyer patşaha dediler:

"Baba, bu şeydi âşikî, bir şey istemiri". Patşah hastadı.

Dediler:

"Ege sağ aşıkse bu, patşahın derdini bili". Dediler:

"Baba, işte patşah hastadı, dermanı nedi?"

Dedi, ey paşam:

Erig, alma, haluça,

Qavın karpız bu neçe,

Hayva yedi tutuldu

Nar yesev me'dev aça.

Gettiler, bir nar getirdiler, paşacın. Yedi özünü, kahtı götü üste oturdu. Dediler:

"Beli, bu tamam aşikî."

Dediler:

"Bu neçe asker istiri, leşker verin özüne, gedin istediğini alın özünün."

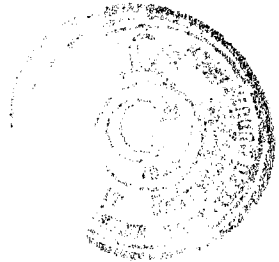
Dediler:

"Eyyidi."

Kahtı, bir muğdar asker leşker verdi geliller. Arzu'nın da toyıdı. Bahtılar, Kamber tamam bir leşker getirib gelli. Ey dediler:

"Nedağ?"

"Valla nedağ."

Dedi:

"İndi bu gelse, bu leşkerden, bu şeyden, he bir müşkile eder."

Bir arı ordan atlandı. Dedi:

"Ne verirsiniz mene, gedim amber'in leşkerini dönderim." ura dediler:

"Ne istesey verrih."

Dedi:

"Tumanımın dolusu külçe verin, giderem askeri döndürrem geriye."

Baba dedi:

"Get ginen, dört tumanıyın dulusu külçe ossın." Geldi dedi:

"Bir ap helve eleyin." Bir ap helve ettiler. Aldı başına gelli, bahtı leşker gelli, amber de özlerinden. amber dedi:

"Ha arı nenedey."

Dedi:

"arı nenedey össün (dedi)."

amber dedi:

"Nolup?"

Dedi:

"Vallah, işte Arzu geçindi, bu da helvesinnen getirmişem, al, yeyin."

"ura nece?"

Dedi:

"Vallah, işte öldü."

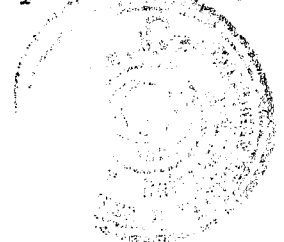
Askerler dedi:

"Baba dedi, dönün daha siz, hara gelisiz, dedi madem ölüptü."

Askerler dedi:

"ura gidağ (dedi), işte biz de madem ölüpse de bir fatihe verriğ, dönnüg."

"Yoğ" dedi.

"Dönün, gelmeyin daha, men giderem." Askerler döndüler geriye. Geldi Arzı, bes damdan bahırını. Kamber boş gelli. Dedi:

Ağa Kamber hoş geldi,
Dolu getti, boş geldi,
Yahu aviy boş geldi.

Dedi, Arzı Han (dedi):

Havada uçar kuşlar,
Arzı damda nakışlar,
Karı verdi haberi,
Geri döndü çavuşlar.

Oydu geldi, toyın ediller. Başladılar aparmağa özünü. Girdiler bezetmeğe özünü, e bu Haq aşıkıdı ki, ne diyerse sözünnen aynı, ne çiharsa, bu ijr olı. Girdi bir dene bezetmeğe özünü. Dedi:

Hey hökülsün hökülsün,
Dağlara kar tökülsün,
Arzı'mı bezedeni,
On barmağı tökülsün.

Her on barmağı bir kere töküldü. Bir dene geldi, dedi:

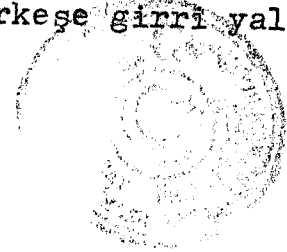
"Çekil çekil, men girim, munn bezedim," dedi. Siz, yalan yerde girip bezedebilmisiz özünü." Girdi bezetmeğe özünü. Dedi:

Dağdan endi dağ kimin,
Kolları butağ kimin,
Arzı'mı bezedeni,
Kara girsın zağ kimin.

Ah, haber geldi, bir dane kız dedi:

"Yeri oğli damnan düştü, odı öldü." Çıhtı o da getti. Bir dene dedi:

"Çekilin dedi, men bezedirem dedi, herkeşe girri yalan yerde bezedebilmiri." Dedi:

Ay ışığı s^üt kimin,
 Hırhız gezer it kimin,
 Arzı'mı bezedeni,
 Gözü çıhsın çigit kimin.

Onun da gözü kör oldu. Elini sürtürü, oyza buyza görmürü. Dediler:

"Baba dedi, munu kimse bezedebilmez, mege Kamber, özü bezet-
 sin." Baba dediler:

"Kamber'e go, bezet özünü."

Dedi:

"Men, o şertten bezedirem özünü, bir dene girmesin yanıma ve
 dedi, yeddi hücreden hücreye dedi, koyın özün, özün girrem bezedi-
 rem."

Baba dediler:

"Gir, çare nedi, sen bezet özünü." Bu da koydılar bir hücre-
 ye özün. Girdi, girdi bezediri işte. Haq aşıkıdırlar, öpürü de ö-
 zünü, şeyde ediri özün. Bezetti özün. Arzı dedi:

"Çıhandan -dedi- ata minenden, men bu yannan üzengini basandan
 sen de yannan üzengini bas. Kimiz bir cüt gögerçin olluğ, uçariğ,
 gideriğ. "

Dedi:

"Eyyidi." Bezetti özün, çıhtı at getiriller, nahsı ata mindi-
 riller, özünü beli kırıllı. Dediler:

"Bu Kamber'in atı olmasa, hiç bir at -dedi- munı kaldırmaz."

Dediler:

"Gedin Kamber'in atını getirin."

Baba dedi:

"Eyyidi."

Kamber dedi:

"Men atımı o şertten verrem -dedi-, özüm de yedegini çekerem."

"E baba -dediler-, çek özüy da yedegini." Getirdiler atı, üzen-

gini bu yannan bastı, mindi. Kamber'in fikrine he düşmedi. İndi, Arzı dedi:

Kamber'im has Kamber,
Ne tutupsan yas Kamber,
Arzı, ata miniri,
Üzengisin bas Kamber.

Neden sonra Kamber, barmağını dişledi. Arzı, mindi yedegin çekiri atın, atı sürdü, dizgini şey etti, Kamber'in dabanınnan basdı. Kamber dedi:

Giripsen estiripsen,
(Arzı) Karalım kestiripsen,
Dizgini çekerek tut,
Dabanım bastırıpsan.

Arzı dedi:

Ağa Kamber nolaydı,
Kuru göller su dolaydı,
Dabanıydan ahan kan,
Gözlerime dolaydı.

Ipsa'el'ayn, dabanınnan ahan kan, gözlerine doldı. Gelli bi kere istiri buhtan etsin Arzı'yı. Dedi:

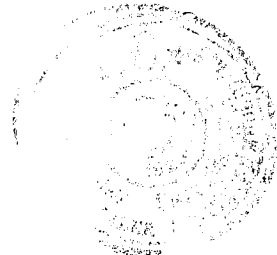
Atlı geldi milliyden,
Kamber oynar gülüyden,
Keresin men almışam,
Atlı gider duluydan.

Tuttular, Kamber'i çal. Dediler:

"Bu köppek oğlu, bah ne diri, çal , çal onca çaldılar özünü."

Arzı dedi:

"Baba, indi bah ne dedi, Kamber."

Dedi:

Ağa Kamber neyledi,
Altını tuj eyledi,
Sen meni kınememişti,
Neçi buhtan söyledi.

Dedi:

Arzı han neyledim,
Altını tuj eyledim,
Men seni kınememiştim,
Canım yandı söyledim.

Oydu dedi:

"Bağ canı yandıgınnan diri, bu yalan diri, buhtan ediri, canı yandıgınnan bele diri."

Geldiler bir mevki'a, Allah'tan duâ etti, dedi:

"Bir toz fırtına olaydı -dedi- mennen Arzı'nı bir yere ataydı, bu âlemin her birini bir yere ataydı." Allah'ın terefinnen bir toz fırtına oldu, Arzı'ndan Kamber'i bir dereye attı, o kalan millet, her biri bir yana düştü. Orda işte eğlendiler, gene biraz kefettiler. Bir de dünya saf oldu, kahtılar getmağa. Aras çayı var. Bi kere gere ordan . Aparıllar özünü, özü de ordan döneceği. Dedi Arzı Han:

Gedisen oğır ossın,
Ağırmaz başın ossın,
Aras çayın geçennen,
Ta'in yoldaşın ossın.

Döndü, Arzı da dedi; Ağa Kamber dedi:

Gedisen oğır ossın,
Ağırmaz başın ossın,
Emmi kızın alırsay,
Üç gün yoldaşın ossın.

O getti, Allah'ın terefından ki gün kaldı, üç gün bir ölüm düştü içlerine, bir deneleri kalmadı, tek'ud özü kaldı (Arzı). Bu da geldi, 'emmisi kızın aldı ki gün, üç gün kalmadı, onun da 'emmisi kızı öldü. Bir ölüm düştü içlerine, tek'ud özü kaldı. Baş kaldırdı, Arzı gene Aras çayının dibine gediri. Bu da gelli birbirlerini ta'kip etmağa gelli. Bes, kisi birbirini tanımır. O çayın o yuzunda, bu çayın bu gediller.

Dedi:

Ƙudret Ƙalemin çekilip, Ƙaşım

(Ey Ƙarı) Yan baban ölmüş, yan Ƙardaşın,
Ne gezisen bu mezarı?

Dedi:

Ƙudret Ƙalemin çekilmiş Ƙaşım,
Ne babam ölmüş ne de Ƙardaşım,
Yâr aşkinnen gezirem bu mezarı.

Ƙamber döndi, bir de dedi özüne:

Bu dere bir deredi,
Çekilmez bir beladı,

(Ey Ƙarı) Sennen bir sual sorram,
Yüzüde oyara, ne yaradı?

Özünnen dişleyipti, özünü o toz tufanda. Dedi:

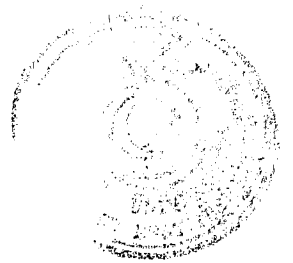
Bu dere bir deredi,
Çekilmez bir belâdi,

(Ey ağa Ƙamber) Utanıram söyliyim,
(Üzümde o yara) Dişlediği yaradı.

On da özünü attı çaya, çaya attı. Su boğacağdı özünü bahtı.

Arzı dedi:

Ey Aras,
Ƙâvil olasan Aras,
Ƙamber'i su apardı,
Yetiş ya Hıdır Leylas.

Orda Hıdır Leylas, Kamber'i çiharttı, çiharttı. Geldi, Kamber helak olup. Dedi:

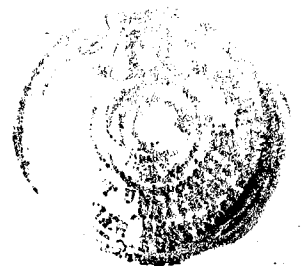
"Arzı -dedi-, çoh helâk olmışam, birez diziy koy, birez yattım rahatlımım." Başını koydı, Arzı'nın dizinin dibine, Allah'ın emrini bitirdi. He yırğalığı Arzı özünü. Bahtı, of bitip. Geldi bir köye dedi:

"Bir kardaşım var köyde beş (beş on dene otırıp) ölüp dedi, gelmesiz gömesiz özünü." Kahtılar, beş altı dene dediler:

"Gideğın."

Bahıllar, Arzı güzel kızdı, uç dört denedi, o diri men alım özünü, bu diri men alım özünü. Baba dedi:

"Gelin -dedi- kardaşımı gömün, işte bir deneyize varram." Geldi, getirdiler kardaşın Kamber'i, türbe kazdılar, şeye koydılar, türbeye özünü. Valla, andirdeler özün. Endi türbeye, bir kalemteras çiharttı, karnını yırttı. Özü de düştü Kamber'in üstüne. Bir karı da bilmem ha yannan özünü attı diri ara yerlerine. İndi diri, o bir çıkır tiken olup, gögerip ara yerlerinde.

KANBER (S₆)

Tanrıya duâ edin,
Kendini inanmış olarak adlandıranlar,
Eğer ,o merhamet ederse,
Yarın ahirette de merhamet eder.

Erkenden duâ edin,
Sayıya göre kendinize bir örnek alın,
Eğer sen de görürsen, onu hor görme,
Çünkü, herkes topraktan yapılmıştır.

Bülbül bozkırlarda uçar,
Ben bülbülden daha iyiyim,
Gururlu, Âşık Kamber,
Selâm vermeden geç.

Mürekkep hokkası ile yazı kalemini getir,
Kur'an'ın sözlerini oku,
Ne zaman, sadece duydun,
Bir delikanlının, bir kızı selâmladığını?

Bugün ayın onudur,
Bugün Arzu Han'ın düğünüdür,
Bu akşam yediğim yemekler,
Kalbim için kan oldu.

At kılı kirifli (telli) sazı,
Tırnaklarımla çalmak istiyorum,
Sevdiğim delikanlı için,
Çok saz çalmak istiyorum.

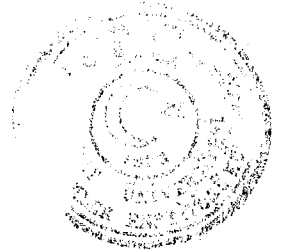
Saz çalmak istiyorum,
Tırnaklarım aşınıncaya kadar,
O an için şarkıcı olmak istiyorum,
Arzu'nun düğünü (töreni) sona erinceye kadar.

Hey Arşın bey, Arşın bey,
Arzu için düğün (tören) hazırladın mı?
Biz beyaz kaymak (ayran) içtik,
Ayranı canına (derine) dök,

Benim Kamber'im cimridir,
Deniz taşlarla doludur,
Ey Hızır, ey İlyas,
Bir altın bilezik yapın bana,
Benim canım, benim inancım Kamber'dir.

Benim bir şapkam vardı,
O benim başıma küçük gelmektedir,
Ben, bu şapkayı taktığımda,
Yüzbinlerce Kamber feryat etti.

Deriden ayakkabı al,
Kalbin neden bana kırgın,

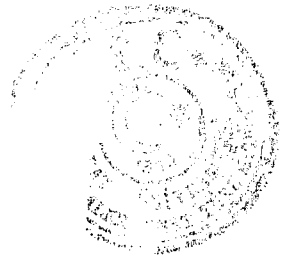

Niçin beni selâmla mıyorsun?
Senin ceddin, bir peygamber mi?

Yeme Kamber'im yeme,
Beni düşmanın sanma,
Koyunun temiz etine,
Zehir kattılar yeme.

Niçin kaşlarını çatıyorsun,
Niçin gözlerini kapıyorsun,
Koyunun temiz etine,
Niçin zehir katıyorsun?

Senin kürkünde az kaplama (astar) var,
Kamber, düşmanca zihniyetli değil,
Arzu'ndan geri kaldın,
Torbanı bedenine sar.

BİBLİYOGRAFYA

- Adalı, Bilgi, Âşık Garip, Ankara 1972.
- Ahundov, E/hliman], Gaçağ Nebi, Bakü 1941 /1961.
- , Azerbaycan Nağılları, Bakü 1950.
- , Halg Dastanları, Bakü 1961.
- , Azerbaycan Dastanları, Bakü 1967.
- , Azerbaycan Folkloru Antologiyası, Bakü 1968.
- , Azerbacan Halg Dastanları, Bakü 1980.
- Akkurt, Haşim, Topakkaya Köyü Folklorundan Örnekler, Erzurum 1981,
(Yayınlanmamış lisans tezi)
- Aksoy, Ömer Asım, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü / Deyimler Sözlüğü, Ankara 1981.
- Alandağ, Ali Osman, Cıkrıkçılı Ali Çiftçi'den Derlenen Altı Halk Hikâyesi, Erzurum 1978. (Yayınlanmamış lisans tezi).
- Alptekin, Ali Berat, Kirmanşah Hikâyesi Üzerinde Bir Çalışma, Erzurum 1980 (Yayınlanmamış doktora ön çalışması).
- , "Kirmanşah Hikâyesinde Masal Hususiyetleri," II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri II. Cilt, Ankara 1982, 19-24.
- , Taşeli Platosu Masallarında Môtif ve Tip Araştırması, Erzurum 1982 (Yayınlanmamış doktora tezi).
- , "Elif ile Yaralı Mahmut Hikâyesi," Türk Folklor Araştırmaları, Ankara 1982, 21-46.
- , "Köroğlu Hikâyesinin Bolu Beyi Kolundaki Millî ve Beynelmîel Motifler," Köroğlu Semineri Bildirileri, Ankara 1983, 23-36.
- , "Türk Üniversitelerinde Yapılan Talebe Tezle-
lerindeki Halk Hikâyeleri Bibliyografyası," Türk Dünyası Araştırmaları, (23), Nisan 1983, 207-229.
- , "Arzu ile Kamber Hikâyesi," I, Türk Folkloru, 5 (60), Temmuz 1984, 12-15; II, 6(61), Ağustos 1984 23-31. 34.

Alptekin, Ali Berat: "Arzu ile Kamber Hikâyesi," Erciyes ,
7 (82), Ekim 1984, 23-28

-----, "Azerbaycan Halk Hikâyesi: Kul Mahmut,"
Türk Dünyası Araştırmaları, (39), Şubat
1985, 53-82.

-----, "Şah İsmail Hikâyesi," Halk Kültürü,
1984/4, İstanbul 1985, 41-53.

-----, "Bir Azerbaycan Halk Hikâyesi ve Düşün-
dükdükleri", II. Uluslararası Türk Halk
Edebiyatı Semineri (7-9 Mayıs 1985 Programı)
Eskişehir 1985, 10.

-----, "Karacaoğlan'ın Hayatı Etrafında Teşekkül
Eden Halk Hikâyeleri," III. Milletlerarası
Türk Folklor Kongresi Bildirileri/II. Cilt
Halk Edebiyatı, Ankara 1986, 33- 44.

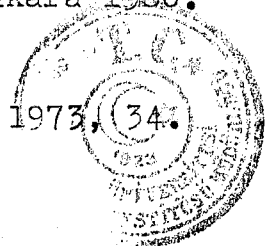
-----, "Azerbaycan Halk Hikâyesi 2: Han Çoban,"
Türk Dünyası Araştırmaları (46), İstanbul
1987, 215-236.

-----, "Motif," Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklope-
disi, 6. Cilt, İstanbul 1987, 401-402.

-----, "Erzurum Atatürk Üniversitesi Kâzım
Karabekir Eğitim Fakültesi'nde Yapılan
Folklor halk Edebiyatı Ağırlıklı Mezuniyet
Tezleri," Türk Folkloru Araştırmaları, Ankara
1987, 115-141.

Araslı, Altan, Azerbaycan Halk Hikâyeleri, Ankara 1986.
Arzu ile Kamber, İstanbul 1946.

"Arzu ile Kamber," Pirelli , 9(105), Haziran 1973, 34.

"Arzu ile Kamber," Dede Korkut (İranda çıkan aylık Dergi),
(7), 29 Kasım 1359/1981, 27-29.

Aslan, Ensar, Cıldırılı Âşık Şenlik, Hayatı, Şiirleri ve Hikâyeleri (İnceleme-Metin-Sözlük), Ankara 1975.

-----, Yaralı Mahmut Hikâyesi Üzerinde Bir Arastırma,
Erzurum 1983, (Yayınlanmamış doçentlik tezi).

Bali, Muhan, Ercişli Emrah ile Selvi Han Hikâyesi Varyantlarının
Tesbiti ve Halk Hikâyeciliği Bakımından Önemi, Ankara
1973.

-----, Halk Edebiyatında Nesir, Ankara 1982.

Baraz, Turhan, Semra Tetik, Nazmiye Özsan, Türk Folklor Arastır-
maları Dergisi /Konu-Yazar Kaynakçası, Eskişehir 1986.

Birdoğan, Nejat, "Halk Hikâyelerinde Hükümdar Motifi," Türk Folklor
Arastırmaları, 8 (166), Mayıs 1963, 3068-3069.

Bitirme Tezleri Bibliyografyası, Erzurum 1974.

Boratav, Pertev Naili, Koroğlu Destanı, İstanbul 1931/1984.

-----, Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği, Ankara
1946.

-----, 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, İstanbul
1969.

Caferoğlu, Ahmet, Anadolu Diyalektolojisi Üzerine Malzeme I, II,
İstanbul 1940.

-----, Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplanan
İstanbul 1942.

-----, Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından
İstanbul 1944.

Caferoğlu, Ahmet, Güney Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar,
İstanbul 1945.

-----, Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler, İstanbul
1951.

Çetin, Gülen, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde Yapılan Folklorla
İlgili Lisans Tezleri Bibliyografyası, (1940-1980)
Ankara, 1986.

Çetinkol, Şenol, Dinar Türkmen Ağız İnceleme/Metin-Sözlük, Erzurum 1971. (Ya-
yınlanmamış lisans tezi)
Develioğlu, Ferit, Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat/Eski ve Yeni
Harflerle, Ankara 1970.

Dilçin, Cem, Yeni Tarama Sözlüğü, Ankara 1983.

Doğanç, Ayhan, "Prof. Dr. Sitith Thompson'a Göre Halk Hikâyelerimin
Tasnifi," Türk Folklor Araştırmaları, 10 (206),
Eylül 1976, 4177-4179.

Efendiyev, Paşa, Kordöglü Dastanı, Bakü 1958.

-----, Azerbaycan Şifahi Halg Edebiyatı, Bakü 1981.

Ekrem, Mehmet Ali, Mehmet Ali Hilmiye, Tepegöz/Dobruca Masalları,
Bükreş 1985.

Elçin, Şükrü [Murat], Kerem ile Aslı Hikâyesi, İstanbul 1949.

-----, "Ata Terzibaşı: Arzı Kamber Matalı, 32 S.,
Zaman Basımevi, Bağdat 1964," Türk Kültürü,
(24), Ekim 1964, 72-73.

-----, Türk Bilmeceleri, İstanbul 1970.

-----, "Arzu ile Kamber'in Çankırı Sabanozlu
Büyükyakalı Köyü Rivayeti," Sivas Folkloru,
5 (50), Mart 1977, 3-5.

Elçin, Şükrü, Halk Edebiyatına Giriş, Ankara 1981.

Elizade, Himmet, Dastanlar ve Nağıllar, Bakü 1937.

Ergin, Muharrem, Dede Korkut Kitabı, Metin Sözlük, Ankara 1986.

Ferhat ile Sirin Hikâyesi, Bakü 1968.

Gemalmaz, Efrasiyab, Erzurum il Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük ve Dizinler) II. Cilt, Erzurum 1975.

Gökyay, Orhan Şaik, Dedem Korkud'un Kitabı, İstanbul 1973.

Gönül, Behçet, Türk Halk Kitapları (Otto Spies'ten tercüme), İstanbul 1941.

Gülensoy, Tuncer, Doğu Anadolu Osmanlıcası / Etimolojik Sözlük Denemesi, Ankara 1986.

Günay, Umay, "Masallarda Değişen Motifler ve Tesirleri", Türk Kültürü, 18 (211-212-213-214) Mayıs-Haziran-Temmuz-Ağustos 1978, 226-230.

Güney, Eflatun Cem, Folklor ve Halk Edebiyatı, İstanbul 1971.

İlaydın, Hikmet, "Behrâm-ı Gür Menkabeleri", Türkiyat Mecmuası, C. 5, 1936, 51-59.

İz, Fahir, Türk Edebiyatında Nesir (XIV. Yüzyıldan XIX. Yüzyıla Ortasına Kadar Yazmalardan Seçilmiş Metinler) I, İstanbul 1964.

Kaftancıoğlu, Koroğlu Kol Destanları, İstanbul 1979.

Kaplan, Mehmet-Mehmet Akalın-Muhan Bali, Koroğlu Destanı, Ankara 1973

Karadağ, Metin, Erzurum ve Çevresinden Derlenen Halk Hikâyeleri Üzerinde Araştırmalar, Erzurum 1984. (Yayınlanmamış doktora tezi).

Kartarı, Hasan, Doğu Anadolu'da Âşık Edebiyatının Esasları, Ankara 1971.

Kettane, Cengiz, Kerkük Halk Edebiyatından Örnekler, Erzurum 1973. (Yayınlanmamış lisans tezi)

- Korkmaz, Zeynep, Nevşehir ve Yöresi Ağızları / I. Cilt, Ankara 1977.
- Korok, Daniş Remzi, Arzu ile Kamber, İstanbul 1937.
- Köprülü, M. Fuad, Kayıkçı Kul Mustafa ve Genç Osman Destanı, İstanbul 1930.
- Kunt, Bekir Sıtkı, Arzu ile Kamber, Ankara 1940.
- Kurgunal, M. Zeki, Arzu ile Kamber, İstanbul 1931.
- Kurnaz, Cemal, "Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler (Edebiyat) Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde Yapılan Tez Çalışmaları," Türk Kültürü, 21 (243), Temmuz 1983; 187-191.
- Luthi, Max, Märchen, Stuttgart 1962.
- Makas, Zeynelabidin, Tufarganlı Abbas ve Gülgez Peri Hikâyesi Üzerinde Bir Arastırma, Erzurum 1982.
- Meydan Larousse, Büyük Lügat ve Ansiklopedi, C. 1, Nebiyev, Azad, Azerbaycan Dastanları, Bakü 1977.
- Nevruz, Hadi, Elazığ Masal ve Hikâyelerinden Derlemeler, Erzurum 1973.
- Okutan, İsrail, Lisans Tezleri Kataloğu, Erzurum 1983, 1-26.
- Olcay, Selahattin - A. Bican Ercilasun - Ensar Aslan, Arpaçay Köylerinden Derlemeler, Ankara 1976.
- Onaran, Mustafa Can, Türk Kültürü Dergisi Folklor ve Halk Edebiyatı Bibliyografyası, Erzurum 1986 (Yayınlanmamış lisans tezi.)
- Özbek, Mehmet, Folklor ve Türkülerimiz, İstanbul 1975.
- Özön, Mustafa Nihad, Türkçede Roman, İstanbul 1936.
- Özsoroğlu [Süleyman] Tefvik, Arzu ile Kamber, İstanbul 1936.

Özsoeroğlu, Süleyman Tefvik, Arzu ile Kamber, İstanbul 1940.

Öztelli, Cahit, Halk Türküleri / Evlerinin Önü, İstanbul 1983.

Öztürk, Ali, Türk Anonim Edebiyatı, İstanbul 1986.

Paşazade Ö, Niyazi, "Bir Halk Hikâyesi: Arzu ile Kamber," Burak,
I (1), Kasım 1979, 14-17; II, Aralık 1979, 17-19.

Philologia Fundamenta Turcicae, C. II, İndeks kısmı, 1963.

Propp, Vladimir, Masalın Biçim Bilimi (Çevirenler: Mehmet Rifat-
Sema Rifat), İstanbul 1985.

Radloff, W., Proben... IV (Tobol Metinleri), Petersburg 1872.

Rüstemzade, R., Koroğlu Neveleri, Bakü 1968.

Sakaoğlu, Saim, 101 Anadolu Efsanesi, İstanbul 1976.

-----, Anadolu Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi
ve Bu Efsanelerin Tip Katalogu, Ankara 1980.

-----, "Kongre ve Seminerlere Dair," Millî Eğitim ve
Kültür, I (12), Ekim 1981, 80-89.

Sakaoğlu, Saim, Ali Berat Alptekin, Esmâ Şimşek, Azerbaycan Aşık-
ları ve El Şairleri, İstanbul 1985; Azerbaycan Aşık-
ları ve Halk Şairleri, İstanbul 1986.

Saraçoğlu, Ali, "Arzi'nan Kamber," Türk Dili, 8 (96), Aralık 1959,
696-700.

Saussey, Edmond, Türk Halk Edebiyatı (Çeviren, İlhan Başgöz),
Ankara 1952.

Sav, Ergun, Halk Hikâyeleri, Ankara 1974.

Sehend, Bulud Karaçorlu, Sazım sözüm (Basıma hazırlayan: Dursun
Yıldırım), Ankara 1980.

[Sevük], İsmail Habib; Edebiyat Bilgileri, İstanbul 1942.

Seyidoğlu, Bilge, Erzurum Halk Masalları Üzerinde Araştırmalar,
Metinler ve Açıklamalar, Ankara 1975.

- Otto Spies, Türkische Volksbücher, Leipzig 1929 (Tercüme, Türk Halk Kitapları, Çeviren: Behçet Gönül, İstanbul 1941)
- Tehmasib, M. H., Köroğlu, Bakü 1956.
- , Azerbaycan Halg Dastanları (Orte Esrler), Bakü 1972.
- Tehmasib, M. H., Tehmasib Ferzeliyev, İsmail Abbasov, Nureddin Seyidov, Azerbaycan Mehebbet Dastanları, Bakü 1979.
- Terzibaşı, Atâ, Arzı Kamber Matalı, Bağdat .1964.
- , Arzı Kamber Matalı/Kerkük Varyantı, İstanbul 1971
- , Arzu Gember/Kerkük Halg Dastanı, Bakü 1971.
- Tezcan, Semih, Azerbaycan Halk Yazını Örnekleri, Ankara 1978.
- Thompson, Stith, Motif İndeks Of Folk-Literature, 6 cilt, Bloomington- İndiana, 2. b. 1955 / 1958.
- Timuçin, Afşar, Destanlar: Tahir ile Zühre, Leylâ ile Mecnun, Ferhat ile Şirin, Arzu ile Kamber, Güllü Hamza, İstanbul 1969.
- Toygar, Kâmil, "Çağrı" Folklor ve Halk Edebiyatı Bibliyografyası, Ankara 1984.
- Türk Ansiklopedisi, 3. C. Ankara 1949, 430
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, I. C., İstanbul 1976 - 1977, 168-169.
- Türk Folklor ve Etnografya Bibliyografyası I, Ankara 1971, II, Ankara 1973, III, Ankara 1975.
- Türkçe Sözlük, Ankara 1983.
- Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, Ankara 1963- 1973.
- Türkmen, Fikret, Âsık Garip Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Arastırma, Ankara 1974.
- , Tahir ile Zühre, Ankara 1983.

Uraz, Murat, "Halk Hikâye ve Şiirlerinde Dağlar", Türk Folklor Araştırmaları, 17(335), Haziran 1977, 8001-8004.

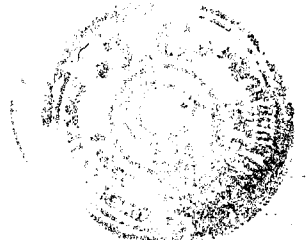
Veliyev, Vagıf, Azerbaycan Gehramanlığı Dastanları, Bakü 1980.

Walker, Warren S. , "Bir Halk Destanı Olarak Dede Korkut Kitabı",
(Çeviren: Ahmet Edip Uysal), I. Uluslararası Türk Folkloru Semineri Bildirileri, Ankara 1974, 165-171.
Yeni Hayat Ansiklopedisi, 1. C. İstanbul 1983.

Yetiş, Kâzım, "Türkiyat Enstitüsü Kütüphanesindeki Tezlerin Bibliyografyası I," İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, (XXIII), 260-327.

Yurdatap, Selami Mühir, Arzu ile Kamber, İstanbul 1936.

Yüce, Şenay, "Bucak İlçesinde Arzu ile Kamber Hikâyesi," Türk Folklor Araştırmaları, 10 (204), Temmuz 1966, 4140-4141

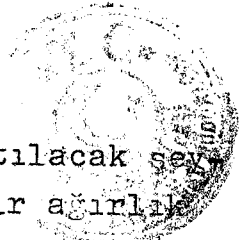
SÖZLÜK (x)

A

âciz	: beceriksiz, zayıf, güçsüz.
acûze	: koca karı, cadı karısı.
ağu	: zehir
aher	: başka, diğer, öteki.
ahvâl	: haller; oluşlar, bulunuşlar, durumlar.
akçe	: para
akd	: Sözleşme, kararlaştırma; nikâh.
akdem	: ilk, önceki, daha önceki, önce.
âkıbet	: nihayete, son,
âlem-i fâni	: fâni dünya, bu dünya.
Allah u âlem	: Allah bilir.
apar-	: almak, götürmek
aşna	: âşina, tanıdık, bildik, yakın.
attâr	: güzel kokular, iğne, iplik satan kişiye verilen ad; aktar.
avar	: tarladaki sebze.
âvâz	: ses, sedâ,
ayıt-	: söylemek, demek.
âzar	: incitme, kırılma.
azimet	: gitme, gidiş.

B

badehu	: ondan sonra.
ba'det-ta'am	: yemekten sonra
batın	: karın, iç.
batman	: miktarı bölgelere ve tartılacak şeylere göre değişen eski bir ağırlık

bay	: zengin, parası malı çok olan (kimse)
bed-nâm	: kötü adlı, fena tanınmış, adı kötüye çıkmış.
belî	: evet.
bellâ-	: öğrenmek.
bengi	: benk tiryakisi, esrar keş.
ber-murâd	: arzusuna kavuşan, dileğine eren.
bes	: yeter, kâfi, yalnız.
besti	: besdi, pekiyi, öyle ise.
beyhûde	: bî-hude, boşuna, boş yere.
bezet-	: süslemek.
bi-iznillahi Teala	: Allah'ın izniyle.
bî- karar	: kararsız; rahatsız.
bit-tamam	: tamamiyle.
buğdan geçir-	:
buhtan et-	: iftira etmek, yalan söylemek.
bulak	: çeşme, pınar.
bükişki	: büküş,
bûs	: öpme, öpücük, öpüş.
bûy	: koku.

C

cânib	: taraf, cihet, yan.
cût	: çift, iki tane.

Ç

çekerek tut-	: sağlam tutmak, kuvvetli tutmak.
çevre	: mendil, elbezi.
çıbık	: çubuk, ağacın ince dalları.
çiğit	: pamuk çekirdeği.
çomak	: dalları kesilen ağaç, uzun vekalin sopa,

D

dâd	: feryad; adalet, doğruluk.
dal	: iki kat olmuş.
dehr	: dünya, zaman, devir.
dep-	: tepmek, tekme atmak, tekmelemek.
der'akab	: hemen arkasından.
derd-mend	: dert sahibi, tasalı, kaygılı.
dest	: el.
destmal	: mendil, elbezi.
dilâram	: gönül alan, gönül kapan, gönül okşayan, gön- lü dinlendiren.
don yıldızı	: tan yıldızı.
dutma,	: hizmetçi, uşak.
dürüm	: yufka ekmeğin içine çeşitli katıklar konula- rak sarılmış durumu.
düvel	: devletler.

E

ebe	: nine, anneanne, babaanne; büyükanne.
ecl	: sebep, illet.
efgan	: ızdırap ile bağırma, inleme, bağırışma.
enva'	: çeşitler, türler.
ervah	: ruhlar, canlar, hayatın cevherleri.
esbab	: elbise.
esrar	: sırlar, gizli tutulan, bilinmeyen şeyler.

F

fâni	: ölümlü; muvakkat, geçici, ihtiyar, yaşlı.
fâş	: meydana çıkma, duyulma, açığa vurma, dile verme.

fend : hile.

G

gabz et- : zorla almak.

gademsiz : uğursuz.

gazan : büyük tencere (metinde "tencere" mânâsında).

geçin- : ölmek.

gelağın : gelelim.

gelinçi : gelini götürmeye gelen düğün alayı.

gellem : gelirim.

gidağ : gidelim.

göğer- : yeşermek.

güççük : küçük.

gülşen : gül bahçesi.

güt- : hayvan otlatmak, çobanlık yapmak.

H

haif : korkan, korkak, ödle.

halâs : kurtulma, kurtuluş.

halvet : yalnız, تنها kalma, tenhalık.

hamd : Allah'a şükran duygularını bildirme.

hâmûş : sessiz, susmuş.

handan : gülen, gülücü; güler, sevinçli.

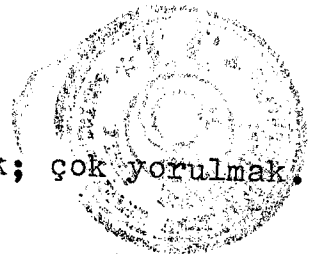
hargere :

hâşır : haşır, toplama, cem etme.

hatt-ı hümâyun : padişahların, herhangi bir iş için bizzat yazdıkları yazılar.

hâzâ : bu, şu, o.

helâk et- : mahvolmak, ölmek; harcamak; çok yorulmak.

helke	: kova.
hezârân	: binler(ce), bûlbûller.
hıŝm	: hıŝım, hiddet, kızgınlık, öfke.
hulle	: Cennet elbisesi; belden aşağı ve belden yukarı olmak üzere iki kısımdan ibaret elbise.
humar	: içkiden sonra gelen baş ağrısı.
hüsn	: güzel, iyi; güzellik, iyilik.

I

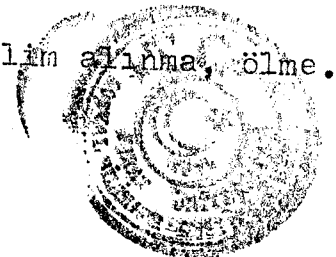
Ipsa'el ayn :

i

icazet	: izin, ruhsat.
ijir	: duânın yerine gelmesi.
ikrar	: dil ile söyleme; tasdik, kabûl.
ilâ yevmü'l kıyame	: kıyamet gününe kadar.
in'am	: iyilik etme; bağış; bađıŝlanan şey; nimet verme, iyilik etme.
intihâ	: nihayet bulma, sona erme; bitme, tükenme; nihayet, son.
irgür-	: erdirmek, eriŝtirmek, ulaŝtırmak, kavuŝturmak.
iriŝ-	: erişmek, ulaşmak, kavuşmak.
iŝmar et-	: işaret etmek, göstermek.
işret	: yiyip içme; içki, içki içme, içki kullanma.
ivad	: dönüş.
iye	: sahip.

K

kabz	: Azrail tarafından ruh teslim alınma, ölme.
Kaçan	: haçan, ne zaman, nasıl.

kadim	: eski; başlangıcı olmayan, öteden beri mevcut olan.
kail	: razı olmuş, boyun eğmiş.
kân	: bir şeyin kaynağı, menbaı.
kanda	: nerede, nereye.
kangı	: kankı, hangi.
kasâvet	: gam, keder, tasa.
katl et-	: öldürmek.
kavl	: lakırdı, söz.
kayd-ı mend	: endişe eden, telaşa düşen.
kef et-	: eğlenmek, güzel vakit geçirmek.
kelb	: kelb.
kemter	: daha aşağıda bulunan; eksik noksan.
kere	: tereyağı.
kerem	: asâlet, asillik, soyluluk; cömertlik, lütuf, bağış, bahşiş.
keşf	: açma, meydana çıkarma; gizli bir şeyi bulma.
kethüda	: kahyâ.
ki	: iki.
kimi	: gibi.
kotar-	: boşaltmak, bölmek, aktarmak.
kura	: ulan.
kurbe	:
külçe	: külde pişirilen çörek.

L

leb	: dudak.
leşker	: asker.
libas	: esvap, elbise.
lüle	: çeşmeden suyun aktığı demir boru.

lütüf : hoşluk, güzellik; iyi muamele, iyilik.

M

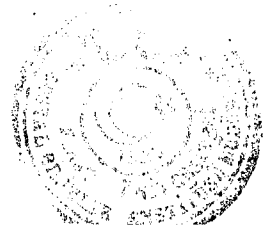
- mâ'adâ : başka, fazla, gayrı.
mah : ay.
mahâl : bölge, yer.
mahub : muhabbet olunmuş, sevilmiş; sevilen, sevgili.
mail : meyil, yön; bir yana eğilmiş, eğik, eğri.
makbul : kabul olunmuş; beğenilen; beğenilen, hoş karşılanan.
ma'kul : akla uygun, anlayışlı, mantıklı.
ma'mur : bayındır; bakımlı, şenlikli.
maslahat : iş, emir, husus; madde, keyfiyet; ehemmiyetli iş.
ma'sul : uygun, yerinde.
mâ-şife : su kabı, bardak.
ma'şuk : sevilen, sevilmiş.
meded : yardım, imdad; aman, eyvah.
me'dev : mide.
medh et- : övmek, birinin iyi şeylerini söylemek.
melun : lanetlenmiş, kovulmuş.
menzil : yollardaki konak yeri; bir günlük yol, konak; mesafe.
meşveret : danışma, müşaverede bulunma.
mezbur : adı geçen, zikredilen.
min evvelihi ve ilâ âhiri : başından sonuna kadar.
minval : tarz, yol , sûret, şekil.
molla : hoca.
mugavere : çapul, yağma.

muğdar	: mikdar.
muhaddisân-ı rûzigar:	zamanın hadisçileri, nakledenler.
muhkem	: tahkim edilmiş, sağlam kılınmış; sağlam, berk; sağlamlştırılmış, kuvvetli.
mukaddem	: önde olan; önce gelen; değerli.
mukaddime	: öne geçen, önde gidën; başlangıç, giriş, ön-söz.
mukarrer	: kararlaşmış; anlatılmış, bildirilmiş.
mûkın	: şüphesiz, kat'i olarak bilen.
muntazır	: bekliyen, intizar eden.
muntezir	: muntazır, bekleyen, gözleyen.
munu	: bunu.
musalla	: namaz kılmağa mahsus açık yer; civarında ce-naze namazı kılınan yer.
mübaşeret	: bir işe başlama, girişme.
müheyyâ	: hazır, hazırlanmış.
mülemmâ	: alaca, renk renk; bulaşmış, sıvanmış.
münâcât	: Allah'a dua etme; yakarış yalvarma.
müşahib	: sahip olan.
müstakbel	: istikbal edilen, karşılanan, önde bulunan; gelecek.
müstecab	: isticâb edilmiş, kabul olunmuş.
müşavere	: danışma, bir iş üzerinde konuşma.

N

nâ-çâr	: çaresiz, ister istemez.
nâdim	: nedamet duyan, pişman olan.
nâ-gâh	: vakitsiz, ansızın, birdenbire.
nahsı	: nasıl.
nâkilân-ı âsâr	: eserlerin naklettikleri.

nâ-murâd	: muradına erişememiş.
namuz	: nabız.
nark	: çarşıda satılan şeyler için, resmî makamlarca gösterilen fiyat.
nedağın	: ne edelim.
nence	: nanca, ne kadar.
nene	: anne.
nevcivan	: genç, delikanlı.

O

össin	: olsun
-------	---------

Ö

özü	: kendi, kendisi.
-----	-------------------

P

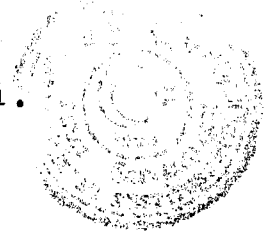
pança	: avuç.
pâre	: parça,
paşaçın	: paşa için.
pay	: hak, nasib, hisse.
pür-nur	: nurlu, aydınlık.

R

râviyân-ı ahbar	: haberleri rivayet edenler.
revane	: giden, yürüyen.
rûşen	: aydın, parlak; belli, meydanda.

S

sadır	: meydana çıkma; olma.
sagmen	: gelini götürün düğün alayı.
sahra	: çöl, kır ova.
sefalan-	: neşelenmek, sevinmek.

senâ	: övme, övüş.
ser	: baş.
serâ-ser	: baştan başa, büsbütün.
serencâm	: bir işin sonu, başına gelen; vak4a.
Settarü'l-ayb	: ayıpları örten, bağışlayan Allah.
sille	: tokat.
sim	: gümüş.
sübhone	: "Allah'ı, her türlü arazlardan, kusur, ayıp ve ek- sikliklerden tenzih ederim".

Ş

şâd	: sevinçli.
şafkı vur-	: aksetmek, yansımak, ışığının gelmesi.
şâz (şâd)	: sevinçli, neşeli.
şazmanlık	: şenlik, eğlence.
şer-neşer	: istemeyerek, gönülsüz.
şibbe	: şüphe.
şikâr	: avlama; ganimet, düşmandan ele geçirilen mal.

T

ta!accüb	: şaşma, hayret etme; şaşma kalma.
ta'am	: yemek, aş.
tahkik	: doğru olup olmadığını araştırma.
takrib	: yaklaştırma, yaklaştırılma; tahmin.
târ u mar	: karmakarışık, dağınık; perişan.
taşra	: dışarı.
tâye	: dâye, dadı, sütnine, çocuğa bakan kimseler.
tebdil et-	: değiştirmek, başka bir hâle getirmek.
teferruk	: ayırma, seçme, ayırt etme; ayrılma, dağılma.
tehi	: boş; boşuna.

tenk tenk	: sessiz, rahat, sakin.
tek'ud	: yalnız, sadece.
telesi-	: acele etmek, zorlukla nefes almak.
temmet	: bitti, tamam oldu.
tılsım	: sihir, büyü.
ton	: don, elbise.
toy	: düğün; şenlik, şölen, ziyafet.
tuj	: tunç.

U

ucundan	: yüzünden, sebebinden.
uğrat-	: salmak, göndermek.
uğrun	: gizli, habersiz.
uruşan	: göklerin, arşlar, tavanlar.

Ü

üryan	: uryan, çıplak.
üt-	: kazanmak, yenmek, galip gelmek.

V

vâsıl ol-	: ulaşmak, erişmek, kavuşmak.
vega	: gürültü, patırtı, savaş, kavga.

Y

yağlık	: başörtüsü, tülbent; mendil
yança yança	:
yapça yapça	: yavaş yavaş, usul usul, sessizce.
yârân-ı safâ	: safâ dostları, zevk ve eğlence ile beraber vakit geçiren dostlar.
yığla-	: ağlamak.

yuka : yufka ekmek.
yuzunda : tarafında, yanında, kenarında.
yük : üzerine çeşitli eşyaların konulduğu yer, yük-
lük.

Z

zağ. : karga.
zâr : ağlayan, inleyen.
zayi : elden çıkan, kaybolan, yitik.
zebun : zayıf, güçsüz, âciz.

(x) Bu bölüm hazırlanırken, aşağıdaki eserlerden istifade edilmiştir:

Ferit Develioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat / Eski ve Yeni Harflerle, Ankara 1970.

Cem Dilçin, Yeni Tarama Sözlüğü, Ankara 1983.

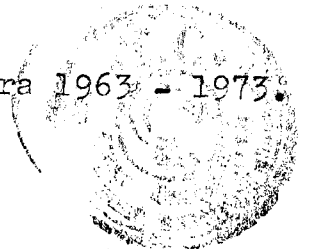
Muharrem Ergin, Dede Korkut Kitabı Metin Sözlük, Ankara 1986.

Tuncer Gülensoy, Doğu Anadolu Osmanlıcası / Etimolojik Sözlük Denemesi, Ankara 1986.

Saim Sakaoğlu - Ali Berat Alptekin - Esma Şimşek, Azerbaycan Âşıkları ve El Şairleri, İstanbul 1985; Azerbaycan Âşıkları ve Halk Şairleri, İstanbul 1986.

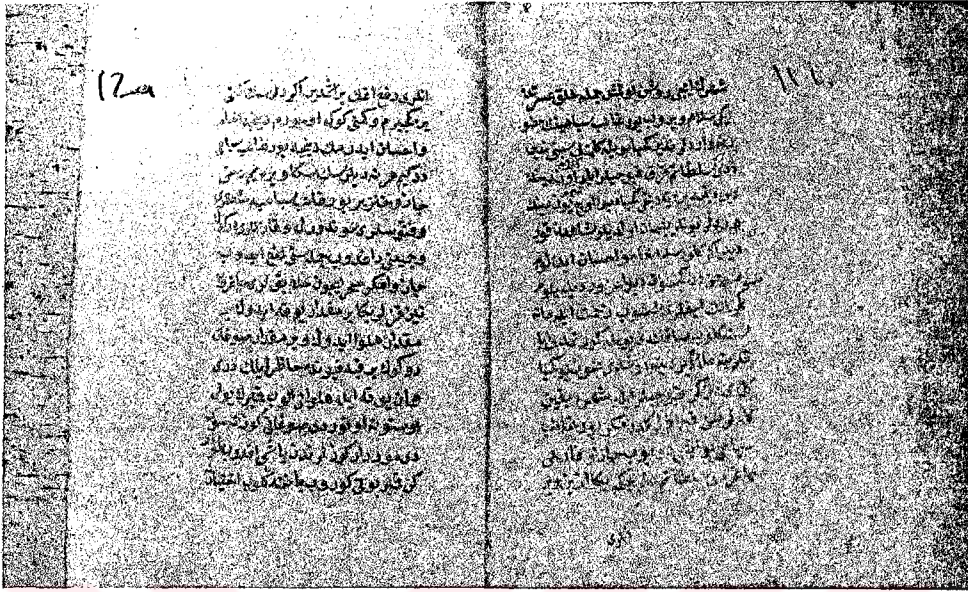
Türkçe Sözlük, Ankara 1983.

Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, Ankara 1963 - 1973.

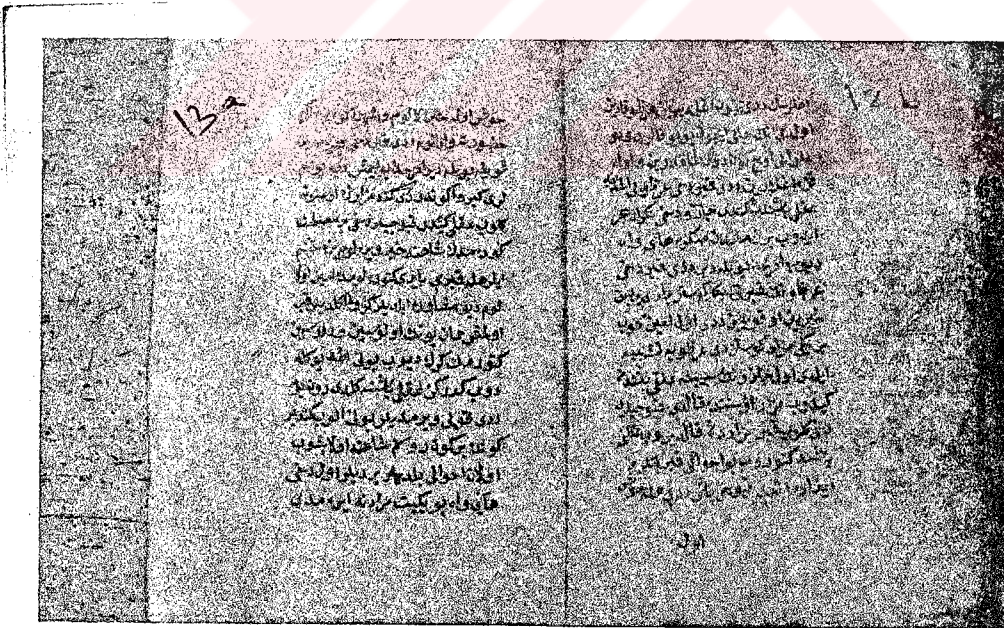

EKLER

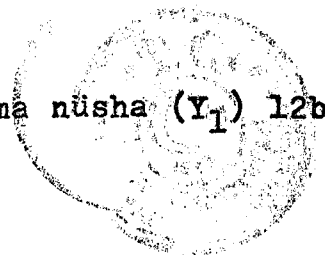
METİN ÖRNEKLERİ I

Afyon Gedik Ahmet Paşa Kütüphanesi, yazma nüsha (Y₁) 11b-12a

Afyon Gedik Ahmet Paşa Kütüphanesi, Yazma nüsha (Y₁) 12b-13a.

Die Speise, die ich heute Abend genossen,
Ist für mein Herz zu Blut geworden.

Die Cither mit Pferdhaar-Saiten
Will mit den Nägeln ich in Bewegung setzen,
Für die Jünglinge, die ich liebe,
Will ich viel die Cither spielen.

Die Cither will ich spielen,
Bis meine Nägel abgerieben sind,
Zu dieser Zeit will ich der Sänger sein,
Bis das Ärsni-Fest zu Ende.

O! Arschyn-Bai, Arschyn-Bai,
Hast du für Ärsni das Fest bereitet?
Wir haben weisse Sahne getrunken,
Giesse Airan dir auf's Haupt!

Mein Kambär ist geizig,
Das Meer ist mit Steinen angefüllt,
O Chysyr, o Iljas,
Ein goldenes Armband mache mir!
Meine Seele, mein Glaube ist Kambär.

Eine Mädchenmütze hatte ich,
Die ist für meinen Kopf zu klein,
Als ich diese Mütze auf hatte,
Da jammerten hunderttausend Kambär.

Nimm den Schuh von Leder,
Was zürnt deine Seele auf mich?
Weshalb grüssest du mich nicht?
Ist dein Vorfahre ein Prophet?

Poben.....IV (Tobol Metinleri), (S₆),

